

Міністерство внутрішніх справ України
ДНПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

*Матеріали
науково-практичного семінару*

24 травня 2019 року

Дніпро
2019

УДК 343.1 (477)
ББК 67.9(4 УКР)311

*Рекомендовано до друку
Вченою радою ФПФОДР
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 9 від 24.05.2019)*

Редакційна колегія:

Пиріг Ігор Володимирович – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри криміналістики, судової експертизи та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (голова засідання науково-практичного семінару);

Ковбаса Володимир Миколайович – кандидат юридичних наук, перший проректор Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Обшалов Сергій Володимирович – кандидат юридичних наук, доцент, декан факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Чаплинський Костянтин Олександрович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри криміналістики, судової експертизи та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Корогаєв Володимир Миколайович – кандидат юридичних наук, директор Дніпропетровського Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України;

Плетенець Віктор Миколайович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики, судової експертизи та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Єфімов Микола Миколайович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики, судової експертизи та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Бідняк Ганна Сергіївна – кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри криміналістики, судової експертизи та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

А 43 Актуальні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпро, 24 травня 2019 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. – 266 с.

Збірник містить матеріали науково-практичного семінару, в якому взяли участь науковці, викладачі, курсанти, здобувачі вищих навчальних закладів та наукових установ України, а також практичні працівники правоохоронних органів. Тематика публікацій охоплює теоретичні та практичні проблеми криміналістики та судової експертизи.

Матеріали семінару можуть бути використані у науково-дослідній роботі та у навчальному процесі спеціалізованих ВНЗ, а також у законотворчості та правоохоронній діяльності.

Коротаєв Володимир Миколайович,
кандидат юридичних наук,
судовий експерт,
директор Дніпропетровського НДЕКЦ
МВС України
Кірін Роман Станіславович,
доктор юридичних наук, доцент,
провідний фахівець
Дніпропетровського НДЕКЦ
МВС України

ПИТАННЯ АТЕСТАЦІЇ СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ

Найбільшою за своєю чисельністю та завданнями, які на неї покладені, а також найбільшою мережею експертних установ в нашій державі є Експертна служба МВС України (далі – ЕС МВС), утворена відповідною урядовою постановою [1] і яка налічує наразі 24 адміністративно - лабораторних комплекси, у тому числі 8 повнопрофільних комплексів судової експертизи, створених та забезпечених сучасним обладнанням у окремих обласних центрах.

Відповідно до Положення ЕС МВС складається з Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України та територіальних підрозділів - науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів [2]. Одним з основних завдань ЕС МВС є підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників ЕС МВС як судових експертів. Крім того, ЕС МВС, відповідно до покладених на неї завдань, організовує роботу Експертно-кваліфікаційної комісії МВС (далі - ЕКК) з проведення атестації, присвоєння особам та позбавлення осіб кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судового експерта.

Інститут атестації судових експертів встановлено ст. 16 Закону України «Про судову експертизу» [3], зі змісту якої, попри назву статті, слідує, що атестація передбачена для двох видів суб'єктів судово-експертних відносин, причому для кожного з них встановлена відповідна мета атестації: 1) метою атестації судового експерта є оцінка професійного рівня фахівців, які залучаються до проведення судових експертиз або беруть участь у розробках теоретичної та методичної бази судової експертизи; залежно від спеціалізації їм присвоюється кваліфікація судового експерта з правом проведення певного виду експертизи; 2) метою атестації працівників державної спеціалізованої установи, які залучаються до проведення судових експертиз та/або беруть участь у розробленні

теоретичної та науково-методичної бази судової експертизи, є оцінка рівня їх спеціальних знань та відповідність займаній посаді.

Залежно від спеціалізації і рівня підготовки працівникам державної спеціалізованої установи присвоюються кваліфікація судового експерта і кваліфікаційний клас.

З метою належної організації роботи з атестації судових експертів ЕС МВС та відповідно до ст.ст. 8, 10, 14, 16, 17, 21 Закону України «Про судову експертизу» та ст. 29 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», наказом МВС було затверджено спеціальне Положення [4].

Слід зазначити, що атестація наукових працівників, згідно із зазначеним законом, проводиться в наукових установах не рідше одного разу на п'ять років з метою: 1) оцінювання рівня професійної підготовки наукового працівника, результативності його роботи; 2) визначення відповідності кваліфікації наукового працівника займаній посаді; 3) виявлення перспективи використання здібностей наукового працівника, стимулювання підвищення його професійного рівня; 4) визначення потреби в підвищенні кваліфікації, професійній підготовці наукового працівника [5].

Положення про атестацію наукових працівників розробляється Національною радою України з питань розвитку науки і технологій та затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності [6].

Окремо врегульований загальний порядок проведення конкурсу на заміщення (комплектування) вакантних наукових посад у наукових установах та організаціях, у складі яких є науковий підрозділ, що належать до сфери управління МВС [7].

Основним нормативно-правовим актом в сфері атестації судових експертів ЕС МВС є, вже згадуване, Положення [4], в якому врегульовані такі види відносин: 1) загальні положення; 2) завдання, порядок формування та організація роботи ЕКК; 3) підготовка матеріалів до розгляду ЕКК питань про присвоєння та підтвердження кваліфікації судового експерта; 4) порядок розгляду ЕКК питання про присвоєння працівникам кваліфікації судового експерта; 5) порядок розгляду ЕКК питання про підтвердження працівникам кваліфікації судового експерта або припинення діяльності як судового експерта з правом проведення певного(их) виду(ів) судової експертизи; 6) підготовка матеріалів до розгляду ЕКК та порядок розгляду питання про присвоєння кваліфікаційного класу судового експерта; 7) підготовка матеріалів до розгляду ЕКК та порядок розгляду питання про дисциплінарну відповідальність судового експерта; 8) порядок видачі дубліката або заміни свідоцтва про присвоєння (підтвердження) кваліфікації судового експерта. Крім того, Положення має 11 додатків, що супроводжують його зміст.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

З метою вдосконалення порядку ведення бази даних реєстру атестованих судових експертів ЄС МВС, роботи з вивчення потреб у підготовці та підвищенні кваліфікації судових експертів, а також розроблення і реалізації пропозицій щодо задоволення цих потреб, наказом МВС затверджено відповідне Положення [8].

Список використаних джерел:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.06.2000 р. № 988 «Про утворення експертної служби Міністерства внутрішніх справ» // Офіційний вісник України від 07.07.2000 р. - 2000, - № 25, стор. 125, ст. 1055.

2. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03.11.2015 р. № 1343 «Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України» // Офіційний вісник України від 27.11.2015 р. - 2015, - № 92, стор. 342, ст. 3149.

3. Закон України «Про судову експертизу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

4. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08.02.2017 р. № 102 «Про затвердження Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та атестацію судових експертів Експертної служби МВС» // Офіційний вісник України від 11.04.2017 р. - 2017, - № 29, стор. 114, ст. 863.

5. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/848-19/sp:max100#n473>

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 серпня 1999 р. № 1475 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2019 р. № 285) «Про затвердження Положення про атестацію наукових працівників». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1475-99-%D0%BF/sp:max100#n10>

7. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11.03.2019 р. № 160 «Про затвердження Положення про проведення конкурсу на заміщення (комплектування) вакантних наукових посад у наукових установах, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України, закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України, та вищих військових навчальних закладах Національної гвардії України» // Офіційний вісник України від 19.04.2019 р. - 2019, - № 30, стор. 449, ст. 1082.

8. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15.01.2018 р. № 19 «Про затвердження Положення про базу даних реєстру атестованих судових експертів Експертної служби МВС» // Офіційний вісник України від 16.03.2018 р. - 2018, - № 21, стор. 102, ст. 704.

Обшалов Сергій Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент,
декан факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Успіх боротьби зі злочинністю залежить від ефективності застосовуваних оперативно-розшукових заходів та проведених слідчих дій, а для цього необхідне їх чітке та розумне правове забезпечення. Нормативно, всі заходи та дії працівників органів дізнання, слідчих, прокуратури, суду та пенітенціарної служби врегульовані основним законом України – Конституцією, Законами, кодексами України та внутрішньовідомчими наказами, розпорядженнями й вказівками, що безпосередньо стосуються здійснення їх діяльності при виконанні конкретно визначених завдань. При цьому, ставлячи в основу своїх дій забезпечення прав та свобод громадян (Конституція) та здійснення об'єктивного кримінального судочинства, які є загальними, кожні з перерахованих галузей мають виконувати й окремі свої завдання, що передбачені законодавством тільки для них. Для прикладу, можна зазначити виконання завдань оперативно-розшукової діяльності – ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», в якій йдеться, що завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривною діяльністю спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [1]. Тобто, крім завдань щодо забезпечення кримінального судочинства, суб'єктам оперативно-розшукової діяльності необхідно здійснювати свою діяльність з метою отримання відповідної інформації, реалізація якої надасть змогу забезпечити безпеку громадян, суспільства і держави. Крім того, оперативно-розшукові заходи, що проводяться працівниками оперативних підрозділів в рамках здійснення кримінального судочинства, в частині випадків виходять за межі існуючого кримінального провадження, яке починається з порушення відповідної справи.

Для належного забезпечення протидії злочинності силами та засобами оперативно-розшукової діяльності, на наш погляд, потрібно чітко розмежувати сфери її застосування та корисність для сучасного

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

суспільства. Послідовно розкриваючи завдання, що Законодавство ставить перед оперативним підрозділами правоохоронних органів, слід відмежувати наступні основні напрями застосування оперативно-розшукової складової у протидії злочинності: пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій; отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави. І якщо перший напрям фактично повністю повинен забезпечувати припинення та розкриття, а згідно нового кримінального процесуального кодексу – розслідування кримінальних правопорушень, то другий може містити суспільну користь й поза межами кримінального провадження, тобто повинен вирішувати питання попередження негативних явищ, подій, навіть тих, що не врегульовані чи не достатньо врегульовані чинним законодавством, але можуть призвести суттєву шкоду. Більше того, Кримінальний процесуальний кодекс визначив основними завданнями кримінального провадження захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [2]. І якщо забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду є достатньо аргументованим та підкріпленим змістом конкретних статей, то питання захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, на нашу думку, потребує додаткового розгляду. Згідно з тлумачення слова «захист» - (недопущення вчинення злочину) [3]. Кодекс більше розкриває процедурний порядок поновлення прав і свобод, відшкодування шкоди і т. ін. у зазначеному напрямку. Питання ж попередження (недопущення, припинення) кримінальних правопорушень покладається на слідчого, який є офіційною і публічною особою та оперативні підрозділи (ст. 41), які можуть виконувати письмові доручення слідчого, користуватися, при цьому його правами, але «не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора». З огляду на те, що більшість злочинів можна розкрити за допомогою переважно негласних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, оскільки злочинці, при їх вчиненні, усіляко намагаються замаскувати чи знищити сліди злочину, по

можливості зменшити кількість очевидців та свідків, проведення негласних слідчих (розшукових) дій, потребує більш розгорнутого вигляду.

Найбільш дискусійним є було й залишається питання щодо визначення сутності та змісту оперативно-розшукової діяльності, її основного призначення – негласного виявлення інформації, що може бути доказами за кримінальним провадженням. Для нас становлять інтерес переважно негласні оперативно-розшукові заходи, хоча в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено, що оперативно-розшукова діяльність – це система гласних та негласних оперативно-пошукових заходів, лише тому, що розробкою гласних заходів займаються вчені в галузі криміналістики, кримінального процесу, адміністративної діяльності тощо, а визначення і вдосконалення негласних заходів є предметом дослідження науки – оперативно-розшукового права, яке юридично, на жаль, досі не знайшло законодавчого та теоретичного визнання й закріплення. Визначені та нормативно закріплені у відомчих наказах права оперативних підрозділів щодо здійснення оперативно-розшукових заходів не завжди знаходять можливість їх застосування у подальшому кримінальному провадженні. Після введення у Кримінальний процесуальний кодекс негласних слідчих (розшукових) дій, згідно опитувань оперативних працівників, останнім більш зручно користуватись саме ними, а не оперативно-технічними заходами, оскільки у подальшому менше питань виникає при легалізації отриманих даних. У той же час, анкетування з цього питання дозволило виявити втрату оперативності, підвищення рівня розшифровки самих дій, внаслідок чого ефективність їх проведення є не досить високою. Більше того, велика кількість справ кримінального провадження, «зациклення» лише на здійсненні НСРД, не дає працівникам оперативних підрозділів можливості використання усього арсеналу сил, засобів, форм та методів оперативно-розшукової діяльності [4], що передбачені прямими таємними наказами.

Дискусія з цього приводу не є безпідставною. Для одних слова «можуть бути використані як докази у кримінальному судочинстві» дає можливість розвивати й удосконалювати, а для інших – можливість не враховувати оперативно-розшукові дані у кримінальному судочинстві, переважно тоді, коли відсутні спеціальні знання в галузі оперативно-розшукового права. При цьому, в практичній діяльності оперативних підрозділів оперативно-розшукові заходи, що слугують цілям кримінального судочинства, можуть виходити за межі кримінального провадження як до їх порушення (оперативно-розшукові правовідносини) так і після їх закриття (кримінально-виконавчі правовідносини).

Список використаних джерел:

1. Закон України Про оперативно-розшукову діяльність : наук. - практик. коментар. / Я.Ю. Кондратьєв, І.П. Козаченко, І.Ф. Обушевський – К.: РВВ МВС України, 1993. –120 с.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – Х.: Одісей, 2012. -360 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2003. – 1440 с.

4. Дослідження автора (анкетування 753 працівників оперативних підрозділів у 2009-2014 рр.).

Петрова Ірина Анатоліївна,

доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник

Харківського НДІСЕ

ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса

Снігерьев Олександр Петрович,

доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник

Харківського НДІСЕ

ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса

ДО ПИТАННЯ ТАКТИКИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Використання спеціальних знань у розслідуванні злочинів має велике значення в одержанні доказів у кримінальному провадженні. При цьому слід зауважити, що спеціальні знання в кримінальному судочинстві необхідні для вирішення важливих питань у різних галузях знань з метою розкриття, розслідування та попередження злочинів. Значимість залучення спеціальних знань обізнаних осіб для ефективного розслідування підкреслюють провідні науковці. Так, М. К. Каминський зауважує, що слідчий та інші учасники кримінального провадження частіше стикаються з потребою залучення до процесу розслідування все більш складних об'єктів, органічно пов'язаних з минулою подією злочину. І від того, наскільки зрозуміло механізми їх утворення та зв'язки цих об'єктів з різними сторонами злочинної діяльності, діями, операціями та рухами індивідів – суб'єктів злочинної діяльності, у багатьох випадках залежить розуміння і актів активності, засобів та умов, в яких вони здійснені [1, с. 67]. Дослідженню проблем застосування спеціальних знань та участі обізнаних осіб у кримінальному провадженні приділялась увага у роботах Р. С. Белкіна, Л. Г. Бордюгова, Є. Є. Демидової, Л. Н. Деречі, В. В. Коваленка, Г. Малевскі, В. Ю. Шепітька та ін.

Спеціальні знання – це будь-які професійні знання, що можуть сприяти у виявленні, фіксації та вилученні доказів. Спеціальними знаннями слідчі і судді володіють, але, як правило, в обмеженому об'ємі, що і послугувало однієї з причин створення інституту спеціалістів в кримінальному провадженні [2, с. 8]. Поряд із цим науковці зауважують, що Криміналістичні знання, що застосовуються для виявлення, фіксації, вилучення та дослідження слідів чи інших речових доказів, а також для проведення судових експертиз також належать до спеціальних знань [3, с. 98].

У КПК визначено, що спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок (ст. 71 КПК) [4]

В «Інструкції про участь працівників Експертної служби МВС України в кримінальному провадженні як спеціалістів» зазначено, що прибувши для участі в огляді, спеціаліст отримує від слідчого, прокурора необхідну інформацію про обставини справи, дії учасників огляду, здійснені до його прибуття, завдання, які необхідно вирішити» (п. 2.2.). Крім того, у п. 1.5 означеної Інструкції прописано, що за результатами проведення огляду місця події залучені спеціалісти консультують слідчого з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок щодо порядку та особливостей пакування слідів та об'єктів-слідоносіїв, можливості дослідження виявлених слідів, об'єктів, речей, документів, доцільності вирішення тих чи інших питань, а також потреби залучення для цього інших спеціалістів [5].

Тактичною рекомендацією відповідно до п. 4 ч. 4 ст. 71 КПК України є те, що спеціаліст має право знайомитися з протоколами процесуальних дій, в яких він брав участь, та подавати зауваження до них [4]. Так, У п. 5.1.7 наказу від 24.07.2017 р. № 621 зазначено, що до протоколу огляду місця пожежі можуть долучатися письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у його проведенні Крім того згідно п. 5.1.8. в обов'язковому порядку із залученням спеціаліста(ів) з дослідження пожежі складає плани і схеми до протоколу. Вилучає речі і документи, важливі для кримінального провадження, предмети, вилучені з обігу, а також матеріальні об'єкти, придатні для з'ясування обставин, що підлягають доказуванню. Вилучені об'єкти оглядаються за участю спеціаліста, упаковуються та опечатуються, після чого пакунки та (або) закріплені на них бирки підписуються слідчим та особами, які брали участь у проведенні огляду. На упаковці вилученого об'єкта зазначаються його характерні ознаки, фізичні властивості та індивідуальні ознаки, а також точне місце, де його було виявлено та вилучено, про що робиться відповідний запис у протоколі [6]. Зазначимо, що в п. 2 ч. 2 ст. 105 КПК України йдеться про письмові пояснення спеціалістів як додатки до протоколів процесуальних

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

дій [4].

Кримінальне процесуальне законодавство містить положення щодо різної мети залучення спеціалістів і експертів (ст. 69 та 71 КПК України). Така позиція законодавця знаходить відображення у відмінностях процесуальних прав та обов'язків зазначених суб'єктів, а також вказує на суттєву різницю у значенні результатів застосування спеціальних знань експертом і спеціалістом. Так, спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду (ст. 71 КПК).

Поряд із цим, експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань (ст. 69 КПК). [4].

Приймаючи рішення щодо призначення різноманітних експертиз за кримінальними провадженнями, особа, яка залучає експерта, має знати можливості й порядок проведення таких експертних досліджень. Необхідною умовою застосування спеціальних знань є неухильне дотримання вимог процесуального законодавства в разі призначення судової експертизи, що передбачає підготовку матеріалів на експертизу, її провадження у державних і недержавних експертних установах або й поза експертними установами.

Слід зауважити, що судова експертиза має особливості серед яких необхідно виділити такі: призначається для вирішення певних питань, коли потрібні наукові, технічні або інші спеціальні знання; проводиться експертом – досвідченою особою у певній галузі спеціальних знань, яка має відповідну компетенцію; висновок експерта є джерелом доказів, а отримані дані – доказами. Крім того, судова експертиза – це процесуальна дія, яка включає: призначення експертизи, проведення експертизи, перевірку і оцінку висновку експерта. Порядок призначення і проведення судових експертиз закріплено в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз [7].

Таким чином, найбільш значущим аспектом організації розслідування злочинів є широке та ефективне використання спеціальних знань на етапі досудового розслідування кримінального провадження, а також налагодження тісної взаємодії зі спеціалістами та експертами.

Список використаних джерел:

1. Каминский М. К. Специальные знания – сила? Криминалисть первопечатный: Криміналіст першодрукований. 2011. № 3. С. 67–71.
2. Ищенко П. П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты). Москва : Юрид. лит., 1990. 160 с.
3. Кіян Т. М. Деякі питання тактики використання спеціальних знань і призначення експертизи. Новітні кримінально-правові дослідження : збірник наукових праць. Миколаїв: Іліон, 2016. С.98-101.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. (зі змінами та доповненнями). Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013. № 9-10. № 11-12. № 13. ст. 88.
5. Інструкція про участь працівників Експертної служби МВС України в кримінальному провадженні як спеціалістів : затв. наказом МВС України від 26.10.2012 р. № 962. Офіційний вісник України. 2015. № 92. стор. 337. ст. 3148
6. Порядок спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами : затв. наказом МВС України від 24.07.2017 № 621. Офіційний вісник України. 2017. № 72. стор. 110. ст. 2216.
7. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 року № 53/5 (зі змінами та доповненнями). Офіційний вісник України. 1998. № 46. стор. 172. ст. 1715

Пиріг Ігор Володимирович,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри криміналістики,
судової та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Для ефективності будь-якого виду людської діяльності, включаючи й експертну діяльність, потрібно відповідне її забезпечення. Від кількісного та якісного забезпечення діяльності експертних підрозділів залежить успіх, повнота та швидкість виконання завдань кримінального провадження. Зупинимось на окремих проблемах криміналістичного забезпечення проведення судових експертиз на стадії досудового розслідування кримінальних проваджень.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Оскільки злочин є подією минулого, яку слідчий безпосередньо не сприймав, його пізнання здійснюється опосередковано, через виявлення і дослідження відображень окремих його елементів, їх властивостей в оточуючій обстановці. Однією з основних з інформативної точки зору є огляд місця події. На місце події виїжджає слідчо-оперативна група у складі слідчого, працівників оперативного підрозділу та спеціалістів. В якості спеціалістів залучаються, як правило, інспектори-криміналісти слідчих підрозділів поліції. Аналізуючи практику розслідування злочинів, підслідних Національній поліції, можна зазначити, що основні дії з виявлення, вилучення, дослідження матеріальних об'єктів на місці події здійснює саме спеціаліст-криміналіст. Вилучені ним об'єкти у подальшому будуть предметом дослідження експертів. Проблемним на сьогодні є зниження кількості та якості вилучених при оглядах місць події речових доказів, про що свідчать результати проведеного нами опитуванні слідчих Дніпропетровської, Запорізької, Донецької, Полтавської областей.

Реформування у 2015 році МВС та утворення Національної поліції України торкнулось і перебудови слідчих підрозділів, що входять до її складу. До територіальних слідчих відділів увійшли сектори техніко-криміналістичного забезпечення з посадами інспекторів-криміналістів, основним завданням яких є участь у проведенні слідчих (розшукових) дій. Виділення зі складу Експертної служби МВС співробітників, які увійшли як інспектори-криміналісти до слідчих підрозділів поліції призвело як до позитивних, так негативних наслідків. Серед позитивних моментів слід зазначити поділення функцій техніко-криміналістичного та судово-експертного забезпечення розслідування, яке сприяло дотриманню принципу незалежності судової експертизи. З іншого боку виникли проблеми кадрового забезпечення як підрозділів НДЕКЦ, так і секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих відділів.

Проведеним нами опитуванням працівників НДЕКЦ та інспекторів-криміналістів встановлено, що більш досвідчені співробітники, які працювали на посадах експертів райвідділів міліції перейшли на роботу до НДЕКЦ. Відповідно рівень криміналістичної підготовки інспекторів-криміналістів слідчих відділів Національної поліції на сьогодні залишається досить низьким. Недостатня кваліфікація інспекторів-криміналістів впливає на кінцевий результат – якість розслідування кримінальних правопорушень, формування доказової бази.

Підготовка експертів Експертної служби МВС та інспекторів-криміналістів слідчих підрозділів Національної поліції є одним з найважливіших питань сьогодення, оскільки від їх кваліфікації, компетентності та особистих якостей залежить у деякій мірі успіх розслідування. Серед суб'єктів експертної діяльності найбільш потужними є експертні заклади Міністерства юстиції та МВС України, в яких

виконується близько 90 % експертиз, що призначаються на стадії досудового розслідування. При підготовці кадрів для експертних установ зазначених відомств виникають численні питання, що стосуються видів та форм підготовки, обсягів навчання, освітньо-кваліфікаційних вимог до спеціалістів, узгодженості програм підготовки та інші. Зазначені проблеми неодноразово обговорювались науковцями, але й досі залишаються дискусійними та підлягають подальшому дослідженню. Підготовка інспекторів-криміналістів на сьогодні здійснюється лише Навчально-науковим інститутом № 2 Національної академії внутрішніх справ, чого, зважаючи на дефіцит кадрів у межах країни, на нашу думку, замало. На сьогодні факультети з підготовки фахівців для органів досудового розслідування існують у багатьох вузах системи МВС та МОН. На нашу думку, необхідно впровадження окремих груп з підготовки інспекторів-криміналістів у структурі даних факультетів.

Іншою проблемою є вдосконалення законодавства, що регламентує проведення експертизи, що неодноразово обговорювались вченими-криміналістами. Основними проблемними моментами є наступні: надання права здійснювати залучення експерта виключно слідчому судді і, відповідно, позбавлення реалізації цього права сторонами кримінального провадження; надання виключного права державних спеціалізованих установ на здійснення судово-експертної діяльності в кримінальному провадженні, що не відповідає європейським стандартам. Визначені проблеми також ускладнили процедуру отримання дозволу на проведення експертизи. На практиці слідчі іноді відмовляються від призначення експертизи у зв'язку з процедурою отримання ухвали слідчого судді, у разі, якщо доказів за кримінальним провадженням, на його думку, достатньо. Це є негативним явищем і призводить до ускладнень розгляду справи у судовому засіданні.

Якщо спрощено розглядати схему, що на сьогодні існує в окремих підрозділах на практиці, вона виглядає наступним чином. Інспектори-криміналісти не вилучають слідів злочину, оскільки не мають належної кваліфікації та матеріально-технічного забезпечення. Слідчим, у свою чергу, така ситуація подобається, оскільки у разі вилучення слідів, їх потім необхідно буде направляти на експертизу, що пов'язано з організаційними складнощами. У результаті ми отримуємо відповідний результат.

Нами неодноразово зверталась увага на недосконалість Закон України «Про судову експертизу». Починаючи з преамбули, у якій зазначається, що: «цей закон визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності ...», хоча у назві мова йде про «судову експертизу». Зрозуміло, що різниця у поняттях «судова експертиза» і «судово-експертна діяльність» досить суттєві, тому Закон повинен мати назву «Про судово-експертну діяльність». У загальних положеннях Закону потрібно обов'язково роз'яснити зміст основних термінів, що складають основу судово-експертної діяльності.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Обов'язковим є роз'яснення термінів: «спеціальні знання», «судово-експертна діяльність», «державна судово-експертна діяльність», «судова експертиза». Також, на нашу думку, потрібно надати визначення понять: «судово-експертний заклад», «керівник судово-експертного закладу», «предмет, об'єкти судової експертизи», «зразки для дослідження». Також підлягають визначенню і детальному опису види та порядок проведення різного виду експертиз: первинної, повторної, додаткової, комплексної, комісійної.

Однією з проблем правового характеру, пов'язаною з класифікацією судових експертиз, є норма ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» щодо проведення криміналістичних експертиз виключно державними спеціалізованими установами. Ми пропонуємо видалити зазначену норму та дозволити проведення всіх експертиз, крім судово-медичних та судово-психіатричних недержавним експертним установам і приватним експертам. З розвитком змагальної системи судового провадження заборона на виконання вказаних експертиз певною мірою обмежує права сторони захисту щодо обрання судових експертів. Суперечливою, на наш погляд, є норма Закону щодо судового експерта (ст. 10). З одного боку у ч. 1 зазначається, що «судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань», з іншого у ч. 3 є обмеження у проведенні експертиз рівнем освіти та відповідною підготовкою.

Зважаючи на невизначеність законодавства судова практика допускає до розгляду у судах висновки експертів, наданих у формі актів або довідок. Наприклад, такі незалежні організації, як Незалежний інститут судових експертиз або Судова незалежна експертиза України пропонують послуги щодо проведення трасологічної, почеркознавчої, технічної експертизи документів, які є традиційними криміналістичними експертизами і, згідно чинного законодавства, не можуть ними проводитись.

Традиційною проблемою залишається матеріально-технічне забезпечення експертної діяльності, зважаючи на стан економіки країни. Недостатність такого забезпечення відноситься як до діяльності, пов'язаною з збиранням речових доказів під час проведення слідчих (розшукових) дій так і до проведення експертних досліджень. Хоча, потрібно відмітити, що певні зрушення у цьому напрямку є. Останнім часом закуповується експертна техніка провідними установами судових експертиз: інститутами судових експертиз Міністерства юстиції України, ДНДЕКЦ, експертними центрами МВС України в окремих областях. Однак, у порівнянні з технічним оснащенням провідних країн Європи та США, цього, на жаль, недостатньо. Особливо це стосується регіональних підрозділів Експертної служби МВС України та відділів криміналістичного

забезпечення слідчих підрозділів Національної поліції.

У підсумку можна зазначити, що нами окреслено лише деякі проблеми експертного забезпечення досудового розслідування, що взаємопов'язані між собою. Окремі з них існують вже давно, деякі з'являються з впровадженням нових законодавчих норм та організаційних перебудов правоохоронної системи. Вирішувати зазначені проблеми потрібно лише спільними діями законодавчих та правоохоронних органів.

Степанюк Руслан Леонтійович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Харківського національного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ США

Реформування кримінального процесу України в цілому й удосконалення порядку досудового розслідування у напрямі наближення до кращих світових стандартів потребує ретельного вивчення закордонного досвіду і впровадження передових досягнень у вітчизняну практику. Зокрема, корисним може бути досвід діяльності слідчих оглядових груп (Crime Scene Units), які діють у Сполучених штатах Америки.

Суттєвою відмінністю практики розслідувань США від нашої є можливість не просто залучення, а здійснення безпосередньо самого огляду не детективом чи прокурором, а фахівцями. Звичайно слід пам'ятати, що американська система кримінального процесу не передбачає повноцінного досудового розслідування. Тому дотримання формальних процедур щодо оформлення результатів слідчих дій там не має такого великого значення, як у нас. Але, оскільки зараз в Україні здійснюється спроба кардинально змінити модель кримінального процесу із розшукового на змагальний, то необхідно впроваджувати відповідні підходи розвинутих демократичних країн. У цьому сенсі слід відзначити, що сьогодні в Україні в межах реформування МВС до структури органів досудового розслідування Національної поліції було включено сектори техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій (інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти). Раніше зазначені фахівці працювали в експертно-криміналістичних підрозділах. Відповідно з'явилась можливість розширення функцій даних спеціалістів під час огляду місця події. Але для цього, на нашу думку, слід належним чином закріпити їхній процесуальний статус у кримінальному провадженні. Існуюча практика і

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

відомчі нормативно правові акти прирівнюють їх до спеціалістів у кримінальному провадженні, статус який визначено у ст. 71 КПК України. Вважаємо, що такий підхід не йде на користь ні якості виконуваних даними підрозділами практичних завдань, ні забезпеченню прав і свобод людини в кримінальному процесі. Фактично підрозділи техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій знаходяться у підпорядкуванні сторони обвинувачення, тобто вони не можуть вважатись іншими учасниками кримінального провадження як спеціалісти. Уявляється, що слід закріпити їхній статус саме як суб'єкта зі сторони обвинувачення (за аналогією із оперативно-технічними підрозділами). Для цього необхідно внести зміни до ст. 41 КПК України, де передбачити не тільки оперативні підрозділи, а і підрозділи техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування, які за письмовим дорученням слідчого зможуть здійснювати слідчі дії, зокрема, огляд місця події. Такий крок законодавця дозволить слідчому, прокурору не просто залучати даних фахівців як спеціалістів для надання технічної допомоги, а доручати їм безпосередньо проводити огляд. У свою чергу для організації функціонування підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення проведення слідчих дій, їх технічного оснащення можна використовувати кращий досвід діяльності відповідних підрозділів США.

Загальний порядок огляду місця події в США та в Україні в цілому досить схожі. Проте в нашій країні процедура досить детально і суворо регламентована законодавством (ст. 223, 237-238 КПК України). При цьому не всі вимоги виглядають обґрунтованими і доцільними. Удосконаленню підлягають і організаційні засади проведення даної слідчої (розшукової) дії.

На відміну від України, у США немає обов'язкової вимоги щодо участі судово-медичного експерта при огляді трупа на місці події. Там це питання вирішує детектив залежно від обставин. У цьому знову ж таки доводиться констатувати більшу раціональність американців. Не в усіх випадках огляду трупа на місці його виявлення є потреба у залученні судово-медичного експерта і цілком достатньо звичайного лікаря. Відволікання судово-медичних експертів, кількість яких невелика, особливо в провінції, на виїзди для огляду всіх трупів призводить до зниження якості їхньої роботи щодо проведення експертиз. Тому вважаємо доцільним уточнити формулювання ч. 1 ст. 238 КПК України, де передбачити, що «огляд трупа слідчим, прокурором проводиться за обов'язкової участі лікаря або судово-медичного експерта». Таким чином за загальним правилом обов'язковою стане участь в огляді трупа лікаря, а судово-медичні експерти будуть залучатись лише у складних випадках для проведення на місці події попереднього дослідження і відповідно надання слідчому орієнтуючої інформації, спрямованої на швидке розкриття

злочину.

Таким чином, актуальними напрямками удосконалення процесуальних і організаційних засад огляду місця події в Україні, спираючись на досвід США, уявляються: 1) визначення процесуального статусу підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій як суб'єктів сторони обвинувачення, які можуть проводити слідчі (розшукові) дії за дорученням слідчого (прокурора); 2) зобов'язання прокурора прибувати на місце події, якщо їм є житло чи інше володіння особи, до початку його огляду і вживати необхідних заходів щодо одержання відповідної ухвали слідчого судді; 3) встановити вимогу щодо обов'язкової участі в огляді трупа на місці події лікаря, а не судово-медичного експерта; 4) скасування обов'язковості залучення понятих до огляду місця події.

Чаплинський Костянтин Олександрович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Огурченко Володимир Георгійович,
кандидат юридичних наук,
начальник Дніпропетровського УВБ НП
в Дніпропетровській області

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Соціально-економічні та політичні зміни, які відбулися впродовж останніх років в країнах Європи і СНД, у тому числі і в Україні, безпосередньо вплинули на міжнародний характер організованої злочинності. Спостерігається стійка тенденція до погіршення криміногенної обстановки у державі, що зумовлена виникненням якісно й кількісно нових видів діяльності злочинних угруповань. Організована злочинність – складне антисоціальне явище, яке не має державних кордонів.

Поширення організованої злочинності в Україні повторило шлях більшості країн пострадянського періоду, чому сприяли такі фактори, як розпад бюрократичних структур держави, порушення принципів соціальної справедливості, девальвація моральних цінностей, вихід з «безподаткової» тіньової економіки та ін.

Останнім часом проблема протидії транснаціональній злочинності є предметом обговорення на найвищому державному рівні, оскільки діяльність злочинних організацій набула надзвичайної гостроти і почала

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

негативно впливати на хід перебудовчих процесів, зміцнення української державності, практичну реалізацію прав, свобод і законних інтересів громадян.

Спостерігається складне протистояння злочинної діяльності діючій владі. Володіючи великими сумами коштів, злочинні організації завойовують впливові позиції на внутрішньому ринку, здійснюють протизаконні великомасштабні операції вивозу з країни сировини, товарів та інших засобів споживання. Незаконний бізнес прагне придбання контрольних пакетів акцій підприємств і організацій, створення власних «виробництв» (банківських, посередницьких організацій), упровадження до зовнішньоекономічних структур і, таким чином, формування міжнародних злочинних організацій.

Суттєве зростання кількості злочинів, учинених злочинними організаціями, насамперед тяжких й особливо тяжких, демонструє нездатність правоохоронних органів протистояти цим негативним явищам. Підтвердженням неефективності діяльності правоохоронних органів є офіційні статистичні дані МВС та Генеральної прокуратури України, які демонструють тенденцію до різкого зниження кількості виявлених організованих груп і злочинних організацій після 2012 року, зокрема у 2012 р. – 264, 2013 р. – 185, 2014 р. – 166, 2015 р. – 135, 2016 р. – 124, 2017 р. – 147, 2018 р. – 152, за 1 квартал 2019 р. – 35, а також аналіз думок опитаних респондентів (82 %), які зазначають, що кількість злочинних угруповань у період з 2012 р. на сьогодні зросла більш як утричі. Наведене свідчить про недосконалість методики розслідування злочинів, учинених злочинними організаціями, недостатню ефективність існуючих засобів і методів боротьби з даним негативним явищем.

Офіційні дані Національної поліції України свідчать, що за період 2014-2019 рр. оперативні підрозділи припинили діяльність злочинних організацій у складі 3158 тис. осіб, які вчинили 6649 тис. злочинів, зокрема: 37 умисних убивств, 242 розбої, 61 вимагання, 140 випадків торгівлі людьми, 1845 тис. злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, 149 крадіжок, 24 факти шахрайства з фінансовими ресурсами, 109 епізодів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та ін. Однак тенденція до зменшення кількості виявлених злочинних організацій за певні періоди спостерігалася і донині (у 2013 р. – 7, 2014 р. – 1, 2015 р. – 4, 2016 р. – 2, 2017 р. – 3, 2018 р. – 1). За даними судової статистики, кількість направлених до суду кримінальних проваджень за ст. 255 КК України у період з 2012 р. по 2018 р. становила 25 проваджень (усього 78), з яких 23 було зупинено та закрито на підставі статей 280, 284 КПК України, і лише щодо 17 проваджень винесено судові вироки.

Результати опитування оперативних працівників поліції України

свідчать, що така ситуація зумовлена передусім ліквідацією підрозділів Управління боротьби з організованою злочинністю (78,5 %), поширенням незаконного обігу зброї, боєприпасів та активізацією кримінальних елементів на тимчасово окупованих територіях окремих районів Донецької та Луганської областей (88,3 %), неефективністю роботи агентурної мережі оперативних підрозділів (82,9 %). Практиці відомі труднощі в доказуванні самого факту створення злочинної організації або керівництва нею (вказали 93,2 % опитаних).

Відсутність у юридичній науці прикладних наукових розробок щодо запобігання транснаціональній злочинності в Україні, відповідних рекомендацій для практики обмежує можливість правоохоронних органів у проведенні на належному рівні змістовної боротьби з цим негативним явищем.

Теоретично нерозробленими залишається низка ключових проблем, зокрема не сформовано криміналістичну характеристику транснаціональної злочинності, не визначено особливості оперативної розробки членів злочинної організації, а також тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій, НСРД та інших розшукових заходів.

Окрім то, на сьогодні злочинність набуває якісно нових змін. Дедалі спостерігається входження до організованих злочинних угруповань як колишніх, так і діючих співробітників правоохоронних органів.

В умовах сьогодення технологія злочинної діяльності значно ускладнюється, що зумовлено використанням новітніх технічних засобів, складними й витонченими способами підготовки, учинення та приховування злочинів.

Використання корумпованих зв'язків в органах влади й управління, правоохоронних органах, які прикривають діяльність організованих груп та злочинних організацій, дозволяє кримінальним угрупованням діяти зухвало досить тривалий час.

Зважаючи на це, розкривати на сьогодні злочини, особливо ті, що здійснюються на замовлення, традиційними методами та засобами дедалі стає складніше.

З огляду на зазначене, можна констатувати, що стан протидії злочинам, учинених злочинними організаціями, в умовах сьогодення має цілу низку невирішених управлінських, організаційних та тактичних проблем.

Шинкаренко Ігор Ростиславович,
кандидат юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
лабораторії теоретичних досліджень,
редакційно-видавничої та науково-
методичної діяльності Харківського
НДІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса
Спіцина Ганна Олександрівна,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач лабораторії теоретичних
досліджень, редакційно-видавничої та
науково-методичної діяльності
Харківського НДІСЕ
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса

ДЕЯКІ НАПРЯМКИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТОЛОГІЇ

XXI століття ознаменувалося науковою революцією у сфері юридичних наук, яка стала підґрунтям формування системи юридичної науки, її функцій в умовах модернізації української держави.

В умовах сьогодення диференціація галузей науки йде за змістом узагальненого знання про сутність її предмету, при чому незважаючи на різноманіття назв груп юридичної науки сутнісна структура їх в основному співпадає.

Слід погодитися з думкою, що перед системою юридичних наук сьогодні в умовах модернізації державного механізму стоїть завдання формування нової ефективної моделі судочинства як складової системи протидії злочинності та створення теоретичного підґрунтя використання спеціальних знань у всіх видах проваджень. Окрім того постає важливе завдання по оновленню змісту, переорієнтації на дослідження державно-правової реальності під кутом демократизації моделі функціонування держави на ґрунті принципу верховенства права [1].

Ми згодні, що підґрунтям наукового пізнання сучасних теоретико-прикладних проблем повинно бути критичне переосмислення здобутків досліджень за роки незалежності, та запропонування новітніх підходів до шляхів їх вирішення.[2]. Актуальним напрямком досліджень, є визначення місця у системі юридичних наук судової експертології. Реалізація цих досліджень повинна сприяти розвитку практики протидії злочинності на ґрунті судових експертиз та використання спеціальних знань під час виявлення та розслідування фактів вчинення кримінальних правопорушень.

Вивчення сучасних теоретичних розробок у сфері наукознавства дозволяє констатувати про відсутність єдиної думки на зміст та місце «судової експертизи – судової експертології – теорії судової експертизи» у системі юридичної науки. В той же час формується теоретичне уявлення про самостійність означеної галузі юридичної науки, самостійної правової дисципліни в межах криміналістики чи доказового права, або ж як частину майбутньої науки – загальної експертології [3, с.123-125].

Таким чином, вважаємо за доцільне означену групу прикладних наук диференціювати на декілька підгруп, а саме:

Синтезуючі прикладні юридичні науки: криміналістика; кримінологія; «судової експертизи – судової експертології – теорії судової експертизи»; юридична психологія; судова психіатрія; судова медицина.

Мето-прикладні юридичні науки: правова кібернетика, правова риторика, правова лінгвістика, правова семіотика, юридична антропологія, юридична логіка, правова інформатика та ін.

Спеціально-прикладні науки: теорії державної безпеки, оперативно-розшукової діяльності, розвідки та контррозвідки, негласного розслідування, службово-бойової діяльності сил правопорядку.

Аналіз наукових розробок за роки незалежності України та практики, модернізації правової системи та правоохоронних інституцій взагалі та судочинства зокрема дозволяє визначити заходи спрямовані на формування нової парадигми судової експертизи, яка у переважній частині Європейських країн складається з таких елементів:

- запровадження логіко-коректної форми оцінки та інтерпретації результатів експертизи [4, с.187-195];

- використання методів, що засновані на релевантних даних, кількісних вимірах і статистичних моделях [5, с. 54-55];

- експериментальне тестування ступеня достовірності та надійності судово-експертних оцінок стосовно до умов конкретної справ.

напрямки досліджень та пріоритетні напрямки пізнання різних галузей юридичної науки [6, с. 20-22].

Теоретичним підґрунтям формування новітньої парадигми судово-експертної діяльності можуть бути наступні дослідження:

Наукознавчі:

- визначення сучасної системи, структури, тенденцій та задач юридичної науки у формуванні теоретичного підґрунтя протидії злочинності;

- виокремлення закономірностей юридизація методології та адаптації неюридичних методів і дисциплін відповідно до особливостей правової реальності й побудови юридичних наукових знань, що забезпечує методологічну і предметну однорідність юридичної науки;

- формування сучасного понятійного апарату конкретних галузей юридичної науки у тому числі «судової експертизи – судової експертології – теорії судової експертизи»;

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

- обґрунтування теоретико-методологічних проблем та напрямки формування сучасної системи наукового забезпечення судово-експертної діяльності в Україні;

- визначити історичні витоки формування теоретичних знань про використання інноваційних методів та заходів у судово-експертній діяльності;

- визначити місце теорії «судової експертизи – судової експертології – теорії судової експертизи» у системі юридичної науки та виокремити структуру, завдання та її функції в умовах сьогодення;

- теоретично обґрунтувати концепцію формування сучасної системи «судової експертизи – судової експертології – теорії судової експертизи» як галузі юридичної науки;

- визначити теоретичні закономірності зміни парадигм теорії та практики судово-експертної діяльності в Україні;

Дослідження спрямовані на формування теоретичного підґрунтя модернізації державного механізму:

- забезпечення єдності юридичного процесу (право встановлення, право забезпечення, право примушення, право відновлення) та визначення шляхів подолання прогалин нормативного регулювання та конкуренції норм законодавчих та відомчих нормативних актів;

- зв'язок юридичного процесу із системністю процедури, мета якої - досягнення конкретного результату правомірної поведінки (теорія держави і права; кримінологія; «судової експертизи – судової експертології – теорії судової експертизи»);

- проблеми дії права, методології юридичного пізнання законотворчого процесу, виконання порівняльно-правових досліджень (теорія держави і права; кримінальне право; кримінологія; кримінальний процес; адміністративне право; теорія оперативно-розшукової діяльності);

- законність та її взаємозв'язок з соціальними процесами, демократизацією суспільства та забезпечення конституційних прав і свобод людини у всіх сферах на ґрунті реалізації інформаційної, контрольної, правоохоронної та інших функцій правової системи (теорія держави і права; конституційне право; кримінальне право; кримінологія; кримінальний процес; адміністративне право; теорія оперативно-розшукової діяльності; «судової експертизи – судової експертології – теорії судової експертизи»);

- проблем правового забезпечення реалізації внутрішньої політики та нейтралізації загроз національній безпеці (теорія держави і права; кримінальне право; кримінологія; теорії національної та державної безпеки, розвідки, контррозвідки, оперативно-розшукової діяльності; «судової експертизи – судової експертології – теорії судової експертизи»).

Формування сучасної системи спеціальних прикладних наук як

важеля модернізації державної політики протидії злочинності зокрема повинна здійснюватися за рахунок:

- прагматичної орієнтованості наукових досліджень на комплексне вивчення актуальних проблем на ґрунті проведення емпіричних досліджень та використання методів математичної статистики, математичного та віртуального моделювання і т. ін.;

- опанування прогностичних наукових досліджень спрямованих на визначення імовірних стратегічних напрямків розвитку з визначенням заходів виявлення та нейтралізації загроз людині-суспільству-державі;

- пріоритетне спрямування фундаментальних наукових досліджень на формування оптимальної моделі судово-експертної діяльності у відповідності до світових стандартів забезпечення прав і свободи людини;

- врахування варіативності і альтернативності перспектив розвитку судово-експертної діяльності, що зумовлює: необхідність докорінної перебудови методологічної бази науки; формування: нових парадигм, методологічних підходів, методів, дослідницьких програм і методик на ґрунті інноваційних технологій отримання та аналізу інформації;

- реалізації інноваційних технологій у освітньому та науково-дослідному процесі і як наслідок формування ефективної організаційної моделі експертних установ [6, с.20-22];

- використання у якості емпіричної бази юридичних досліджень взагалі та судово-експертної діяльності, зокрема, досвіду інших країн на ґрунті цивілізаційного підходу.

Означене сприятиме інтеграції «судової експертизи – судової експертології – теорії судової експертизи» у систему юридичних наук та формування на її підґрунті оптимальної моделі судово-експертної діяльності та системи експертних державних й недержавних установ.

Список використаних джерел:

1. Юридична деонтологія: підручник / С.П. Погребняк, О.О. Уварова, Г.О. Христова та ін.; за заг. Ред. О.В. Петришина. Х.: Право, 2014. 248 с.

2. Загальна теорія держави і права // За редакцією акад. М. В. Цвіка, акад. О. В. Петришина. Харків: «Право», 2009. 584 с.

3. Шинкаренко І.Р., Спіцина Г.О. Місце теорії судової експертизи у системі юридичних наук. Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінально-процесуального та криміналістичного забезпечення безпеки України : матер. Міжнар. Наук. – практ. конф, 30 лист. 2018 р. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2018. С. 123-125.

4. Нефедов С.Н. Байесоский подход к оценке доказательств и стандартизации вербальных формулировок выводов эксперта. Проблемы укрепления законности и правопорядка: наука, практика, тенденции: Сборник научн. Трудов. Вып.8. 2015. С. 187-195.

5. Даулетова С.А., Бакибаев А.А. Использование байесовского подхода в экспертной практике. Актуальні питання судової експертизи та

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

криміналістики : зб. матеріалів міжнар. Науково-практичної конференції, присвяч. 95 – річчю створення ХНДІСЕ ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса, 10-11 жовтня 2018. Харків : Право, 2018. С. 54-55.

6. Шинкаренко І.Р., Спіцина Г.О. Історичні витоки та перспективи розвитку теорії та практики судової експертизи. Актуальні питання судової експертизи та криміналістики: Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 95- річчю створення Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (м. Харків, 10-11 жовтня 2018 р.). Харків: Право, 2018. С. 20-22.

Александрова Олена Миколаївна,
завідувач сектору почеркознавчих досліджень відділу почеркознавчих досліджень, технічного дослідження документів та обліку лабораторії криміналістичних видів досліджень Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України

ОЗНАКИ, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ПОЧЕРК ОСОБИ, ЯКА ВИКОНАЛА РУКОПИС У НЕЗВИЧАЙНОМУ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОМУ СТАНІ

Почерк є не тільки носієм ідентифікаційної інформації про особу, адже у ньому відображаються і психофізіологічні властивості особистості, і умови, в яких відбувається процес письма. Почерк «чутливо реагує» на зовнішні й внутрішні зміни через те, що є продуктом вищої нервової діяльності людини.

Розробка методів почеркознавчої експертизи, за допомогою яких можна було б виділити інформацію про змінення зовнішніх і внутрішніх умов, при яких утворюється рукопис, є одним із актуальних завдань судового почеркознавства. У слідчій та судовій практиці все частіше виникає необхідність вирішення питань діагностичного характеру, і тому розробка методів таких почеркознавчих досліджень є важливим завданням як в теоретичному, так і в практичному відношеннях.

До діагностичних досліджень у судовому почеркознавстві може бути віднесена розробка наступних завдань: встановлення факту незвичності письма; встановлення характеру незвичності виконання рукопису (тимчасовий, постійний); встановлення видів «збиваючих» факторів: природних (не пов'язаних із навмисною зміною почерку), штучних (пов'язаних із навмисною зміною почерку); встановлення підгрупи

(конкретного) «збиваючих» факторів, не пов'язаних із навмисною зміною почерку; встановлення виду навмисної зміни почерку (зміна у межах скорописних форм літер, з наслідуванням літер друкарського шрифту, наслідуванням почерку іншої особи, виконання незвичною для даного письма рукою).

Значну складність представляє вирішення питання про внутрішній стан особи, зокрема, чи виконані рукописи особою, яка перебувала в незвичайному психофізіологічному стані. В експертній практиці зустрічаються випадки проведення подібних досліджень. Серед наданих на почеркознавчу експертизу документів, виконаних особами які перебували в незвичайному психофізіологічному стані, велику групу складають передсмертні листи та записки. Оскільки факт незвичайного стану осіб, які виконували їх, не викликає сумніву, передсмертні листи визнані об'єктивним матеріалом, що містить інформацію про незвичайний психічний стан особи на час складання листа чи інших рукописних записів.

Як матеріал для дослідження були використані тексти, виконані особами безпосередньо перед самогубством та вільні зразки їх почерків, написані у нормальному нервово-психічному стані. Мета досліджень полягає у виявленні можливого комплексу ознак, що характеризує рукописи, виконані в незвичайному психофізіологічному стані, викликаному тимчасовим розладом нервової системи. Вивчалися ознаки письмової мови, топографія письма, загальні та окремі ознаки почерку. Аналіз передсмертних листів та зразків почерку осіб, що покінчили життя самогубством, дозволяє констатувати наступне.

Перш за все звертає на себе увагу зовнішній вигляд листів. Вони найчастіше написані неохайно, багато плям, спостерігаються неодноразові закреслення слів, виправлення літер і штрихів (поверх первинних), домалювання штрихів до раніше написаних літер. При цьому, якщо виправлення зустрічалися і у вільних зразках, то у передсмертних листах їх як правило було значно більше. Це пояснюється ймовірно тим, що різкі функціональні порушення нервової діяльності призводять до ослаблення контрольних функцій зорового аналізатора та кори головного мозку.

Під впливом незвичайного нервово-психічного стану відбувається нерівномірне збільшення розміру літер із середнього і малого до великого і дуже великого. При чому це збільшення спостерігається в будь-якій ділянці тексту, навіть у межах слова. Розстановка письмових знаків збільшується, положення поздовжніх вісей літер стає нестійким.

Ці зміни загальних ознак значною мірою обумовлені зниженням координаційної складності рухів. Порушення координації рухів при письмі є результатом зміни загального стану організму під впливом стомлення, емоцій, нервових захворювань.

Окремі ознаки почерку в передсмертних листах не дають характерної картини зміни почерку. Відзначаються зміни конструктивної складності

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

рухів при виконанні окремих літер, що як правило спрощується за рахунок втрати окремих елементів або штрихів літер, а іноді навпаки, конструкція літер ускладнюється за рахунок збільшення кількості рухів – виконання початкових (додаткових) штрихів.

Змінюється форма траєкторії рухів при виконанні літер, а саме замість вигнутих та петльових рухів з'явилися звивисті й прямолінійні.

Форма траєкторії рухів при з'єднанні елементів літер також змінюється переважно з петльової на дугову.

Зміна протяжності рухів по вертикалі та горизонталі при виконанні літер відбувається, в основному, в бік її збільшення. Спостерігається збільшення протяжності рухів при виконанні підрядкових елементів літер.

Змінюється загальна структура рухів при виконанні окремих літер за рахунок заміни прописних літер схемою літер друкованого типу, особливо це стосується на літері «М».

Інші ознаки не зазнають суттєвих змін.

Слід особливо відзначити, що в кожному випадку ці зміни, по-перше, помітні лише в окремих літерах, по-друге, проявляються у вигляді варіантів поряд зі стійкими, характерними для почерку даної особи, ознаками.

Вивчення ознак письма і почерку в передсмертних рукописних текстах дозволяє зробити наступні висновки:

1) майже в усіх рукописах є або збільшуються виправлення літер та штрихів (нанесення поверх первинних), закреслення слів;

2) спостерігається зниження загального рівня грамотності, обумовлене головним чином порушенням норм орфографії;

3) топографічні ознаки характеризуються нерівномірністю (переважно збільшенням) інтервалів між рядками і словами у тексті в цілому, напрямок рядків стає таким, що опускається, лінія полів стає ламаною;

4) найбільших змін зазнають загальні ознаки: знижуються координація рухів, складність і стрункність рухів, їх чіткість, нерівномірно збільшуються розміри та розстановка букв, нестійкість нахилу;

5) окремі ознаки в почерках осіб, які перебували в незвичайному стані, не дають суттєвих відхилень.

У листах однієї людини можуть статися зміни двох-трьох окремих ознак у дуже малій кількості літер. Цими ознаками є, в першу чергу, загальна структура і конструктивна складність рухів, а також форма траєкторії рухів при виконанні з'єднання літер та елементів, протяжність і кількість рухів при виконанні літер.

Вищезазначені висновки дають підставу вважати, що комплекси загальних і окремих ознак, що піддаються змінам під впливом тимчасового розладу нервово-психічної діяльності, у поєднанні з порушенням

топографії та писемного мовлення, повинні звернути увагу дослідника на можливість виконання рукопису в незвичайному стані.

Відсутність істотних відхилень ознак у рукописах, виконаних у нормальному і незвичайному психофізичному стані, свідчить про те, що значна частина ознак зберігає свою стійкість в умовах виконання листа в незвичайному стані.

Отже, дослідження проведене з метою встановлення виконавця передсмертної записки, як правило, не викликає особливих труднощів.

При вивченні рукописів осіб, які перебували в момент їх написання під впливом різних емоційних станів, розбіжних ознак, які б не дозволяли провести ідентифікацію, не виявлено.

Таким чином, факти діагностичного характеру, що встановлюються експертом - почеркознавцем, несуть своєрідну доказову інформацію і можуть використовуватись у кримінальному судочинстві при конструюванні та перевірці версій, допитах, призначенні інших судових експертиз, наприклад психіатричних.

Андрейко Юрій Олександрович,
начальник Управління запобігання
корупції

Державної служби України
з безпеки на транспорті

Юсупов Володимир Васильович,
кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з
проблем криміналістичного
забезпечення та судової експертології
ННІ № 2 НАВС

ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Спеціаліст – це особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок (ст. 71 КПК України). Відповідно до ч. 2 ст. 71 КПК України спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

час досудового розслідування і судом під час судового розгляду, у тому числі для проведення обшуку.

Обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб (ст. 234 КПК України).

У більшості випадків при розслідуванні одержання неправомірної вигоди обшук проводиться у підозрюваних за місцем служби, проживання, у їх родичів, знайомих. Головна мета таких обшуків – пошук предмета неправомірної вигоди, документів та інших доказів, що свідчать про розмір неправомірної вигоди; пошук даних про інших учасників злочинної діяльності, характер їх взаємовідносин, а також слідів підготовки, учинення і приховання злочину; опис майна, що підлягає конфіскації. При обшуках вишуковуються предмети, цінності або документи, що мають суттєве значення для справи. До таких документів, окрім службових, відноситься особисте листування, записники з адресами і телефонами, різні помітки. Повинні відшукуватися грошові кошти, отримані злочинним шляхом; упаковка, у якій передавалася неправомірна вигода; можуть вилучатися записи з різних телекомунікаційних пристроїв, тощо.

Безпосередньо після затримання особи, яка отримала неправомірну вигоду, проводять її особистий обшук з дотриманням правил, передбачених ч. 3 ст. 208, ч. 7 ст. 223 та ч. 5 ст. 236 КПК України з метою виявлення предмета неправомірної вигоди, його упаковки або частин, документів або інших об'єктів, що матимуть доказове значення. При цьому вилучається не лише предмет неправомірної вигоди, а й всі предмети, речі, записи, документи, що є при особі. Якщо предмет неправомірної вигоди було оброблено люмінесцентним фарбником, то руки особи, яка отримала неправомірну вигоду, кишені, інші частини її тіла та вбрання потрібно ретельно оглянути за допомогою джерела ультрафіолетового світла. Для цієї процедури залучають спеціаліста. Предмети, що пов'язані з одержанням неправомірної вигоди, які виявляються під час обшуку, спеціаліст піддає обробці для виявлення слідів рук з метою виключення заяв з боку обшукуваного, що дані предмети були йому підкинуті. Ми рекомендуємо до участі у провадженні обшуку залучати того ж спеціаліста, котрий брав участь в огляді місця події щодо факту одержання неправомірної вигоди.

Проведення спеціалістом змивів із долонь рук особи, яка може бути причетна до вчинення корупційного злочину, можливе за умови винесення постанови про освідування особи.

Обшук за місцем проживання варто почати саме з обшуку всіх осіб, які перебувають у житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави

вважати, що вони переховують у себе предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження. Обшук елементів одягу починають із кишень. Далі обстежують подвійні шари тканини, комірці, лацкани, у яких може бути сховано документи, предмет неправомірної вигоди. Закінчують обшук одягу обстеженням супутніх предметів.

У зазначених вище випадках під час проведення обшуку при розслідуванні одержання неправомірної вигоди необхідною є участь спеціаліста, допомога якого полягає в сприянні слідчому у відшуканні, фіксації та вилученні грошей і цінностей, добутих злочинним шляхом, документів та інших предметів, які мають значення для кримінального провадження.

Крім безпосереднього застосування науково-технічних засобів, допомога, яка надається спеціалістом у ході проведення обшуку, може виражатися у формах консультацій, порад про застосування науково-технічних засобів, методів пошуку, використання тактичних прийомів та ін. Перевага консультування полягає в тому, що слідчий оперативно отримує кваліфіковану допомогу із спеціальних питань. Консультації самі по собі доказового значення не мають, але вони допомагають слідчому оцінювати докази, своєчасно вирішувати питання про призначення експертизи, визначити коло питань, адресованих експертові.

Важливим елементом підготовки до обшуку при розслідуванні одержання неправомірної вигоди є визначення кола науково-технічних засобів залежно від об'єкта обшуку й предметів пошуку. При цьому може знадобитися уніфікований комплект "ВК-1" (або інші спеціальні набори); засоби освітлення як з автономним живленням, так і від мережі, ультрафіолетові освітлювачі та ін.; пошукові засоби (щупи, трали, магнітні шукачі-підйомники, металошукачі індукційного типу та ін.); різні інструменти загальнотехнічного призначення (лопати, кайла, сокири, пилки та ін.) [1, с. 198].

При обшуку у кримінальних провадженнях про одержання неправомірної вигоди здійснюється пошук предметів, які можуть зберігатися в спеціальних схованках, або в інших недоступних місцях. При цьому залучений спеціаліст: 1) аналізує ознаки предмета пошуку; 2) зіставляє предмет пошуку з різними об'єктами місця обшуку; 3) орієнтується на професійні або інші навички обшукуваного при визначенні місця приховування; 4) використовує можливості типових аналогів; 5) аналізує окремі ділянки приміщення, меблів та ін. з метою встановлення демаскуючих ознак; 6) зіставляє однакові предмети між собою [2, с. 138-140].

Важливе значення для встановлення обставин одержання неправомірної вигоди при здійсненні фінансово-господарської діяльності мають результати використання знань спеціалістів у різних галузях науки і практичної діяльності економічної спрямованості. Одні із таких спеціалістів надають слідчому допомогу при підготовці і проведенні

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

обшуку, огляду об'єктів і предметів при їх пошуку і виявленні, вилученні документів, зразків для порівняльного дослідження. Іншим може бути у подальшому доручено проведення судово-бухгалтерської експертизи, фінансово-економічної, податкового обліку, інженерно-економічної, кредитно-фінансової, будівельно-бухгалтерської й інших видів експертиз, в основі яких лежить використання спеціальних знань економічної спрямованості. [3, с. 201]

Таким чином, до обшуку у кримінальних провадженнях про одержання неправомірної вигоди залучаються спеціалісти для застосування технічних засобів фіксації ходу і результатів слідчої (розшукової) дії; виявлення та фіксації слідів причетності особи до корупційного злочину; надання консультаційної допомоги слідчому щодо окремих спеціальних знань.

Список використаних джерел:

1. Коваленко В. В. Актуальні проблеми застосування науково-технічних засобів спеціалістами при провадженні слідчих дій: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Коваленко Володимир Вікторович. Київ, 2004. 253 с.
2. Настільна книга слідчого: [Наук. практ. видання для слідчих і дізнавачів] / Панов М. І., Шепітько В. Ю., Коновалова В. О. та ін. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 720 с.
3. Ищенко Е. П. Расследование преступлений, связанных с профессиональной деятельностью / Е. П. Ищенко, М. М. Яковлев. М.: Издательство «Юрлитинформ», 2009. 352 с.

Андрієвська Людмила Олексіївна,
викладач
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
Авраменко Олександр Юрійович,
старший слідчий
Дніпровського відділення поліції
ГУНП в Дніпропетровській області

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ АВТОТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД

Практика розслідування ДТП, свідчить, що у зв'язку із специфічністю даної категорії кримінальних справ, одним з основних джерел доказів по ним є висновок автотехнічної експертизи. Ця обставина, а також підвищення вимог до якості слідства по названих справах

зумовили зростання потреби в проведенні авто технічної експертизи (далі – АТЕ) на найвищому рівні досвідченими фахівцями, та як правило в експертних установах.

Своєчасне і якісне проведення АТЕ значною мірою впливає на результати розслідування і сприяє зміцненню законності. Як показує вивчення кримінальних справ, однією з основних причин необґрунтованого залучення громадян до кримінальної відповідальності є пред'явлення звинувачення до проведення АТЕ.

Судова автотехнічна експертиза (САТЕ) – це один з видів інженернотранспортних експертиз, необхідних для вирішення завдань, що виникають в слідчо-судовій практиці при розслідуванні та судовому розгляді проваджень про дорожньо-транспортні пригоди.

Правильне визначення предмету САТЕ має важливе значення в практичному, процесуальному, а також в теоретичному і організаційнометодичному аспектах. Предмет САТЕ – це та частина або ті сторони і властивості елементів системи «водій-автомобіль-дорожнє середовище», які можуть бути досліджені спеціальними методами транспортної інженерії.

Предмет автотехнічної експертизи виражається в колі питань, на які експерт може відповісти, або в колі обставин, які можуть бути встановлені засобами даної експертизи.

Об'єктами автотехнічної експертизи є транспортні засоби: механічні (автомобіль, мотоцикл, трактор та інші самохідні механізми, причепа, велосипеди та інше); електричні (тролейбуси, трамваї); агрегати, вузли, частини деталей та уламки транспортних засобів; місце дорожньо-транспортної пригоди; матеріали кримінального провадження (схеми, протоколи огляду, протоколи допиту учасників події).

Основними завданнями судової автотехнічної експертизи є:

1. Установлення несправностей транспортного засобу (ТЗ), які загрожували безпеці руху, причин їх утворення та часу виникнення (до дорожньо-транспортної пригоди чи внаслідок неї або після неї), можливості виявлення несправності звичайно застосованими методами контролю за технічним станом ТЗ; визначення механізму впливу несправності на виникнення та розвиток пригоди.

2. Установлення механізму ДТП та її елементів: швидкості руху (за наявності слідів гальмування та за пошкодженнями), гальмового та зупинного шляхів, траєкторії руху, відстані, пройденої ТЗ за певні проміжки часу, та інших просторово-динамічних характеристик пригоди.

Швидкість руху транспортних засобів, виходячи з їх пошкоджень, може визначатися за допомогою програмних комплексів з дослідження механізму ДТП, що рекомендовані для впровадження в експертну практику.

3. Установлення відповідності дій водія ТЗ у даній дорожній ситуації технічним вимогам Правил дорожнього руху, наявності у водія технічної

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

можливості запобігти пригоді з моменту виникнення небезпеки, відповідності з технічної точки зору дій водія вимогам Правил дорожнього руху, а також встановлення причинно-наслідкового зв'язку між діями водія та ДТП.

Момент виникнення небезпеки для руху, як правило, має зазначатися у документі про призначення експертизи (залучення експерта). Якщо у документі про призначення експертизи (залучення експерта) момент виникнення небезпеки не зазначений, то експерт, виходячи з аналізу дорожньої обстановки, може визначити його за даними, що містяться в матеріалах справи.

Коли експерт вважає, що небезпека для руху виникла не в той момент, який зазначено в документі про призначення експертизи (залучення експерта), у висновку він має вказати мотиви незгоди з позицією органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), і дати відповідні варіанти розв'язання поставленого питання.

Орієнтовний перелік вирішуваних питань САТЕ:

Які несправності, виходячи з вимог Правил дорожнього руху до технічного стану ТЗ, мала (мав) система (механізм, вузол, агрегат) даного ТЗ? Чи є в досліджуваному ТЗ несправності, які могли бути технічною причиною виникнення ДТП? Коли, відносно моменту ДТП, її настання чи в процесі її розвитку, виникли дані несправності? Яка причина відмови даного механізму, системи (рульового управління, гальмової системи тощо) ТЗ? Чи мав водій можливість виявити несправність до моменту ДТП? Чи мав водій технічну можливість запобігти пригоді за наявності даної несправності?

До пункту 2: якою була швидкість ТЗ у різні моменти розвитку ДТП (якщо сліди різної довжини або перериваються, на це слід указати)? Яка була швидкість ТЗ з урахуванням пошкоджень, які він отримав при зіткненні? Яка максимально припустима швидкість ТЗ за умови даної видимості дороги (зазначається, якою була видимість дороги)? Яка максимально припустима швидкість ТЗ на закругленні дороги даного радіуса? Яка найменша безпечна дистанція між ТЗ в умовах даної дорожньої обстановки? Яка відстань необхідна для безпечного обгону попутного ТЗ в умовах даної дорожньої обстановки? Який гальмовий та (або) зупинний шлях ТЗ за певної швидкості його руху в умовах даної дорожньої обстановки?

До пункту 3: Як повинен був діяти водій у даній дорожній обстановці згідно з технічними вимогами Правил дорожнього руху? Чи мав водій технічну можливість запобігти наїзду з моменту виникнення небезпеки для руху або з моменту виявлення перешкоди для руху? Чи відповідали дії водія технічним вимогам Правил дорожнього руху? Чи були з технічної точки зору дії водія ТЗ у причинному зв'язку з

виникненням ДТП?

До пунктів 2 і 3: З якою швидкістю рухався ТЗ? Якщо ця швидкість перевищувала встановлені обмеження (зазначається, які саме), то чи мав водій технічну можливість уникнути контакту з перешкодою (зазначається, якою саме), якщо ця швидкість не перевищувала припустиму? Чи мав водій технічну можливість шляхом екстреного гальмування зупинити ТЗ з моменту виникнення небезпеки для руху (указується момент виникнення небезпеки), не доїжджаючи до перешкоди (пішохода)? У документі про призначення САТЕ (залучення експерта) повинні бути зазначені дані про параметри і стан дорожньої обстановки, дорожнього покриття та обставини щодо дій учасників події, з яких має виходити експерт при проведенні досліджень (вихідні дані).

Наведений перелік не є вичерпним. Перед САТЕ експертизою можуть бути поставлені й інші завдання, вирішення яких пов'язане з дослідженням технічного стану ТЗ, дорожньої обстановки і дій учасників дорожньої події.

У постанові (ухвалі) про призначення автотехнічної експертизи потрібно зазначити дані про параметри і стан дорожньої обстановки, дорожнього покриття та обставин щодо дій учасників події, з яких має починати експерт проведення досліджень (вихідні дані) [1, с.59-61].

Список використаних джерел:

1. Сабадаш В. В. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Автотехнічна експертиза» (для студентів денної форми навчання спеціальності 275 – Транспортні технології) / В. В. Сабадаш; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. 2018. 251 с.

Береза Юрій Миколайович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ СЛІДОВОЇ КАРТИНИ ЯК ЕЛЕМЕНТУ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ ТА ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

Важливим елементом криміналістичної характеристики незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами є слідова картина. Доречною є думка вчених, які наголошують на тому, що виявлення і фіксація слідів – одна з

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

основоположних операцій слідчої діяльності, яка значною мірою визначає позитивний чи негативний результат розслідування. Для утворення і виявлення слідів характерними є певні закономірності, врахування і використання яких дозволяє вести цілеспрямований збір доказової інформації. Найбільш важлива роль серед них належить закономірностям, які виявляються в утворенні слідів взаємодії і взаємовідображення об'єктів, що пов'язані з подією злочину. Керуючись ними, слідчий шукає і використовує сліди перебування особи на місці події, сліди застосування певних знарядь, сліди дій конкретним способом тощо [1, с. 5].

У свою чергу, В.Л. Синчук говорить, що на кожний з різновидів слідів – матеріальні чи ідеальні – впливають різні, навіть діаметрально протилежні, обставини. Для перших характерним є обмеження джерел походження інформації, для других – їх варіаційність. Дійсно, джерелом походження інформації щодо матеріальних слідів є передусім протокол огляду місця події, тобто саме з нього черпається інформація, яка і становить основу категорії «слідова картина» (принаймні, один з її аспектів). В тих випадках, коли протокол зазначеної слідчої дії складено неповно або необхідні сліди не виявлено чи вони відсутні на місці події взагалі, то й це єдине джерело інформації втрачає свою значущість, тобто з нього не можливо отримати необхідну інформацію і здійснити первісне накопичення емпіричного матеріалу [3, с. 54-55].

Досліджуючи слідову картину незаконного обігу вогнепальної зброї, окремі автори зазначили, що сліди зброї є різноманітними і залежать від багатьох факторів: моделі зброї; використовуваних боєприпасів; умов учинення злочину; дій, які виконує суб'єкт для приховування слідів злочину. Сліди зброї – це, насамперед, сліди-предмети: зброя, боєприпаси, різні речі (шомпол, протирка, кобура, пакувальний матеріал, в якому зберігалась зброя (тканина, папір, дерево). Сліди-предмети – це патрони з осічкою, гільзи, дріб, пижі, прокладки, незгорілі порошинки, сліди кіптяви. Крім того, сліди зброї – це сліди взаємодії зброї, боєприпасів з предметами середовища (оточення): пробоїни, вм'ятини, зруйновані предмети (скляні, керамічні), зрештою, це сліди на тілі людини, розриви, кіпоть на тканинах (пасок обтирання), укорінені порошинки, опіки тощо. Сліди кіптяви можуть залишатись на об'єктах, які були в зоні дії порохових газів, а саме на тілі й одязі особи, яка стріляла, й осіб, які були присутні при цьому [2, с. 292-293].

На основі вивчення наукових положень, запропонованих вченими-криміналістами, нами сформульовано поняття слідової картини правопорушення як сукупності відомостей, отриманих з різних джерел доказової інформації, що стали наслідком вчинення злочинних дій на всіх етапах діяння (підготовка, безпосереднє учинення та приховування) та складають наповнення конкретного кримінального провадження.

Аналіз судово-слідчої практики надав змогу встановити типові матеріальні сліди досліджуваного діяння. Серед них виділено сліди-відображення, серед яких переважно вилучаються сліди рук і взуття – 17 %, а також транспортних засобів – 5 %.

При вчиненні злочину на відкритій місцевості для їх виявлення необхідно визначити місця, яких злочинець торкався руками (тримав залишену зброю, ніж та інші предмети), ці предмети – носії запахової інформації, тому треба їх вилучати та упаковувати герметично. Типовими для цих злочинів є наявність слідів боротьби злочинця з жертвою. Їх слід шукати на ґрунті, підлозі й предметах, а також на одязі потерпілого і злочинця, що ми підтримуємо.

Також нами на основі емпіричної бази визначено типові сліди злочину залежно від об'єкта знаходження: на предметі злочинного посягання – 81 %; на місці учинення незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами – 21 %; за місцем проживання військовослужбовця – 23 %; в інших місцях – 8 %.

Ми вважаємо досить важливим аспектом вилучення слідів-предметів під час проведення окремих процесуальних дій (обшуку, огляду), зокрема:

- зброї – 87 %;
- окремих її частин – 23 %;
- бойових припасів – 15 %;
- слідів їх використання (пошкодження навколишніх предметів) – 11 %;
- документів – 9 %;
- грошових коштів – 4 %;
- мобільних телефонів – 5 %.

Аналіз судово-слідчої практики надав змогу встановити, що при проведенні огляду місця події можливою є наявність слідів-речовин, серед яких вилучаються в основному сліди біологічного походження (2 %) та збройне мастило (3 %).

Ми вважаємо за необхідне наголосити, що певна кількість слідів вирізняється особистісними джерелами інформації. Зокрема, серед них основне місце посідають «ідеальні» сліди, які залишилися у пам'яті очевидців злочинної події та свідків (45 %) та підозрюваних (78 %).

В ході дослідження нами було виокремлено вузлові ділянки, де можуть бути зосереджені сліди означеного злочинного діяння, зокрема це місця:

- а) безпосереднього вчинення незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами;
- б) використання визначених предметів;
- в) перебування військовослужбовця за місцем проживання чи в інших місцях.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що слідова картина має важливе значення протягом всього процесу розслідування. На початковому

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

етапі вилучені сліди дозволяють висувати версії та визначати напрями дослідження, на подальшому – дозволяють якісно та більш ефективно проводити СРД, НСРД та інші процесуальні дії; на заключному – є базою для направлення провадження до суду.

Список використаних джерел:

1. Бахін В. Як розкриваються злочини (криміналістика у питаннях та відповідях): посібник / В. Бахін, В. Гончаренко. К.: Хрещатик, 1996. 199 с.
2. Біленчук П.Д. Криміналістика: підручник [для слухачів, ад'юнктів, викладачів вузів системи МВС України] / П.Д. Біленчук, О.П. Дубовий, М.В. Салтевський, П.Ю. Тимошенко; за ред. акад. П.Д. Біленчука. К.: Атіка, 1998. 416 с.
3. Синчук В.Л. Кореляційні залежності між елементами криміналістичної характеристики та їх використання у методиці розслідування вбивств: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Василь Людвигович Синчук. Х., 2004. 228 с.

Бідняк Ганна Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
криміналістики, судової медицини
та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК ПІДРОБКИ ДОКУМЕНТІВ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Під час протидії злочинності поліція наряду з новітніми досягненнями науки та техніки може застосовувати законні заходи, серед яких перевірка документів. Виконуючи свої функціональні обов'язки поліцейські стикаються з різноманітними документами, виконаними різними способами, на різних бланках. Для того щоб працівники повною мірою могли використати інформацію, що в них міститься, необхідні знання в певній галузі. Однак, не завжди є можливість відразу перевірити інформацію, що міститься в представлених документах, за різними причинами (відсутність даних в обліках, відсутність часу, потрібного на перевірку, технічні ускладнення функціонування облікової бази тощо). В таких випадках знання щодо правил виготовлення бланків та заповнення реквізитів документів набувають ще більшого значення. В якості підґрунтя виступає закріплення в чинному законодавстві перевірки документів особи

як превентивний поліцейський захід. Серед причин, за якими поліцейські проводять перевірку документів, можна зазначити необхідність встановлення особи, зовнішньо схожої на розшукувану, безвісно зниклу, яка вчинила правопорушення, володіє речами, на використання яких потрібен дозвіл тощо.

Опитуванням працівників підрозділів ОВС встановлено, що в своїй діяльності здебільшого вони проводять огляд таких документів: водійське посвідчення, свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, паспорт громадянина України, закордонний паспорт громадянина України, паспорт громадянина іншої країни, медична довідка, довіреності, пенсійне посвідчення, посвідчення учасника бойових дій тощо. Таким чином, працівники Національної поліції частіше стикаються з документами, виконаними на бланках встановленого зразку, виконаних на державних поліграфічних підприємствах або на приватних друкарнях за державним замовленням.

Отже, огляд будь-якого документу починається з вивчення бланка документу та правильності заповнення його реквізитів.

Бланк документа – це друкована стандартна форма будь-якого документа, що заповнюється окремо конкретними даними. Реквізити – це обов'язкові елементи, які повинні міститися в документі для визнання його дійсним (справжнім) [2, с. 380].

При перевірці бланка документу слід звернути увагу на його обкладинку, папір, з якого виготовлені сторінки, друкарський текст, основні та фонові зображення (захисна сітка, стилізовані візерунки, портрети), лінії графлення, мікротекст та інші захисні елементи (водяні знаки, мікроволокна, елементи, що нанесені спеціальною фарбою).

Слід відмітити, що під час виготовлення бланків документів використовуються тільки друкарські форми. Основними вважають форми плоского, високого та глибокого друку. Використовують також і інші спеціальні технології (райдужний друк, орловський друк, лазерне гравіювання тощо). Але обов'язково повинно бути поєднання двох і більше видів друку [3, с.146].

Серед сучасних способів підробки бланків документів можна виділити дві групи: використання копіювально-розмножувальної техніки та використання поліграфічного друку. В першому випадку використовуються різноманітні види принтерів, доступ до яких є вільним і не потребує наявності ні спеціальних навичок в користуванні, ні великих матеріальних витрат на придбання. Використання таких технологій дозволяє протягом короткого проміжку часу виготовити будь-яку кількість екземплярів. Проте, слід зазначити, що бланки документів, виготовлені таким способом, за наявності певних знань легко відрізнити від справжніх за певними ознаками.

Так, струменево-крапельний принтер наносить зображення, які розрізняють за наявністю крапок-«клякс» різного кольору.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

При виготовленні документу за допомогою лазерного принтеру зображення формується за рахунок магнітного порошку (тонеру), який має характерний блиск та з часом осипається.

На сьогодні розповсюджене використання термосублімаційного друку, який відрізняється від інших способів нанесенням зображення барвником, доведеного дією високих температур до газоподібного стану. В результаті забезпечується плавний перехід кольорів, без растрових точок.

Друга група способів підробки бланку документу полягає в використанні окремих видів поліграфічного друку, доступ до яких є в приватних друкарнях. Найчастіше це плоский та високий друк, але неозброєним оком їх важко розрізнити навіть фахівцю. В таких випадках слід звернути увагу на інші ознаки. Так, в підроблених бланках документів або зовсім відсутні захисні елементи, або імітовані окремі з них. Відрізнити документ, виготовлений зазначеним способом, можна використовуючи різні режими освітлення, а саме УФ- та ІК-випромінювачі.

Якщо бланк документу справжній, тобто відповідає встановленому зразку, змінам можуть підлягати його реквізити. В залежності від виду бланка реквізити в документах можуть вноситись наступними способами – рукописним текстом різними пишучими приладами, за допомогою копіювально-розмножувальної техніки (струменево-крапельний, лазерний, термосублімаційний принтери). Способи внесення змін в реквізити залишаються сталими: виправлення, дописка, підчистка, травлення, змивання, монтаж. В сучасному житті вони можуть використовуватись у поєднанні з комп'ютерною обробкою, що суттєво ускладнює виявлення змін в документі.

При огляді документу поліцейський може застосовувати різноманітну техніку (портативні мікроскопи, лупи, освітлювачі) та методи дослідження, що не пошкоджують та не змінюють його. Важливим фактом є правильне поводження з ними. У документи неприпустимо вносити будь-які зміни шляхом обведення, підкреслення, інших позначок; пошкодження аркушів документів тощо.

З цього приводу слушно зазначає В.В.Бірюков, що при роботі з документами не можна допускати впливу води чи розчинників, залишати їх під дією прямих сонячних променів, не допускати дії високих і низьких температур на нього, не робити будь-яких написів, не допускати перегинання й іншого втручання як у змістовну частину документа, так і в матеріальний носій (диски, дискети тощо). Дотримання зазначених вимог забезпечує схоронність слідів, які в подальшому можливо досліджувати в якості об'єктів судової експертизи.

Таким чином, науково-технічний прогрес сприяє застосуванню більш досконалих способів фальсифікації документів, що значно

ускладнює процес їх виявлення. Проте комплексне вивчення вказаних ознак в своїй сукупності дозволяє поліцейським професійно провести огляд документів та повною мірою використати інформацію, що в них міститься.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про національну поліцію» – 02.07.2015 № 580-VIII. Закон України «Про Національну поліцію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Методика технічної експертизи документів (загальна частина) / ДНДЕКЦ МВС України. Київ 2007 – 36 с.
3. Криміналістична техніка: Навч. Посібник/ Кол. авторів; За ред. А.В. Кофанова. К.: – 2006. – 456 с.
4. Криміналістичне документознавство: практ. Посіб. / В.В. Бірюков, В.В. Коваленко, Т.П. Бірюкова, К.М. Ковальов; за заг. Ред. В.В. Бірюкова. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2007. – 332 с. – Бібліогр.: 323-330.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – Х. Одиссей, 2012. – 360 с.
6. Шепитько В.Ю. Криміналістика: Курс лекцій. Издание второе, переработанное и дополненное. — Х.: ООО «Одиссей», 2005.— 368 с.

Богомолова Олена Сергіївна,
судовий експерт Харківського
НДЕКЦ МВС України

ЩОДО ЗАВДАНЬ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Судово-економічні експертизи являють собою окремий клас експертних досліджень, об'єднаних спільністю знань економічних наук. Ґрунтуючись на спеціальних знаннях, в процесі проведення судово-економічних експертиз експерти можуть встановити і оцінити ознаки викривлень економічної (бухгалтерської) інформації, і визначити економічні наслідки таких фактів, в тому числі виявити ступінь їх впливу на результати фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання.

Ефективність проведення економічної експертизи багато в чому залежить від правильного розуміння ініціатором можливостей даного виду експертизи, меж компетенції судового експерта-економіста і кола вирішуваних питань.

Не слід призначати економічну експертизу, якщо для вирішення того чи іншого питання ініціатору досить оглянути і долучити до провадження

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

певні бухгалтерські документи, або допитати свідка, або просто ознайомитися з відповідним нормативним документом, що регулює питання, які його цікавлять.

Слід підкреслити, що виключно важливе значення має своєчасне і повне вилучення у суб'єктів підприємницької діяльності всіх необхідних бухгалтерських і фінансових документів, що відображують господарські операції, які цікавлять слідство, оскільки висновки експерта обґрунтовуються бухгалтерськими документами (первинними документами та обліковими регістрами).

До безпосередніх об'єктів економічної експертизи, на яких ґрунтується висновок експерта, відносяться: первинні та зведені бухгалтерські документи (прибутково-видаткові накладні, ордери, звіти матеріально відповідальних осіб, накопичувальні та оборотні відомості); облікові регістри (картки або книги матеріального обліку, касові книги, журнали-ордери, відомості, головна книга); звітність (квартальні та річні бухгалтерські баланси з додатками, статистична звітність); інвентаризаційні описи та порівняльні відомості, акти інвентаризації.

Таким чином, об'єктом судово-економічних експертиз є документальні дані - носії економічної інформації про фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання.

Слід також зазначити, що всі необхідні для дослідження матеріали повинні подаватися на експертизу систематизованими і згрупованими за призначенням в хронологічному порядку, а матеріали провадження пронумерованими і підшитими, та повинні містити опис. Однак на практиці слідчі не в повній мірі дотримуються даних вимог, направляють матеріали не тільки не згрупованими, але і не пронумерованими.

Це значно ускладнює роботу експерта, не дозволяє йому робити в своєму висновку посилання на конкретні документи, вказуючи їх розташування у відповідних томах провадження. З цієї ж причини експертом витрачається додатковий час на вивчення представлених матеріалів і проведення досліджень. Більш того, часто на етапі підготовки об'єктів для експертизи ініціатори досить часто допускають непоправні помилки, пов'язані з прилученням до провадження не всіх необхідних документів, які характеризують конкретну фінансово-економічну операцію, а тільки окремих фрагментів документального підтвердження майнових злочинів.

Разом з документами про призначення (або залучення експерта) експертизи, експерту слід надавати документи бухгалтерського та податкового обліку, які містять відомості, а саме вихідні дані для вирішення поставлених питань. Якщо призначено експертизу на перевірку висновків акту ревізії, водночас у документі про призначення експертизи (ухвалі, постанові про залучення експерта) необхідно

значити, які висновки і з яких причин викликають сумнів, або суперечать іншим матеріалам провадження, або необхідно підтвердити або спростувати.

Дотримання основних рекомендацій і правил при призначенні економічних експертиз, ділові контакти слідчих з експертами на стадії підготовки відповідних постанов, своєчасне задоволення клопотань про надання необхідних матеріалів сприятимуть більш раціональному використанню робочого часу експерта, поліпшенню якості досліджень і формулюванню об'єктивних висновків по поставленим питанням.

Наприклад, з постанови про призначення судової економічної експертизи відомо, що особа обвинувачується в скоєнні посадовою особою дій, які виходять за межі її повноважень і які спричинили шкоду інтересам суспільства і держави, які охороняються законом що виразилося у витрачання бюджетних коштів посадовою особою одержувача бюджетних коштів на цілі, що не відповідають умовам їх отримання, у великому розмірі.

На вирішення судової економічної експертизи ставляться наступні запитання:

- Чи є факти нецільового витрачання бюджетних коштів посадовою особою за період 2014-2015 років, якщо так, то в якій сумі, на які цілі і яким способом здійснено нецільове витрачання бюджетних коштів?

- Чи підтверджуються документально висновки ревізії в частині нецільового витрачання посадовою особою Особа 1 бюджетних коштів, виділених в якості субсидії на загальну суму 500 000 гривень?

- Яким чином були витрачені зазначені кошти? На підставі, чиїх розпоряджень здійснювалося витрачання зазначених коштів? Чи були допущені порушення при їх витрачання?

Питання про нецільовий характер витрачання бюджетних коштів є питанням про неправомірність дій щодо витрачання бюджетних коштів, тобто питанням правового характеру, і відповідь на таке питання знаходиться за межами компетенції судового експерта. Нецільове витрачання бюджетних коштів встановлюється з урахуванням всіх наявних у справі доказів і, отже, вирішення питання про нецільове (неправомірне) витрачання бюджетних коштів є прерогативою слідства і суду.

До компетенції судового експерта також відносяться наступні запитання:

- Чи підтверджуються висновки акту ревізії (вказати номер) в частині або в цілому (вказати саме висновки акту ревізії) і з яких причин викликають сумнів (суперечать іншим матеріалам справи, або непереконливо обґрунтовані тощо)?

- Чи дотримані умови витрачання бюджетних коштів, встановлені діючими нормативними актами? Які умови витрачання бюджетних коштів, передбачені діючими нормативними актами, порушені? Який механізм

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

порушень?

За рамками проведення економічної експертизи знаходяться вирішення наступних задач: відновлення обліку, проведення виїзних зустрічних перевірок, інвентаризації, контрольних обмірів обсягів виконаних робіт, ревізій суб'єктів підприємницької діяльності; проведення рахункових робіт, де не потрібні спеціальні знання експерта-економіста, а саме: в постановці і веденню обліку, складанні фінансової та податкової звітності, оцінці фінансового стану суб'єкта підприємницької діяльності і т.п.; встановлення обґрунтованості, правильності складання і реальності виконання бізнес-планів суб'єктів підприємницької діяльності; визначення ринкової вартості рухомого і нерухомого майна; встановлення за первинними бухгалтерськими документами окремих фактів, обставин, які для їх виявлення та визначення не вимагають спеціальних знань; систематизація та впорядкування бухгалтерських і фінансових документів, вилучених в ході слідчих дій; з'ясування інших обставин і фактів, що не входять в компетенцію експерта.

Експерт проводить дослідження виключно на науковій та практичній основі в межах своєї спеціалізації (спеціальних знань).

Список використаних джерел:

1. Актуальні питання кримінального судочинства та криміналістики в умовах сучасного науково-технічного прогресу/ В.І. Шиканов, Іркутськ : держ. ун-т 1978, 190 с.

Вергун Тетяна Ігорівна,
начальник сектору
Дніпропетровського
НДЕКЦ МВС України

ДОСЛІДЖЕННЯ СУМІШЕЙ, ДО СКЛАДУ ЯКИХ ВХОДИТЬ ЕТИЛОВИЙ ЕФІР

На сьогоднішній день спостерігається тенденція надходження до Експертної служби МВС об'єктів, під час дослідження яких необхідно застосовувати нестандартні способи пробопідготовки та їх дослідження [1]. Серед об'єктів наданих на дослідження до Дніпропетровського НДЕКЦ були надані рідини, які ймовірно були реактивом Гріньяру. Реактив Гріньяра являє собою розчин алкіл- (аріл-)магнійгалогеніда у етиловому ефірі (або тетрагідрофурані). Реактив Гріньяра це один з найбільш багатосторонніх реагентів, які відомі хіміку-органіку. Використання реактиву Гріньяра пов'язано з його високою реакційною здатністю. Він реагує з різними неорганічними сполуками, включаючи

воду, двоокис вуглецю, кисень, та з великою кількістю органічних сполук; використовується для синтезу певних класів органічних сполук (алканів, спиртів та ін.), у тому числі наркотичних засобів, наприклад, метадону [2-5]. Також важливим є те, що етиловий ефір, який може входити до складу вищевказаного реактиву, відноситься до прекурсорів, стосовно яких встановлюються заходи контролю, однак речовини, що містять не менш як 50 відсотків вказаної речовини, підлягають тим же заходам контролю, що і прекурсори, тому потребує окремої уваги при дослідженні [6]. Отже необхідність в розробці схеми дослідження реактиву Гріньяру є актуальною задачею сьогодення.

Метою даної роботи був підбір оптимальних методів та умов проведення дослідження суміші етилового ефіру та алкіл- (аріл-) магнійгалогенідів з метою впровадження їх в експертну діяльність.

На дослідження були надані флакони із темного скла, горловини яких були закриті пластиковими пробками та кришками, які містять речовини у рідкому стані зеленувато-коричневого та світло-коричневого кольорів із різким запахом (рисунки 1, 2).

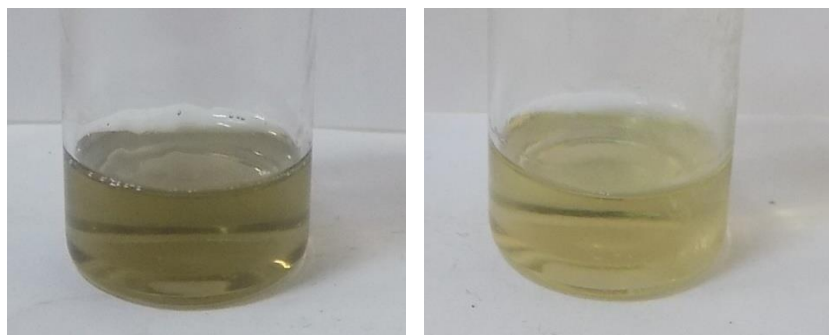

Рис. 1, 2 Зовнішній вигляд рідин

При відкритті флаконів та контакті рідин з повітрям спостерігалось випаровування розчинника та утворення речовини білого кольору (рисунок 3).

Рис. 3 Зовнішній вигляд речовини

З метою встановлення летких компонентів (розчинників) проводилося дослідження газоповітряної проби методом газової хроматографії з мас-селективним детектуванням.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Газоповітряні проби відбиралися скляним шприцом (над рідинами) та досліджувалась за наступних умов: - прилад - GC/MS Agilent Technologies 6890N/5975; капілярна колонка Agilent 19091S-433 HP-5MS, довжина – 30 м, діаметр – 0,25 мм, фаза – 0,25 мкм, постійний потік – 1,2 мл/хв, газ-носії – гелій; Інжектор – автоінжектор 7683, Splitless, температура випаровувала $T=250^{\circ}\text{C}$; Термостат – $T_{\text{поч}}=40^{\circ}\text{C}$, (10 хв), нагрівання - $10^{\circ}\text{C}/\text{хв}$, $T_{\text{кін}}=250^{\circ}\text{C}$ (10 хв); Детектор – мас-селективний, температура інтерфейсу $T=280^{\circ}\text{C}$, іонізація – електронним ударом, енергія іонізації – 70 еВ, температура іонного джерела $T=230^{\circ}\text{C}$; температура квадруполя $T=150^{\circ}\text{C}$; Проба – 1000,0 мкл (газова). Дослідження проводили за умов реєстрації хроматограм повного іонного струму ($m/z=8-600$).

Отримані хроматограми аналізували з використанням програми обробки даних Chemstation. Ідентифікація сполук здійснювалась за їх мас-спектрами.

В результаті проведеного дослідження встановлено, що в газоповітряних пробах, які було відібрано над рідинами, виявлено речовини, маспектри яких відповідають маспектрам етану та етилового ефіру (рисунки 4-6).

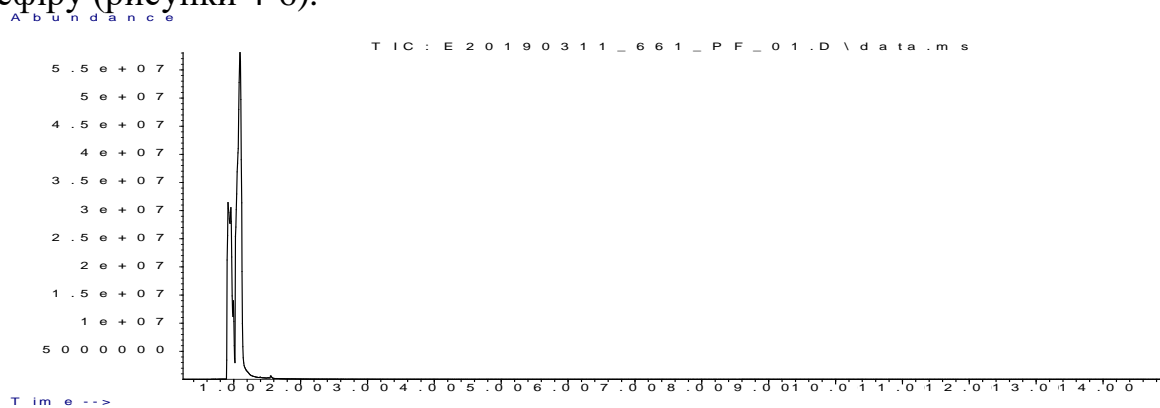

Рис. 4 Хроматограма газоповітряної проби

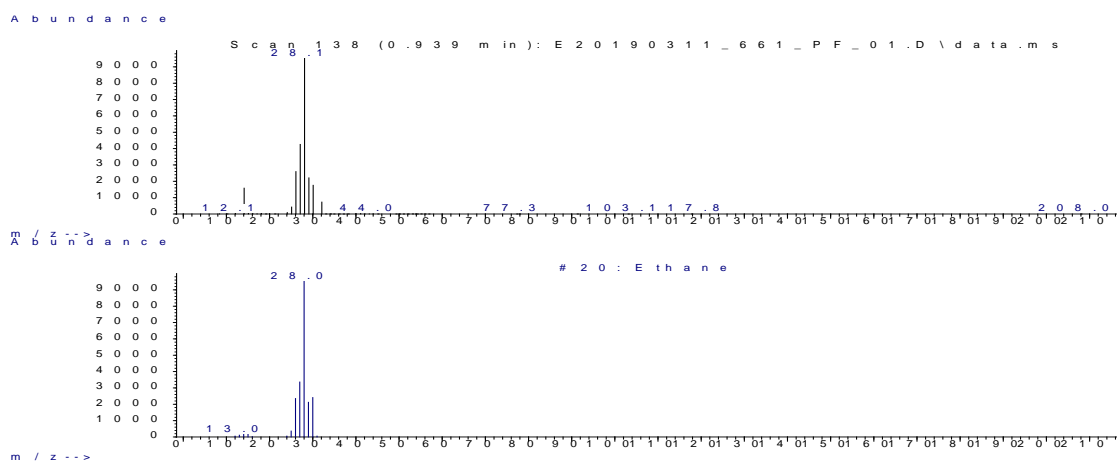

Рис. 5 Масспектр етану

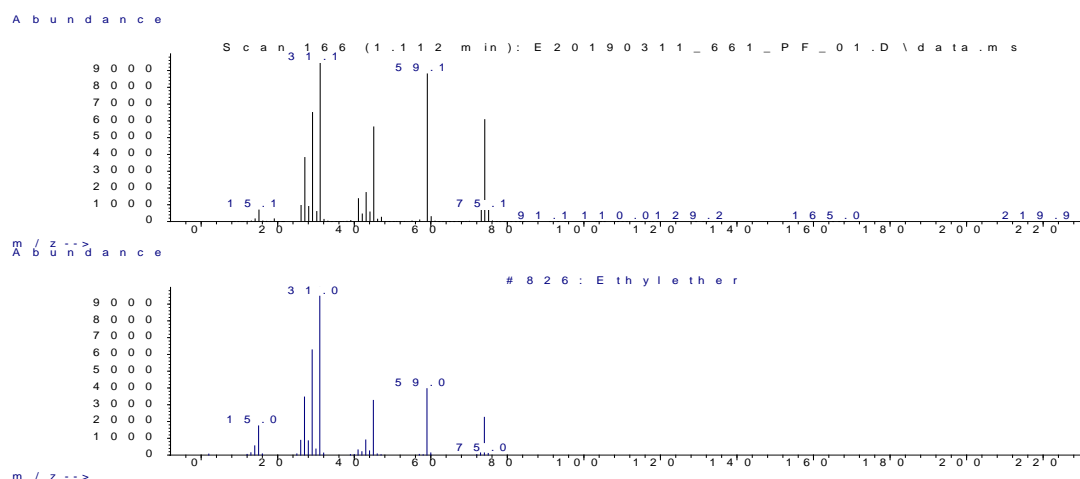
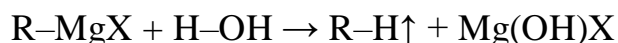

Рис. 6 Масспектр етилового ефіру

Магнійорганічні сполуки легко розкладаються до вуглеводнів під дією речовин, які містять рухомий атом водню, наприклад:

У зв'язку з вищевикладеним для отримання високих виходів продуктів магнійорганічного синтезу слід використовувати свіжоприготовлені реактиви Грін'єра, сухі розчинники та реагенти; роботи необхідно проводити в атмосфері очищених інертних газів. Вищевказаний факт може пояснювати наявність етану у газоповітряних пробах.

Далі проводили визначення масової частки летких компонентів у наданих на дослідження рідинах. Наважки рідин висушували до постійної маси при температурі 80°C.

Масову частку летких компонентів наданої рідини розраховували за формулою:

$$(1) \quad W(\text{лет.комп.}) = \frac{((m(\text{нав.}) - m(\text{сух.зал.})) * 100\%)}{m(\text{нав.})}$$

де $W(\text{лет.комп.})$ – масова частка летких компонентів рідини, %;
 $m(\text{нав.})$ – наважка рідини відібрана для визначення сухого залишку, г;

$m(\text{сух.зал.})$ – маса нелетких компонентів сухого залишку, отриманая після висушування наважки, г.

Встановлено, що масова частка летких компонентів в наданих на дослідження рідинах складає 31-33%.

З метою встановлення складу вище отриманих сухих залишків проводили дослідження методом ІЧ-спектроскопії за наступних умов:

Прилад – Nicolet iN10 FX з макроприставкою iZ10; детектор – DTGS; діапазон реєстрації спектра – 4000 – 500 cm^{-1} ; роздільна здатність 4 cm^{-1} ; кількість сканів – 32; програмне забезпечення – Omnic.

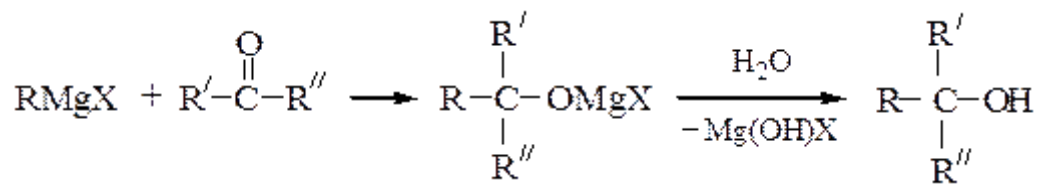
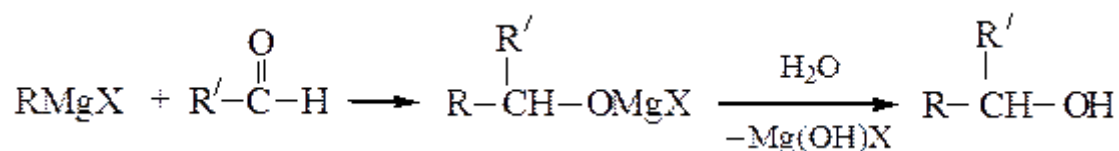
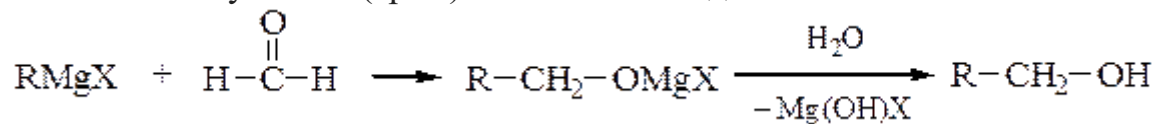
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

У результаті дослідження методом ІЧ-спектроскопії встановлено, що молекулярні спектри сухих залишків містять смуги поглинання, що за кількістю, положенням та відносною інтенсивністю смуг є характерними для галогенідів магнію.

З метою визначення елементного складу вище отриманих сухих залишків проводили дослідження методом рентгенівського флуоресцентного аналізу. Для дослідження використовували спектрометр енергії рентгенівського випромінювання СЕР-01 "ElvaX Light" ААЕС.412131.001, за таких умов: температура - $-48\text{ }^{\circ}\text{C}$, напруга на аноді трубки - 10 та 40 кВ; струм трубки – авт.; діапазон елементів, що аналізуються - від $_{11}\text{Na}$ до $_{92}\text{U}$; час зйомки – 100 с; рентгенівська трубка – Rh. Отримані спектри аналізували з використанням програми обробки даних ElvaX v. 4.5.1.

У результаті дослідження встановлено, що сухі залишки містять наступні елементи – магній, бром.

З метою встановлення органічної частини у алкіл- (аріл-) магнійгалогенідах можливе проведення реакції з альдегідами та кетонами, у результаті яких утворюються первинні, вторинні та третинні спирти. Утворення первинних, вторинних та третинних спиртів відбувається за наступними схемами, що може бути використано для ідентифікації органічної частини у алкіл- (аріл-) магнійгалогенідах:

де RMgX - алкіл- (аріл-) магнійгалогенід.

З метою проведення дослідження невеликі кількості рідин додавали до гексану. До отриманих розчинів додавали ацетон та воду. При цьому спостерігалась бурхлива реакція з утворенням аморфного осаду білого кольору (рисунок 7).

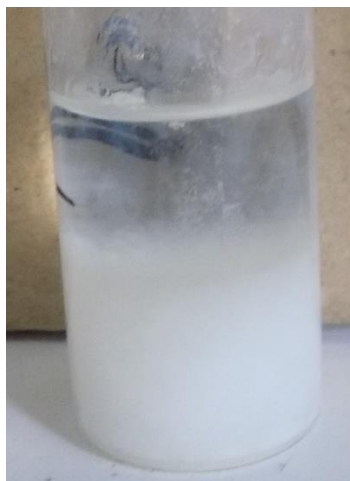

Рис. 7 Зовнішній вигляд реакційної суміші

Органічний розчин відокремлювали від осаду та досліджували методом газової хроматографії з мас-селективним детектуванням (ГХ-МС) за наступних умов: - прилад - GC/MS Agilent Technologies 6890N/5975; капілярна колонка Agilent 19091S-433 HP-5MS, довжина – 30 м, діаметр – 0,25 мм, фаза – 0,25 мкм, постійний потік – 1,6 мл/хв, газ-носієй – гелій; – інжектор: автоінжектор, Split 90:1, температура випарника $T = 250^{\circ}\text{C}$; – термостат: $T_{\text{поч}} = 40^{\circ}\text{C}$ (10 хв.), нагрівання – $10^{\circ}\text{C}/\text{хв.}$ до $T_{\text{кінц}} = 300^{\circ}\text{C}$ (10 хв.); – детектор: мас-селективний, температура інтерфейса $T = 280^{\circ}\text{C}$, іонізація – електронним ударом, енергія іонізації – 70 еВ, температура іонного джерела $T = 230^{\circ}\text{C}$; проба – 0,2 мкл.

В результаті проведеного дослідження встановлено, що в отриманих розчинах виявлено аміденгідрат (2-метил-2-бутанол), який є третинним спиртом (рисунки 8,9).

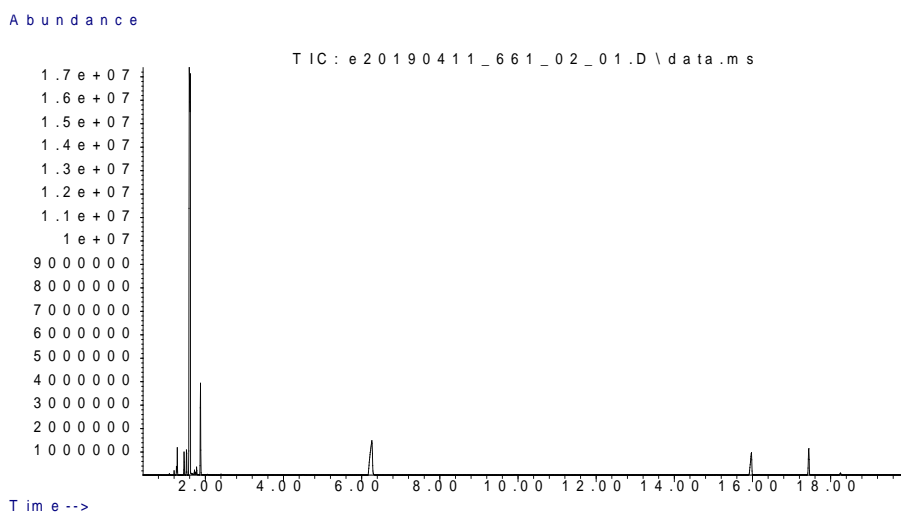

Рис. 8 Хроматограма отриманого органічного розчину

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

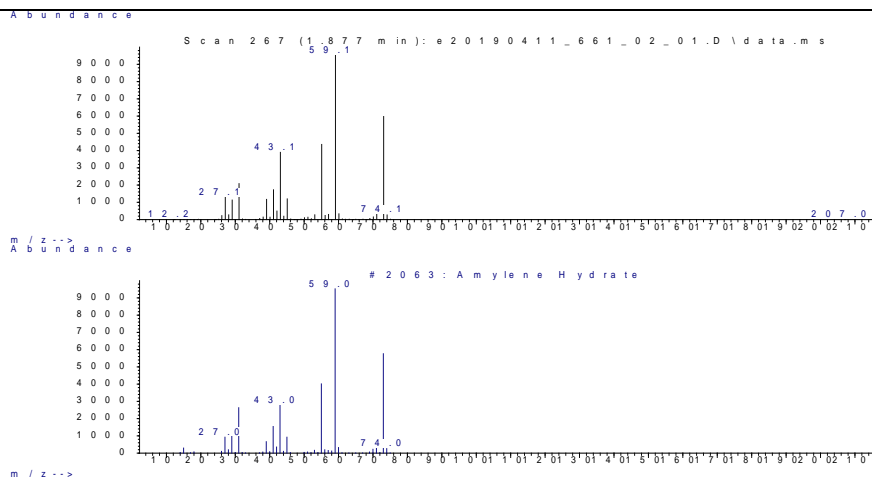

Рис. 9 Масспектр аміленгідрата (2-метил-2-бутанола)

Наявність у реакційної суміші 2-метил-2-бутанол свідчить про те, що у складі наданих рідин міститься етилмагнійбромід.

Кількісне визначення вмісту етилового ефіру в рідинах проводилося методом газової хроматографії. Дослідження проводилося на газовому хроматографі SHIMADZU GC-2010 PlusAF із використанням методу зовнішнього стандарту з урахуванням масової частки летких компонентів. В результаті проведеного дослідження було встановлено, що масова частка етилового ефіру в наданих рідинах менш 50%, тобто вони не підлягають заходам контролю згідно «Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів», затвердженого Постановою КМ України № 770 від 06.05.2000 [6].

В результаті проведеного комплексу дослідження були визначені складові компоненти наданих рідин, що дозволило зробити висновок про походження наданих об'єктів. Ідентифікація сумішей алкіл-(аріл-)магнійгалогенідів у етиловому ефірі за представленою схемою із використанням сучасного обладнання є повномірною та може використовуватися в експертній практиці.

Список використаних джерел:

1. Шимановський С.О., Машкін В.Т., Замошець О.П., Семенова І.В. Дослідження наркотиків, поширених на території України: Метод. рекомендації – К.: МВС України. – 1997.
2. Органическая химия/ Р. Моррисон, Р. Бойд – М. Мир, 1974 – 1133 с.
3. Основы органической химии лекарственных веществ/ А.Т. Солдатенков, Н.М. Колядина, И.В. Шендрик – М. Химия, 2001 – 192 с, ил.
4. Роганов С.А. Расследование преступлений в сфере нетрадиционного наркобизнеса. – СПб. Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005 – 549 с.
5. Дослідження метадону фізико-хімічними методами / М. В.

Зарубіна, К. М. Даньшина // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. - 2010. - Вип. 10. - С. 410-416.

6. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.05.2000 №770.

Гейко Ольга Іванівна,
завідувач сектору
дактилоскопічного обліку
лабораторії криміналістичних
видів досліджень
Дніпропетровського НДЕКЦ
МВС України

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДАКТИЛОСКОПІЧНОГО ОБЛІКУ

Покращення рівня протидії злочинності може бути досягнуте способом удосконалення та оптимізації діяльності органів досудового розслідування. Якісна та ефективна слідча діяльність зумовлена насамперед застосуванням сучасних науково-технічних засобів і методів, спеціальних знань, що сприяє розширенню спектра джерел доказової інформації в кримінальному провадженні. Отже, вагоме значення для належного техніко-криміналістичного забезпечення діяльності підрозділів досудового розслідування має належна взаємодія між слідчими та працівниками експертно-криміналістичних підрозділів, яка у зв'язку з процесом реформування системи МВС України, потребує ґрунтовного аналізу для визначення загальних проблем і вироблення напрямів їх вирішення.

У ході та в рамках реформування МВС України відбулася й перебудова структури, завдань та напрямів діяльності експертних підрозділів системи МВС України. Унаслідок зазначених змін було створено самостійний орган – Експертну службу МВС України, функції якого полягають переважно в судово-експертному забезпеченні кримінальних проваджень.

Водночас здійснення технічної допомоги слідчим під час проведення окремих процесуальних дій покладається на підрозділи техніко-криміналістичного забезпечення органів досудового розслідування Національної поліції України. Таким чином, слідчі підрозділи, що увійшли до складу Національної поліції, та експертні підрозділи, які залишилися в складі Експертної служби МВС, вимушені будувати своє співробітництво тільки у формі взаємодії, що має як свої переваги, так і дискусійні моменти. Тому є потреба розглянути теоретичні та практичні аспекти

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

зазначеної діяльності. У кримінальному процесі та криміналістиці взаємодія розглядається як самостійний інститут. Зокрема, у широкому розумінні вчені, узагальнюючи декілька визначень взаємодії органів, що здійснюють розслідування злочинів, визначають її як узгоджену діяльність різних ланок однієї або декількох організаційних систем, спрямованих на досягнення загальної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу.

Щодо відповідної діяльності визначення взаємодії конкретизується стосовно її суб'єктів, їх функцій і завдань.

Взаємодія розглядається як узгоджена діяльність правоохоронних, контролюючих та інших державних органів, спрямована на досягнення спільної мети з мінімальною витратою сил, засобів і часу.

Тобто в цьому випадку підкреслено сутність взаємодії щодо суб'єктів, котрі здійснюють безпосередню практичну діяльність у галузі протидії злочинності.

У цьому ж сенсі взаємодію в правоохоронній діяльності розглядають як складну систему, яка містить у собі різні види діяльності всіх структурних підрозділів правоохоронних органів (у тому числі слідчого та експертно-криміналістичного), що є самостійними системами більш низького рівня.

Не можна не погодитися з тим, що під час реалізації певного спільного заходу одна зі сторін взаємодії неодмінно виступає як керуюча, а інша – як керована система. Про взаємодію слідчого з іншими учасниками розслідування можна мовити в певній мірі лише умовно, оскільки з процесуальної точки зору тут немає рівноцінного партнерства: статус слідчого визначає його головну роль, персональну відповідальність за рішення, які він приймає, і результати розслідування загалом. Уся діяльність інших учасників розслідування підкорена завданням, які поставив перед ними слідчий, узгоджується з ними.

Саме цей підхід закріплено в чинному кримінальному процесуальному законодавстві. Зокрема, у ч. 1. ст. 40 КПК України зазначено, що слідчий несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій, а в ч. 5. указаної статті, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого.

У криміналістичній літературі найбільш поширеним є визначення взаємодії як узгодженої спільної діяльності слідчого з іншими органами та суб'єктами. Саме такий підхід повністю відображає сутність взаємодії щодо суб'єктів криміналістичної діяльності, якими, як відомо, є слідчий, спеціаліст-криміналіст, судовий експерт та інші.

Крім того, слід пам'ятати й про рівні взаємодії, яка має здійснюватись як між окремими суб'єктами, так і різними підрозділами одного відомства

(внутрішньовідомча взаємодія) та окремими відомствами (міжвідомча взаємодія).

Однією зі специфічних рис взаємодії між слідчими та працівниками експертно-криміналістичних підрозділів є регламентації як діяльності кожного з них, так і їхніх прав і обов'язків як суб'єктів кримінального процесу в законах та підзаконних нормативних актах.

Аналізуючи сучасний стан нормативного регулювання процесу взаємодії слідчого зі співробітниками експертної служби констатуємо, що його рівень, на жаль, поки що є недостатнім.

Нормативні й організаційні проблеми взаємодії слідчого з працівниками Експертної служби МВС України не набули належної теоретичної розробки, що призводить і до суттєвих труднощів у практичній діяльності.

Низка питань правового й організаційного характеру залишається не вирішеною, що стримує більш повне використання можливостей сумісної діяльності цих суб'єктів, підвищення її результативності.

На сьогодні основний пласт роботи щодо техніко-криміналістичного забезпечення проведення окремих слідчих дій відповідно до відомчих нормативно-правових актів покладено на співробітників органів досудового розслідування Національної поліції – інспекторів-криміналістів, старших інспекторів-криміналістів, техніків-криміналістів (секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій).

Зазвичай указані суб'єкти залучаються тільки до технічного забезпечення окремих слідчих дій та можуть забезпечити елементарний (початковий) рівень техніко-криміналістичного забезпечення розслідування.

На жаль, на сьогодні рівень забезпечення органів та підрозділів Національної поліції кваліфікованими криміналістами є недостатнім, як і рівень їх технічного забезпечення. Навпаки ж підрозділи Експертної служби мають у своєму штаті кваліфіковані кадри, а у своєму розпорядженні більш сучасні та спеціалізовані технічні засоби.

На цьому етапі реформування потрібно на законодавчому рівні закріпити порядок та механізм взаємодії підрозділів досудового розслідування та Експертної служби МВС України, розробити відомчі акти для врегулювання взаємодії як між окремими суб'єктами Експертної служби та Національної поліції.

Герасимчук Сергій Сергійович,
кандидат юридичних наук,
керуючий адвокатським бюро,
м. Дніпро

**СЛІДОВА КАРТИНА ХУЛІГАНСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО З ОПОРОМ
ПРЕДСТАВНИКОВІ ВЛАДИ АБО ПРЕДСТАВНИКОВІ
ГРОМАДСЬКОСТІ, ЯКИЙ ВИКОНУЄ ОBOB'ЯЗКИ З ОХОРОНИ
ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ**

Важливим елементом криміналістичної характеристики хуліганства, пов'язаного з опором представникові влади або представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, є слідова картина злочину. Як зазначає С.М. Зав'ялова, подія злочину – це один із матеріальних процесів дійсності, що перебуває у зв'язку і взаємообумовлена з іншими процесами, подіями і явищами, відбивається в них і сама є відображенням якихось процесів. Будь-яка подія пов'язана зі змінами в навколишньому середовищі, і для того щоб дізнатися про подію злочину, необхідно виокремити пов'язані з ним зміни. Лише за слідами, які досліджуються в ході розслідуваної події, можна судити про його зміст» [3, с. 9]. Тому дослідження цієї складової є необхідним.

Ми поділяємо думку В.Я. Колдіна з приводу того, що слідова картина відображає в матеріально-фіксованій формі всю суму обставин досліджуваної події, що належать до предмета доказування, і представляють сукупний слід цієї події. Продовжуючи свою думку науковець вказує на те, що матеріальна обстановка є потенційним слідоносієм, а слідова картина – виділеною в матеріальній обстановці цілісною системою джерел актуальної криміналістичної інформації [4, с. 242].

Найбільш переконливою, на наш погляд, є визначення Ф.П. Сови, який розуміє слідову картину як сукупність матеріальних змін, які є наслідками злочинної події; зміну обстановки, пов'язану з появою або зникненням предмета; зміну стану предмета (сюди увійшли як поява на предметах слідів-відображень, так і руйнування предметів; частини яких-небудь предметів (твердих, рідких, сипких); запахи людей, тварин, речовин та ін. [5, с. 77]. Тобто, якщо розглядати взаємозв'язок способу вчинення злочину та слідів, то стає зрозумілим, що вони здійснюються за принципом прямого та зворотного зв'язку. Їх дослідження може здійснюватись, з одного боку, від інформації про спосіб злочину до пошуку, виявлення та дослідження слідів злочинних дій, а з іншого – від дослідження слідів до пізнання способу й інших обставин злочину [6, с. 115].

Р.С. Белкін акцентує увагу на тому, що матеріальні сліди злочину у

структуру криміналістичної характеристики злочинів включати не слід, оскільки у її поняття включаються способи вчинення та приховання злочину, що полягають не лише у описанні злочинних дій чи бездіяльності, але й залишають певні сліди. Але автор припускає альтернативне рішення цього питання: голе описання способу вчинення злочину не досягає мети, його треба виконувати або від слідів застосування, або до слідів застосування певного способу, щоб, знаючи його, зуміти виявити докази вчиненого злочину та встановити особу злочинця. [1, с. 191]

На основі дослідження праць вчених-криміналістів стосовно сутності слідової картини злочину ми вважаємо, що слідову картину в розрізі конкретного правопорушення необхідно розглядати як сукупність матеріальних та ідеальних відомостей, які відображають діяльність хулігана у комплексі з діями іншими осіб (потерпілого, представників громадськості, правоохоронців).

Дослідженням емпіричної бази нами встановлено, що сліди досліджуваного виду хуліганства у 84 % випадків виявлялися на місці вчинення злочину. З'ясовано, що поза ним сліди здебільшого утворюються внаслідок дій щодо приховування правопорушення. Зокрема, в 83 % випадків сліди знаходились за місцем проживання хулігана, а у 18 % – в місця проживання знайомих та родичів правопорушника, потерпілого, тощо.

Великий масив слідів відзначається особистісними джерелами інформації – показання свідків й очевидців події, осіб, які виконували обов'язки з охорони громадського порядку (92 %). Серед матеріальних слідів злочину на місцях події виявляли:

- а) сліди рук – у 12 % випадків;
- б) сліди крові та інших органічних речовин – 81 %;
- в) сліди знарядь та засобів учинення злочину – 37 %.

В своєму дослідженні М.М. Єфімов наводить наступну класифікацію матеріальних слідів, що були виявлені після вчинення хуліганських дій, відносно об'єкта їх знаходження:

- тілесні ушкодження у потерпілого – у 46 %;
- тілесні ушкодження у злочинця – 21 %;
- пошкодження предметів обстановки (меблі тощо) – 62 %;
- інші (банкомати, громадський транспорт і т. ін.) – 23 %. [2, с. 77]

Дослідженням слідової картини хуліганства нами встановлено, що сліди означеного виду хуліганства залишаються на таких об'єктах:

- особа потерпілого (тілесні ушкодження, пошкодження одягу, особистих речей) – 61 %;
- особи, які виконували обов'язки з охорони громадського порядку (тілесні ушкодження, пошкодження форменого одягу) – 19 %;
- особа хулігана – 25 %; предмети обстановки (вітрини, вікна, стільці, столи, посуд) – 72 %
- інші – 11 %.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Підводячи підсумок, зазначимо, що дослідження слідової картини зумовлюються як безпосередніми задачами розслідування, так і характерними особливостями проведення окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні хуліганства, пов'язаного з опором представників влади або представників громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку: оглядів місця події, допитів, слідчих експериментів, експертиз. Тому зазначений елемент криміналістичної характеристики має важливе значення в кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р.С. Курс советской криминалистики. Т.3, М., 1979. – С. 191
2. Єфімов М. М. Організація і тактика проведення огляду місця події при розслідуванні хуліганства / М. М. Єфімов // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2016. – Вип. 1. – С. 76-79.
3. Зав'ялов С.М. Спосіб вчинення злочину: сучасні проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю // Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. (12.00.09.) / Київ, 2005. – 20 с.
4. Колдин В. Я. Вещественные доказательства : Информационные технологии процессуального доказывания / В. Я. Колдин. – М.: Издательство НОРМА, 2002. – 768 с.
5. Сова Ф. П. Криминалистическая техника. Методические указания и практикум. М., 1965 – 118 с.
6. Тіщенко В.В. Корисливо-насильницькі злочини: криміналістичний аналіз: Монографія. – Одеса: Юридична література, 2002. – 360 с.

Дробот Ольга Альбертівна,
головний судовий експерт
Дніпропетровського НДЕКЦ
МВС України

ВИРІШЕННЯ НЕІДЕНТИФІКАЦІЙНИХ ЗАВДАНЬ ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕТИЗИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

В умовах сьогодення численні реформаційні процеси відбуваються в різних сферах суспільного життя, в тому числі і в правовій. Не оминула змін і експертна діяльність, особливо, щодо проведення судових експертиз. Під час розслідування кримінальних правопорушень експертний висновок має велике доказове значення і може бути вирішальним. Тому, важливо ретельно дотримуватись не тільки процесуального законодавства, а і виконувати принцип повноти та об'єктивності дослідження. Тобто виникають певні складнощі безпосередньо під час проведення експертних

досліджень. Серед них окреме місце займає відсутність наукових розробок і рекомендацій в певних напрямках, зокрема, у диференціації рукописів за статтю під час проведення почеркознавчих експертиз.

Процес підготовки матеріалів для проведення експертиз клопіткий і довготривалий, нерідко вимагає попередньої консультативної форми використання спеціальних знань. Але і за таких умов нерідко встановлення виконавця за рукописними записами ускладнюється за різними причинами (відсутності порівняльних зразків, недостатнього їх об'єму, несумісності зі спірними записами, недостовірності походження тощо). Вирішення ідентифікаційних задач в такому разі не можливе, тому особливого значення набуває класифікація рукопису за статтю виконавця, тобто виконаний рукопис чоловіком чи жінкою.

В науковій літературі досить повно розкриті ідентифікаційні питання, тобто встановлення виконавця за почерком. Окремі аспекти неідентифікаційних досліджень рукописних записів неодноразово висвітлювались видатними вченими-криміналістами, зокрема: А.І. Вінбергом, Г.І. Грамовичем, А.В. Іщенком, Н.І. Клименко, В.О. Коноваловою, Ю.Г. Коруховим, П.Г. Кулагіним, І.І. Єфімовим, А.І. Колотуновою, З.І. Кірсановим, А.П. Рогозіним, Е.О. Івакіним та ін. Водночас сучасні потреби практики потребують детальнішого вивчення питання щодо диференціації рукописів на чоловічі та жіночі, які представляють собою різний за обсягом почерковий матеріал.

Результати анкетування працівників правоохоронних органів показали, що серед призначених почеркознавчих експертиз 60 % припадає на дослідження підписів, 27 % – короткі рукописні тексти, 13 % – рукописи середнього та великого обсягу. Втім, як показує аналіз слідчо-судової практики, якщо неможливо вирішити ідентифікаційні завдання, особа, що призначає експертизу, виносить на розгляд питання щодо: виконання спірних рукописів однією особою – 36 %, встановлення статі виконавця – 23 %, незвичного стану виконавця – 18 %, незвичних умов виконання – 13 % тощо.

Класифікаційні дослідження відрізняються складністю та суб'єктивним ставленням експерта. Такої думки дотримується і Є.О. Івакін, який вважає, що всі кількісні методики розраховані лише на моделювання прийняття експертних рішень, а виділення ознак відбувається на суб'єктивному рівні, при цьому неможливо досягти повної об'єктивізації оціночної діяльності експерта. Поки процес виділення інформативних ознак залишається на якісно-описовому рівні, результати дослідження навіть за допомогою методик, які базуються на математичному моделюванні оціночної діяльності експерта, як і раніше є суб'єктивними та в значній мірі залежать від кваліфікації експерта. Першочерговим завданням у подальшій об'єктивізації процесу дослідження при вирішенні класифікаційних завдань є пошук шляхів виділення ознак почерку, їх формалізації, яка надасть можливість

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

однозначного сприйняття ознак почерку будь-яким експертом [3, с.5].

Науковцями доведено, що під час написання рукописів у виконавця простежуються ознаки як однієї статі, так і іншої, але в різному співвідношенні. Психологи також стверджують, що останнім часом багатьом чоловікам стали притаманні жіночі психологічні риси, а жінкам – чоловічі. Це ще більше впливає на зниження достовірності експертного висновку щодо статі виконавця рукопису [4]. Цей факт неможливості виділити ознаки, притаманні певній категорії осіб не дозволяють вирішувати питання категорично, тобто експертний висновок може бути сформований тільки у вірогідній формі.

Зокрема, існуючі методики розраховані на диференціацію коротких рукописів середньо та високовиробленого почерку. Звісно, експерти повинні мати можливість прослідкувати стійкість тієї чи іншої ознаки. Але ж у сучасному житті за різних причин, в т.ч. у зв'язку із науково-технічним прогресом, маловироблений почерк зустрічається все частіше. Зараз його диференціація залишається поза увагою, як і підписи, які іноді являють собою вельми обмежений обсяг графічного матеріалу. Як наслідок, експерти вимушені відмовлятися від вирішення таких питань. Якщо ж транскрипція підпису буквена або змішана і відобразились суттєві окремі ознаки, її можливо досліджувати разом із рукописним текстом як єдиний почерковий матеріал.

Прикладом тому може слугувати одне із експертних досліджень проведене в Дніпропетровському НДЕКЦ МВС України. Так, під час виконання багатооб'єктної експертизи одним із питань, поставлених перед експертом, було: «Особою якої статі виконано рукописний текст та підписи на заяві від імені гр. Л. в на ім'я начальника управління праці та соціального захисту населення гр. С. ?». Експертом було встановлено: «...При порівнянні досліджуваних рукописних текстів та підписів між собою було встановлено збіг вказаних вище загальних і суттєвих окремих ознак, які утворюють індивідуальну сукупність ознак, достатню для висновку про те, що ці досліджувані рукописні тексти та підписи виконані однією особою і в подальшому будуть використовуватися як єдиний почерків матеріал...».

Слід відмітити, що всі існуючі методики розроблені тільки для російських прописних писемних знаків. Безсумнівно, українські літери мають певну схожість в написанні, але на нашу думку, існує достатньо розбіжностей, які вимагають додаткового дослідження та оцінки ознак.

Як висновок, зазначимо, що судові експертизи, які призначаються як за кримінальними провадженнями, так і за цивільними справами, мають велике значення та повинні бути чітко регламентовані законодавством. Відсутність наукових рекомендацій в напрямку диференціації рукописів за статтю виконавця в окремих випадках унеможливають проведення

почеркознавчих експертиз та потребують оновлення й додаткових розробок з урахуванням особливостей написання письмових знаків української мови.

Список використаних джерел:

6. Кулагин П.Г., Колтунова А.И. Экспертная методика дифференциации рукописи на мужские и женские, 1970 г., ВНИИ МВД СССР.

7. Модифицированный метод определения пола исполнителя рукописи по средневыработанному почерку. – В сб.: Экспертная практика и новые методы исследования. № 9. М.: ВНИИСЭ, 1982.

8. Методика определения пола исполнителя кратких рукописных текстов. Учебное пособие, М., 1990 г., ВНКЦ МВД СССР.

9. Івакін Е.О. Теоретичні та методичні питання неідентифікаційних досліджень в судовому почеркознавстві : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Е.О. Івакін . – Київ : Б.в., 2003 . – 16 с. : [Електронний ресурс] / Е.О. Івакін. – Режим доступу : <http://library.univer.kharkov.ua/OpacUnicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:791108/Source:default 3>

4. Неідентифікаційні дослідження у почерку: сучасний стан та перспективи розвитку / С. Й. Гонгало, О. Г. Гайдук, Л. С. Волчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 1(11) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n1/15hsytpr.pdf>.

Єфімов Володимир Веніамінович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри оперативно-
розшукової діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ЩОДО
ПРОТИДІ ЕКОНОМІЧНИМ ЗЛОЧИНАМ В АПК УКРАЇНИ**

Проблема відсутності законодавчого визначення терміна «спеціальні знання» викликає жвавий науковий інтерес [1-12].

Це призводить до неоднозначного трактування цього поняття і в науковому, і в правозастосовному аспектах. Правильне розуміння цього поняття може формувати модель їх використання в різних процесуальних формах учасниками всіх видів національних судочинств, передусім, кримінального. Спеціальні знання є елементом, що визначає процесуальний правовий статус відповідних учасників кримінальної процесуальної діяльності, на основі якого формуються їх права, обов'язки;

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

система гарантій; умови та порядок їх діяльності. Як наслідок, дослідна робота з цього питання триває [1].

Головним завданням використання спеціальних знань у ході проведення слідчих (розшукових) дій є сприяння слідчому у виявленні, закріпленні та вилученні предметів і документів яке здійснюється, насамперед, шляхом застосування необхідних технічних засобів і способів. А метою використання спеціальних знань є отримання доказів у кримінальних провадженнях, яке досягається спеціалістом шляхом надання допомоги слідчому в застосуванні експертно-криміналістичних методів і засобів при збиранні, вивченні (дослідженні), перевірці, оцінці та використанні доказів [10].

В умовах масштабних реформ, що здійснюються сьогодні в Україні як у галузі правової регламентації кримінального судочинства, так і організації діяльності органів правопорядку та судів особливого значення набувають завдання щодо вдосконалення наукового забезпечення правоохоронної діяльності. У вказаних умовах нові завдання постають і перед криміналістичною наукою. Зокрема, виникла гостра потреба у розробці нових і вдосконаленні існуючих науково-практичних рекомендацій щодо різних аспектів викриття, розслідування та запобігання корупційних злочинів. Мова йде про розроблення окремих криміналістичних методик розслідування корупційних злочинів, рекомендацій з проведення тактичних операцій за вказаною категорією кримінальних правопорушень, використання спеціальних знань під час їх розслідування [12].

Матеріали кримінальних проваджень за злочинами, що вчинюються в АПК України, вказують на те, що однією з найпоширеніших експертиз з розслідування зазначених злочинів є судово-бухгалтерська експертиза. Вона призначається в тих випадках, коли спеціальних знань слідчого недостатньо для вирішення завдань кримінального провадження. Підставами для призначення такої експертизи можуть бути результати проведення ревізій, а також облікові записи в вилучених документах. Прийняв процесуальне рішення про призначення експертизи, слідчий повинен сформулювати ряд питань, на які необхідно відповісти експерту. У більшості випадків типовими питаннями по таких злочинах є: - встановлення суми збитків конкретними особами; - встановлення періода й суми недостачі; - перевірка правильності ведення бухгалтерського обліку; - порівняння офіційно вилучених документів з черновими записами; - встановлення механізму створення надлишків, недостачі, вибраковування продукції; - встановлення дійсності документів, що вилучались; - встановлення документів, що сприяли вчиненню шахрайських дій, привласненню або розтраті.

Підводячи підсумок, необхідно зауважити, що знання слідчим та

оперативним працівником основних тактичних аспектів проведення тих чи інших слідчих (розшукових) дій, переліку заходів, які необхідно реалізувати, у кримінальних провадженнях за злочинами в сфері АПК, дозволить їм грамотно й успішно вирішити завдання щодо виявлення, документування та розслідування злочинів у вказаному секторі економіки України.

Список використаних джерел:

1. Когутич І.І. Окремі питання сутності та форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні Вісник Академії адвокатури України том 12 число 2(33) 2015, С. 112-123; [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///C:/Users/user/Downloads/vaau_2015_12_2_16.pdf;
2. Що таке «спеціальні знання» в КПК? Єдина служба правової допомоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://3222.ua/pro_slujbu.html;
3. Соколовский З.М. Проблема использования в уголовном судопроизводстве специальных знаний для установления причинной связи явлений : автореф. дис. д-ра юрид. наук / З. М. Соколовский. – Харьков, 1968. – 38 с.;
4. Шиканов В. И. Проблема использования специальных знаний и научно-технических новшеств в уголовном судопроизводстве : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / В. И. Шиканов. – М., 1980. – 32 с.;
5. Грамович Г. И. Тактика использования специальных знаний в раскрытии и расследовании преступлений : учеб. пособ. / Грамович Г. И. – Минск : МВШ МВД СССР, 1987.;
6. Махов В. Н. Теория и практика использования знаний сведущих лиц при расследовании преступлений : автореф. дис. д-ра юрид. наук / В. Н. Махов. – М., 1993. – 58 с.;
7. Щербаковский М.Г. Применение специальных знаний при раскрытии и расследовании преступлений./ М.Г. Щербаковский, А.А. Кравченко – Х: Ун-т внутр. дел, 1999. – 78 с.
8. Коваленко В. В. Застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні слідчих дій : монографія / В. В. Коваленко. – Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2007. – 208 с.;
9. Тіщенко В.В. Щодо використання спеціальних знань у кримінальному провадженні / В.В. Тіщенко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (27 листопада 2013 року, м. Одеса). – Одеса: «Юридична література», 2013. – С. 349–353.;
10. Бишевец О.В. Використання спеціальних знань у доказуванні в кримінальних провадженнях / Вісник кримінального судочинства № 2/2015 С. 187-193 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2015_Bushevec.pdf;
11. Кочура О.О. Визначення поняття «спеціальні знання» та їх використання у кримінальному провадженні / Сучасні тенденції розвитку

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

криміналістики та кримінального процесу. Харків, 2017. С. 284-286 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

file:///C:/Users/user/Downloads/Ed48kcNUG2pV5y_qSe_T3vzgs-6C7PG8.pdf;

Ковальов Ю.Ю. Щодо наукової розробки проблем використання спеціальних знань під час розслідування корупційних злочинів / Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики. - Харків, -2018. - С. 88-89 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3513/Aktualni%20opytannia%20dosudovoho%20rozsliduvannia%20ta%20tendentsii%20rozvytku%20kryminalistychnoi%20metodyky_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y;

Єфімов Микола Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ

Подальший етап розслідування кримінальних правопорушень для працівників поліції є досить складним з огляду на проведення ряду слідчих (розшукових) дій, складних в проведенні як з огляду на сукупність тактичних, так і з огляду на кількість учасників. Серед них однією з найбільш складних за тактикою свого проведення є слідчий експеримент. Тому зрозуміло, що у криміналістичній літературі цьому питанню присвячено багато праць. Звичайно, важливість досліджень учених в даному аспекті є безперечною. В той же час, під час розслідування злочинів проти моральності ця процесуальна дія має певну специфіку, яка потребує додаткового висвітлення. Адже його вчинення пов'язане зі здійсненням ряду взаємопов'язаних дій.

Відповідно до ч. 1 ст. 240 КПК України з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань [2]. Як бачимо, в диспозиції статті визначається дві його цілі: перевірка показань на місці та безпосередньо слідчий експеримент. Зрозуміло, що вони вирішуються в рамках однієї процесуальної дії, але їх досягнення має певну специфіку.

Перевірка показань на місці, як зазначає В.Г. Лукашевич, – це досудова слідча дія, яка полягає в зіставленні показань і порівнянні змісту сліду пам'яті суб'єкта кримінального процесу (свідка, потерпілого, підозрюваного) з реальною обстановкою на місці [3, с. 79]. Для розслідування злочинів проти моральності перевірка показань на місці має суттєве доказове і тактичне значення.

На думку С.О. Шейфера, перевірку показань на місці можна класифікувати за характером прийому її проведення. Дана класифікація має такий вигляд:

- правильність показань перевіряється шляхом пошуку ще не виявлених слідів події, які повинні бути, якщо в показаннях правильно відтворено хід події;

- правильність показань перевіряється шляхом виявлення таких об'єктів на місцевості, наявність яких може вплинути на хід події, що робить її можливою чи неможливою;

- правильність показань перевіряється шляхом виявлення «конкретної поінформованості» допитуваного;

- правильність показань перевіряється за допомогою протиставлення та поєднання деталей злочинного діяння, вказаного різними його учасниками [5, с. 121-126].

Перевірку показань на місці проводити доречно тоді, коли злочинні дії вчинені групою осіб, а окремі члени групи намагаються взяти провину на себе. В даному випадку потрібно запропонувати таким особам виїхати на місце події і засвідчити, яким чином і де вони вчиняли певні дії. Якщо особа не може продемонструвати конкретні місця вчинення злочинних дій та не вказує відповідні їм дії, стає зрозуміло, що кримінальне правопорушення учинено іншою особою.

В ході проведення слідчого експерименту крім перевірки показань особи можуть проводитись певні експериментальні дослідження. Тому слідчий експеримент В.В. Агафонов та О.Г. Філіппов визначають як пізнавальну дію, сутність якої полягає у проведенні спеціальних досліджень, пов'язаних зі встановленням, перевіркою або оцінкою можливості чи неможливості існування тих чи інших фактів, що мають значення для справи [1, с. 110].

Під час розслідування злочинів проти моральності слідчий експеримент проводиться для досягнення такої мети:

- для встановлення механізму вчинення злочину (61 % випадків);
- для визначення меж поінформованості або необізнаності злочинців про подію злочину (21 %);
- для перевірки та оцінки висунутих версій (45 %);
- встановлення та усунення суперечностей у показаннях потерпілих, підозрюваних, свідків (13 %).

Крім визначення видів слідчого експерименту, які можуть проводитись під час розслідування хуліганства, потрібно визначити

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

найбільш доцільні тактичні прийоми, що можуть при цьому застосовуватись.

Одним із найбільш доцільних тактичних прийомів при проведенні слідчого експерименту під час розслідування досліджуваної категорії кримінальних правопорушень є залучення відповідних спеціалістів.

У даних випадках також доречно використовувати натурні моделі. По-перше, цей тактичний прийом спрямований на актуалізацію у пам'яті моменту вчинення суспільно-небезпечного діяння. По-друге, це певним чином впливає на психологічні позиції злочинців, може викликати у них переживання, які виливаються у щире зізнання.

Та не слід забувати, що категорично забороняється проводити експерименти з використанням об'єктів, які є небезпечними для життя та здоров'я громадян, пов'язаних із загрозою знищення (пошкодження) державного чи індивідуального майна громадян, порушенням громадського порядку або приниженням честі та гідності людини.

Під час вчинення хуліганства групою осіб обов'язковим тактичним прийомом є проведення слідчого експерименту окремо з кожною особою. В даному випадку Ю.А. Чаплинська зазначає, що проведення експериментальних дій за участю кількох злочинців одночасно є неприпустимим, оскільки тягне за собою можливість узгодження між ними своїх позицій та дій. Крім того, пояснення одного учасника експерименту матимуть навідний характер стосовно інших [4, с. 185]. Крім запобігання негативному впливу співучасників один на одного, даний тактичний прийом зменшує можливість їх попередньої змови.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що слідчий експеримент є однією з найбільш трудомістких і складних слідчих (розшукових) дій, адже під час її проведення задіяна значна кількість осіб. Під час розслідування злочинів проти моральності слідчий експеримент проводиться здебільшого для встановлення механізму вчинення злочину, для визначення меж поінформованості або необізнаності злочинців про подію злочину, для перевірки та оцінки висунутих версій тощо.

Список використаних джерел:

1. Агафонов В.В., Филиппов А.Г. Криминалистика: Пособие для сдачи экзамена. – М.: Юрайт-Издат, 2006. – 224 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за випуск В. А. Прудников. – Х. : Право, 2012. – 392 с.
3. Лукашевич В. Г. Тактика общения следователя с участниками отдельных следственных действий (допрос, очная ставка, предъявление для опознания, проверка показаний на месте) : учеб. пособие / В. Г. Лукашевич. – К. : НИ и РИО КВШ МВД СССР, 1989. – 148 с.
4. Чаплинская Ю.А. Организация проведения следственного

эксперимента / Ю.А. Чаплинская // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – Курск, 2014. – №2. –С. 54-56.

5. Шейфер С.А. О познавательной сущности и пределах применения проверки показаний на месте // Вопросы борьбы с преступностью. – №28. – Москва, 1978. – С. 116-133.

Захарко Андрій Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЩОДО ОЦІНКИ РЕГЛАМЕНТОВАНОСТІ В КПК УКРАЇНИ ПОРЯДКУ РОБОТИ З ЕЛЕКТРОННИМИ ДОКАЗАМИ

1 липня 2006 року з метою підвищення ефективності кримінальних розслідувань, що стосуються кримінальних правопорушень, пов'язаних з комп'ютерними системами і даними, і для надання можливості збирання доказів, що стосуються злочину, в електронній формі, в Україні набрала чинності Конвенція про кіберзлочинність (далі – Конвенція) [1], [2]. Згідно ст. 14 зазначеної Конвенції, кожна Сторона вживає необхідних законодавчих та інших заходів з метою конкретних кримінальних розслідувань або переслідувань, зокрема, до визначених Конвенцією кримінальних правопорушень¹, інших кримінальних правопорушень, вчинених за допомогою комп'ютерних систем, та збору доказів у електронній формі стосовно кримінального правопорушення.

Згідно ч.2 ст.1 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною кримінального процесуального законодавства України. Більше того, згідно з ч.4 ст.9 КПК України, у разі якщо норми КПК України суперечать міжнародному договору згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, застосовуються положення відповідного міжнародного договору України.

Але задекларовані Україною зобов'язання створити вище перелічені можливості компетентним органам не можна ототожнювати з конкретними повноваженнями органів досудового розслідування, прокурора. Наразі

¹ Незаконний навмисний доступ до цілої комп'ютерної системи або її частини; навмисне нелегальне перехоплення технічними засобами, без права на це, передач комп'ютерних даних; навмисне пошкодження, знищення, погіршення, зміна або приховування комп'ютерної інформації без права на це; навмисне серйозне перешкоджання функціонуванню комп'ютерної системи; зловживання пристроями; підробка, пов'язана з комп'ютерами, шахрайство, пов'язане з комп'ютерами тощо.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

органи досудового розслідування України не можуть застосовувати деякі положення Конвенції у зв'язку з тим, що в національному кримінальному процесуальному законі немає кореспондуючих цим положенням відповідних повноважень.

Підаючи критичному аналізу чинний КПК України, уявляється доцільним не погодитися з позицією, викладеною С. А. Буяджи з приводу того, що аналіз ст. 84 КПК України, якою встановлено поняття доказів у кримінальному процесі «засвідчив, що у ній відсутнє положення, яке б розширювало сутність даного явища за допомогою доказів у електронній формі» [3, с.103].

Здійснюючи системний аналіз даного питання слід враховувати, що в ч.2 ст.84 КПК України визначені процесуальні джерела доказів, серед яких перелічено документи. А в ст. 99 КПК України зазначається, що до документів можуть належати інші носії інформації, в тому числі електронні [4].

Уявляється, законодавець допустив плутанину: носій інформації, наприклад, флеш-карту пам'яті навряд чи правильно було б називати документом. Втім, електронні документи, як в контексті означеної ст. 99 КПК України, так і з урахуванням ст. 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [5], є видом документів, і тому слід вважати, що охоплюються терміном «документи» в зазначеній вище ст. 84 КПК України.

Згідно зі ст. 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» допустимість електронного документа як доказу не може заперечуватися виключно на підставі того, що він має електронну форму [5].

Стосовно ж оцінювання, чи охоплюється регламентацією чинного КПК України процесуальний порядок роботи з електронними доказами, комп'ютерними даними тощо, доцільно враховувати також рішення ЄСПЛ «Сервуло та партнери» проти Португалії від 3 вересня 2015 року [6]. В цьому рішенні ЄСПЛ, зокрема, надав оцінку, чи передбачалися кримінальним процесуальним законом Португалії на час збирання відповідних комп'ютерних доказів відповідні кримінальні процесуальні повноваження органів досудового розслідування.

Зазначений аналіз дій органів досудового розслідування Португалії здійснено ЄСПЛ на предмет відповідності вимозі «коли таке втручання передбачено законом», що міститься в ч.2 ст.8 Європейської конвенції з прав людини.

У п.94 зазначеного рішення ЄСПЛ звертається увага, що таке втручання може розглядатися як «передбачене законом», лише коли воно відбулося на підставах, передбачених у національному законодавстві [6].

У п.96 зазначеного рішення ЄСПЛ зазначається, що до набрання

чинності в Португалії законом про кіберзлочинність португальське законодавство не містило норм, якими б регламентувалися дослідження та виїмка комп'ютерних даних. Втім, діючим у Португалії на той час законом (ст.ст. 174, 178, 179 КПК) передбачався обшук та виїмка речей і кореспонденції. Крім того, ЄСПЛ зазначив, що в ст.183 КПК Португалії передбачалася можливість долучення до матеріалів провадження копій вилучених документів та їх оригіналів, у разі такої можливості [6]. Таким чином, ЄСПЛ констатував, що за вищезазначених умов втручання в приватне життя обшукуваних осіб шляхом збирання відповідних комп'ютерних доказів було «передбачено законом».

Екстраполюючи проаналізовану ситуацію на вище приведену чинну кримінальну процесуальну регламентацію в Україні повноважень органів досудового розслідування щодо збирання доказів, документів, у тому числі електронних документів, маємо підстави вважати, що український кримінальний процесуальний закон наразі передбачає можливість збирати електронні документи, в тому числі комп'ютерні дані, як підвид процесуальних джерел доказів за контекстом ч.2 ст.84 КПК України.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про кіберзлочинність, ратифікована законом від 07 вересня 2005 року № 2824-IV. Дата оновлення: 07.09.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575 (дата звернення: 27.02.2019).
2. Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність: закон України від 07 вересня 2005 року № 2824-IV. Дата оновлення: 14.10.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2824-15> (дата звернення: 03.03.2019).
3. Буяджи С. А. Правове регулювання боротьби з кіберзлочинністю: теоретико-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Класичний приватний університет ПВНЗ Університет Короля Данила. Київ, 2018. 203 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 06.05.2019).
5. Про електронні документи та електронний документообіг: закон України від 22 травня 2003 року № 851-IV. Дата оновлення: 07.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення: 18.03.2019).
6. Рішення «Servulo & Asociados» («Сервуло та партнери») проти Португалії від 3 вересня 2015 року. URL: <https://precedent.in.ua/2016/06/16/servulo-partnery-advokatskaya-kontora-rl-y-drugye-protyv-portugalyu/> (дата звернення: 06.05.2019).

Іваниця Андрій Володимирович,
кандидат юридичних наук,
начальник відділу
кадрового забезпечення
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ

Розслідування вбивств через необережність може бути пов'язане з деякими складнощами як в кваліфікації, так і в самому процесі розслідування. Тому у випадках, коли слідчий виявляє заплутані обставини, можуть призначатися різноманітні експертизи. Підставами для їхнього проведення є версії слідчого щодо характеру та обставин, які пов'язані з учиненням певного злочину.

Вивченням матеріалів кримінальних справ, порушених за ст. 119 КК України, з'ясовано, що під час досудового розслідування вбивств через необережність обов'язково призначалася судово-медична експертиза трупа – у 100 % випадків. З числа інших експертиз, що проводяться по досліджуваним злочинам, найбільш характерними є криміналістична експертиза (у 10 % випадків); судово-психіатрична експертиза підозрюваного (у 10 %); різні матеріалознавчі експертизи (у 10 %); судово-хімічна (у 5 %); судово-грунтознавча (близько 1 %). В 22 % випадках при розслідуванні вбивств через необережність призначалися комплексні експертизи.

При виникненні питання про можливе перебування підозрюваного в стані сильного душевного хвилювання під час заподіяння смерті потерпілому при кримінальному провадженні вбивств через необережність може призначатися, як зазначає С.В. Страхова, судово-психологічна експертиза емоційного стану підозрюваного [4, с. 361].

Вивченням матеріалів кримінальних справ встановлено, що 63% вбивств даної категорії вчинені в стані алкогольного сп'яніння. Тому можна погодитися із А.С. Дмитрієвим, який зазначає, що емоційне збудження виникає на тлі алкогольного сп'яніння і найчастіше є проявом розгальмованості афективних реакцій. В зв'язку з цим експерти-психологи повинні мати в своєму розпорядженні висновок судово-наркологічної експертизи про наявність або відсутність у підозрюваного в момент вчинення правопорушення алкогольного сп'яніння, а також його ступінь [2, с. 408].

Є.В. Банцер наголошує, що допомогу в розкритті злочину і встановленні вбивці може надати судово-біологічна експертиза, за

допомогою якої встановлюється групова належність крові, що виявлена на одязі або взутті підозрюваного і потерпілого, статева належність при дослідженні слини на недопалках, виявлених та вилучених з місця події [1, с. 64].

Досить часто при необережних вбивствах, як зазначає С.А. Тимофеєнко, як правило, з метою їх відмежування від умисних тяжких тілесних ушкоджень, що завдали смерть потерпілому, проводиться комплексна експертиза [5, с. 454]. На це вказує і вивчення матеріалів кримінальних проваджень.

Так, гр. А. перебуваючи поблизу кафе «Візит» на вул. Мічуріна в м. Сарни, під час суперечки на ґрунті неприязних відносин, що виникли із гр. В., не передбачаючи можливості настання суспільно-небезпечних наслідків своїх дій, хоча повинен був і міг їх передбачити, кулаком лівої руки наніс останньому два удари в праву частину обличчя, в результаті чого потерпілий отримав тяжкі тілесні ушкодження, небезпечні для життя в момент заподіяння і які знаходяться в прямому причинному зв'язку з фактом смерті потерпілого, що настала о 1 год. 30 хв., вчинивши вбивство через необережність [3].

Комплексність експертизи обумовлюється декількома факторами. В першу чергу, характером обставин, які належать з'ясувати на підставі зібраних інформативних даних; по-друге, сукупністю слідів, що утворилися під час злочину; по-третє, неможливістю за допомогою знань в одній галузі з'ясувати його механізм, характер взаємодії об'єктів, їх природу, індивідуальні якості, роль кожного в цьому процесі; по-четверте, об'єктивною наявністю апробованих методик дослідження даних об'єктів із залученням спеціального знання спеціалістів – представників різних наук і методик дослідження для розв'язання запропонованих завдань розслідування.

Підсумовуючи, слід зазначити, що висновок експерта має значення не лише для успішного та швидкого розкриття необережного убивства, але й для вірної кваліфікації злочину з відмежування його від умисного вбивства чи умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого, нещасного випадку або самогубства. Щодо видів експертиз, які проводяться у справах про необережні вбивства, то їх можна розділити на основну, яка проводиться незалежно від способу вбивства (судово-медична експертиза трупа) та похідні, які призначаються та проводяться залежно від способу та умов вбивства, а саме: судово-хімічна; судово-грунтознавча; судово-психіатрична експертиза підозрюваного, матеріалознавчі експертизи; судово-наркологічна; судова інженерно-транспортна; судово-біологічна; судова експертиза з техніки безпеки праці; криміналістична експертиза (трасологічна, балістична, дактилоскопічна, почеркознавча та ін.) судово-біологічна та ін. експертизи.

Список використаних джерел:

1. Банцер Е.В. Теория и практика расследования дел о насильственной

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

смерти на залізничному транспорті: Учебное пособие. – Минск: Академия МВД Респ. Беларусь, 2004. – 75 с.

2. Дмитриев А.С. Судебная психиатрия: Учебник / А.С. Дмитриев, Т.В. Клименко. - М.: Юристъ, 1998. - 408 с.

3. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/25702247>

4. Страхова С.В. Криміналістичні аспекти доказування у кримінальних справах про вбивства, вчинені з особливою жорстокістю // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». - Том 22 (61). - 2009. - № 1. - С. 357-366.

5. Тимофеєнко С.А. Ознаки комплексної судової експертизи в кримінальному процесі / С.А. Тимофеєнко // Право та управління. – 2011. - № 1. – С. 452-456.

Кірін Роман Станіславович,
доктор юридичних наук, доцент,
провідний фахівець
Дніпропетровського НДЕКЦ
МВС України

ІР – ЕКСПЕРТИЗА: ОКРЕМІ ПИТАННЯ НАУКОВО–МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Відповідно до положень ст. 10 Закону України «Про судову експертизу» [1] судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань. Судовими експертами державних спеціалізованих установ (далі – ДСУ) можуть бути фахівці, які:

- 1) мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста;
- 2) пройшли відповідну підготовку;
- 3) отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності.

До ДСУ, в тому числі, належать науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України (далі – МЮ) та експертні служби Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС), причому кожне з міністерств окремим підзаконним актом встановлює Перелік видів судових експертиз та експертних спеціальностей, за якими присвоюється кваліфікація судового експерта [2, додаток 6, 3, додаток 2].

Однією з найбільш полівидових у цих переліках є експертиза у сфері інтелектуальної власності (індекс експертної спеціальності – 13)

(далі – ІР-експертиза), яка нараховує 9 видів та підвидів судових експертиз у переліку МЮ та 11 – у МВС.

Актуальність питання підготовки судових експертів у ІР-сфері уявляється досить високою, адже зі схваленням Концепції реформування державної системи ІР-охорони в Україні [4], плану заходів з її реалізації [5], покладенням завдання забезпечення формування та реалізації державної політики у ІР-сфері на Департамент інтелектуальної власності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [6], а також утворенням ІР-суду [7], розвиток ІР-відносин та рівень їх правової урегульованості мають вийти на нову якість, що відповідатиме вимогам євроінтеграційних зобов'язань України.

В цьому аспекті відзначаю важливе місце не тільки правового забезпечення ІР-експертології, а й науково-методичного, на чому власне акцентують увагу положення ст. 8 Закону України «Про судову експертизу» [1], відповідно до яких організація науково-методичного забезпечення (далі – НМЗ) судово-експертної діяльності (далі – СЕД) та організаційно-управлінські засади діяльності ДСУ покладаються на міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, до сфери управління яких належать ДСУ, що здійснюють СЕД. Методики проведення судових експертиз (крім судово-медичних та судово-психіатричних) підлягають атестації та державній реєстрації в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України [8].

Державна реєстрація методик проводиться МЮ, який є держателем Реєстру методик проведення судових експертиз і визначає організаційні та методологічні принципи його ведення. Адміністратором Реєстру є державне підприємство «Національні інформаційні системи», що забезпечує технічне та технологічне створення та супроводження програмного забезпечення Реєстру, надання доступу до Реєстру, забезпечує збереження та захист даних, що містяться у Реєстрі [9].

Крім того, слід звернути увагу й на те, що встановлений МЮ Порядок [9] передбачає використання, поряд з атестованими методиками під час проведення судових експертиз, також джерел інформації, які не підлягають атестації і є обов'язковими для застосування на території України, зокрема: нормативно-правові акти та нормативні документи (міжнародні, національні та галузеві стандарти, технічні умови, правила, норми, положення, інструкції, рекомендації, переліки, настановчі документи Держспоживстандарту України), а також чинні республіканські стандарти колишньої УРСР та державні класифікатори, галузеві стандарти та технічні умови колишнього СРСР тощо.

У разі потреби під час проведення експертиз також можуть використовуватись науково-технічна та довідкова література, перелік якої затверджується наказом МЮ [10] та не є вичерпним, інформаційні бази даних з мережі Інтернет, а також програмні продукти, рекомендовані для використання в експертній практиці рішенням Координаційної ради з

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

проблем судової експертизи при МЮ.

На сьогодні до Реєстру методик проведення судових експертиз внесено 9 IP-методик, що розроблені ДСУ МЮ та МВС і пройшли державну реєстрацію. При цьому і в практиці СЕД і у навчальному процесі доволі широко використовується незареєстровані продукти НМЗ альтернативних розробників [11], як наслідок відповідного рівня інформаційного забезпечення СЕД ДСУ.

Крім того, актуальними залишаються питання, по-перше, не тільки власне науково-методичного міжгалузевого співробітництва, розширення кола об'єктів IP-експертиз і, відповідно, потреби у нових методичних розробках, а й методологічного переосмислення змісту та форм НМЗ СЕД. По-друге, конче потребують розвитку питання про судово-експертну стандартизацію та регламентацію щодо розробки, експертизи і атестації методик проведення судових експертиз, нормування їх структури та змісту. По-третє, актуальними, як у науковому так і практичному аспектах, уявляються напрями дослідження судово-експертного прецеденту, судово-експертного репозитарію, судово-експертної доброчесності, судово-плагіатричної експертизи.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про судову експертизу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
2. Наказ Міністерства юстиції України від 03.03.2015 р. № 301/5 «Про затвердження Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15>
3. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08.02.2017 р. № 102 «Про затвердження Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та атестацію судових експертів Експертної служби МВС». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0275-17>
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.06.2016 р. № 402-р «Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні» // Офіційний вісник України від 14.06.2016 р. - 2016, - № 44, стор. 48, ст. 1625.
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 р. № 632-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні» // Урядовий кур'єр від 24.09.2016 р. - № 180.
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459 «Питання Міністерства економічного розвитку і торгівлі». <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-%D0%BF>
7. Указ Президента України від 29.09.2017 р. № 299/2017 «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» // Офіційний

вісник України від 13.10.2017 р. - 2017, - № 80, стор. 11, ст. 2438.

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2008 р. № 595 «Про затвердження Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз» // Офіційний вісник України від 14.07.2008 р. - 2008, - № 49, стор. 33, ст. 1585.

9. Наказ Міністерства юстиції України від 02.10.2008 р. № 1666/5 «Про затвердження Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз» // Офіційний вісник України від 20.10.2008 р. - 2008, - № 77, стор. 33, ст. 2588.

10. Наказ Міністерства юстиції України від 30.07.2010 р. № 1722/5 «Про затвердження переліків рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури, що використовується під час проведення судових експертиз». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1722323-10>

11. Методика експертизи об'єктів авторського права та суміжних прав (Загальна частина). – К. : ДНДЕКЦ МВС України, НДІВ АПрН України, 2007. – 45 с.

Ключенко Олена Анатоліївна,
судовий експерт сектору
досліджень
у сфері інтелектуальної власності
Дніпропетровського НДЕКЦ
МВС України

ОХОРОНА І ЗАХИСТ ПРАВ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

На сьогоднішній день стрімкий розвиток економіки тягне за собою величезні зміни у напрямках економічного прогресу.

Окремі нові технології дозволяють легко копіювати та відтворювати товари, які мають у собі об'єкти інтелектуальної власності, і тим самим завдяки цим технологіям з'являються контрафактні товари майже у всьому світі, у всіх сферах де є навіть незначний, але все ж таки підвищений ринковий попит на законні товари.

Контрафакція- це перш за все підробка товарів, яка являє собою економічне явище, що має світове значення. Також дуже важливо розуміти та визнати той факт, що контрафакція є економічним злочином. Підроблювачі не тільки обманюють споживача, а й підривають репутацію дійсного виробника, а також не сплачують країні податків [1].

Окрім величезної матеріальної шкоди контрафактне виробництво завдає значної шкоди репутації України на міжнародній арені як надійного торговельного партнера, тим самим ставиться під сумнів сама спроможність нашої країни дотримуватись загальноприйнятих світових

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

норм і правил у цій сфері.

Недосконалість законодавства і відсутність єдиної державної політики регулювання відносин у сфері обігу об'єктів права інтелектуальної власності лякають серйозних зарубіжних, та навіть українських виробників, ускладнюють надходження до України іноземних інвестицій, що призводить до зниження інтелектуального потенціалу країни і до того, що державний бюджет не доотримує мільярди гривень, які осідають у тіньовому бізнесі країни.

За даними звіту «Special 301» у 2018 році Україна залишається в списку «Priority Watch List». «Special 301»- це щорічний звіт від торговельного представництва США зі списком країн, котрі не забезпечують адекватну та ефективну правову охорону інтелектуальної власності. Priority Watch List – це список країн які мають серйозні недоліки в сфері прав інтелектуальної власності, що вимагають підвищеної уваги зі сторони торговельного представництва США [2].

У 2016-2017 роках Україна активно працювала над розробкою законопроектів, які стосуються авторського права і суміжних прав, патентного права, торгової марки, географічних позначень, топографії інтегральних мікросхем і організації колективного управління, нажаль це законодавство так і не було прийнято протягом цього часу. Україна також розробила проекти законодавства з метою посилення та вдосконалення митного контролю.

З найбільших досягнень у 2017 році стало те, що Україна нарешті прийняла законодавство для створення спеціалізованого Вищого суду з питань інтелектуальної власності, який планує розпочати роботу з вересня 2018 року.

У 2017 році парламент України прийняв закон "Про державну підтримку кінематографії", в якому є положення, що стосуються онлайн-піратства.

Закон встановлює кримінальну відповідальність за незаконну відеозйомку та роз'яснення наявності штрафів за інтернет-піратство. Створення обмеження відповідальності в цьому законі є ще одним важливим кроком вперед.

Незважаючи на те, що Україна здійснила попередні кроки, спрямовані на скорочення використання неконтрольованих програм деякі українські державні установи не досягли достатнього системного прогресу.

Інтернет-піратство залишається важливою проблемою в Україні та підриває піратство на інших ринках [3].

Одним з етапів реформування інтелектуальної власності (ІВ) було закриття Державної служби інтелектуальної власності України - суб'єкта, який критикували за непрозорість і несправедливість. Україна оголосила про намір створити новий Національний відділ ІВ.

Сполучені Штати сподіваються на нове Національне бюро ІВ як незалежний орган. Сполучені Штати будуть продовжувати активно займатися цими питаннями з Україною, у тому числі через Торгово-інвестиційну раду США-Україна.

В свою чергу Міжнародний альянс інтелектуальної власності рекомендує Україні здійснення наступних пріоритетних заходів та насамперед проведення правових реформ, зокрема, рекомендує сфокусувати заходи на тому, щоб:

- перш за все потрібно провести правові реформи в законодавстві країни, які необхідні для забезпечення ефективних заходів розповсюдження піратського контенту;

- забезпечити дотримання вже існуючого законодавства по відношенню до онлайн піратства;

- скоординувати дії ключових державних інституцій, включаючи Міністерство внутрішніх справ України та Генеральну прокуратуру України;

- збільшити кількість кримінальних проваджень у сфері захисту прав інтелектуальної власності;

- заснувати у структурі Генеральної прокуратури України підрозділ спеціалізованої прокуратури з розслідування злочинів у сфері права інтелектуальної власності [4].

Отже, як бачимо з усього вищенаведеного, система правових відносин у сфері інтелектуальної власності в Україні все більш вдосконалюється напрацьовуючи свій досвід та запозичуючи досвід у передових країн світу. Але необхідно пам'ятати, що захист прав не може забезпечуватись лише поліцією, митними органами та судами. Без політичної волі, створення відповідної інфраструктури у сфері інтелектуальної власності захист прав інтелектуальної власності, ефективна боротьба з контрафакцією та піратством є неможливим, а без цього страждатиме країна та її економіка. Законодавство України про інтелектуальну власність надзвичайно молоде, його становлення відбувається зі становленням державності та формування правової держави.

Список використаних джерел:

1. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародної і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник / [Доріс Лонг та [ін.]. – К. : «К.І.С.», 2007. — 448 с.

2. <https://habr.com/post/222265/>

3. <https://ustr.gov/sites/default/files/files/Press/Reports/2018%20Special%20301.pdf>

4. <http://blog.liga.net/user/mpeikrishvili/article/26552>

Коваленко Володимир Вікторович,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінально-
правових дисциплін Луганського
державного університету внутрішніх
справ імені Е.О. Дідоренка

Александров Микита Сергійович,
здобувач ступеня вищої освіти
«магістр» Луганського державного
університету внутрішніх справ
імені Е.О. Дідоренка

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЛЕТАЛЬНИХ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Огляд місця події є слідчою (розшуковою) дією, яка проводиться під час розслідування практично будь-якого злочину. При цьому, для кожної категорії кримінальних правопорушень, дана процесуальна дія має власну специфіку, продиктовану різноманітними об'єктами та умовами огляду, типовими для різних злочинів слідами, наявною на початковому етапі розслідування інформацією про подію злочину тощо.

Як показує вивчення практики розслідування нелетальних насильницьких злочинів найбільше труднощів у слідчих та інших учасників слідчо-оперативних груп виникає на робочому етапі огляду місця події.

Робочий етап огляду місця події у криміналістичній літературі поділяють на оглядову, статичну та динамічну стадії [5, с. 10].

Під час оглядової стадії слідчий визначає межі огляду, його оптимальний метод відповідно до ситуації, проводить орієнтуючу і оглядову фотозйомку. Статична стадія огляду передбачає огляд без порушення обстановки окремих слідів і речових доказів. Найбільш відповідальною є динамічна стадія, під час якої сліди і речові докази підлягають детальному вивченню.

За даними С. О. Сафронова, типовими місцями вчинення заподіяння тілесних ушкоджень (а відповідно і місцями проведення огляду місця події) є: 51 % житлові приміщення (квартира, будинок); 29 % - на вулиці, у провулках і на подвір'ях; 16 % - в інших приміщеннях (виробничих, навчальних, у під'їздах, прибудовах, підсобних приміщеннях); 1 % - у громадських місцях (парки, зони відпочинку, вокзали); 1 % - у транспортному засобі; 1 % - у місцях проведення культурно-масових заходів (стадіон, клуб, дискотека, ресторан); 1 % - на відкритих ділянках місцевості (пустирі, посадки, поля тощо). Місце події має умовні

просторові межі, які визначаються, як правило, при безпосередньому проведенні огляду місця події. Проведене даним автором вивчення й узагальнення судово-слідчої практики дозволили встановити, що при навмисному заподіянні тілесного ушкодження найчастіше місце вчинення злочину обмежено невеличкою площею або визначається межами різних просторових ділянок. Рідше трапляються злочини, де місце вчинення має великі просторові межі [2, с. 14]. Слід мати на увазі, що у випадках коли між нападником та потерпілим відбувалася боротьба, та у випадках коли нападник переслідував потерпілого територія огляду може бути значною. Для таких випадків рекомендуємо слідчим обирати ексцентричний метод проведення огляду місця події.

Зважаючи на те, що нелетальні насильницькі злочини часто характеризуються вчиненням в умовах очевидності, слід погодитися з А. В. Коваленком у тому, що слідчому важливо паралельно з оглядом місця події доручити оперативним співробітникам відшукання та опитування очевидців посягання. Зазначена рекомендація є найбільш актуальною для випадків, коли огляд здійснюється у короткий проміжок часу після вчинення злочину. Відтак існує значна ймовірність того, що очевидці посягання ще не покинули межі місця події [3, с. 168].

Слідчому під час проведення огляду місця події необхідно виявити всі сліди дій злочинця та знаряддя злочину, змодельовати ситуацію та подумки відтворити подію, яка трапилась. Через це доцільно визначити перелік типових матеріальних слідів, що залишаються в результаті вчинення нелетальних насильницьких злочинів. В системі типових слідів нелетальних насильницьких злочинів особливе значення мають сліди крові, які можуть належати як потерпілому, так і злочинцю (у тих випадках, коли потерпіла особа чинила опір). Такі сліди можуть відображатися у вигляді мазків, бризок на підлозі, одязі, предметах обстановки тощо.

Під час огляду слідчому необхідно звертати увагу на мікросліди і мікрочастки, оскільки їх попередній аналіз і наступне експертне дослідження можуть дати важливу інформацію щодо встановлення осіб, які причетні до події злочину, а також для організації інших гласних і негласних слідчих (розшукових) дій (обшуку, допиту, освідування тощо), спрямованих на отримання інших доказів події злочину.

У процесі огляду місця події можуть бути здійснені експрес-дослідження окремих слідів або речових доказів, які вимагають застосування спеціальних засобів. До них належать: проби на наявність крові у плямах, що нагадують кров'яні; прочитання документів із забрудненими, замитими текстами за допомогою світлофільтрів; метод кольорових краплинних реакцій, індикаторний метод; застосування розчинників для диференціації сипучих речовин, діагностики вибухонебезпечних речовин і порохів, визначення природи об'єкта, вмісту певних речовин у повітрі, воді та ін. [4, с. 281].

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Окрему увагу під час огляду місця події потрібно приділяти відшуканню та фіксації знаряддя вчинення злочину. Предмет, який на думку слідчого міг виступити знаряддям, має бути сфотографований за правилами вимірювальної фотозйомки, ретельно описаний у протоколі огляду місця події, досліджений на предмет виявлення слідів рук, мікрооб'єктів, слідів біологічного походження тощо, та упакований.

Підводячи підсумки викладеному слід зазначити що при вчиненні нелетальних насильницьких злочинів потерпілий лишається живим та виступає джерелом інформації про подію злочину, яку можна використовувати під час підготовки та проведення огляду. Крім того, більшість таких злочинів вчиняються в умовах очевидності, що передбачає наявність очевидців, які можуть бути опитані до та одночасно з проведенням огляду. Для проведення огляду в таких випадках слідчим рекомендується якнайскоріше виїжджати на місце події; організувати опитування потерпілого та очевидців злочину; залучати до огляду в разі можливості потерпілого після надання йому необхідної медичної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Разумов Э. А. Осмотр места происшествия : справочно-методическое издание / Э. А. Разумов, Н. П. Молибога. - К. : РИО МВД Украины, 1994. - 672 с.
2. Сафронов С. О. Методика розслідування умисного заподіяння тяжких і середньої тяжкості тілесних ушкоджень : Науково-практичний посібник. Харків, 2003. 175 с.
3. Коваленко А. В Розслідування посягань на життя та здоров'я журналістів : монографія. Сєвєродонецьк, 2018. 268 с.
4. Криміналістика. Підручник. За ред. проф. В. Ю. Шепітька. 5-е вид., перероб. і доп. Харків, 2016. 640 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/417414/>

Кожевніков Олексій Андрійович,
Головний судовий експерт
фототехнічних та портретних видів
досліджень відділу досліджень у
сфері інформаційних технологій
Харківського НДЕКЦ МВС України

АКТУАЛЬНІСТЬ ФОТОТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ

Судова фототехнічна експертиза як одна з форм доказу в розкритті та

розслідуванні кримінальних злочинів, вирішенні цивільних та адміністративних справах - є важливим елементом процесуальних дій. Її наукові основи постійно поповнюються новими теоріями, що обумовлено вимогами правозастосовної практики.

Говорячи про розвиток теорії судової фототехнічної експертизи та вдосконаленні судово-експертної діяльності, не можна усунути від криміналістики і оперативно-розшукової діяльності, так як ці три науки не тільки тісно пов'язані між собою, але і взаємно обумовлюють один одного.

Розвиток систем фото та відео фіксації інформації про навколишнє середовище, досягнення в сфері обробки, фіксації та передачі цієї інформації засобами цифрових технологій обумовило широке їх застосування в різних галузях суспільного життя: системах спостереження та охорони, контролю за технологічними процесами, дорожнім рухом тощо. Досить часто отримана цими засобами відео та фото інформація попадає в сферу адміністративного, цивільного чи кримінального судочинства. Для встановлення доказової інформації призначається експертиза фото чи відео зображень.

Судова фототехнічна експертиза створювалась і розвивалась як підвид криміналістичної експертизи, базуючись на досягненнях криміналістичної техніки та фотографії. Предмет фототехнічної експертизи складається з фактичних даних, що стосуються справи і пов'язані з зафіксованою в кіно та фотознімках інформацією, технікою та технологією їх виготовлення. Це визначення предмету фототехнічної експертизи досить чітко описує основні його складові як виду судово-експертної діяльності.

За природою кіно та фотознімки є джерелом інформації про зовнішній вигляд (образ, стан) середовища (об'єкта) в конкретний момент часу, яка створюється оптичним шляхом засобами центральної проєкції. Такий шлях формування інформації є об'єктивним відбитком матеріальної сутності середовища у вигляді графічних зображень.

Під об'єктом судової експертизи як формалізованим поняттям розуміється матеріальний носій інформації про факти, що складають зміст розслідуваної події, чи пов'язані з нею, які встановлюються шляхом дослідження об'єкту з застосуванням спеціальних знань у рамках експертизи як

Загалом, об'єктами дослідження фототехнічної експертизи є фотознімки, технічні засоби та фотоматеріали, які застосовувались для їх виготовлення.

Фотознімок (чи відеозапис), що підлягає експертному дослідженню, відображає фактичні обставини, істотні для справи, які необхідно перевірити експертним дослідженням. Походження фотознімку, що залучений до справи в якості речового доказу, може бути різним. Він може бути вилученим при обшуку в осіб, причетних до правопорушення, пред'явлений цими особами органам дізнання добровільно, може бути отриманим при документуванні правопорушень в результаті проведення

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

оперативно-розшукових заходів чи огляду місця події. Фотознімок є своєрідним джерелом інформації на довільному технічному носіїві, яка може бути використана для встановлення фактичних обставин справи. Тому встановлення достовірності зафіксованої на фотознімку інформації та залучення його до справи є важливою і принциповою дією.

Проведений аналіз спеціальних знань в галузі фототехнічної експертизи, об'єктів та задач вказує на таке:

- суттєво змінилась технологія (фізична сутність) процесу фіксації зображень, які як об'єкти дослідження поступають на експертизу;

- виникли нові поняття – цифрове зображення та електронні документи, які вже фактично знаходяться в суспільному обігу;

- змінились технічні та частково організаційно-правові властивості фотодокументів, що обумовлено об'єктивними результатами розвитку цифрових технологій та науково-технічного прогресу;

- розширився перелік сфер цифрового фото документування (охорони, контролю дорожнього руху, роботи фінансових терміналів тощо), особливості яких потребують додаткового розвитку судово-експертних галузей знань;

- змінились технічні можливості та асортимент засобів створення цифрових фотодокументів (фотоапарати, відео реєстратори, копії, сканери тощо);

- спеціальні знання в галузі фототехнічної експертизи розширені як базовими знаннями з комп'ютерної техніки та цифрового аналізу графічних файлів, так і специфічними знаннями про закономірності формування електронного та цифрового образу зображення на відповідних носіях, їх трансформації, передавання та відтворення;

- розширення фототехнічної експертної галузі знань призвело до збільшення областей, що межують і пересікаються з іншими видами експертиз, наприклад, технічною експертизою документів, технічною експертизою відео звукозапису, автотехнічною експертизою, комп'ютерно-технічною експертизою тощо, розмежування компетенції яких потребують додаткового аналізу.

Виходячи із предмету фототехнічної експертизи та практичного досвіду написання фототехнічних експертиз, актуальними на теперішній час завданнями даного виду дослідження є:

- встановлення змісту цифрових та буквених записів (державні реєстраційні знаки транспортних засобів тощо), що зображені на фото чи відеозаписах;

- ототожнення пристрою на якому був зроблений цифровий фотознімок;

- ототожнення об'єктів, зображених на фото чи відеозаписах;

- ототожнення місцевості, зображеної на фото чи відеозаписах;

- визначення натуральних розмірів об'єктів, а також відстаней між об'єктами, зображених на фото чи відеозаписах;

- встановлення факту внесення змін (редагування, монтаж тощо) в фотозображення;

- встановлення метаданих цифрових фотозображень (дата створення файлу, пристрій на якому був зроблений знімок, встановлення даних з геолокації тощо).

Загалом перелік завдань що вирішує судово-фототехнічна експертиза не є вичерпним, бо зміст питань обумовлюються перш за все фактичними даними, що містяться на фотознімках чи відеозаписах, та які треба встановити у конкретній справі.

Список використаних джерел:

1. «Розробка методики досліджень цифрових зображень та засобів їх виготовлення» / Є.В. Тимко та інш. - К., 2013.

2. Судебная фототехническая экспертиза / Д.Я. Мирский и др. - М., 1982.

Козак Дмитро Вікторович,
провідний фахівець факультету
підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Розслідування будь-якого кримінального правопорушення потребує від працівників правоохоронних органів максимально швидкого реагування та проведення відповідних процесуальних дій. Важливе місце серед них займає допит як найбільш розповсюджена слідча (розшукова) дія. При розслідуванні злочинів проти громадського порядку зазначена дія також не втрачає своєї значимості, а навпаки – є просто необхідною для встановлення окремих фактів вчинення суспільно-небезпечних діянь.

Важливим аспектом проведення будь-яких допитів є застосування відповідних тактичних прийомів. Одним з них на початку проведення допиту є попередження про певну відповідальність допитуваної особи. В ч. 3 ст. 224 нового КПК України зазначається, що «...у разі допиту свідка – він попереджається про кримінальну відповідальність за відмову дати показання і за дачу завідомо неправдивих показань»[1]. В той же час відповідно до ч. 3 ст. 226 нового КПК України «...особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давати

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

правдиві показання, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання»[1]. Про озвучення цього аспекту під час допиту не слід забувати не тільки через їх процесуальну обов'язковість, але в зв'язку з їх можливим впливом на показання особи. Особливо це має значення при розслідуванні злочинів проти громадського порядку, що вчинені щодо неповнолітніх осіб. Адже зазвичай їх показання можуть бути досить суперечливими та нагромадженими. Тому для усунення можливих неправдивих показань бажано їх одразу попередити про передбачену відповідальність.

Основним тактичним прийомом, що повинен застосовуватися при допиті в справах про хуліганство, є встановлення психологічного контакту. Психологічний контакт, на що акцентує увагу М.І. Порубова, це система взаємодії між особами під час спілкування, що заснована на довірі, за якої вони сприймають інформацію, яка виходить від кожного. Тому психологічний контакт повинен тривати протягом усього допиту [4, с. 21-23].

При розслідуванні хуліганства, не всі свідки, потерпілі розуміють важливість тих чи інших обставин для розслідування.

Так, 4 березня 2011 року близько 15.30 гр. К. в пмт Солоне Дніпропетровської області на подвір'ї одного з приватних будинків, вчинив хуліганські дії стосовно гр. Б. шляхом нанесення тілесних ушкоджень, нацькування собаки та інших дій. Гр. В., який був свідком в даному діянні, під час проведення допиту не вказував, що підозрюваний голосно нецензурно висловлювався, чим перешкодив нормальному відпочинку матері з малою дитиною на сусідньому подвір'ї. Також він не згадав про те, що підозрюваний був у нетверезому стані, що здалося йому звичною обставиною, яка не потребує уточнення [3]. Саме тому постановка запитань особам після вільної розповіді є просто необхідною.

Серед тактичних прийомів, що в обов'язковому порядку повинні застосовуватись при проведенні допиту в справах про хуліганство слід виділити створення уявлення про інформованість слідчого та приховування межі інформованості слідчого. Створення уявлення про інформованість слідчого, як зазначає К.О. Чаплинський, залишається основним тактичним прийомом за наявності доказів, які мають істотні прогалини у момент допиту [5, с. 130-131]. В справах про хуліганство даний тактичний прийом може бути застосований при наявності групи осіб, що вчинила суспільно-небезпечне діяння.

Іншим тактичним прийомом, що може застосовуватись при допиті підозрюваних у вчиненні хуліганських дій, є приховування межі інформованості слідчого. Приховуючи інформованість, на що доречно наголошує К.О. Чаплинський, слідчий створює інформаційний вакуум, під час якого аналізує наявні відомості, які заперечуються хуліганями і змушує

їх взяти ініціативу на себе [5, с. 130-131]. Даний тактичний прийом дає можливість слідчому дійти висновку про лінію поведінки, яку обрав злочинець. В випадку вчинення хуліганства групою осіб умисне замовчування фактів породжує у допитуваних нерозуміння, особливо коли вони очікують повідомлення будь-яких даних, щоб орієнтуватися у своїй подальшій поведінці. Під час проведення спілкування більшість слідчих вказали, що застосовують такий прийом у практичній діяльності і вважають його найефективнішим на відміну від інших.

Підводячи підсумок по вищезазначеному, потрібно вказати, що допит є однією з найбільш інформаційноємних слідчих (розшукових) дій при розслідуванні хуліганства. Серед тактичних прийомів, що використовуються при проведенні допиту слід виділити встановлення психологічного контакту, попередження про певну відповідальність допитуваної особи, створення уявлення про інформованість слідчого, приховування межі інформованості слідчого.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року
2. Волобуєв А.Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва / Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.net/book_z1295_page_20.html
3. Кримінальна справа № 1-91/11 – Архів Солонянського районного суду Дніпропетровської області, 2011 рік.
4. Олійник О. Допит свідка і потерпілого // Віче: громадсько-політичне і теоретичне видання. – 2009. – №21. – С. 30-33.
5. Чаплинський К.О. Тактика проведення окремих слідчих дій: Монографія. – Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 306 с.

Комиза Геннадій Олександрович,
завідувач відділу дактилоскопічних
досліджень лабораторії
криміналістичних видів досліджень
Дніпропетровського НДЕКЦ
МВС України

ЩОДО СУЧАСНОГО ДАКТИЛОСКОПІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

На сьогоднішній день в умовах соціально – економічної і політичної кризи, яку переживає Україна, неухильно збільшується кількість вчинених злочинів, серед яких питома вага припадає на тяжкі, такі як вбивства, звалтування, грабежі та розбійні напади, збільшилась кількість злочинів, вчинених з використанням вогнепальної зброї і вибухових речовин. Важливою умовою ефективного їх розслідування є використання спеціальних знань у різних формах, в тому числі шляхом впровадження

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

сучасних досягнень науки і техніки у практику розслідування злочинів для якісного виявлення, фіксації, вилучення та дослідження слідів злочину. Розробка сучасних техніко – криміналістичних засобів та використання їх під час розслідування як в процесі слідчих (розшукових) дій, так і при проведенні експертних досліджень покладаються в основному на експертні підрозділи органів внутрішніх справ.

Техніко – криміналістичні засоби, що використовують українські поліцейські під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні злочинів, а також судові експерти під час проведення дактилоскопічних досліджень є в багатьох випадках застарілими. Вони потребують модернізації в світі нових досягнень в галузях науки і техніки, які відображають потреби слідчої, експертної, оперативно – розшукової та судової практики.

Всесвітній прогрес зумовлює розвиток найрізноманітнішої техніки, без застосування якої неможлива діяльність правоохоронних органів. Адже технічні засоби використовуються протягом всього процесу розслідування злочинів і їх застосування сприяє більш повному уявленню щодо події злочину, отриманню доказової інформації тощо. Чинне законодавство не встановлює обмежень стосовно використання традиційних технології отримання зразків чи інновацій в даному аспекті. З точки зору кримінального процесуального закону не важлива технологія отримання зразків. Вирішальним є одержання якісних даних, що відповідають вимогам належності, допустимості й достовірності.

В науковій літературі досить повно розкрито питання щодо сталих та сучасних способів виявлення та вилучення слідів пальців рук (долоней), а також техніка дактилоскопіювання як живих осіб, так і трупів. Так, Є.А. Разумов наголошує на традиційній процедурі отримання зразків відбитків пальців рук за допомогою скла, гумового валика та друкарської фарби, який використовується в практичних підрозділах як раніше, так і в теперішній час.

Інші науковці вважають дану методику застарілою за різними причинами.

В сучасному періоді розвитку правоохоронної системи здійснюється суттєве реформування відомчої Експертної служби МВС України. В організаційно – правовому сенсі підрозділи Експертної служби були виведені з підпорядкування органів, що проводять розслідування (поліція), значно зменшилися завдання щодо участі фахівців Експертної служби в якості спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій.

Сучасні тенденції розвитку дактилоскопічних досліджень постійно вдосконалюються і запроваджують новітні методи дактилоскопічних досліджень. Для забезпечення належних умов праці експертів Дніпропетровського НДЕКЦ під час виявлення слідів рук

використовуються спеціалізовані робочі столи для обробки об'єктів – слідносіїв дактилоскопічними порошками (ДАКТОБОКС). Зазначене робоче місце оснащено робочим світлом загальної та направленої дії з УФ освітлювачем, а в нижній частині розташований фільтр, який утримує залишки порошку під час обробки, що виключає їх потрапляння до органів дихання та травлення під час роботи.

Крім того, в дактилоскопічній лабораторії, яка пройшла у 2017 році акредитацію ISO IES 17025 розміщені ціаноакрилова та нінгідрінова камери для обробки об'єктів – слідносіїв.

З 2017 року використовується в практичній діяльності з розслідування злочинів система оптичної візуалізації (RUVIS). Вона прийшла не на заміну, а для доповнення існуючих традиційних фізико-хімічних методів дактилоскопії для виявлення і фіксації слідів людини.

Система оптичної візуалізації RUVIS використовує технологію формування зображення по відбитому ультрафіолетовому випромінюванню, відому під аббревіатурою RUVIS, щоб визначити місцезнаходження на більшості непористих поверхонь прихованих відбитків пальців, які є невидимими для неозброєного ока. При цьому не потрібне попереднє застосування порошків або обробки окурюванням. На відміну від систем, що використовують спеціальні джерела освітлення й лазери, прилад RUVIS не залежить від навколишнього освітлення й може використовуватися в різних умовах — при денному світлі або в повній темряві, у закритому приміщенні або на відкритому повітрі.

Компоненти прихованих відбитків пальців рук, такі як вода, жир, піт або амінокислоти, залишені на непористих поверхнях, мають властивість відображати й розсіювати специфічну смугу ультрафіолетового випромінювання при 254 нм., без якої-небудь обробки. Візуалізатор Scenescape Advance працює на цьому принципі, використовуючи штучне джерело ультрафіолету, що висвітлює біологічні сліди. При цьому для формування зображення використовується підсилювач ультрафіолету.

Подвійний слайд-фільтр, розроблений для УФ об'єктива, дозволяє користувачеві вибрати об'єкт, що його цікавить, при нормальних умовах освітлення, після чого швидко переключитися на перегляд в УФ світлі, пересунувши фільтр в УФ положення. При цьому не потрібні перефокусування об'єктива або додаткові процедури по зняттю-установці незручних ручних фільтрів. Більше того, простота застосування полягає й у тому, що УФ об'єктив сфальцьований від 70 мм до нескінченності й не вимагає використання спеціальних насадок.

Прилади RUVIS здатні вибірково підсилювати короткохвильове 254 нм. УФ випромінювання й ігнорувати всі інші довжини хвиль світла. Головне природне джерело УФ світла — сонце. Фактично, близько дев'яти відсотків усієї енергії, що випускається сонцем, є УФ випромінювання. УФ світло — електромагнітне випромінювання, що знаходиться в частині

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

спектра між рентгенівськими променями й видимим світлом. Фактично, УФ світло відрізняється від видимого світла тільки тим, що довжина УФ хвилі занадто коротка, щоб бути поміченою неозброєним оком людини. УФ світло відбивається від частинок речовини відбитка пальця й через спеціально розроблений УФ об'єктив попадає в RUVIS. Відсікаючий фільтр блоку формування зображення селективно пропускає УФ смугу світла в потужний підсилювач зображення й не пропускає хвилі іншої частоти, включаючи видиме світло. У трубці підсилювача інтенсивність УФ світла підсилюється в кілька тисяч разів, і він перетворюється у видиме світло, що забезпечує видиме зображення неопрацьованого відбитка пальця. До того ж, неопрацьовані відбитки пальців можуть бути сфотографовані до спроби вилучити їх з поверхні, тому знижується ризик випадкового руйнування доказу перш, ніж він буде задокументований.

Незважаючи на свої переваги, сучасна техніка також має свої недоліки. Зокрема, велика вартість зазначених пристроїв обумовлює вельми повільне впровадження їх в практичну діяльність.

Але в умовах розвитку науки і техніки неможливо відмовитись від сучасних досягнень. Поряд зі сталими методами стрімко впроваджуються інноваційні технології для підвищення ефективності роботи з розкриття та розслідування злочинів.

Косенко Наталя Олександрівна,
завідувач відділу трасологічних
досліджень лабораторії
криміналістичних видів досліджень
Дніпропетровського НДЕКЦ
МВС України

ВСТАНОВЛЕННЯ ЦІЛОГО ЗА ЧАСТИНАМИ ФРАГМЕНТІВ КАБЕЛЮ ЗА ВІДСУТНОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ ЛІНІЇ РОЗДІЛЕННЯ

Розглянуто методи експертного дослідження, загальні, окремі ознаки та форми висновків щодо встановлення цілого за частинами фрагментів кабелю за відсутності загальної лінії розділення.

Викрадення кабельно-провідникової продукції на території Дніпропетровської області вже багато років залишається актуальною проблемою. Згідно статистичних даних, з загальної кількості трасологічних експертиз, які проводяться у Дніпропетровському НДЕКЦ, близько 30% складають експертизи, об'єктами дослідження в яких є кабелі та інструменти, вилучені при огляді місць подій та у підозрюваних осіб. При цьому на вирішення трасологічної експертизи ставляться питання про

індивідуальну totoжність інструмента, яким розділений кабель; механізм, умови слідоутворення та встановлення приналежності фрагментів кабелю єдиному цілому.

Як показує практика, при проведенні оглядів місць подій за фактом крадіжки кабельної продукції, вилучаються фрагменти (зрізи) кабелів, зі слідами розділення, що залишаються у комунікаційних колодязях, підвалах, під'їздах будинків. При обшуках у підозрюваних осіб вилучають викрадену кабельну продукцію та вірогідні знаряддя злочину (пилки, ножі, саперні ножиці, секатори і т.п.), які направляють для проведення трасологічної експертизи.

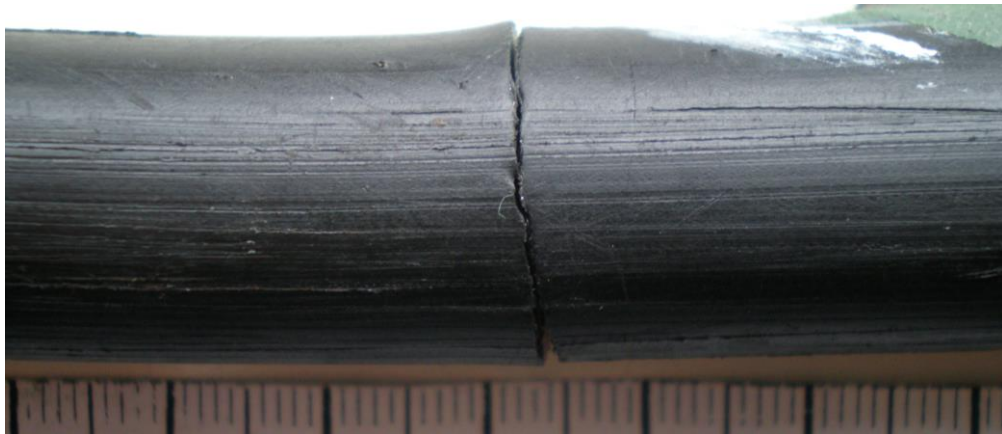

В зв'язку з тим, що кабель являє собою єдиний складений предмет (єдину цілісну систему), та складається з однієї та більше ізольованих жил, поміщених в полімерну (ПВХ), металеву або гумову оболонку, одним із

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

складних питань при дослідженні кабелів є встановлення приналежності частин єдиному цілому за відсутності загальної лінії розділення.

При викраденні кабелів злочинці застосовують різні інструменти: ножі, сокири, ножівки по металу та дереву, кусачки, саперні та арматурні ножиці, секатори, труборізи тощо. Слід зазначити, що при розділенні кабелів ножами, секаторами, ножицями для метало-пластикових труб і т.п., на краях розділених частин може спостерігатися залишкова деформація, однак форма та мікрорельєф лінії розділення залишаються практично незмінними.

При розділенні кабелю ножицями, кусачками тощо, з врахуванням специфіки слідоутворення, спільна площина (лінія) розділення, як правило, відсутня або значно спотворена.

У разі дослідження частин кабелів, розділених шляхом розпилювання, безпосереднє суміщення їх частин неможливе, оскільки певну кількість речовини металевих жил та ізоляційної оболонки складають ошурки (стружка).

Вирішення питання єдиного цілого за наявності спільних ліній та поверхонь розділення не викликає особливих труднощів. Розглянемо лише ті ознаки, за якими можливо прийти до висновку про приналежність до єдиного цілого виробів кабельної продукції при відсутності у них спільної лінії розділення.

Основним завданням роздільного дослідження фрагментів кабелю, вилучених при ОМП та у підозрюваної особи, є встановлення групової

приналежності досліджуваних фрагментів. Для цього вивчаються загальні ознаки, що утворюються на кабельних виробках в процесі їх виготовлення, які можливо класифікувати на:

- ознаки зовнішньої будови (діаметр кабелю та жил, склад конструктивних елементів, тип та товщина ізоляції, колір металу жил та ізоляцій тощо);
- функціональні ознаки машин (шаг та кут скрутки жил, обмотки, маркувальні позначення);
- ознаки слідоутворюючих поверхонь механізмів, які утворюються на поверхні ізоляційної оболонки в результаті виготовлення.

Тому на стадії роздільного дослідження частин кабелю визначається діаметр кабелю та його жил, склад конструктивних елементів (жил в ізоляції та без неї, внутрішні ізоляційні шари тощо), система та направленість скрутки жил, тип та товщина зовнішньої ізоляції, колір металу жил та ізоляцій, характер скрутки жил, шаг та кут скрутки обмотки, ознаки маркувальних позначень (на різних частинах розділеного кабелю залишаються однакові позначення).

Якщо між порівнювальними фрагментами кабелю встановлюються розбіжності за вищевказаними загальними ознаками, це є підставою для категоричного негативного висновку щодо належності частин до єдиного цілого.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

У разі збігу загальних ознак порівнюваних фрагментів кабелю необхідно встановити, чи одним способом їх розділено (ознаки способу розділення мають груповий характер). Наприклад, розпил: при цьому деталі рельєфу площин зазвичай не збігаються. Однак при розпилюванні змінюється кут положення пилки щодо поздовжньої вісі кабелю. На площинах поділу залишаються ділянки, що відображають зміну положення полотна пилки.

Як правило, при вирішенні питання про приналежність фрагментів кабелю єдиному цілому за відсутності спільної лінії розділення аналізують ознаки, що знаходяться на поверхнях фрагментів, а саме: сліди виробничого та експлуатаційного характеру.

Суттєві ознаки, що допомагають встановити приналежність фрагментів кабелю єдиному цілому є ознаки виробничих механізмів: сліди матриць на ізоляції, що накладена способом екструзії та сліди обрізного ролика на опресованій гумовій ізоляції.

Необхідно звернути увагу на те, що при накладанні зовнішньої ізоляції способом екструзії на її поверхні утворюються особливості будови мікрорельєфу у вигляді почергових у поздовжньому напрямку рівнобіжних одна одній трас на ділянках певної довжини. Це обумовлено специфікою виготовлення, при якому жили кабелю проходять через екструдер (черв'ячний прес), що має спіральну гвинтову нарізку.

У голівці екструдера розплавлений полімерний матеріал (ПВХ, гумові суміші, т.п.) видавлюється через кільцевий зазор між дорном і матрицею у вигляді оболонки і накладається на кабель. Враховуючи технологію накладання ізоляції, для трасологічного дослідження придатні лише сліди на зовнішній поверхні оболонки, так як сліди дорнів на її внутрішній поверхні, в зв'язку з наявністю щільного контакту з жилами, видозмінюються та стають непридатними для ідентифікації.

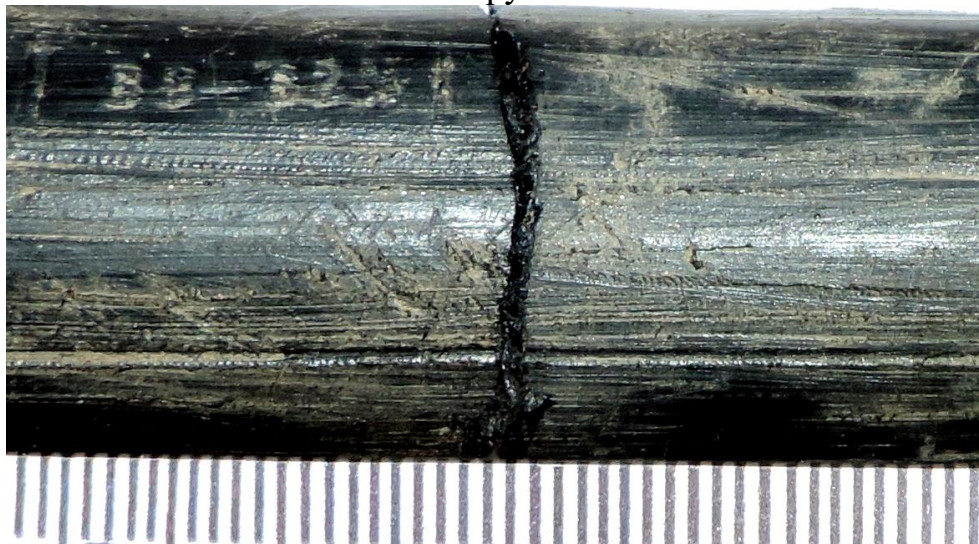
Тому при дослідженні окремих частин кабелю слід звернути увагу на кількість, ширину, ступінь вираженості, різне розташування та взаєморозташування лінійних трас виробничого характеру на зовнішній поверхні ізоляційної оболонки. Можливість ототожнення по ним обумовлена, в основному, не розмірами відсутньої частини, а протяжністю,

лінійністю трас, що відображають форму і розміри окремих точок макро- і мікронерівностей рельєфу слідоутворюючої поверхні (на ізоляційній оболонці кабелю траси виробничого характеру змінюються на ділянках певної довжини).

Окремо необхідно звернути увагу на наявність дефектів виготовлення зовнішньої ізоляційної оболонки (включення сторонніх речовин, підвищену шорсткість, каверни, різнотонність, матовість) на окремих складових частинах кабелю. Наявність цих ознак обумовлені порушенням технології виробництва та можуть бути використані для ототожнення.

Найбільшу цінність для встановлення приналежності частин кабелю єдиному цілому є сліди експлуатаційного характеру. До них відносяться сліди експлуатації (подряпини, надруби, порізи, потертості) та сліди зберігання, які дуже різні і походять від безлічі причин: це можуть бути плями іржі, забруднення, вицвілі ділянки і т. д.

У всіх випадках порівняльне дослідження полягає в поєднанні ознак, що використовуються для ідентифікації та знаходяться на окремих частинах кабелю. При цьому важливо - виділити істотні, інформативні ознаки, яких буде достатньо для встановлення тотожності представлених на дослідження фрагментів. При аналізі ознак слід враховувати і можливі зміни властивостей досліджуваних кабелів в часі - як до, так і після розділення. Всебічний аналіз ознак: вивчення особливостей форми і розмірів, правильне визначення характеристики ознак, механізму слідоутворення, зв'язку та сполучень ознак - все це сприяє встановленню істотних властивостей та впливає на обґрунтованість висновків.

При цьому традиційно використовуються методи співставлення та лінійного суміщення. В зв'язку з тим, що у перерізі кабель має близьку до круглої форму, для повного та об'єктивного дослідження, суміщення ознак доцільно проводити з декількох (як мінімум двох) сторін. При співставленні та безпосередньому суміщенні ознак виробничого та експлуатаційного характеру, траси, подряпини, порізи, потертості,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

нашарування речовин на поверхнях ізоляційних оболонки частин кабелю повинні збігатися за формою, розмірами, ступенем вираженості та бути просторовим продовженням один одного. Дані ознаки, за можливістю, фотографують одним знімком або декількома знімками в одному масштабі. Зображення окремих частин розділеного кабелю поєднують за фотознімками.

Таким чином при встановленні цілого за частинами фрагментів кабелю за відсутності загальної лінії розділення важливо звернути увагу на наступні особливості розділених частин:

- ознаки зовнішньої будови частин кабелю (діаметр кабелю та його жил, склад конструктивних елементів, тип та товщина ізоляції, колір металу жил та ізоляції, система та направленість скрутки жил);

- функціональні ознаки машин (шаг та кут скрутки жил, обмотки, маркувальні позначення);

- ознаки виробничих механізмів (лінійні траси, що відображають форму і розміри окремих нерівностей рельєфу слідоутворюючої поверхні механізму);

- сліди знарядь розділення (в залежності від обставин можуть різнитися);

- дефекти виготовлення зовнішньої ізоляційної оболонки (включення сторонніх речовин, підвищена шорсткість, каверни, різнотонність, матовість);

- сліди експлуатації (подряпини, надруби, порізи, потертості тощо);

- сліди зберігання (плями іржі, забруднення, вицвілі ділянки).

У разі відсутності між порівнюваними частинами кабелю проміжних ділянок, спільних ліній та площин розділення, наявна велика ймовірність експертної помилки у висновках щодо встановлення єдиного цілого. В зв'язку з чим, рекомендуємо звернути увагу на наступне:

- по перше: порівнювані частини кабелю повинні конструктивно відповідати один одному. При встановленні розбіжностей за загальними ознаками між досліджуваними фрагментами кабелю формується висновок про відсутність тотожності;

- у разі збігу загальних ознак, детально аналізувати ознаки виробничого та експлуатаційного характеру, які в сукупності утворюють комплекс властивий певному кабелю. Оцінити ознаки, що збігаються та різняться. Для висновку про єдине ціле частин кабелю необхідний геометричний збіг ознак, так як вони являють собою частини раніше цілих особливостей розділеного кабелю. Якщо комплекс ознак, що збігаються достатній та інформативний, а ознаки, що різняться можливо пояснити (умовами слідоутворення, зміною властивостей за часом, випадковими обставинами) формулюється категоричний позитивний висновок про тотожність;

- ймовірний висновок формулюється при дослідженні частин кабелю з кількістю ознак, недостатньою для індивідуалізації об'єкта, а також коли при збігу загальних ознак серед індивідуальних ознак є розбіжності, походження яких експерт, з певних причин, не може пояснити;

- якщо досліджувані частини кабелю відносяться до одного і того ж типу (виду), але результати порівняння не дають підстав ні для негативного, ні для позитивного висновку про приналежність цих частин до єдиного цілого, складається мотивований висновок про неможливість вирішити поставлене питання.

Мета даної доповіді направлена на запобігання експертних помилок та може бути використана в експертній практиці при дослідженні кабельної продукції, а також при підготовці судових експертів за експертною спеціальністю 4.2 „Дослідження знарядь, агрегатів, інструментів і залишених ними слідів, ідентифікація цілого за частинами”.

Список використаних джерел:

1. Методика трасологического исследования изделий массового производства: пособие для экспертов-криминалистов, следователей, оперативных работников. – К. : МЮ УССР КНИИСЭ, 1983. – С. 223 – 242.

2. Методика встановлення цілого за частинами. Експертна спеціальність 4.2 „Дослідження знарядь, агрегатів, інструментів і залишених ними слідів, ідентифікація цілого за частинами” ДНДЕКЦ 2015. Код державної реєстрації 4.2.35 згідно з Реєстром методик проведення судових експертиз.

3. Трасология и трасологическая экспертиза. Учебник / Кантор И. В. (отв. редактор), Ярмак В. А., Жигалов Н. Ю., Смольяков П. П. (отв. секретарь).— М: ИМЦ ГУК МВД России, 2002.— 376 с.

4. <http://plastichelper.ru/biblioteka-on-line-about-polimers/52-technology-of-polimers/255-48-nanesenie-pokrytij-na-provoda-i-kabeli>

Кумець Павло Іванович,
заступник директора
Дніпропетровського НДЕКЦ
МВС України

ОПТИМІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЦЕНТРІВ МВС УКРАЇНИ

За останні роки чисельні економічні та політичні зміни, реформування МВС України, зумовили необхідність впровадження дієвих механізмів, спрямованих підвищення ефективності діяльності Експертної служби. Після перебудови Експертна служба МВС відповідно до покладених на неї завдань здійснює організаційно-управлінське та науково-методичне забезпечення судово-експертної діяльності (розробляє

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

методики проведення судових експертиз, стандарти, технічні регламенти, державні класифікатори, методичні рекомендації, довідкові посібники, програмні продукти); проводить судову експертизу в кримінальному, виконавчому провадженні, адміністративних, цивільних та господарських справах, справах про адміністративні правопорушення, а також забезпечує в установленому порядку участь спеціалістів Експертної служби МВС в слідчих (розшукових) діях тощо.

Для виконання покладених на неї обов'язків необхідно як вдосконалювати сталі напрямки, так і впроваджувати новітні інноваційні технології відповідно до всесвітнього науково-технічного прогресу.

Відповідно до Стратегії розвитку Експертної служби МВС України її розвиток відбувається через реалізацію певних векторів.

Базовим є вектор нормативно-правового регулювання, тобто розробка пропозицій до законодавства України та інших нормативно-правових актів, які регулюють судово-експертну діяльність; розробка і затвердження нормативних документів, направлених на реалізацію положень Стратегії; оптимізація роботи Експертно-кваліфікаційної комісії МВС України щодо проведення атестації, присвоєння особам та позбавлення осіб кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судового експерта з правом проведення певного виду судової експертизи та видачі відповідних свідоцтв.

Вельми важливим вектором є забезпечення судово-експертної діяльності – подальше впровадження в судово-експертну діяльність новітніх досягнень науки і техніки; удосконалення існуючих та розробка нових науково-обґрунтованих методик експертних досліджень; вирішення нетрадиційних експертних завдань; впровадження механізмів підвищення об'єктивності, неупередженості при виконанні судової експертизи й експертних досліджень; удосконалення судово-експертної діяльності і у межах компетенції техніко-криміналістичного забезпечення діяльності оперативних підрозділів, що проводять оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування та суду із запобігання, виявлення, розкриття і розслідування кримінальних та інших правопорушень; впровадження нових напрямів судової експертизи в кримінальних провадженнях, адміністративних, цивільних та господарських справах.

Останнім часом стрімко розвивається вектор "Техніко-криміналістичне забезпечення" – участь у розробці техніко-криміналістичних засобів і забезпечення їх використання в практичній діяльності; внесення пропозицій щодо використання бюджетних асигнувань для придбання техніко-криміналістичних засобів і обладнання для матеріально-технічного забезпечення діяльності експертних підрозділів; забезпечення комплексного підходу, удосконалення функціонування обліків знярядь кримінальних правопорушень та інших

об'єктів; інтеграція в міжнародні бази даних інформації криміналістичного та розшукового характеру.

Так, в Дніпропетровському НДЕКЦ дактилоскопічний відділ був оновлений спеціалізованими робочими столами для обробки об'єктів «ДАКТОБОКС», системою оптичної візуалізації RUVIS, візуалізатором «Scenescape Advance», тощо.

Відносно новим вектором в роботі науково-дослідних установ системи МВС України є наукова діяльність – подальше здійснення науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи (далі - НД і ДКР) в Експертній службі МВС відповідно до чинного законодавства України, інших загальнодержавних, відомчих планів і програм розвитку вищої освіти та науки, рішень Наукової ради МВС України, Наукової ради ДНДЕКЦ, річних планів НД і ДКР МВС України та Експертної служби МВС; активізація розробки та виконання планових і позапланових НД і ДКР; покращення науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності Експертної служби МВС тощо.

Зазначимо, що фахівці Експертної служби постійно впроваджують результати кандидатських та докторських наукових досліджень в практичну діяльність за експертною тематикою, виступають рецензентами навчальних посібників та монографій, видають свої наукові праці у вигляді статей та тез доповідей, плідно співпрацюють на науково-практичних конференціях та семінарах з працівниками інших експертних установ.

Вектор "Надання експертних послуг фізичним та юридичним особам" – вдосконалення та оптимізація надання платних послуг; здійснення науково-дослідних робіт і науково-технічної діяльності за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб.

Вектор "Співпраця з науково-дослідними установами та навчальними закладами" – удосконалення нормативно-правового врегулювання експертної діяльності тощо.

проведення міжвідомчих і міжнародних комплексних і комісійних експертиз; організація проведення та участь у міжлабораторних порівняльних дослідженнях (випробуваннях); удосконалення співпраці з вищими навчальними закладами України.

Так, в 2018-2019 навчальному році фахівці Дніпропетровського НДЕКЦ спільно із викладачами ДДУВС провели заняття за різноманітними темами (основи трасології, виявлення підроблених документів, криміналістичне дослідження зброї та боєприпасів, тощо).

Вектор "Міжнародна діяльність" – встановлення позитивного міжнародного іміджу Експертної служби МВС шляхом організації та проведення міжнародних симпозіумів, конференцій, семінарів, презентацій і круглих столів з актуальних питань криміналістики та судово-експертної діяльності тощо.

Вектор "Управління розвитком" – розробка, впровадження, розбудова, забезпечення належного функціонування та постійне

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

вдосконалення системи управління Експертної служби МВС тощо. Вектор "Стандартизація експертної діяльності" – подальше впровадження стандартів у проведення судової експертизи, експертних досліджень, перевірок за обліками знять кримінальних правопорушень та інших об'єктів, участі в оглядах місця події та інших слідчих (розшукових) діяч. Вектор "Підготовка кадрів" – запровадження прогресивних форм системи підготовки, перепідготовки, комплектування та роботи з працівниками Експертної служби МВС тощо.

Підсумовуючи зазначимо, що у сучасних умовах розвитку держави, науки і техніки оптимізація експертної діяльності повинна відбуватись через забезпечення якості досліджень, компетентності персоналу, застосування передових технологій та досвіду, вирішення стратегічних завдань, що виникають в нових соціально-політичних і економічних умовах.

Лагутіна Ірина Василівна,
завідувач відділу почеркознавчих
досліджень, технічного дослідження
документів та обліку лабораторії
криміналістичних видів досліджень
Дніпропетровського
НДЕКЦ МВС України

Репешко Ірина Юріївна,
старший судовий експерт сектору
технічного дослідження документів та
обліку відділу почеркознавчих
досліджень, технічного дослідження
документів та обліку лабораторії
криміналістичних видів досліджень
Дніпропетровського
НДЕКЦ МВС України

ЗАМІНА ЧАСТИН ДОКУМЕНТІВ ЯК СПОСІБ ЧАСТКОВОЇ ПІДРОБКИ ДОКУМЕНТІВ

Підробка документів – родове поняття, що означає виготовлення підроблених документів шляхом повної фальсифікації документа (виготовлення або підбору всіх складових частин документа: носія інформації, бланка, тексту, підписів, печаток, штампів) або фальсифікації окремих його елементів (протиправного зміни окремих частин справжнього документа).

Підроблені документи бувають двох видів:

1) з інтелектуальним підробкою (документ має всі реквізити, за формою правильний, але викладені в ньому дані не відповідають дійсності);

2) з матеріальною підробкою:

а) часткова підробка – в справжній документ внесено зміни шляхом підчистки, травлення, заміни фотографії, листів тощо;

б) повна підробка – документ сфабрикований цілком.

Інтелектуальна підробка встановлюється слідчим чи оперативним шляхом, а матеріальна – у процесі криміналістичного дослідження документів.

У цій доповіді розглянемо часткову підробку документів в частині зміни первинного змісту, а саме заміни фотокартки у документах, що посвідчують особу.

Фотокартка є обов'язковим реквізитом усіх документів, що посвідчують особу (паспортів та різного роду посвідчень). Особи, що намагаються використати чужий документ, як правило, замінюють фотокартку із зображенням власника документа. Фотокартку замінюють повністю або частково. Як спосіб захисту фотокартки у документі від заміни, а також полегшення виявлення ознак заміни фотокартки у справжньому документі, використовують скріплення фотокарток із підкладкою документів за допомогою відбитків печаток (конгровних або мастичних). Також фотокартки клеяться за допомогою спеціального клею та з дотриманням певних вимог (дотримання рамок на підкладці документів, не перекриття штрихів рукописних записів тощо). Крім того, іноді документи, на яких наявні фотокартки, ламінують (наприклад, пенсійне посвідчення).

Під час повної заміни фотокартки володаря документа її відокремлюють від нього за допомогою леза (ножа), розчинника або відпарюють. Після цього наклеюють фотокартку із зображенням іншої особи, яку беруть із справжнього документа або спеціально виготовляють для цього. А вже потім маскують факт заміни (підробляють частини відбитків печаток, яких бракує, повторно ламінують).

Методи, які застосовує судовий експерт під час дослідження місця розміщення фотокартки:

візуальні – дослідження у кососпрямованому світлі (прийом збільшення ступеня розрізнення деталей об'єкта при його освітленні спрямованим пучком світла з кутом падіння менше 90°. При такому освітленні покращується видимість рельєфних деталей безкольорових відбитків печаток), при наскрізному проходженні світла (метод виявлення деталей об'єкта з різною оптичною щільністю, що базується на візуальній реєстрації змін інтенсивності світла, яке пройшло крізь цей об'єкт. Це дозволяє встановити, наприклад, що первинна фотокартка була видалена разом з частиною поверхневого шару бланку документа), дослідження у

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

відбитих ультрафіолетових променях (дослідження у невидимій зоні спектру з довжиною хвиль 400-200 нм. Таким дослідженням виявляються сліди впливу розчинників на фотокартку або різниця у складі клеючих речовин);

мікроскопічні - світлова (оптична) мікроскопія (базується на використанні оптичних приладів – мікроскопів, які значно збільшують зображення об'єктів та деталей. При цьому досліджується структура поверхні паперу, барвна речовина штрихів відбитків печатки або їх рельєф, взаємодія речовини штрихів відбитків та паперу (емульсійного шару фотокартки));

фотографічні – вимірювальна фотографія, макрофотографія, мікрозйомка, фотографування в невидимій зоні спектра;

хімічні – для встановлення якісного чи кількісного складу матеріалів письма, клею, хімічних препаратів.

Отже, ознаки повної заміни фотокартки у документі можуть бути виявлені як неозброєним оком, так і під час мікроскопічного дослідження, а саме:

- фотокартка перекриває штрихи рукописних записів та/або частину відбитка печатки, що є на бланку документа;

- наявність на бланку документа по краях фотокартки фрагментів плівки первинного ламінування;

- нещільне прилягання плівки ламінування до бланку документа, наявність пухирців;

- наявність подвійного шару плівки ламінування. Ця ознака має місце тоді, коли первинна плівка ламінування не видалялася, за винятком фрагмента з фотокарткою, після чого вклеювали нову фотокартку та проводилося повторне ламінування документа;

- відсутність частини відбитка конгресного або мастичного відбитка печатки на фотокартці;

- невідповідність частин відбитка печатки, що знаходиться на фотокартці та на ділянках бланку, що прилягають до неї, за їх взаємним розміщення в цілому, розміром радіусів обідків, змістом тексту, розміром та конфігурацією знаків, кольором та забарвленням штрихів тощо;

- ознаки, що вказують на нанесення зображення частини відбитка мастичної печатки на фотокартці шляхом малювання або за допомогою кліше, що не відповідає вимогам його виготовлення (спеціально виготовлене кліше або використання підручних предметів, наприклад, монет);

- зміщення відносно один до одного фрагментів конгресного відбитка печатки, які розміщені на фотокартці та на бланку;

- невідповідність конфігурації літер стандартному типографському шрифту, неоднаковий розмір літер, різна конфігурація однойменних літер,

нерівномірні відстані між літерами та словами;

- наявність проколів від ніжки циркуля, який використовувався для нанесення обідків мастичної печатки;

- наявність пошкоджень поверхневого шару паперу навколо фотокартки, що з'явилися у результаті неохайного її відділення;

- шорсткість паперу, розпливи штрихів на ділянці біля фотокартки (такі ознаки спостерігаються, якщо фотокартку видаляли шляхом відпарювання або за допомогою розчинників);

- пошкодження поверхневого шару паперу (або його повна відсутність) під фотокарткою;

- наявність під фотокарткою залишків фрагментів попередньої фотокартки;

- наявність під фотокарткою залишків штрихів будь-якого тексту, який не має відношення до неї (наприклад, запис з прізвищем володаря документа);

- пошкодження підкладки (емульсійного шару) фотокартки може вказувати на те, що вона раніше була вклеєна в інший документ;

- використання для вклеювання фотокартки клею різного складу (для встановлення розбіжностей у складі частинок клею використовують мікроскопічний і люмінесцентний аналізи, фізичні та хімічні методи дослідження).

Часткова заміна фотокартки.

Іноді замість повної заміни фотокартки здійснюють часткову заміну. Як правило, за лінією ободка відбитка робиться розріз, потім видаляють частину фотокартки у документі, а на її місце наклеюють фрагмент іншої фотокартки.

Про часткову заміну фотокартки свідчать такі ознаки:

- наскрізна лінія розрізу;

- невідповідність змонтованих частин за зображеннями, за якістю;

- розбіжності властивостей клеючих речовин, що були застосовані під час наклеювання змонтованих частин.

В експертній практиці є випадки коли в документах, вкритих ламінованою плівкою, особливо, коли фотокартка надрукована на бланку документа, первинна фотокартка не видаляється, а на її поверхню наклеюється інша фотокартка з наступним покриттям поверхні бланка ламінованою плівкою (при огляді можна виявити значну товщину документа в місці розміщення фотокартки).

Таким чином, виходячи із вищевикладеного, заміна фотокартки у документах, що посвідчують особу, складає значну долю часткової підробки документів. За результатами експертного дослідження експерт формулює позитивний висновок про внесення змін до первинного змісту документа або про відсутність ознак внесення таких змін.

Лазарєв Владислав Олександрович,
кандидат юридичних наук,
т.в.о. декана факультету
економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ СПОСОБУ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОГО В ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ ТА СУТЕНЕРСТВА

Спосіб вчинення злочину є основою для розгляду окремих наукових категорій. Зокрема, в кримінальному праві – для характеристики об'єктивної сторони правопорушення, в філософії – як окрема складова діалектичного методу, а в криміналістиці – як елемент механізму вчинення злочину та криміналістичної характеристики. В будь-якому з наведених вчень спосіб має визначальне значення для побудови конкретної системи в цілому. Не є виключенням і криміналістична характеристика втягнення неповнолітнього в заняття проституцією.

Загалом, спосіб учинення злочину Н.Ф. Кузнецова характеризує як систему дій під час підготовки, вчинення та приховування злочину, детермінованих умовами зовнішнього середовища та психофізичними властивостями особи, що можуть бути пов'язані з вибором використання відповідних знарядь або засобів та умов, місця і часу [4, с. 50]. Погоджуючись з тим, що це система дій, одразу наведемо визначення Г.Г. Зуйкова, який зазначає, що спосіб учинення злочину – це система дій по підготовці, скоєнню і приховуванню злочину, детермінованих умовами зовнішнього середовища і властивостями особистості, що можуть бути пов'язаними з використанням відповідних знарядь і засобів, умов, місця й часу [2 с. 14-19].

Підтримуючи наведені твердження нами також буде розглядатися спосіб втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства як сукупність взаємопов'язаних складових: підготовки, безпосереднього втягнення та приховування.

При втягненні неповнолітнього наявним є повноструктурний склад способу, оскільки переважно (96%) мають місце елементи підготовки й приховування злочину. Як зазначає В.П. Бахін, для виявлення злочинців і розкриття злочинів найбільш важливим є повноструктурний зміст способу. Вчений дану позицію обґрунтовує тим, що велику кількість суспільно-небезпечних діянь вчинює організована і професійна злочинність, для яких підготовка до здійснення злочинів є елементом їхньої життєдіяльності, а приховування злочинної діяльності представляє систему забезпечення цієї життєдіяльності [1, с. 199].

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень дав змогу встановити, що особи, які втягують неповнолітніх в заняття проституцією здебільшого (94 %) застосовували заходи щодо підготовки до учинення правопорушення, зокрема:

- планування злочину – 98 %;
- пошук приміщення для надання інтимних послуг – 37 %;
- облаштування зазначеного приміщення – 18 %;
- добір співучасників звідництва та розподіл між ними функцій – 62 %;
- підбір неповнолітніх осіб для систематичного надання ними на постійній основі іншим особам сексуальних послуг - 82 %;
- вибір й підготовка засобів злочину – 79 %;
- створення у неповнолітнього мотивації до заняття проституцією – 57 %;
- пошук клієнтів – 26 %;
- визначення засобів зв'язку між сутенером і клієнтами – 49 %;
- розміщення оголошень в ЗМІ чи Інтернеті – 28 %;
- виготовлення візиток – 2 %.

Так, гр. Ю. вчинила злочин, спрямований на створення та утримання місць розпусти, звідництво для розпусти, вчинені з метою наживи. З указаною метою, гр. Ю. орендувала нежиле приміщення, яке обладнала під салон еротичного масажу. Залучила за допомогою оголошень осіб жіночої статі, в тому числі неповнолітніх, та досягнула їх згоди щодо умов надання ними послуг сексуального характеру, а саме: задоволення статевої пристрасті клієнтів неприродним способом. Гр. Ю. склала план злочинної діяльності і визначила способи його виконання. Відповідно до розробленого плану злочинних дій організованого злочинного об'єднання, його учасникам необхідно було здійснити наступне: підшукати та залучити до організованої групи співучасників учинення злочинів; підшукати осіб жіночої статі (повій) для систематичного надання ними на постійній основі іншим особам платних сексуальних послуг; орендувати на певний проміжок часу нежитлове приміщення зі зручностями та утримувати його для виконання розпусних дій і проституції; розмістити в різних засобах масової інформації та всесвітній мережі загального доступу «Інтернет» оголошення про надання платних послуг з еротичного масажу, під виглядом якого, надавати сексуальні послуги; придбати телефонний апарат з SIM-карткою оператора стільникового зв'язку для постійного зв'язку клієнтів-осіб, що бажали отримати платні сексуальні послуги із так званими адміністраторами салону – особами, які повинні були отримувати замовлення на надання платних сексуальних послуг; орендувати автомобілі (таксі) для перевезення повій до місць надання сексуальних послуг тобто ескорт послуг з виїздом; отримувати на постійній основі прибутки від надання спеціально підшуканими повіями іншим особам сексуальних послуг та розподіляти грошові кошти, здобуті злочинним

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

шляхом між членами організованої групи, на виплату грошової винагороди повіям, а також спрямовувати їх на витрати, пов'язані з утриманням місця розпусти, діяльністю та подальшим функціонуванням самої організованої групи. [5]

З огляду на зазначене нами було виділено і проаналізовано способи втягнення неповнолітніх в заняття проституцією на основі матеріалів кримінальних проваджень. Вони мають наступний вигляд:

- застосування фізичного насильства – 17 %;
- погроза застосування фізичного насильства – 8 %;
- викрадення – 14 %;
- компрометація чи шантажування (погроза видати компрометуючу інформацію інтимного чи особистого характеру) – 12 %;
- обман – 9 %;
- схилення до відпрацювання боргу (грошова або інша матеріальна заборгованість) – 8 %;
- використання емоційної залежності – 16 %;
- сексуальне насильство – 5 %;
- використання алкогольної чи наркотичної залежності – 15 %;
- використання психічного стану особи – 9 %;
- застосування мотивуючих засобів – 53 %.

Ми підтримуємо позицію В.М. Карагодіна, який зазначає, що спосіб приховування утворює систему або комплекс взаємопов'язаних дій з приховання злочину, які взаємно впливають одна на одну [3, с. 63]. Зазначені дії можуть бути найрізноманітнішими. Для досліджуваної категорії кримінальних правопорушень вони також відрізняються певними аспектами.

Дослідження судово-слідчої практики дозволило зробити висновок, що найбільш розповсюдженими серед типових способів приховування втягнення неповнолітнього в зайняття проституцією, є такі:

- відмова від дачі показань – 69 %;
- висунення неправдивого алібі – 37 %;
- давання неправдивих свідчень у разі викриття сутенерства – 54 %;
- маскування цільового призначення приміщення чи іншого місця з надання інтимних послуг – 76 %;
- ліквідація слідів та засобів втягнення неповнолітнього в проституцію – 71 %;
- використання корумпованих зв'язків у правоохоронних органах, органах влади й управління – 7 %.

Констатуючи вищезазначене, слід наголосити на тому, що способи втягнення неповнолітнього в заняття проституцією складаються зі взаємопов'язаних елементів: підготовки, безпосереднього втягнення та приховування діяння і його результатів. Кожен з зазначених елементів має

важливе значення для розуміння загального вигляду цієї наукової категорії.

Список використаних джерел:

1. Бахин В. П. Криминалистика. Проблемы и мнения (1962-2002) / К.: Типография журнала «Охрана труда», 2002. 268 с.
2. Зуйков Г. Г. Криминалистическое учение о способе совершения преступления // Соц. законность. 1974. № 11. С. 14-19.
3. Карагодин В. Н. Особенности детерминированности способа сокрытия преступления / Повышение эффективности расследования преступлений. Иркутск: Изд-во Иркутского ун-та, 1986. 64 с.
4. Кузнецова Н. Ф. Ответственность за приготовление и покушение / М., 1958. С. 50-51.
5. Справа № 757/10942/14-к, Архів Печерського районного суду м. Києва, 2014 р.

Лозова Світлана Миколаївна,
провідний фахівець з наукової
роботи відділу забезпечення
діяльності центру Харківського
НДЕКЦ МВС України

Лозовий Андрій Олександрович,
завідувач сектору моніторингу та
інформаційного забезпечення
відділу забезпечення діяльності
центру Харківського
НДЕКЦ МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕВІРКИ ЗА ОБЛІКАМИ ДНК-ДАНИХ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день в провідних країнах світу використовуються обліки ДНК - даних. Національна база даних ДНК Великобританії (NDNAD - UK National Criminal Intelligence DNA Database) була створена в 1995 році. У 2005 році вона мала 3,1 млн. профілів, до 2015 року вона мала 5,77 млн., в 2016 році - 5,86 млн. База даних, зростає з 2007 року на 30 000 зразків щомісяця і заповнюється зразками, отриманими як з місць злочину, так і взятих у підозрюваних поліцією [1].

В Україні ведення ДНК обліку або обліку генетичних ознак людини було запроваджено відносно нещодавно і регламентується положеннями Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС України, затвердженої Наказом МВС України від 10.09.2009 року № 390 [2].

Автоматизований облік генетичних ознак людини в Україні

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

функціонує на центральному та обласних рівнях. Облік складається з оперативно-пошукових колекцій, які ведуться відповідно в ДНДЕКЦ (центральна) та НДЕКЦ (обласні).

Оперативно-пошукові колекції, як центральні так і обласні формуються з ДНК-профілів: осіб, які підозрюються в учиненні злочинів, узятих під варту, засуджених у випадку їх добровільної згоди; біологічних слідів, вилучених при ОМП, у тому числі за фактами безвісного зникнення осіб, проведення інших слідчих (розшукових) дій; невпізнаних трупів.

Для центральних оперативно-пошукових колекцій ДНК-профілі отримуються під час експертних досліджень у ДНДЕКЦ, НДЕКЦ, Державній установі Головного бюро судово-медичної експертизи МОЗ, бюро судово-медичної експертизи Київської міської, обласних державних адміністрацій (далі - бюро СМЕ). Для обласних оперативно-пошукових колекцій ДНК-профілі отримуються під час експертних досліджень у НДЕКЦ, бюро СМЕ.

Обліку підлягають ДНК-профілі, отримані за допомогою генетичних аналізаторів та визначені за рядом стандартних систем маркерів (STR-локусів), які є єдиними для експертних лабораторій відповідно до рекомендацій Європейської мережі науково-криміналістичних установ (ENFSI).

У 2002 році ДНДЕКЦ здобув повноправне членство в Європейській мережі криміналістичних наукових установ (ЄМКНУ-ENFSI) – офіційному консультативно-дорадчому органі Європейського Союзу з питань судової експертизи. Під егідою цієї організації та за сприяння Уряду США проводиться плідна робота з акредитації лабораторій за міжнародним стандартом ISO/IEC 17025 [2].

Алгоритм перевірки за обліками ДНК-даних обласних оперативно-пошукових колекцій.

1. Перевірка за обліками ДНК-даних можлива лише після проведення судової молекулярно-генетичної експертизи при наявності ДНК-профілей. Таким чином спочатку йде збір біологічного матеріалу (біологічних слідів) під час слідчих (розшукових) дій, відібрання біологічних зразків (підозрюваний, потерпілий), відібрання біологічного матеріалу з невпізнаних трупів і призначення судової молекулярно-генетичної експертизи;

2. На молекулярно-генетичну експертизу поступає об'єкт дослідження (як самостійно, так і зі зразками для порівняльного дослідження). В якості об'єкта можуть виступати біологічні зразки підозрюваних, засуджених, потерпілих у випадку їх добровільної згоди, біологічні сліди, вилучені при проведенні слідчих (розшукових) дій: огляд місця події та деякі інші, біологічні зразки невпізнаних трупів;

3. Проведення судової молекулярно-генетичної експертизи з метою

встановлення генетичних ознак людини (ДНК-профілей). Результатами експертного дослідження може бути: встановлення ДНК профілю і не встановлення. Не встановлення пов'язано з наступними факторами: деградація матеріалу, тобто його недостатня кількість внаслідок фізичних, хімічних факторів (обгорілі трупні останки, труп у стані розкладання, коли не можливо вилучити достатню кількість матеріалу або вилучення взагалі не можливе).

4. При встановленні ДНК профілю можливі наступні результати дослідження:

- встановлення генетичних ознак однієї або двох осіб, які в подальшому придатні для ідентифікаційного дослідження;
- встановлення генетичних ознак трьох та більше осіб, зразки яких не придатні для подальшої ідентифікації.

5. Після встановлення ДНК-профілів, упродовж триденного терміну заповнюються реєстраційна картка ДНК-профілю *біологічного сліду* (слід, вилучений під час проведення слідчих (розшукових) дій, біологічний слід безвісно зниклої особи) або *біологічного зразка* (підозрюваного, потерпілого, невпізанного трупа), які направляються до відповідних колекцій.

6. Експертами НДЕКЦ після отримання під час проведення експертних досліджень ДНК-профілів, проводиться їх перевірка за обласними оперативно-пошуковими колекціями за територіальним принципом.

Перевірка проводиться за допомогою автоматизованої комп'ютерної системи ЕМСІЛАВ. Система призначена для перегляду експертиз, які були зроблені за зразком ДНК особи, яку досліджують. Вона надає можливість: перегляду наявних експертиз в системі, перегляду результатів експертиз, створення запитів у системі, пошук збігів за профілем ДНК, пошук необхідної експертизи за потрібними параметрами та інше. При отриманні негативного результату під час перевірки заповнюються реєстраційні картки у двох примірниках, один з яких ставиться на облік в обласній колекції, а другий надсилається до ДНДЕКЦ для проведення перевірки та поставлення на облік у центральній колекції.

Експертами ДНДЕКЦ після отримання під час проведення експертних досліджень ДНК-профілів осіб, проводиться їх перевірка за центральною колекцією. При отриманні під час перевірки негативного результату заповнюється реєстраційна картка, яка ставиться на облік у центральній колекції. ДНК-профіль може бути вилучений з колекції за рішенням суду [2].

Слід зауважити, що незважаючи на те, що ДНК-облік є відносно новим серед обліків, що ведуться фахівцями Експертної служби МВС України, його використання відіграє важливу роль в розслідуванні різних злочинів, допомагає у встановленні біологічної спорідненості та

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

ідентифікації невстановлених трупів.

Список використаних джерел:

1. United Kingdom National DNA Database URL: https://en.wikipedia.org/wiki/United_Kingdom_National_DNA_Database

2. Інструкція з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС України: Наказом МВС України від 10.09.2009 року № 390 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09>

3. Історія розвитку Експертної служби МВС України URL: <https://dnдекc.mvs.gov.ua/%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%B4%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%86/%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB%D1%83/>

Макаренко Євген Іванович,
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпровського гуманітарного
університету,
Здор Вілена Миколаївна,
державний судовий експерт
Дніпропетровського науково-
дослідного інституту судових
експертиз

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Біля двох десятиліть в Україні триває реформування судової та правоохоронної системи. На наших очах значних змін зазнали судова ланка, органи прокуратури, Національної поліції, податкової, митної, експертної служби та ін. Кожний крок реформаторів зазнавав як схвальних, так і критичних відгуків – щось із впровадженого ставало дієвим інструментом, інше – було безпорадним і справжнім розчаруванням для українського суспільства. Внаслідок інтенсивної законотворчої діяльності вітчизняних парламентарів, останніми роками спостерігаються не лише неузгодженість положень окремих нормативно-правових актів між собою, але й протиріччя з конституційними принципами держави і Європейською практикою. Нажаль, подібні процеси притаманні й такій важливій державній інституції, як судово-експертна діяльність.

Так, одним із реальних розчарувань, на думку багатьох судових експертів і слідчих, стало прийняття Верховною Радою України Закону № 2147-VIII від 03.10.2017 року «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [1], який отримав умовну назву «реформа судової системи». Зазначеним законом внесені зміни до Закону України «Про судову експертизу» [2] (далі по тексту Закону), що стосуються таких концептуальних аспектів як: поняття судової експертизи (ст. 1 Закону), повноваження суб'єктів судово-експертної діяльності (ст. ст. 7, 9, 10 Закону), підстави проведення судової експертизи (ст. 71 Закону). Відповідних змін стосовно підстав і порядку залучення експерта на стадії досудового розслідування зазнав і чинний КПК України.

Зокрема, в новій редакції ст. 1 Закону, під судовою експертизою варто розуміти «дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду». Вважаємо, що наведена дефініція не дозволяє відмежувати судову експертизу від іншої – несудової. Щодо логіки законодавця відносно визначення об'єктів судової експертизи саме як «дослідження...об'єктів, явищ і процесів», а не «матеріальних об'єктів, явищ і процесів» (як це було в редакції Закону 2012 р.), то вона потребує обґрунтованого тлумачення, оскільки, як правильно наголошує проф. Клименко Н.І., вступає в протиріччя із сучасними теоретичними положеннями судової експертології щодо природи об'єктів судової експертизи [3, с. 309-312]. Адже науки «Криміналістика» і «Судова експертологія» розглядають судову експертизу як процесуальну (слідчу) дію, що полягає у проведенні за дорученням суду експертного дослідження матеріальних об'єктів або процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового слідства чи суду, з метою отримання об'єктивного висновку з питань, що потребують спеціальних знань.

Особливе занепокоєння у слідчих і експертів викликала новітня ідея законодавця щодо підстав проведення експертизи. Зокрема, ч. 1 ст. 242 КПК запропоновано в такій редакції: «експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження або, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права». Аналізуючи вищенаведене, не важко дійти висновку, що в супереч ч. 5 ст. 40 КПК таке нововведення позбавило процесуальної самостійності слідчого безпосередньо залучати експерта, закріпивши монопольне право на вирішення цього питання за слідчим суддею.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Крім того, вражає 5-денний проміжок часу, впродовж якого слідчий суддя має прийняти рішення про призначення чи відмову у призначенні судової експертизи. У зв'язку з цим постає питання, чи в змозі слідчий за таких умов забезпечити швидке, повне й неупереджене розслідування та подальший судовий розгляд справи, як того вимагає ст. 2 КПК? На нашу думку, цей крок не є обґрунтованим і виправданим, адже за закладеної законодавцем парадигми «санкціонування» слідчим суддею проведення судової експертизи не може йти і мови про оптимізацію чи економію судових витрат на проведення судових експертиз. Варто нагадати, що судова експертиза за рішенням слідчого судді чи суду виконується за рахунок держбюджету (ч. 2 ст. 122 КПК). Щоправда, завдяки такій законодавчій інновації стали непогано заробляти співробітники моргів, поруч з якими (як гриби після дощу) з'явилися консультативні пункти, які за певну винагороду можуть значно прискорити проведення судмедекспертизи.

Викликають зауваження і зміни до ст. 7 Закону в частині обмеження здійснення судово-експертної діяльності у кримінальних провадженнях виключно державними спеціалізованими установами, а в інших випадках – також судовими експертами, які не є працівниками зазначених установ. На наш погляд, таке обмеження суперечить не лише засадам диспозитивності та змагальності сторін у кримінальному процесі, а й принципам самої судово-експертної діяльності, бо зводять нанівець здобутки щодо розвитку альтернативної (конкурентної) експертизи у кримінальному провадженні [4, с. 211-216], а також зумовлює невиправдане розширення штату державних спеціалізованих установ, затягування процесу розслідування та створення судових прецедентів в частині визнання окремих висновків експертів допустимими та належними доказами. До речі, не існує жодної державної судово-психіатричної установи, точніше вони є, але перебувають у комунальній власності. Лише одна є наукова, що проводить судово-психіатричну експертизу. А з судово-медичної є тільки одна державна – головне бюро судово-медичної експертизи, а всі інші є недержавними. Між тим, з усіх експертиз, які сьогодні виконуються в Україні, 95% припадає саме на судово-медичні та судово-психіатричні. Тож виходить, що через протиріччя вони є нелегітимними? Ні, просто через законодавчу прогалину завжди залишається момент маніпулювання: коли треба, то суди визнають експертизу приватних експертів, коли не треба, то вважають їх висновки поза законом. Але ж така ситуація перешкоджає нормальному функціонуванню судової експертизи у кримінальних та інших (адміністративних, господарських, цивільних) судових провадженнях.

На жаль, певним гальмом розвитку судово-експертної діяльності слугують і ті реалії, що склалися сьогодні в експертних установах України

внаслідок повільного впровадження в експертну практику нових зразків техніки, методик і передових технологій, зокрема одорологічної експертизи; постійного підвищення вартості однієї експертогодина [5]; що заробітна плата експерта цілком залежить від кількості коштів, зароблених ним для експертної установи; і т. ін. Зрозуміло й те, що керівники відомств прагнуть того, аби на посаді судового експерта працювали висококваліфіковані фахівці, які б постійно вдосконалювали свої знання в тій галузі, в якій вони працюють, і не забували цікавитися міжнародним досвідом експертних досліджень.

Тоді ж чому у своїй науково-дослідній роботі експерти зобов'язані використовувати лише ті методики досліджень, що затверджені Мінюстом і внесені до відповідного Реєстру?

Насамкінець, подібна законотворча діяльність вбачається недолугою не лише з огляду на проведений стислий аналіз основних змін, а й за наявності нового проекту Закону України «Про судово-експертну діяльність», текст якого зі змістовним обґрунтуванням його доцільності з 2013 року розташований на сайті Міністерства юстиції України для громадського обговорення [6].

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2147a-19>

2. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

3. Клименко Н.І. Природа об'єктів судової експертизи // Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи [Текст]: матеріали міжвідом. наук-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2017 р.) у 2 ч. / [редкол.: В.В. Черней, С.С. Чернявський, Л.Д. Удалова та ін.]. – Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. – Ч. 1. – 396 с., С. 309 – 312.

4. Клименко Н.І. Щодо інституту конкурентної (альтернативної) експертизи / Н. І. Клименко // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2011. Вип. 11. С. 211-216.

5. Наказ Міністра юстиції України № 607/5 від 27.02.2019 р. «Про встановлення вартості однієї експертогодина у 2019 році»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0212-19>

6. Див.: Повідомлення від 3.08.2013 р. про оприлюднення Закону України «Про судово-експертну діяльність»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/43603>

Мєшков Олег Олегович,
науковий співробітник
Харківського НДІСЕ
ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса

ПОНЯТТЯ ТА ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ВИПАДКІВ ЕЛЕКТРОТРАВМУВАННЯ

На сьогодні людство вже не уявляє свого існування без електроенергії, що буквально є основою цивілізації. Проте, поряд з безумовними позитивними сторонами використання електрики є і негативний момент. При неправильному застосуванні струм є небезпечним фактором. Статистика виробничого травматизму свідчить, що на ураження електрострумом становить лише біля 1 відсотка від усіх випадків. Однак із загальної кількості смертельних нещасних випадків частка електротравм становить 20-40%. Зазначене пояснюється специфічним впливом струму на людину [1].

Під час розслідування нещасних випадків, пов'язаних з електротравмуванням, для встановлення дійсної причини настання випадку та визначення причинно-наслідкових зв'язків виникає потреба у процесуальному застосуванні спеціальних знань – призначені судової інженерно-технічної експертизи, як найбільш кваліфікованого застосування [2].

25 лютого 1994 року було прийнято Закон України «Про судову експертизу», яким визначено правові, організаційні та фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя держави незалежною та висококваліфікованою експертизою, що зорієнтована на максимальне використання досягнень науки та техніки [3].

Під судовою експертизою розуміється дослідження, яке виконується судовим експертом із застосуванням спеціальних знань у конкретній галузі науки, техніки, ремесла, мистецтва для виконання експертного завдання ініціатора призначення експертизи та має значення для правильного розслідування кримінального провадження, судового розгляду цивільної, господарської, адміністративної справи, справи про адміністративне порушення, виконавчого провадження. На стадії досудового розгляду справи така процесуальна дія направлена на отримання доказів шляхом проведення дослідження експертом на підставі його пізнання матеріальних об'єктів, що мають інформацію про фактичні обставини події [4].

Дослідження судовим експертом нещасного випадку має ретроспективний характер і направлене на встановлення відомостей минулого, яке пізнається на підставі вихідних даних, що надані замовником експертизи. Дослідження експертом та оцінка такої інформації

про минулу подію неможливе без застосування спеціальних знань у галузі науки (крім юридичної) та техніки.

У сучасній науці визначення «спеціальних знань» має дискусійний характер та, до речі, процесуальним законодавством не встановлено. Питанням про спеціальні знання присвячені багато праць та наукових розробок вітчизняних і зарубіжних науковців. Наукові підходи до визначення терміну «спеціальних знань» дещо різняться, однак мають багато спільного.

З врахуванням множини застосовуваних вченими визначень можна виділити загальні характерні ознаки, що притаманні «спеціальним знанням»:

- вони є не загально відомими та загальнодоступними;
- базуються на системі теоретичних знань у конкретній галузі та відповідають сучасному рівню;
- спеціальні знання набуваються внаслідок вищої професійної підготовки (навчання), наукової діяльності, набуття практичного професійного досвіду;
- ними володіє обмежене коло фахівців.

Найбільш кваліфікованою процесуальною формою використання спеціальних знань у кримінальному провадженні є призначення судової експертизи, яка впроваджує сучасні досягнення науки та техніки та одночасно є засобом наукового пояснення та тлумачення фактів. Судова експертиза підвищує доказовість справи та сприяє правильному вирішенню по суті. Встановлені на підставі наукових та спеціальних знань та законів природи фактичні обставини або явища (процеси) не можуть бути викривлені, змінені або неоднозначно тлумачитися, оскільки вони об'єктивні та незалежні від суб'єктивного сприйняття, мети та волі людини.

Під час досудового розслідування порушень у галузі охорони праці та безпеки життєдіяльності, судова експертиза нещасних випадків, пов'язаних з електротравмуванням, займає особливе місце, що пов'язане з її специфічністю, складністю та високою інформативністю об'єктів дослідження. Порядок призначення та надання матеріалів (вихідних даних) при проведенні судової інженерно-технічної експертизи при розслідування випадків електротравмування, регламентується вимогами Кримінального процесуального кодексу України. Невід'ємною умовою застосування спеціальних знань при розслідуванні подібних випадків є дотримання діючих вимог при зборі та підготовці матеріалів для проведення експертизи, виборі моменту призначення експертизи, формування змісту експертного завдання (постановка питання), вибір експертної установи або експерта [1].

Проведення експертного дослідження випадків електротравмування має комплексний характер, оскільки при проведенні їх розслідування слідчого перш за все цікавить встановлення моментів: що стало причиною

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

ураження людини електрострумом та хто зобов'язаний був забезпечити безпечно функціонування електроустановки, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між подією та діями конкретних осіб. Експерт проводячи дослідження в рамках експертного завдання, для встановлення фактичних обставин події, що відображена на матеріалізованих носіях, умовно вибудовує три групи завдань:

- який конкретно об'єкт був джерелом небезпечного фактору?
- який фактичний стан об'єкту, який став джерелом небезпечного фактору, його властивості?
- яким чином даний об'єкт взаємодіяв з людиною, які умови цієї взаємодії та його механізм?

За своєю суттю, ці умовні групи відповідають трьом типовим завданням експертизи та їх можливим комбінаціям: ідентифікаційним, діагностичним та ситуаційним. Таким чином теоретичний базис завдань експертизи випадків, пов'язаних з електротравмуванням, у загальному сенсі співпадає із завданням будь-якої експертизи. Проте, характерною відмінністю є одночасна загальність та нерозривність завдань, зокрема в обов'язковому порядку це діагностичне та ситуаційне завдання, при чому у переважній більшості випадків таких досліджень діагностичне завдання є допоміжним по відношенню до ситуаційного – основного.

Для відповіді на поставлені питання експерт повинен встановити джерело небезпеки (у випадку його неочевидності), встановити фактичний стан та визначити його відповідність нормативно-технічним вимогам, з'ясувати механізм та умови настання події. Ці завдання необхідно вирішувати лише у комплексі застосування знань у галузі охорони праці, безпеки життєдіяльності, електротехніки та судової медицини (тут судова медицина виступає у ролі допоміжної, яка дає вихідні дані щодо встановлення механізму травмування).

Інтеграційна функція такої комплексності полягає у застосуванні даних, отриманих при проведенні досліджень різних видів, родів і класів та систематизації накопичених знань, використання нових методів природничих та технічних наук, пристосуванні їх для виконання завдань судової експертизи, оцінки їх результатів згідно принципів судово-експертного пізнання [4].

Експерту-електротехніку буває неможливо встановити механізму та умови електротравмування без результатів дослідження щодо характеру та локалізації травм, розташування електроміток на тілі людини, що встановлюються при судово-медичній експертизі. У свою чергу експерт у галузі охорони праці не може встановити причину нещасного випадку не використовуючи встановлений експертом-електротехніком, не може правильно визначити причинно-наслідковий зв'язок дій/бездіяльності конкретних осіб без спільного з електротехніком аналізування та

дослідження фактичного стану об'єкту, що став джерелом небезпечного фактору, визначення його відповідності нормативно-технічним вимогам.

Враховуючи викладене, теоретичні основи судової інженерно-технічної експертизи випадків електротравмування спираються на методологію експертного пізнання минулих подій за їх матеріальним та матеріалізованим відображенням. Експертне дослідження в цій сфері, з точки зору пізнавальної діяльності, має багато спільного з дослідженням причин та наслідків порушень у галузі охорони праці та безпеки життєдіяльності, проте має і свою специфіку, що обумовлена перш за все комплексністю спеціальних знань. Чітке та повне визначення теоретичного базису експертизи випадків електротравмування має кінцеву мету, яка полягає у розробці загально універсальної методики, що дозволила б експертам при проведенні таких комплексних досліджень мати у своєму розпорядженні та застосовувати науково обґрунтований та надійний інструментарій для встановлення фактичних обставин з метою повного та всебічного визначення причин події та встановлення повного кола причинно-наслідкових зв'язків. Це буде сприяти об'єктивному доказуванню органами слідства вини або невинуватості особи у скоєні правопорушення. В той же час висвітлені питання не остаточні та підлягають подальшому дослідженню та науковому вивченню.

Список використаних джерел:

1. Мешков О. О. Деякі особливості призначення судової інженерно-технічної експертизи під час досудового розслідування нещасних випадків, пов'язаних з електротравматизмом. Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінально-процесуального та криміналістичного забезпечення безпеки України : матер. міжнар. наук.-практ. конф., 30 лист. 2018 р., Дніпро : Видавець Біла К. О., 2018. – 244 с. С. 123–125.

2. Мешков О. О. Проблемы научного обеспечения проведения инженерно-технической экспертизы во время расследования несчастных случаев, связанных с электротравмированием. LEGEA ŞI VIAȚA. 2019. №2/2. С.89–94.

3. Закон України від 25 лютого 1994 № 4038-ХІІ «Про судову експертизу»: за станом на 1 січня 2019 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення 03.05.2019).

4. Основи судової експертизи : навчальний посібник для фахівців, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта / авт.-уклад.: Л. М. Головченко, А. І. Лозовий, Е. Б. Сімакова-Єфремян та ін. — Х. : Право, 2016. — 928 с. С. 24.

5. Сімакова-Єфремян Е. Б. Теоретико-правові та методологічні засади комплексних судово-експертних досліджень : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юр. наук : 12.00.09 /Нац. юр. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 516 с. URL : http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Simakova/d_Simakova.pdf (дата звернення 25.04.2019).

Обитоцька Марія Володимирівна,
інспектор ДВП ГУНП
в Дніпропетровській області

**ДО ПИТАННЯ ТАКТИКИ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ГРУПОВОГО ХУЛІГАНСТВА**

На початковому етапі важлива роль відводиться для проведення слідчих (розшукових) дій. Це пояснюється тим, що під час їх проведення збирається орієнтуюча інформація для висунення версій, розшуку злочинців, визначення напрямків подальшого розслідування. Тому не дарма в окремих методиках розслідування злочинів розглядаються особливості проведення слідчих (розшукових) дій на різних етапах розслідування. На нашу думку, доречно розглянути проведення слідчих (розшукових) дій в залежності від особливостей джерел, з яких вилучається інформація (матеріальних, особистісних та змішаних).

Огляд місця події займає одне з основних місць серед слідчих (розшукових) дій, що проводяться під час розслідування групового хуліганства. Адже як раз при його здійсненні збирається найбільша кількість матеріальної доказової інформації. Його своєчасність, а також належний рівень проведення, впливає на те, чи буде викрито винного у вчиненні суспільно-небезпечного діяння. Щодо поняття огляду місця події, то О. М. Васильєва вказує, що «це слідча дія, що полягає в безпосередньому сприйнятті, дослідженні і фіксації слідчим чи дізнавачем обстановки місця події, а також у виявленні, фіксації, вилученні слідів і речових доказів для встановлення в можливих межах характеру й обставин події і винних осіб» [2, с. 253].

При розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб, важливо визначити об'єкти огляду. Адже перед слідчим постає завдання встановити, які предмети, речі, сліди належать до даного злочину і можуть мати доказове значення. Огляд місця події складається з трьох етапів: підготовчий, робочий та заключний. Перший починається з моменту прийняття слідчим рішення про проведення огляду місця події. Ми погоджуємося з М.М. Єфімовим, який виділив такі заходи, що необхідно проводити при проведенні огляду місця події під час розслідування хуліганства:

- одержання інформації щодо події;
- допомога потерпілим та охорона місця події;
- підготовка необхідних технічних засобів як для забезпечення виїзду на місце пригоди, так і для безпосереднього проведення огляду;
- забезпечення участі необхідних учасників у проведенні цієї слідчої дії [1, с. 277].

Працівники правоохоронних органів повинні при отриманні інформації про події, повинні з'ясувати такі обставини: «1) подію, що сталася; 2) наявність на місці події очевидців та самого правопорушника; 3) наявність на місці події працівників міліції та вжиті заходи щодо охорони місця події та збереження слідів; 4) наявність на місці події постраждалих осіб. На основі цієї інформації, слідчий вирішує: яким повинен бути склад учасників огляду (кого із спеціалістів чи інших осіб, наприклад, понятих слід залучити); які технічні засоби потрібні для огляду та їх готовність до використання» [6, с. 226].

Тому слідчому необхідно залучити до огляду спеціаліста-криміналіста, який проведе вимірювання, фотографування чи відеозапис, складе план або схему, виготовить відбитки та зліпки, допоможе оглянути та вилучити речі і документи, що мають значення для кримінального провадження. Як відмічає О.І. Овчаренко, при вчиненні хуліганства з застосуванням фізичної сили і знярядь, рекомендується уважно дослідити територію для знаходження слідів боротьби (плям крові, волосся, знярядь і т.п.), оскільки потерпілі від хуліганства нерідко вчиняють опір [3, с. 64].

Під час огляду місця події допомога спеціаліста складається у наступному: визначення меж території, яка підлягає огляду; установлення способу огляду місць найбільш ймовірного відступу злочинця; вибір і використання технічних засобів відповідно до об'єкта огляду тощо [4, с. 6].

Також важливим аспектом огляду місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб, є визначення його тактики. Її змістом є дослідження матеріальної обстановки місця події. Наприклад, М. В. Салтевський запропонував класифікацію методів огляду за послідовністю, залежно від використовуваних засобів дослідження, яка містила лише рекомендації щодо способів пересування під час огляду: ексцентричний спосіб – рух по спіралі від центра до периферії; концентричний – рух від периферії до центра; фронтальний – дослідження об'єктів, розташованих на одній лінії; секторний – вивчення території по секторах; вузловий – об'єкт поділяється на ділянки, вузли, квадрати [5, с. 236-237].

Отже, огляд місця події є першочерговою слідчою (розшуковою) дією під час розслідування хуліганства, вчиненого групою осіб. Своєчасність та ретельність його проведення забезпечує подальший етап розслідування великою кількістю доказової інформації.

Список використаних джерел:

1. Єфімов М. М. Особливості проведення слідчих дій на початковому етапі розслідування хуліганства // Наук. вісн. Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ. 2012. Спец. вип. (№ 1). С. 275-283.
2. Криміналістика: Учебник / Под ред. А.Н. Васильева. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – С. 253.
3. Овчаренко Е.И. Доказывание по уголовным делам о хулиганстве (досудебное производство). Науч.-практич. пособие / Под ред. докт. юрид.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

наук, проф. А.В. Гриненко. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2006. – 128 с.

4. Огляд місця події: виявлення та вилучення об'єктів біологічного походження: Методичні рекомендації / Міністерство внутрішніх справ України, Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр; [авт.-упоряд.: С. І. Перлін, С. О. Шевцов, Н. М. Косміна, В. В. Іонова]. — Х.: Х.: ФО-П Чальцев О. В., 2009. — 100 с.

5. Салтевский М.В. Тактические основы организации и производства следственных действий и получение информации от вещей // Специализированный курс криминалистики: Учебник / Отв. ред. М.В.Салтевский. – К.: НИиРИО КВШ МВД СССР, 1987. – С. 236-237.

6. Слідчі (розшукові) дії : навч. посібник / [О. В. Авраменко, Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк та ін.] ; за заг. ред. Р. І. Благути, Є. В. Пряхіна. – Львів : ЛьвДУВС, 2014. – 416 с.

Ольховікова Тетяна Олександрівна,
старший судовий експерт
Харківського НДЕКЦ
МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ ЩОДО ЗАВИЩЕННЯ ВАРТОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Особливістю злочинів у сфері будівництва є їх масштабність, багатогранність і різноаспектність. Як свідчить практика судово-економічної експертизи, злочини у сфері будівництва останнім часом характеризуються складним механізмом учинення. Під час розслідування таких злочинів перед слідчими постають завдання, вирішення яких потребує застосування спеціальних знань в галузі економіки, товарознавства, інженерно-будівельної справи, тощо. В тому числі докази злочинів у сфері будівництва можуть міститися в бухгалтерських документах підрядника (виконавця будівельних робіт), а їх дослідження сприяє виявленню механізмів та встановленню суми спричинених збитків в результаті дій посадових осіб суб'єктів господарювання. Тому використання спеціальних знань у вигляді отримання висновків судових експертиз під час розслідування злочинів у сфері будівництва є важливим.

У собівартості будівельних і ремонтних робіт основну питому вагу займають витрати будівельних матеріалів, деталей і конструкцій, у зв'язку з чим при проведенні економічного дослідження треба звернути особливу увагу на правильність їх обліку та списання.

В листі Держбуду України від 15.09.03 № 7/5-851 зазначено, що при

передачі замовнику типової форми КБ-2в підрядником обґрунтовується первинними документами (рахунки, накладні) вартість придбання матеріалів, виробів та конструкцій, необхідних для виконання будівельно-монтажних робіт у звітний період [1].

Також, в пункті другому листу Держбуду України від 15.05.2003 № 7/2/447 «Про надання роз'яснення щодо заповнення типових форм № КБ-2в» зазначено, що вартість матеріалів, виробів і конструкцій підтверджується накладними на їх придбання, в яких вказується відпускна ціна з вартістю тари, упакування і реквізитів та товарно-транспортними накладними на їх доставку [2].

При проведенні дослідження необхідно ознайомитися з порядком аналітичного обліку матеріалів (за обліковими цінами, плановим або відпускними, за середньозваженою вартістю) і перевірити правильність оцінки за цими цінами залишків матеріалів. Перевірка правильності списання вартості будівельних матеріалів, які вказані в актах приймання виконаних підрядних робіт типової форми №КБ-2в, з даними бухгалтерського обліку проводиться шляхом порівняння вартості матеріальних ресурсів списаних по бухгалтерському обліку підприємства (обігово-сальдова відомість по субрахунку 201 «Сировина і матеріали», акти на списання матеріалів, накладні на придбання матеріалів) з вартістю матеріальних ресурсів, зазначених в актах приймання виконаних підрядних робіт форми №КБ-2в.

Правильність визначення вартості матеріальних ресурсів в актах виконаних робіт здійснюється шляхом зіставлення даних ресурсної відомості до актів приймання виконаних робіт з даними бухгалтерського обліку підрядника (Звіт про витрати основних матеріалів у будівництві у співвідношенні з виробничими нормами (форма М-29), Звіт про рух матеріальних цінностей (форма М-19), рахунками, накладними на придбання матеріалів. За матеріалами щомісяця складається матеріальний звіт (форма № М-19) про рух матеріалів за найменуваннями, кількістю та облікової вартості.

Важливим елементом контролю за списанням матеріалів на виробництво є виробничий звіт форми № М-29, в розрізі об'єктів, видів робіт із зазначенням фактично виконаного об'єму робіт за місяць, норми витрати матеріалів, кількості матеріалів, що підлягає списанню, обчисленої за нормою на фактичний об'єм робіт, і фактичної їх витрати, з виведенням суми перевитрати (економії) та обґрунтуваннями щодо їх причин.

Якщо підрядником не ведуться форми М-29 і М-19, дані ресурсних відомостей порівнюються з довідками (актами) про витрати основних матеріалів та оборотно-сальдовими відомостями відповідних рахунків бухгалтерського обліку. При цьому слід враховувати, що наявність у бухгалтерському обліку сторнованих записів про списання товарно-матеріальних цінностей може бути пов'язана з невиконанням обсягів

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

будівельних робіт. У цьому випадку факт виконання робіт повинен перевірятися будівельно-технічною експертизою методами натурального обстеження чи контрольного обміру.

У разі виготовлення окремих будівельних матеріалів, виробів і конструкцій власними силами підрядника, ціни таких матеріальних ресурсів приймаються за відповідними калькуляціями, затвердженими підрядною організацією у встановленому порядку (за виробничою собівартістю). Прибуток у калькуляціях не враховується, а визначається загалом по будівництву та обчислюється з урахуванням трудовитрат на виготовлення цих матеріальних ресурсів (пункт 3.2.5.3 ДБН Д.1.1-1-2000).

У випадках, коли об'єкт зводиться з використанням будівельних матеріалів, що належать замовнику, ПДВ в формі №КБ-2в потрібно нараховувати, виключивши з вартості робіт матеріали замовника. В іншому випадку через методологічні нестыковки кошторисного, бухгалтерського і податкового обліку, які зумовлені різними концептуальними підходами до визначення обсягів робіт, це призведе до необґрунтованого завищення вартості виконаних робіт, та проблемами с податковим обліком через те, що суми податкових накладних, що виписуються замовнику, не збігатимуться з сумами актів форми №КБ-2в.

Узагальнюючи вищевикладене, при проведенні дослідження з питань завищення вартості матеріалів в будівельних організаціях необхідно звернути увагу на наступні моменти:

1. За відомостями аналітичного обліку витрат за кожним об'єктом необхідно перевірити, чи немає випадків відображення об'ємів виконаних робіт у договірній кошторисної вартості за відсутності фактичних витрат на виробництво або при дуже низьких витратах. Практика показує, що подібні факти (особливо до кінця кварталу, року) пов'язані з припискою об'ємів виконаних робіт.

2. Якщо в обліку за окремими об'єктами числяться фактичні витрати на будівництво, але не показаний об'єм виконаних робіт у кошторисно-договірних цінах, то необхідно перевірити, чи не пов'язано це з виконанням робіт без офіційної оплати, або чи не числиться за цими об'єктами кредиторська заборгованість в сумі коштів, що надійшли від замовника, що не визнана доходом відповідного періоду.

3. При проведенні дослідження необхідно звернути увагу на суми дебіторської заборгованості, що обліковуються значний час - на практиці подібні факти іноді пов'язані з відмовою замовника від приймання і оплати робіт у зв'язку з неповним або неякісним виконанням об'єму робіт, виконанням обсягів робіт, за якими відсутнє фінансування (не укладені договори).

4. Необхідно звернути увагу, чи немає сторнованих записів по списанню матеріалів в аналітичному обліку (форми М-29, М-19) - на

практиці це часто пов'язано з приписками об'ємів виконаних робіт і необґрунтованим списанням фактично відсутніх матеріалів.

Таким чином, застосування системних підходів та розширення методик судово-економічної експертизи сприятиме дотриманню принципу повного дослідження та зростанню якості забезпечення правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Лист Держбуду України від 15.09.03 № 7/5-851 Електронний документ. —

Режим доступу URL http://online.budstandart.com/ua/catalog/docpage.html?id_doc=1855 (дата звернення: 20.05.2018).

2. Лист Держбуду України від 15.05.2003 № 7/2/447 «Про надання роз'яснення щодо заповнення типових форм № КБ-2в» Електронний документ. —

Режим доступу URL http://online.budstandart.com/ua/catalog/docpage.html?id_doc=1599 (дата звернення: 20.05.2018).

Очеретяний Максим Анатолійович,
кандидат юридичних наук,
начальник управління превентивної
діяльності
ГУНП в Дніпропетровській області

ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ У СПРАВАХ ПРО ХУЛІГАНСТВО, ВЧИНЕНОГО ГРУПОЮ ОСІБ

На подальшому етапі розслідування хуліганства, вчиненого групою осіб, може проводитись низка слідчих (розшукових) дій. Серед них особливе місце займає проведення слідчого експерименту. Це пояснюється тим, що під час скоєння досліджуваного суспільно-небезпечного діяння злочинець здійснює, у більшості випадків, певну кількість різноманітних дій. Для перевірки можливості їх здійснення, обізнаності особи про їх послідовність, а також з метою виконання інших завдань, і проводиться зазначена процесуальна дія. Адже слідчий крім збору доказової інформації повинен також провести їх перевірку та оцінку завдяки провадженню слідчих (розшукових) дій.

Досить часто при розслідуванні групового хуліганства об'єктивна перевірка і оцінка отриманих доказів можлива лише шляхом проведення слідчого експерименту. Він дозволяє уповноваженій особі перевірити достовірність отриманих у кримінальному провадженні відомостей, переконатися в правильності своїх гіпотез та висновків. Окрім того, його проведення дає можливість відтворити в цілому обстановку та обставини злочинної події з урахуванням взаємних зв'язків, різноманітних деталей і особливостей.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Можна погодитися з думкою О.С. Рубана, який відзначає, що від того, наскільки грамотно слідчий спланує експериментальні (дослідницькі) дії, багато у чому залежить успіх слідчих (розшукових) дій в цілому, оскільки доказовою базою слугуватимуть оформлені протоколом результати експерименту (як позитивні, так і негативні) [1, с. 18].

Відповідно до КПК України, слідчий експеримент – це слідча (розшукова) дія, що проводиться з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань.

Виходячи із завдань слідчого експерименту при розслідуванні групового хуліганства досить важлива його попередня підготовка, тобто здійснення організаційно-підготовчих заходів.

На підставі узагальнення кримінальних проваджень слід зазначити, що серед можливих організаційно-підготовчих заходів до слідчого експерименту при розслідуванні групового хуліганства можна віднести наступні: попередній допит особи, показання якої перевірятимуться (100 %); складання плану слідчої (розшукової) дії (89 %); визначення учасників слідчої (розшукової) дії (87 %); вивчення матеріалів кримінального провадження (84 %); підготовка допоміжних засобів (62 %); підготовка технічних засобів (47 %); забезпечення безпеки під час проведення процесуальної дії (31 %); підготовка транспортних засобів (18 %); проведення заходів із метою отримання додаткової інформації про обстановку й обставини події (9 %); попередній огляд території (приміщення), де передбачається провести цю слідчу (розшукову) дію (7 %).

Для найбільш точного та ефективного його проведення необхідно дотримуватись певних тактичних умов. До них при розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб, слід віднести такі: проведення слідчого експерименту в обстановці, максимально наближених до тих, в яких відбувалася подія; неодноразове повторення однорідних дослідів у змінних умовах; оптимальне обмеження кількості учасників слідчого експерименту.

Завдяки їх дотриманню забезпечується встановлення можливості існування того чи іншого факту. У той же час, негативне рішення, про що наголошують деякі науковці, означає його неможливість у момент розслідуваної події, якщо результати експерименту достовірні. Тобто, якщо експериментом установлена неможливість проникнення дорослої людини в пролам, виявлений у стелі магазину, те це буде означати, що при здійсненні крадіжки доросла людина не пролізла в цей пролам [2, с. 150].

Для забезпечення ефективного проведення досліджуваної слідчої

(розшукової) дії доцільно проводити певні заходи. Проведеним опитуванням працівників поліції встановлено, що при розслідуванні групового хуліганства, респонденти до них відносять наступні: видалення з місця проведення слідчого експерименту сторонніх осіб (86 %); застосування загороджувальних заходів (63 %); вжиття охоронних заходів (патрулювання, посилення охорони тощо) (56 %); проведення інструктажу щодо дій учасників слідчої (розшукової) дії у разі виникнення непередбачуваних ситуацій (28 %).

Також на основі аналізу наукових поглядів учених (К.О. Чаплинський, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков) та даних анкетування слідчих слід виділити наступні тактичні помилки (прорахунки), що допускаються слідчими під час проведення слідчого експерименту при розслідуванні групового хуліганства:

- не встановлення психологічного контакту з особою, за участі якої проводяться експериментальні дії – 61 %;
- незадовільне створення умов, які максимально наближені до тих, у яких відбувалася подія, факт або явище – 52 %;
- неякісний добір учасників експериментальних дослідів – 41 %;
- несвоєчасне проведення слідчого експерименту – 34 %;
- відсутність науково-технічних засобів фіксації слідчого експерименту – 23 %;
- порушення вимог щодо підбору понять – 7 %;
- ігнорування оперативно-розшукової інформації – 3 %.

Також слід зазначити, що у 43 % випадків слідчий експеримент при розслідуванні групового хуліганства проводився у конфліктній ситуації. Для її вирішення необхідне застосування тактичних прийомів. На думку К.О. Чаплинського до найбільш розповсюджених видів слідчого експерименту слід віднести наступні: по встановленню можливості спостереження або сприйняття якого-небудь факту чи явища – 14 %; по встановленню можливості існування якого-небудь факту чи явища – 6 %; по встановленню можливості здійснення якої-небудь дії в певних умовах – 21 %; по встановленню наявності або відсутності у конкретної особи певних професійних вмінь та навичок – 7 %; по встановленню можливості учинення тих або інших дій за визначений час – 12 %; по встановленню послідовності розвитку певної події та механізму злочину чи окремих його елементів – 13 %; по встановленню меж поінформованості особи про факти, що цікавлять слідство – 27 % [3, с. 235].

Підсумовуючи, зазначимо, що слідчий експеримент – це важлива слідча (розшукова) дія подальшого етапу розслідування хуліганства, вчиненого групою осіб. Для забезпечення ефективного її проведення доцільно проводити наступні заходи: видалення з місця проведення слідчого експерименту сторонніх осіб; застосування загороджувальних заходів; вжиття охоронних заходів (патрулювання, посилення охорони); проведення інструктажу щодо дій учасників слідчої (розшукової) дії у разі

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

виникнення непередбачуваних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Рубан А.С. Следовательный эксперимент: теория и практика : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Александр Сергеевич Рубан. – Владимир, 2009. 26 с.
2. Лившиц Е.М. Тактика следственных действий / Е.М. Лившиц, Р. С. Белкин. – М., 1997. 152 с.
3. Чаплинський К.О. Організаційно-тактичні основи слідчого експерименту // Право і суспільство : зб. наук. праць. – 2010. № 6. С. 233–237.

Плетенець Віктор Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВУ

Успіх проведення обшуку багато в чому залежить від ретельної підготовки до нього. Ця робота, починається з моменту прийняття рішення і до потрапляння на місце обшуку та має здійснюватися в ході слідчих і головним чином оперативних заходів. Отримання необхідної інформації зазвичай пов'язане з добуванням відомостей про особу обшукуваного, місце проведення обшуку та об'єктах, які необхідно обшукати.

Чим повніше буде зібрана така інформація, тим більше шансів розраховувати на успіх обшуку й убезпечитися від різного роду несподіванок. Обсяг зазначеної інформації визначається особливостями розслідуваного злочину, характером пошукових завдань. До числа відомостей про особу обшукуваного зазвичай ставляться дані про наступне: його фізичний стан і психічні особливості, темперамент, наявність попереднього злочинного досвіду, вид діяльності, спосіб життя, звички, склад членів сім'ї, які проживають з ним, взаємини з членами його сім'ї, стосунки з сусідами (якщо необхідно), наявність зброї та ін.

Наведені відомості варто оцінювати з позиції можливого впливу на правоохоронців в ході проведення даної процесуальної дії. Прояви протидії мають враховуватись до початку проведення обшуку.

Передбачаючи вказаний вплив з боку зацікавлених осіб слідчому доцільно залучати тих працівників, котрі добре розуміються на змісті та

тактиці проведення, мають відповідний досвід, є морально стійкими до проявів тиску.

Примусовий характер обшуку, звичайно супроводжується виникненням конфліктної ситуації під час нього, вимагає від слідчого проявляти максимальний спокій, витримку, коректність у своїх діях і не втрачати самовладання [1, с. 96].

Про місце проведення обшуку бажано знати наступне: його адресу, розташування будови, призначення та особливості, номер корпусу, під'їзду, поверху, де вхід у під'їзд, чи є балкон, не з'єднаний він з балконом іншої квартири, шляхи підходу до будинку, план приміщення; про місцевість - її характер, особливості, орієнтири, межі, шляхи підходу та ін. Щодо розшукуваних об'єктів бажано мати відомості про їх найменування, про призначення, кількості, розмірі, обсяг, форми, матеріал, з якого виготовлені, про особливості та ін

Оскільки обшук є психологічно насиченою слідчою (розшуковою) дією, важливо розібратися в деяких його особливостях. Перш за все обшук вимагає від слідчого психологічної готовності до нього, що виражається в концентрації уваги всіх органів почуттів, цілеспрямованості та стійкості уваги.

Звичайно, що всі варіанти розгортання подій спрогнозувати неможливо, однак, найбільш вірогідні з них мають бути опрацьовані. Таким чином слідчий діятиме на випередження, мінімізуючи тиск з боку зацікавлених осіб.

У разі прогнозування витoku інформації про планування проведення обшуку, слідчий має обмежити її кількість для інформування учасників. Зокрема про обставини обшуку можуть повідомитися вже безпосередньо перед його проведенням.

Склад учасників обшуку формується з урахуванням тяжкості вчиненого злочину, особливостей особистості обшукуваного, наявності у нього зброї, злих собак, характеру розшукуваних об'єктів, місця обшуку та його території, наявності схованок та ін. З урахуванням цього визначається число потрібних працівників міліції, фахівців, технічних помічників та ін.

Окрім того має повною мірою використовуватись фактор раптовості не тільки у відношенні осіб, за місцем мешкання яких проводитиметься обшук, а й в відповідних випадках щодо учасників проведення обшуків. Зазначена специфічна особливість підготовки до обшуку обумовлена необхідністю забезпечити елемент раптовості, який грає виключно важливу роль при здійсненні даної слідчої дії [2, с. 125].

Варто наголосити, що здебільшого в ході проведення обшуків, особи, в помешканні яких він проводиться намагаються приховати шукані об'єкти, сформувати у учасників відчуття помилковості, безперспективності та даремної витрати часу, дискредитації слідчого та інших учасників тощо. При цьому варто пам'ятати, що будь-які помилки учасників, неодмінно будуть використовуватись з метою визнання обшуку

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

як такого, що проведений з порушеннями, а виявлені в ході нього докази – неналежні.

Таким чином ступінь результативності обшуку значною мірою залежить від підготовки до його проведення. Значної уваги в підготовці має приділятися таким обставинам як отримання відомостей про особу та місце проведення обшуку, так і визначення учасників даної процесуальної дії, прогнозування проявів протидії та шляхів її подолання. Врахування зазначених та інших обставин сприятиме отриманню позитивних результатів проведення обшуку.

Список використаних джерел

1. Белкін Р.С. Криміналістика: проблеми, тенденції, перспективи: Заг. і част. теорії. - М.: Юрид. лит., 1987. – 270с.
2. Белкін Р.С. Криміналістика. Учеб. для вузів МВС. - М.: Акад. МВС, 1995. – 357с.

Ревякіна Тетяна Олександрівна,

заступник директора

Дніпропетровського НДЕКЦ

МВС України

Кірін Роман Станіславович,

доктор юридичних наук, доцент,

провідний фахівець

Дніпропетровського НДЕКЦ

МВС України

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВИТРАТ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ ЕКСПЕРТІВ ТА ПРОВЕДЕННЯМ ЕКСПЕРТИЗИ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Проголошена судова реформа поетапно реалізується, у результаті чого перед юристами постає чимало питань як в практичному так і у науковому аспектах. Дійсно, із набранням чинності нової редакції Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК), на обговоренні юридичної спільноти продовжує перебувати регламентація порядку розгляду справ у цілому та судових витрат зокрема. На думку авторки допису [1], найбільше змін, у порівнянні із іншими видами судочинства, зазнав саме господарський процес, адже загальновідомо, що розгляд справ господарськими судами був найменш формалізованим.

Зауважимо, що перехідного періоду на застосування нової редакції ГПК практично не передбачено, адже відповідно до п. 9 його Перехідних положень справи у судах першої та апеляційної інстанцій, провадження у

яких порушено до набрання чинності цією редакцією ГПК, розглядаються за правилами, що діють після набрання чинності цією редакцією ГПК. Крім того, п. 11 Перехідних положень передбачено, що заяви чи скарги не можуть бути залишені без руху, повернуті або передані за підсудністю, щодо них не може бути прийнято рішення про відмову у прийнятті чи відмову у відкритті провадження за правилами, що діють після набрання чинності цією редакцією ГПК, якщо вони подані з додержанням відповідних вимог процесуального закону, які діяли до набрання чинності цією редакцією ГПК [2].

Новий порядок господарського судочинства передбачає запровадження нових інститутів та містить багато деталей, кожне з яких потребує окремого дослідження. Наразі пропонуємо розглянути одне із актуальних питань, що має відношення до судово-експертного забезпечення господарського процесу, а саме – судових витрат, пов'язаних із залученням експертів та проведенням експертизи.

Зазначені відносини регулюються ст.ст. 123 – 130 гл. 8 «Судові витрати» розділу I ГПК, відповідно до яких судові витрати складаються з: а) судового збору; б) витрат, пов'язаних з розглядом справи. Саме до останнього виду судових витрат відносяться витрати, пов'язані із залученням експертів та проведенням експертизи, правовий режим яких включає такі види відносин: 1) попереднє визначення суми судових витрат (ст. 124); 2) забезпечення та попередня оплата судових витрат (ст. 125); 3) витрати, пов'язані із залученням (викликом) експертів, проведенням експертиз (ст. 127); 4) витрати, пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням, забезпеченням доказів та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи (ст. 128); 5) розподіл судових витрат (ст. 129); 6) розподіл витрат у разі визнання позову, закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду (ст.130).

Слід зазначити, що експерт отримує винагороду за виконану роботу, пов'язану із справою, якщо це не входить до їхніх службових обов'язків. У випадках, коли сума витрат на оплату послуг експерта повністю не була сплачена учасниками справи попередньо або в порядку забезпечення судових витрат, суд стягує ці суми на користь експерта чи експертної установи зі сторони, визначеної судом відповідно до правил про розподіл судових витрат, встановлених ГПК. При цьому, розмір витрат на підготовку експертного висновку на замовлення сторони, проведення експертизи, встановлюється судом на підставі договорів, рахунків та інших доказів, а розмір витрат на оплату робіт залученого стороною експерта має бути співмірним із складністю відповідної роботи, її обсягом та часом, витраченим ним на виконання робіт.

У разі недотримання вимог щодо співмірності витрат суд може, за клопотанням іншої сторони, зменшити розмір витрат на оплату послуг експерта, які підлягають розподілу між сторонами. В свою чергу,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

обов'язок доведення неспівмірності витрат покладається на сторону, яка заявляє клопотання про зменшення витрат, які підлягають розподілу між сторонами.

Окремо відмітимо, що згідно із п.4 ст. 128 ГПК граничний розмір компенсації витрат, пов'язаних з проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи, встановлюється Кабінетом Міністрів України [3].

Законом України «Про судову експертизу», відносно даного виду витрат встановлено: 1) фінансування судово-експертної діяльності (ст. 15); 2) проведення судової експертизи за дорученням відповідного органу чи особи іншої держави (ст. 22); 3) залучення фахівців з інших держав для спільного проведення судових експертиз (ст. 23). Такі спільні експертні комісії здійснюють судові експертизи за нормами процесуального законодавства України [4].

Дніпропетровський НДЕКЦ, як підрозділ Експертної служби МВС України [5], надає платні послуги (адміністративні та інші послуги, які надаються згідно з основною діяльністю) на підставі урядових постанов, якими затверджені: 1) перелік платних послуг, які надаються підрозділами МВС [6]; 2) порядок надання підрозділами МВС платних послуг [7].

Крім того, до нормативно-правової бази, яка врегульовує відносини, що досліджуються, належить й низка наказів МВС [8 - 10].

Список використаних джерел:

1. Безнощенко Е. Основні новели реформи господарського процесу України URL: <http://jurblog.com.ua/2018/01/osnovni-noveli-reformi-gospodarskogo-protsesu-ukrayini/>

2. Господарський процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.04.2006 р. № 590 «Про граничні розміри компенсації витрат, пов'язаних з розглядом цивільних, адміністративних та господарських справ, і порядок їх компенсації за рахунок держави» (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2018 р. № 155). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2006-%D0%BF#n19>

4. Закон України «Про судову експертизу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

5. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03.11.2015 р. № 1343 «Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 4.06.2007 р. №795 «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх справ та Державної міграційної служби, і розміру

плати за їх надання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/795-2007>

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2011 р. № 1098 «Деякі питання надання підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби платних послуг». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1098-2011>

8. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 24.01.2019 р. № 43 «Про затвердження Інструкції щодо порядку формування коду платежу для оплати послуг». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-19>

9. Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства фінансів України 27.03.2017 р. № 259/390 «Про затвердження Порядку зарахування до бюджетів плати за надання адміністративних послуг та продукцію і документи, що використовуються для оформлення цих послуг». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0524-17>

10. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 18.01.2016 р. № 28 «Про організацію взаємодії підрозділів Експертної служби МВС із територіальними органами з надання сервісних послуг МВС». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0204-16>

Севідов Олександр Валерійович,
науковий співробітник Лабораторії
інформаційно-аналітичного
забезпечення судово-експертної
діяльності, сертифікації та контролю
якості досліджень
Харківського НДІСЕ
ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТОБІГУ В ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день більшість керівників усвідомлюють, що установа чи організація не може досягти успіху, якщо функціонування не буде належним чином кероване та сплановане, необхідно проводити оперативне та своєчасне опрацювання документації, яка створена або надійшла в процесі діяльності.

Між тим науково-технічний процес значно впливає на всі сфери діяльності людини шляхом використання інформаційних технологій і судово-експертна діяльність не є виключенням у даному випадку. Новітні технології дозволяють автоматизувати весь цикл роботи з документами – від створення та редагування документів, їх реєстрації, контролю виконання, інформаційно-довідкової роботи, ведення різноманітних баз даних, організації руху документів всередині установи до їх архівного

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

зберігання. Саме тому, для розвитку та відповідності курсу Європейської інтеграції, державні установи України, намагаються повністю або частково, замінити паперові носії інформації на електронний документообіг.

Статтею 9 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» визначено, що електронний документообіг (обіг електронний документів) – сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів.

Впровадження електронного документообігу в експертній діяльності України – це складний процес, що потребує великого проміжку часу та великих зусиль праці. Однак це дозволить вирішити цілу низку проблем, зокрема: знизити ймовірність помилок у процесі роботи працівників шляхом введення функцій стандартної перевірки документів; скоротить час на пошук та опрацювання необхідної інформації; дозволить погоджувати документи в online режимі; здійснити миттєвий пошук необхідної експертизи та її виконавця; допоможе швидко визначити об'єм виконаних та досліджуваних експертиз, що перебувають в провадженні певного експерта; запровадить автоматичний розподіл експертиз, що зменшить ризик появи корупційної складової в експертних установах.

Важливим завданням електронного документообігу є те, що системи електронного документообігу дозволяють захистити документи від несанкціонованого доступу. Контроль доступу до операцій над документом (перегляд, редагування, копіювання, ведення історії документа і створення нового, контроль версій документів) залежить від прав користувача. Весь архів документів організації поділяється на розділи, до яких може бути призначено різний доступ користувачам відповідно до посад. Кожен користувач для входу в систему має свій електронний ключ.

Однак головна мета електронного документообігу в експертній діяльності України є підвищення ефективності роботи експертної установи. На даний час судова експертиза – це найкваліфікованіша форма використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві, яка постійно розвивається та знаходить все більше застосування в судово-слідчій практиці. Законність діяльності правоохоронних органів України є конституційним принципом їх функціонування, який дає права і передбачає юридичні гарантії існування і захисту. Серед цих гарантій важливою є правова і організаційна діяльність судових експертів. Невід'ємною рисою законності є підвищення рівня якості експертних досліджень. Детальний висновок експерта спрямований на встановлення

досягнення істини в кримінальному процесі, а тому відіграє важливу роль для винесення справедливих вироків суду².

Електронний документообіг на сьогодні лише впроваджується в державних експертних установ України. Нормативно-правова база електронного документообігу, включає в себе Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» (2003), Указ Президента України №1497/2005 від 20 жовтня 2005 року «Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій», Закон України «Про Національну програму інформатизації» (1998), Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2016 №918 «Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні», наказ Міністерства юстиції України від 11 листопада 2014 №1421/26198 «Про затвердження Порядку роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання».

Документообіг в експертній установі є системою, що матеріалізує процеси збирання, перетворення, зберігання інформації, а також процеси управління: підготовку рішень, контроль за їх виконанням. А впровадження інтегрованої системи електронного документообігу значно покращить всі процедури тому її мета як елемента електронного урядування вже у сьогодні є надзвичайно важливою ланкою і потребує належної уваги та додаткового вивчення.

Однією з обов'язкових умов якісного функціонування експертних установ є удосконалення законодавчих і нормативно-правових актів, що регулюють електронний документообіг в експертних установах Міністерства юстиції України.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» (Електронний ресурс). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>.
2. Паладійчук О.Ю. «Значення судової експертизи у вирішенні завдань кримінального провадження»: Науковий вісник Ужгородського національного університету», 2015. с. 87-89.
3. Величкєвич М.Б., Мітрофанов Н.В., Кунанець Н.Е. «Електронний документообіг тенденції та перспективи»: Національний університет «Львівська політехніка», 2010. с. 44-53.
4. Денисенко О.В., «Нормативне забезпечення роботи з електронними документами»: Статті та повідомлення, 2015. с. 44-49.
5. Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання, затвердженого наказом Міністерства юстиції України №1886/5 від 11 листопада 2014 (Електронний ресурс). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1421-14>.
6. Закон України «Про Національну програму інформатизації»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

(Електронний ресурс). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>.

Сидоренко Олена Володимирівна,
судовий експерт
Харківського НДЕКЦ МВС України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КОМПЛЕКСНОГО СУДОВО-ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІМЕРНИХ МАТЕРІАЛІВ І ВИРОБІВ З НИХ

Інтеграція досягнень різноманітних галузей науки в практику доказування та встановлення істини у адміністративних, господарських, цивільних справах та кримінальних провадженнях є традиційно досліджуване явище для судочинства. Для вирішення питань та встановлення певних обставин справ, які виникають з різних видів правовідносин, з'являється необхідність дослідження доказів, у процесі якого доцільно використовувати спеціальні знання різних видів дослідження.

Одним з яскравих проявів інтеграції знань з різних галузей науки в судову експертизу є комплексна експертиза, оскільки саме в ній виявляються такі прошарки й зрізи доказової інформації, спільне використання котрих дозволяє вирішувати нові, раніше не вирішувані завдання. Так, статтею 101 КПК України передбачено можливість залучення кількох експертів [1]. Комплексна експертиза проводиться не менш як двома експертами різних галузей знань або різних напрямків у межах однієї галузі знань. У висновку експертів зазначається, які дослідження і в якому обсязі провів кожний експерт, які факти він встановив і яких висновків дійшов. Кожен експерт підписує ту частину висновку, яка містить опис здійснених ним досліджень, і несе за неї особисту відповідальність.

Проблеми комплексних судових експертиз є актуальними для сучасного судочинства України і це цілком зрозуміло, адже якісно зростає надійність висновків щодо предмета експертизи, вивченого з позицій різних галузей знань [2, с. 147]. Не випадково, останніми роками, поряд з традиційними видами експертиз матеріалів речовин і виробів, отримує розвиток новий вид судової експертизи: дослідження полімерних матеріалів і виробів з них. Адже полімерні вироби широко використовуються в різних галузях промисловості: медицині та фармакології, харчовій та хімічній технології, будівництві, машинобудуванні, в легкій промисловості при виготовленні товарів

широкого використання. Сферою їх застосування є виробництво конструкційних деталей у машинобудуванні, ізоляційних покриттів у електротехніці, хімічних волокон, пакувальних матеріалів, труб, шлангів, плівок, побутових товарів різноманітного призначення. У зв'язку з цим має сенс призначення комплексної експертизи, в якій можливе проведення дослідження полімерних матеріалів та виробів з них, а також нашарувань таких об'єктів на різних предметах-носіях, для отримання більш широкого уявлення про обставини справи. Таким чином, при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи, ДТП, майнових злочинів, пожеж, фальсифікації харчових продуктів, злочинів, пов'язаних з незаконним обігом або вживанням наркотичних засобів, поряд з використанням звичних процесуальних джерел доказів, таких як показання, речові докази, документи, має місце проведення експертизи. Важливу доказову інформацію при огляді місця події можуть нести полімерні і гумові деталі транспортних засобів, предмети біжутерії, відділені від предметів одягу елементів фурнітури, частини ізоляції кабелів та проводів, ізоляційні стрічки тощо.

Основними групами об'єктів, що підлягають дослідженню, являються: пакувальні матеріали: пакети, мішки, плівки, стрічки, шнури, джгути, пляшки тощо; деталі автомобілів та інших транспортних засобів: шини, покриття, ізоляційні матеріали, щітки двірників, бампери, розсіювачі фар, відбивачі показників і поворотів, пластмасові ручки, елементи оздоблення салону, ущільнювальні матеріали дверей, ковпаки коліс тощо; деталі електроніки, телевізорів та радіоприладів; ізоляційні матеріали, які використовуються при виробництві кабелів та проводів; ізоляційні стрічки, «скотчі»; матеріали взуттєвої промисловості (резина, штучна шкіра), а також частини готової продукції; різноманітна біжутерія та галантерея (гудзики, пряжки тощо); посуд; полімерні клеї та клеючі матеріали; різноманітні види покриттів: шпалери на полімерній основі, теплоізоляційні матеріали тощо; сидіння та спинки м'якої меблі: поролон, губчасті вироби, пінопласт тощо; інструменти, предмети інтер'єра та інші побутові об'єкти, виготовлені з полімерів, пластмас та гум; нашарування полімерного матеріалу або гуми на різноманітних предметах-носіях [3, с. 129]. Отже, в зв'язку з широким використанням виробів з полімерів необхідно більш детально звертати увагу на наявність їх у вигляді включень і нашарувань в зразках, які надаються для дослідження, так як їх присутність може значно полегшити подальшу роботу слідчого. Одним з яскравих прикладів проведення комплексної експертизи є вирішення ідентифікаційних задач ґрунтознавчої експертизи. Виявлення полімерних частинок в об'єктах ґрунту і подальше їх дослідження експертом, який володіє спеціальними знаннями, для підтвердження або спростування їх спільної родової та групової належності може мати велике значення для розслідування.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Задачі, які вирішує експертиза полімерів, прийнято розділяти на діагностичні та ідентифікаційні. Вирішення діагностичних завдань дозволяє встановити класифікаційні ознаки матеріалів, визначити наявність на об'єкті частинок полімерів (гум чи пластмас), а також їх слідів. Встановлення тотожності різних об'єктів, матеріалів, виробів та слідів-нашарувань можливе при вирішенні ідентифікаційних задач. Виходячи з обставин кримінального провадження питання, що ставляться на експертизу формуються органом, який її призначає та повинні найбільш точно відповідати змісту задачі дослідження і тій доказовій інформації, на отримання якої розраховує замовник. Ефективність дослідження полімерних матеріалів і виробів з них значною мірою залежить від якості роботи слідчого по підготовці матеріалів для його проведення. При вилученні та упаковці полімерних матеріалів, які надаються на експертизу, необхідно керуватися загальними правилами для об'єктів дослідження матеріалів, речовин і виробів. Сліди полімерних матеріалів і гум доцільно вилучати разом з предметом-носієм, забезпечуючи збереження та локалізацію нашарувань на них. При цьому бажано надавати матеріал предмета-носія у якості контрольного зразка. Кожна упаковка повинна мати індивідуальне маркування і реквізити. Усі речові докази повинні бути упаковані таким чином, щоб їх не можливо було вилучити без порушення упаковки. Успішність отримання результатів експертизи в більшості випадків залежить від наявності у експерта інформації, яка стосується походження об'єктів, даних про умови зберігання, транспортування, експлуатації, а також про умови взаємодії предметів на місці події, способи їх виявлення та вилучення.

Таким чином, в результаті комплексних досліджень на основі інтеграції спеціальних знань в галузі високомолекулярних сполук (полімерів) в інші види експертиз стає відома нова інформація, яка може мати доказове значення для вирішення питань правосуддя. Особливості процесу дослідження під час проведення комплексної експертизи обумовлені спільністю предметів і об'єктів для різних галузей знань, взаємним використанням методів дослідження. Комплекс ознак, котрий виявляється кожним з експертів, може бути недостатнім для висновку, проте при поєднанні цих ознак утворюється сукупність, достатня для висновку. Також проміжний висновок першого експерта сприймається іншим як істинний і, спираючись на нього, другий, третій експерт формулює кінцевий висновок за принципом логічного слідування. Отже, доцільно проводити дослідження в межах різних родів і класів експертиз експертами різних спеціальностей або вузької спеціалізації, які формулюють спільний висновок.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012

року

№ 4651-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88

2. Гора І.В. Комплексна судова експертиза в аспекті дослідження міжгалузевого інституту судових експертиз в судочинстві України. Вісник Академії адвокатури України. 2014. № 3 (31). С. 145-153.

3. Хаслам Дж., Виллис Г.А. Идентификация и анализ полимеров. М., «ХИМИЯ», 1971. 432 с.

Чернологова Світлана Миколаївна,
головний судовий експерт
Харківського НДЕКЦ МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПЕРТНОГО ОГЛЯДУ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ З МЕТОЮ ВИЯВЛЕННЯ ОКРЕМИХ ОЗНАК РЕМОНТНОГО ФАРБУВАННЯ

У зв'язку з поширенням випадків вчинення скоєння дорожньо-транспортних пригод за участі осіб, які мають намір приховати сліди злочину, виникає необхідність криміналістичного дослідження лакофарбового покриття транспортних засобів, які зазнали повного перефарбування чи перефарбування частин кузову або окремих деталей. Експерт вирішуючи такі питання на практиці, найчастіше зустрічається з таким питаннями як:

- чи є ЛФП автомобіля стандартним, заводським чи ремонтним покриттям?
- чи перефарбовувався автомобіль або окремі його деталі, якщо перефарбовувались, то скільки разів та який його початковий колір?
- чи мають спільну родову або групову належність надані на дослідження зразки лакофарбового покриття транспортного засобу зі зразками, виявлених на одязі або транспортних засобах потерпілих осіб?

Крім того, під час встановлення транспортного засобу, виникає потреба виявлення факту повного або часткового перефарбування його поверхонь, що дає можливість визначити початковий вид та колір ЛФП.

Для проведення досліджень ремонтних ЛФП експертам необхідні дані про технологію фарбування та асортимент використаних при цьому матеріалів, морфологічні особливості та хімічний склад ЛФП.

Судові експерти, за для вирішення цих питань, проводять ретельну роботу над кожним шматочком лакофарбового покриття або матеріалу, який йому надано на дослідження, встановлюючи за допомогою спеціального оптичного обладнання кількість шарів лакофарбового покриття, морфологічні ознаки, товщину, адгезію, крохкість, еластичність,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

твердість, колір та молекулярний склад кожного шару лакофарбового покриття [1, с. 32].

Від правильно вибраних експертом методів дослідження та алгоритму його послідовних дій, залежить дуже багато важливої інформації, яка може бути використана слідчими під час розкриття злочинів.

На теперішній час на більшості СТО ремонтне фарбування транспортних засобів проводять висококваліфіковані спеціалісти, які суворо дотримуються технологічних умов фарбування транспортних засобів, використовують складне промислове обладнання та високоякісні лакофарбові матеріали.

При дослідженні зовнішнього виду ЛФП транспортного засобу після його відновлення на СТО, спостерігаються деякі ознаки, що вказують на поза заводське («ремонтне» чи «кустарне») нанесення ЛФП у вигляді його характерних пошкоджень та дефектів [2, с. 17].

За таких умов про ремонтне фарбування транспортного засобу можуть свідчити лише деякі морфологічні ознаки. Насамперед, до них відносяться дефекти покриття, які з'являються під час процесів підготовки поверхні до фарбування, нанесення фарби також в зв'язку з неправильним вибором системи фарбування (несумісність матеріалів, їх непридатність для даних цілей чи типу поверхні, яка буде фарбуватися), фізичним браком лакофарбового матеріалу. Частина дефектів проявляється вже під час нанесення ЛФМ, інші стають помітними після висихання покриття. Існують і такі дефекти, які дають про себе знати через тривалий час. Наприклад: дефект проявляється у вигляді нерівної поверхні ЛФП, виникає через те, що нанесена фарба погано розтікається та утворює хвилясту поверхню; найбільш виразно можна побачити цей дефект у разі фарбування окремої деталі кузову транспортного засобу; на щойно профарбованій поверхні чітко видно часточки піщинок та пилу, які осіли на поверхню ЛФМ під час висихання (цей дефект дуже часто зустрічається і пов'язаний з тим, що бруд та пил попадає на ЛФП, яке знаходиться ще у в'язкому незатверділому стані). Дефект, коли відновлена ділянка покриття одного кольору відрізняється за відтінком від початково нанесеного покриття (особливо наявно це видно при фарбуванні окремої деталі в місцях їх приєднання до кузову транспортного засобу). У більшості випадків такий дефект також може з'являтися в зв'язку з помилкою у виборі коду кольору, який відповідає початковому кольору покриття чи неправильній концентрації компонентів емалі, які змішуються. Дефект у вигляді крапле або хвилеподібних напливів емалі чи лаку на вертикальних поверхнях деталей (так, появу напливів частіше всього можна спостерігати на панелях кузовних деталей, які мають «трапецевидну» форму) [3, с. 23].

Після ремонту транспортного засобу на його поверхні можливо

спостерігати і прояви іншого роду ознак, безпосередньо пов'язаних з якістю маскуванню деталей, які не підлягають фарбуванню. Навіть при акуратному обклеюванні отворів між кузовними панелями під пофарбування спостерігається попадання ремонтних матеріалів (емаль, лак) на внутрішню поверхню вказаних деталей.

Особливу увагу при візуальному огляді кузову транспортного засобу з метою встановлення факту його ремонтного перефарбування (підфарбовування) слід звернути увагу на границі контакту пофарбованих деталей з тими елементами, які не повинні піддаватися фарбуванню (емблеми, ручки, світлосигнальні освітлювальні прилади, гумові ущільнювачі та ін.). При детальному огляді на цих ділянках можна також спостерігати сліди перефарбування. Як правило, в зв'язку з великим об'ємом робіт данні елементи оздоблювання не знімаються з машини та ретельно маскуються захисними матеріалами [4, с. 35].

Таким чином, перелічені ознаки зовнішнього вигляду ЛФП кузовних деталей автомобіля дають можливість візуально розпізнати ремонтне або кустарне фарбування (підфарбовування) легкових автомобілів, проведене на СТО від стандартного заводського фарбування.

Список використаних джерел:

1. Шангин Ю.А. Ремонтное окрашивание легковых автомобилей. Советы автолюбителям.- М.: Транспорт, 1994. - 160 с.
2. Кошелева Л.И. Использование лакокрасочных покрытий легковых автомобилей для получения розыскной и доказательственной информации. - М.: ВНИИ МВД СССР, 1987. - 47 с.
3. Кошелева Л.И. Особенности ремонтной окраски легковых автомобилей / Л.И. Кошелева // Экспертная практика. - 1989. - №28. - С.75-82.
4. Хрусталева В.Н. Криминалистическое исследование лакокрасочных покрытий. - Сыктывкар: МВД Коми ССР, 1992. - 61 с.

Чіпець Олександр Іванович,
начальник Новомосковського ВП
ГУНП в Дніпропетровській області

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБСТАНОВКИ ЗЛОЧИНУ У ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО НЕЗАКОННЕ ПЕРЕМІЩЕННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Обстановка злочину є важливим елементом криміналістичної характеристики незаконного переміщення вогнепальної зброї. В науковій літературі виокремлено два підходи до поняття обстановки злочину. У вузькому розумінні – це обстановка місця події (злочину); у широкому – сукупність матеріальної обстановки місця події, обставин, умов

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

зовнішнього середовища вчинення кримінального правопорушення.

Науковці висловлюють різні думки щодо визначення обстановки злочину та її складових. Зокрема, на думку В.І. Куликова, обстановку злочину характеризують фактори, що зумовлюють поведінку злочинця під час підготовки й учинення злочину, зокрема: місце і час злочину; склад учасників злочинної групи; об'єкт злочинного посягання; матеріальні елементи оточуючого середовища (охорона об'єкта; можливість залишення слідів злочинної діяльності) [1, с. 74-76].

М.Х. Валєєв, до елементів обстановки злочину відносить такі: місце й час злочину; об'єкт та предмет злочинного посягання; склад співучасників та характер їх взаємовідносин з потерпілим та іншими особами, а також матеріальні елементи оточуючого середовища [2, с. 37].

М.П. Яблоков у криміналістичному аспекті розуміє її як систему взаємодіючих між собою до і в момент скоєння злочину об'єктів, явищ і процесів, що характеризують місце, час, речові, природнокліматичні, виробничі та інші умови навколишнього середовища; інші фактори об'єктивної реальності, які визначають можливість, умови та інші обставини злочину [3, с.18].

Дещо подібну позицію пропонує В.В. Тіщенко, який до структури обстановки злочину включає часову та просторову характеристику етапів події злочину; матеріальну обстановку місць підготовки, вчинення та приховування злочину (якщо вони не збігалися, здійснювалися в різних місцях); погодні та інші природнокліматичні умови; поведінку учасників події, соціально-побутові та психологічні відносини між ними; умови загального характеру, на тлі яких протікала злочинна подія; обставини, що сприяють або перешкоджають підготовці, вчиненню та приховуванню злочину [4, с. 88].

Загальновідомо, що місцем злочину вважають територію, де було вчинене протиправне посягання, а місцем події таке, де були виявлені його ознаки. Говорячи про місце злочину, одразу вкажемо на те, що вчені з кримінального права та кримінології під ним вбачають певну територію або інше місце, де відбувається суспільно небезпечне діяння і настають його суспільно небезпечні наслідки [5, с. 143-144].

У свою чергу, криміналісти характеризують місце злочину як певну географічну точку (територію, приміщення тощо), яка тісно пов'язана з обстановкою злочину [6, с. 187-188]. Обидві позиції є правильними, вони просто характеризують поняття з різних сторін: як місце, де відбувається суспільно небезпечне діяння і настають його суспільно небезпечні наслідки, та тісно пов'язане з обстановкою злочину.

Л.А. Брич з цього приводу зазначав, що спочатку потрібно визначитися зі змістом поняття «місце вчинення злочину як ознака складу злочину», а вже потім досліджувати окремі його характеристики. Для

з'ясування цього питання науковець окреслив такий перелік обставин, що потрібно встановлювати:

– чи охоплюється поняттям «місце злочину» лише місце вчинення суспільно небезпечного діяння, чи воно включає й місце настання суспільно небезпечних наслідків;

– чи поширюється поняття місце вчинення злочину на місцезнаходження інших ознак складу злочину;

– як відрізнити випадки, коли певні просторові характеристики є місцем учинення суспільно небезпечного діяння й, відповідно, самостійною ознакою складу злочину – місцем злочину, від випадків, коли ті чи інші просторові характеристики стосуються інших ознак складу злочину [7, с. 269].

Можна погодитися з думкою Г.А. Назаренка, який серед основних складових обстановки незаконного заволодіння зброєю виділяє місце, час та умови вчинення суспільно небезпечного діяння. На думку вченого, найбільша кількість вогнепальної зброї викрадається з військових частин (67 %), складських приміщень (29 %) та місць несення військовослужбовцем служби (4 %). Залежно від часу незаконного заволодіння зброєю чи боєприпасами з'ясовано, що 11 % з них відбуваються вранці (з 6 до 12 години), 51 % – удень (з 12 до 18 години), 24 % – увечері (з 18 до 24 години), 14 % – вночі (з 24 до 6 години) [8, с. 9].

Водночас автором акцентовано на типових умовах учинення злочину, зокрема: а) проживання військовослужбовців (членів злочинного угруповання) в одному районі; б) спільні інтереси військовослужбовця з іншими членами групи (проведення дозвілля чи роботи); в) родинні чи інші зв'язки; г) відсутність належної охорони військового об'єкта, на який спрямовано умисел; д) незадовільний стан несення служби [8, с. 10].

Справедливо відзначає О.О. Юхно, що під обстановкою злочину слід розуміти систему обраних злочинцем чи об'єктивно його оточуючих фізично-матеріальних та соціальних умов навколишнього середовища, що характеризуються місцем, часом, умовами, соціально-побутовим та фінансовим становищем злочинця, психологічною обстановкою, та які детермінують злочинне діяння, і обумовлюють методику його розслідування [9, с. 10].

Отже, на підставі узагальнення матеріалів кримінальних проваджень можна дійти висновків, що типова обстановка досліджуваної категорії злочинів являє собою інформаційну модель, яка включає: систему охорони, умови зберігання вогнепальної зброї та доступу до неї злочинця; місце й час вчинення злочину та обумовлює типізацію утворення слідів під час злочинної діяльності.

Узагальнення правоохоронної практики дозволяє встановити, що переважна більшість вогнепальної зброї викрадається з: а) розташування військової частини або військово-тренувальних полігонів або таборів; б) території непостійної дислокації військового підрозділу, бойових дій

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

(зони АТО, ООС); в) місць проходження маршруту переміщення вогнепальної зброї чи військовослужбовців, несення ними чергування на посту тощо.

Важливе значення має і обстановка з приховування злочину. Обстановка приховування злочинів обумовлюється не тільки місцем, а й часом і тривалістю вчинення приховування злочинів.

Підсумовуючи слід зазначити, що дослідження обстановки незаконного переміщення вогнепальної зброї сприяє виявленню кореляційних зв'язків цього елемента з іншими структурними елементами криміналістичної характеристики досліджуваного злочину. Адже з огляду на те, що певні способи й обстановка вчинення злочинів мають характерні механізми утворення слідів, їх встановлення у процесі розслідування надає змогу дійти висновку як про знаряддя їх учинення, так і про особу злочинця (наявність професійних навичок, фізичні дані, психологічні риси).

Список використаних джерел:

1. Куликов В.И. Криминалистическое понятие обстановки совершения преступления. Вестник МГУ. 1982. № 5. С. 74–81.
2. Валеев М.Х. Криминалистическая характеристика и особенности первоначального этапа расследования вымогательств : дисс. ... канд. юрид. наук.: 12.00.09 / Башкирский гос. ун-т. Уфа, 1997. 282 с.
3. Яблоков Н.П. Криминалистика / Н.П. Яблоков – М.: Издательская группа НОРМА – ИНФРА-М, 2000. 384 с.
4. Тіщенко В.В. Корисливо-насильницькі злочини: криміналістичний аналіз: монографія / В.В. Тіщенко. – Одеса: Юридична література, 2002. 360 с.
5. Кримінальне право України. Загальна частина: Підруч. / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Л.М. Кривоченко та ін.; за ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 3-є вид., перероб. і доп. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 496 с.
6. Шмонин А.В. Методика расследования пре ступлений. Учеб. Пособие. М.: ЗАО «Юстицинформ», 2006. 464 с.
7. Брич Л.А. Місце вчинення злочину і його значення у розмежуванні складів злочинів та відмежуванні їх від складів інших правопорушень // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія юридична, 2011, вип. 52. С. 267–280.
8. Назаренко Г.А. Розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро. 2019. 20 с.
9. Особливості документування та розслідування злочинів, учинених на території проведення антитерористичної операції, а також на

тимчасово окупованих територіях: наук.-метод. реком. / за заг. ред. О.О. Юхна. Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. 64 с.

Христов Олександр Леонідович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУЧАСНІ НАПРЯМКИ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» зазначено, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб [1].

Цей напрям роботи часто реалізується у контексті взаємного інформування про вчинене кримінальне правопорушення.

Так, відповідно до п. 4 Розділу II Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженої наказом МВС України від 07.07.2017 р. № 575 першочергові заходи та невідкладні слідчі (розшукові) дії можуть передбачати орієнтування представників громадськості про характер, час, місце і спосіб учинення кримінального правопорушення, кількість осіб, які його вчинили, їх зовнішність, прикмети викраденого та про інші відомості, що мають значення для встановлення правопорушників та їх розшуку [2].

Майже у кожному кримінальному провадженні під час виявлення орієнтуючої інформації, а також формування доказової бази чи під час проведення СРД, НСРД або інших процесуальних дій, уповноважена здійснювати досудове розслідування особа використовує допомогу представників громадськості і громадських формувань, що забезпечує ефективно, швидко, повне та усебічне виконання завдань.

Слід зазначити, що одним із пріоритетних питань у цій співпраці є форми участі громадськості у здійсненні протидії злочинності.

На нашу думку, можна виокремити такі сучасні напрями участі представників громадськості в розслідуванні злочинів:

- самостійний (ініціативний) пошук, аналіз та надання інформації оперативно-розшукового або процесуального характеру;
- сприяння у виконанні запитів (завдань) працівників правоохоронних органів;

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

- сприяння здійсненню процесуальних дій чи оперативно-розшукових заходів, у якості: понятих; статистів; експертів або спеціалістів;

- безпосередня участь у пошукових заходах осіб, що зникли безвісти або переховуються від слідства, суду, відбування покарання або виконавчого провадження;

- здійснення моніторингу мережі Інтернет для виявлення місць учинення злочинів, чи сайтів, що забезпечують злочинну діяльність (продаж наркотиків, зброї, розміщення порнопродукції);

- безпосереднє виявлення та затримання правопорушників (злочинців) на місці вчинення на злочину;

- запобігання знищення майна чи легалізації доходів одержаних злочинним шляхом;

- виявлення місць вчинення злочинів, способів (злочинних схем) та осіб, що сприяють злочинній діяльності (контрабанда, нелегальна міграція та ін.);

- профілактика вчинення правопорушень та злочинів (патрулювання територій населених пунктів, контроль дотримання ПДР та ін.);

- участь у розробці стратегій, концепцій, законодавчих ініціатив, нормативно-правових актів;

- надання консультативно-інформаційної допомоги посередництвом доступу людей до сервісу поліцейських підрозділів .

Удосконалити й оптимізувати вітчизняну практику участі громадськості у справі протидії злочинності можна за допомогою вивчення досвіду роботи правоохоронних органів найбільш прогресивних країн світу.

Слід у першу чергу згадати міжнародні правові акти, присвячені цьому питанню. Одним із таких є конгреси ООН із запобігання злочинності і кримінального правосуддя що відбуваються кожні п'ять років у різних країнах світу починаючи з 1955 року. Конгреси становлять універсальні форуми, на яких не тільки підсумовують співробітництво держав світу у сфері запобігання злочинності, а й пропонують нові стратегії запобігання різним її проявам, у тому числі шляхом участі громадськості [3].

Серед видів участі громадськості у контексті Четвертого конгресу ООН названо:

1) політичну підтримку програм соціального захисту (Нідерланди, Велика Британія; Швеція - кампанії щодо формування суспільної думки через проведення виставок, випуску фільмів; США це діяльність Національної ради, що співпрацює із громадськими радами штатів із прийняття нових законів, програм підготовки поліцейських, наймання соціальних працівників та ін.);

2) участь громадськості у здійсненні соціальних програм (асоціації запобігання злочинності при поліцейських відділках в Японії; народні судді Польщі, які на громадських засадах розглядають справи неповнолітніх);

3) делегування громадськості виконання деяких елементів указаних програм (робота добровільних народних дружин, діяльність панчалт в Індії);

4) розробка громадськими групами автономних програм соціального захисту (наприклад, робота приватних служб безпеки житлових організацій).

Окремо в цьому документі було вказано стратегію щодо участі громад у запобіганні злочинності.

Світову практику із діяльності громадських асоціацій щодо запобігання злочинності було запропоновано класифікувати на три групи залежно від складу та функцій роботи: а) органи що здійснювали виключно профілактичні функції (комітети, ради із профілактики злочинності); б) неофіційні асоціації із вирішення спорів (у одних країнах це сільські ради у інших - комісії із вирішення спорів); в) громадські організації, що займаються патрулювання [4].

Сьогодні дієвим джерелом забезпечення правоохоронної діяльності є громадськість у широкому й вузькому розумінні. Формування системної-структурно взаємодії правоохоронних органів і громадськості можливе за рахунок вивчення і запровадження світового досвіду прогресивних країн, розробки і впровадження стратегій на національному рівні, законодавчого і матеріального забезпечення виконання державних програм у цьому напрямку та ін.

Список використаних джерел:

1. Про національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

2. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

3. Голіна В.В. Конгреси ООН: перспективи використання їх рекомендацій у плануванні та здійсненні заходів запобігання злочинності в Україні / М.Г. Колодяжний // Проблеми законності. Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2010. Вип. 108. С. 169-177.

4. Конгресс ООН по предупреждению преступности. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Конгресс_ООН_по_предупреждению_преступности.

Шиян Анатолій Григорович,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ЩЕ РАЗ ПРО ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ
ПРИЗНАЧЕННЯ І ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ В
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Прийнятий 13 квітня 2012 року Кримінальний процесуальний кодекс України (далі КПК) більшістю правників визнано прогресивним законодавчим актом у напрямі розбудови європейської правової держави. Водночас, не можна не бачити, що досить багато змін та доповнень, які вносяться до нього останніми роками, не враховують реалії практики і позицій правників. Складається враження, що це робиться умисно, з метою якщо не розвалу всієї правоохоронної системи України, то хоча б створення хаосу в її діяльності.

Одними із неоднозначних, суперечливих та одіозних стали останні зміни і доповнення до КПК стосовно призначення та проведення експертизи в кримінальних провадженнях (ст.ст. 242-245). Вони стосуються кримінальних правопорушень, відомості про які внесені в Єдиний реєстр досудових розслідування після 15 березня 2018 року. Науковцями і практиками, серед яких був і автор даної публікації [1], вказувалося на те, що ці новели:

- приймалися без будь-якого належного обмірковування, прогнозування негативних наслідків, які можуть настати в результаті їх запровадження в практичну діяльність;
- є просто шкідливими як для сторін кримінального провадження, так і для всього українського правосуддя в цілому.

Правниками прогнозувалося, що запровадження цих змін призведе до таких негативних наслідків:

1. Слідчий, прокурор будуть позбавлені права самостійно вирішувати питання про призначення відповідної експертизи у кримінальному провадженні. Якщо до внесення змін до КПК вони самі визначали, яку експертизу слід призначити, про що виносили відповідну постанову, текст якої у більшості випадків вміщувався на двох сторінках, то тепер їм прийдеться звертатися до слідчого судді з мотивованим та обґрунтованим клопотанням. Обсяг тексту клопотання порівняно з постановою буде значно більший, адже крім формальних реквізитів, визначених ч. 2 ст. 244 КПК, в ньому потрібно викласти обставини, якими обґрунтовуються доводи клопотання, а також додати до нього копії

матеріалів, якими обґрунтовуються ці доводи. Можна тільки собі уявити, скільки часу, зусиль і власних коштів потрібно витратити слідчому для того, щоб тільки в одному кримінальному провадженні вирішити питання про призначення тих чи інших експертиз. А якщо таких проваджень у слідчого сотні, як це зараз спостерігається майже у всіх низових ланках слідчих підрозділів органів Національної поліції?

2. Подібні дії для вирішення питання про призначення експертизи і залучення експерта повинні виконати й інші заінтересовані учасники кримінального провадження (сторона захисту, потерпілий тощо). Процедура вирішення цього питання для них також значно ускладнилася порівняно з тим, як це було до 15.03.2018 року.

3. Саме звернення сторони кримінального провадження з клопотанням про проведення експертизи до слідчого судді не стане гарантією того, що воно буде задоволено. Адже відповідно до ч. 4 ст. 244 КПК слідчий суддя, встановивши, що клопотання подано без додержання вимог частини другої цієї статті, може повернути його особі, яка його подала, про що постановляє ухвалу.

4. При вирішенні питання про призначення експертизи слідчі судді будуть нести надмірні навантаження. Адже:

- до них будуть масово звертатися з клопотаннями (кількість яких навіть важко спрогнозувати) представники сторін кримінального провадження;

- ці клопотання повинні бути розглянуті не пізніше п'яти днів із дня їх надходження до суду;

- про їх розгляд треба повідомити особу, яка подала клопотання, а в деяких випадках визнавати її участь обов'язковою;

- під час розгляду клопотання слідчі судді за клопотанням учасників розгляду повинні вирішувати питання необхідності заслуховування будь-якого свідка чи дослідження будь-яких матеріалів, що мають значення для вирішення клопотання;

- вони мають право задовольнити клопотання тільки тоді, коли особа, яка звернулася з відповідним клопотанням, доведе, що для вирішення питань, що мають істотне значення для кримінального провадження, необхідне залучення експерта;

- вони повинні самостійно визначати експерта, якого необхідно залучити, або експертну установу, якій необхідно доручити проведення експертизи;

- вони зобов'язані здійснювати аналіз і оцінку запитань, які поставлені особою, що звернулася з відповідним клопотанням, в результаті чого слідчі судді мають право не включити до ухвали запитання, якщо відповіді на них не стосуються кримінального провадження або не мають значення для судового розгляду, обґрунтувавши таке рішення в ухвалі;

- при задоволенні клопотання про залучення експерта слідчі судді в разі необхідності повинні вирішити питання про отримання зразків для

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

експертизи відповідно до положень статті 245 КПК, якщо про це буде клопотати особа, яка звернулася з клопотанням про залучення експерта.

Таке навантаження призведе до того, що слідчі судді не в змозі будуть якісно та у встановлені КПК строки розглядати клопотання сторін кримінального провадження, що зразу ж відіб'ється на строках досудового розслідування. Не виключено, що надмірні навантаження слідчих суддів стануть причиною їх суб'єктивного вибіркового підходу щодо призначення судових експертиз, коли одні експертизи будуть визнаватися більш пріоритетними порівняно з іншими.

Реалії практичної діяльності щодо призначення і проведення експертиз у кримінальних провадженнях повністю підтвердили можливість настання перехованих вище негативних наслідків. Мало того, ситуація навіть дійшла до того, що слідчі підрозділи, прокуратури заводять у своїх штатах працівника, „який з опівночі і до 6-7 ранку тримає чергу під судами, щоб слідчі могли подати клопотання для проведення слідчих дій у рамках своїх розслідувань. ... Клопотання ... у суді приймають тільки з 9 до 12 години дня і то обмежену кількість, тому є нічна черга, списки і навіть бійки. Ще одну чергу 60-70 слідчим і прокурорам доводиться вистояти у самому суді. ... Клопотання, які є таємницею слідства, приймає не голова райсуду, а його помічниця, а на самих документах не ставлять жодних відміток про отримання чи реєстрацію. ... За словами слідчих, бували моменти, коли помічниця судді просто ігнорувала список черги та відмовлялася брати клопотання, хоча за законом не може в цьому відмовити. Журналісти зауважили, що таким чином суд може контролювати справи в ручному режимі. ... Усе це є наслідком так званих „поправок Лозового” [2].

Який же вихід із цієї штучно створеної і надзвичайно шкідливої ситуації? Він дуже простий: всі так звані „поправки Лозового”, які стосуються призначення і проведення експертиз у кримінальному провадженні, потрібно негайно скасувати. Чим швидше це буде зроблено, тим менше шкоди вони принесуть.

Список використаних джерел:

1. Чайка І.О., Шиян А.Г. Проблемні питання призначення і проведення експертизи в кримінальному провадженні. / І.О. Чайка, А.Г. Шиян // Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю: матеріали ХУ Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2018.

2. Из-за „правок Лозового” прокуратура ввела должность „держателя очереди” под судом”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2019/.../7215050> (дата звернення 17.05.2019)

Балюра Аліна Олександрівна,
курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Бідняк Ганна Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
криміналістики, судової медицини
та психіатрії Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

ПРИЗНАЧЕННІ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТРУПА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

З 15 березня 2018 року вступили в дію зміни до ст. 242 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Так, відповідно до п.1 ч.2 ст. 242 КПК України, для встановлення причин смерті слідчий або прокурор зобов'язані звернутися з клопотанням до слідчого судді. Щодо прийняття змін судово-медична експертиза призначалась за постановою слідчого або прокурора, що полегшувало і пришвидшувало її проведення.

Аналізуючи законодавство щодо призначення судових експертиз, можна стверджувати, що на сьогодні немає єдиного правового інституту судових експертиз, а це призводить як до теоретичних, так і до практичних проблем реалізації правових норм.

Під час розслідування кримінальних правопорушень мають місце різні види експертиз, але особливе місце займає судово-медична експертиза, яка дозволяє визначити причину настання смерті. Законодавче регулювання судово-медичної експертизи включає нормативне вирішення наступних завдань:

- Порядок призначення судово-медичної експертизи із зазначенням фактів, які вимагають призначення такого виду експертиз;
- Порядок проведення комплексної судово-медичної експертизи;
- Порядок проведення повторної та додаткової судово-медичної експертизи;
- Порядок проведення комісійної судово-медичної експертизи;
- Правовий статус судово-медичного експерта;
- Оформлення та надання висновку судового-медичного експерта відповідно до структури та строків;
- Оцінка висновку судово-медичного експерта [1, с.91].

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Судово-медична експертиза трупа здійснюється у разі:

- а) насильної (травматичної смерті) чи при підозрі щодо неї;
- б) раптової смерті особи, коли лікар медичної установи відмовляється видати «Лікарське свідоцтво про смерть»;
- в) смерті людини у стаціонарі, коли причина смерті невідома;
- г) смерті в стаціонарі невідомої особи, навіть при встановленому діагнозі;
- г) смерті у стаціонарі від захворювання із встановленим діагнозом, якщо з приводу смерті особи до правоохоронних органів надійшли заяви про неправильне лікування[2, с.568].

Судово-медичну експертизу трупа проводять у моргах бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я областей або ж у моргах лікувальних закладів. Вся відповідальність за якість експертизи, її результативність покладається на судово-медичного експерта, а за його відсутності - на лікаря-експерта, якому доручено цю роботу. Він же несе персональну відповідальність за вірогідність, об'єктивність і повноту результатів експертизи.

Судово-медична експертиза (дослідження) трупа здійснюється з метою отримання відповіді на такі запитання:

- 1) Коли й від чого настала смерть?
- 2) Чи наявна насильна смерть?
- 3) Який механізм спричинення ушкоджень?
- 4) Чи є ознаки, за допомогою яких можна встановити характер та особливості зброї або інших знарядь травми?
- 5) Чи дає змогу характер травм мотивовано стверджувати про наявність дії певних (фізичних, хімічних, біологічних тощо) факторів зовнішнього середовища?
- 6) Чи можна, враховуючи характер ушкоджень, довести факт спричинення чи неспричинення їх власноручно?
- 7) Якщо смерть ненасильна, то чи не є причиною її гостра інфекційна хвороба?

У процесі слідства можуть виникнути й інші запитання, зумовлені специфікою кожного окремого випадку. Перед початком експертизи лікар ознайомлюється з ухвалою слідчого судді про проведення експертизи, копією протоколу огляду місця події, медичними документами покійного (коли такі є), а інколи - й показаннями свідків. Якщо людина померла в лікарні, то з дозволу слідства можна отримати у лікаря, який лікував (спостерігав) хворого, нові дані про перебіг хвороби, методи та результати окремих лікувальних заходів.

Таким чином, можна зробити висновок, що під час взаємодії органів досудового розслідування з державними спеціалізованими судово-медичними установами виникають проблеми із призначенням судово-

медичних експертиз, усунення яких дасть змогу підвищити ефективність розслідування кримінальних правопорушень. Отже, щоб підвищити ефективність розслідування злочинів, потрібна налагоджена, узгоджена взаємодія між усіма структурами, у тому числі з державними спеціалізованими судово-медичними установами.

Список використаних джерел:

1. Віротченко С.С. Окремі питання призначення експертизи у кримінальному провадженні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Юридичні науки. 2015. Вип.3. С.90-93.

2. Філіпчук О.В., Шевчук М.М. Посібник з судово-медичної криміналістики / О.В. Філіпчук, М.М. Шевчук. – Львів: Добра справа, 2011. – 568 с.

Безверха Діана Ігорівна,

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Павлова Наталя Валеріївна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ

В Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК) особлива увага зосереджена на забезпечення дотримання прав та свобод людини та громадянина, що виражені в принципах кримінального провадження та які пронизують і є основою кожної норми кримінального процесуального законодавства.

До основоположних прав людини відноситься право на житло та його недоторканість. Зокрема, у ст. 12 Загальної декларації прав людини зазначається, що «ніхто не може зазнавати безпідставного втручання в його особисте та сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції». Крім того, аналогічні права проголошені й у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (ст. 17) та в Європейській конвенції про захист прав людини й основоположних свобод (ст. 8) [4].

Конституція України також гарантує недоторканість житла (ст. 30). Так, забороняється проникнення в житло чи до іншого володіння особи,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

проведення в них огляду чи обшуку інакше, як за вмотивованим рішенням суду [1]. Порушення недоторканності житла чи іншого володіння громадян тягне за собою кримінальну відповідальність за ст. 162 КК України [3].

Отже, нормативно-правовою основою проведення обшуку є ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод, ст. 30 Конституції країни та ст. 13, ч. 7 ст. 223, ч. 8 ст. 191, ч. 3 ст. 208, ст.ст. 233-236, ч. 2 ст. 520, ст. 615 КПК України, які відповідно до засади законності застосовуються з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

З моменту прийняття чинного КПК України минуло вже шість років, але досі щодо цього факту існують багато різних думок та дискусій з приводу його вдалості та досконалості в ряді аспектів. Всебічний аналіз норм, які стосуються дотримання право та свобод учасників кримінального процесу під час кримінального судочинства, свідчить, що низка норм цього закону має прогалини та неопрацьованості, які потребують більш детального вивчення та доопрацювання.

Однією з проблем, які виникають на практиці, є процесуальний порядок проведення обшуку.

Теоретичні та практичні проблеми проведення слідчих дій завжди були предметом уваги науковців-процесуалістів та криміналістів. Актуальні питання інституту слідчих дій розкриваються в роботах В.П. Бахіна, Н.С. Карпова, Є.Д. Лук'янчикова, В.Т. Маляренка, Д.П. Письменного, С.М. Стахівського, Л.Д. Удалової, А.П. Черненка, В.Ю. Шепітька та інших.

Згідно КПК обшук – слідча (розшукова) дія, яку проводять на підставі ухвали слідчого судді з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, що було здобуте внаслідок його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [2].

Виходячи з даного положення можна зробити висновок, що законодавцем були упущені такі цілі обшуку як, наприклад, відшукування трупів, тварин і т.д. Ця прогалина значною мірою негативно впливає на слідчій практиці при складанні клопотання про проведення обшуку.

Також однією з проблем при проведенні обшуку є невизначеність в кримінальному процесуальному законодавстві строку його виконання. У ч. 1 ст. 235 КПК зазначено лише те, що дана ухвала надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз. Тобто якщо проведення обшуку з якихось причин доведеться перенести на наступний день, слідчий або прокурор вже не зможуть потрапити на той чи інший об'єкт або приміщення, оскільки ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи вже не діє, а для того щоб продовжити його

проведення слід знову направляти клопотання до слідчого судді та чекати отримання нової ухвали. Таким чином це ускладнює проведення цієї слідчої (розшукової) дії та затягує досудове розслідування.

У відповідності до ст. 223 КПК обшук здійснюється з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої дії. Дане положення дещо ускладнює процедуру обшуку у випадках коли наприклад ця слідча (розшукова) дія проводиться у великому приміщенні або на якомусь підприємстві коли обшук проводить не один слідчий, а ціла слідча група. В таких випадках кожному слідчому потрібна присутність не менше двох понятих. На практиці виникають складнощі із залученням сторонніх осіб, які погодяться стати понятими у даному провадженні.

За загальним правилом, право проводити обшук мають суб'єкти кримінального процесу, які представляють сторону обвинувачення: слідчий та прокурор (ч. 1 ст. 236 КПК України). Згідно з п. 2 ч. 2 ст. 40 КПК України слідчий уповноважений проводити слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених КПК України. У конкретному кримінальному провадженні ці повноваження здійснюють слідчий або група слідчих, яких визначив керівник органу досудового розслідування на підставі ч. 2 ст. 39, ч. 1 ст. 214 КПК України. Відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України прокурор під час процесуального керівництва досудовим розслідуванням має право в необхідних випадках особисто проводити слідчі (розшукові) дії в порядку, визначеному КПК України. У конкретному кримінальному провадженні ці повноваження здійснюють прокурор або група прокурорів, яких визначив керівник відповідного органу прокуратури на підставі ч. 1 ст. 37 КПК України.

Отже, якщо більш розглядати положення кримінального процесуального законодавства щодо застосування даної слідчої (розшукової) дії можна знайти ряд запитань, на які поки що законодавець не дав розгорнутої відповіді. І до тих пір, поки це не станеться, стадія досудового розслідування не зможе ефективно та швидко діяти у розкритті злочинів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : прийнята на 5 сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змін. та допов. станом на 1 вересня 2017р.:(ОФІЦ.ТЕКСТ). К.: Паливода А.В., 2017, 372 с. (Кодекси України).
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
4. Декларація прав і свобод людини і громадянина від 22 листопада 1991 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу : constituanta.blogspot.com/2011/02/1991_20.html.

Біденчук Тетяна Миколаївна,

Манойло Олег Олегович,

курсанти факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Бідняк Ганна Сергіївна,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри

криміналістики, судової медицини

та психіатрії Дніпропетровського

державного університету

внутрішніх справ

ЩОДО ОКРЕМИХ СУЧАСНИХ ПОМИЛОК

Актуальною темою на сьогодні стали помилки в різних професійних галузях. Оскільки людина не є роботом і може здійснити будь-яку помилку. На перший погляд здається, наче як так може помилитись експерт в кримінальному судочинстві, але ця сфера людської діяльності не є винятком. Звичайно, ця тема є популярною і досі, не тільки серед пересічних громадян, науковців, але й для практичних працівників Національної поліції. Рішення експерта має бути ідеальним, щоб не було допущено неточності.

В першу чергу, необхідно дати визначення самому терміну «помилка» - тобто, дійсна неправильність у певних ствердженнях та міркуваннях [1, с. 596], також це є дія, яка призводить до некоректного результату [2, с. 855]. Звичайно, сама помилка може бути навмисною (наприклад заплутати слідство з метою особистої користі) або ж випадковою. [3, с. 543].

Як зазначав один із науковців, що помилкою особи визнають висновок, що має здебільшого випадкових характер дій, який не відповідає реальним оцінюваним явищам, предметам з об'єктивної сторони. [4, с. 129]. На думку Іншого вченого, помилка – це твердження, яке не може відповідати дійсності, тобто допущене ненавмисно [5, с. 94]. Вивчаючи професійне тлумачення терміна «помилка», можливо зазначити певні висновки, котрі сприяють з'ясуванню його сутності:

- 1) помилка може бути результатом якої-небудь діяльності;
- 2) вона може бути неправильною (некоректною) дією, висловлюванням, думкою;
- 3) вона має незловмисний характер і є результатом сумлінної омани;

4) помилка порушує норми законодавства або правила, рекомендації зі здійснення якої-небудь діяльності [6, с. 45].

Найчастіше помилка виражається в дактилоскопічних експертизах у формі неправильних висновків [7, с. 50]. Як показує практика, саме Адже спеціалісти в ході огляду місця події набагато частіше, в порівнянні з іншими слідами, виявляють сліди дактилоскопічного походження, які є досить інформативними в криміналістичному плані, що й зумовлює необхідність їх вивчення та які в подальшому можуть служити доказовою базою у певному кримінальному провадженні. Дактилоскопічні сліди використовуються не тільки при виконанні традиційних трасологічних експертиз, а й для проведення різнопланового криміналістичного дослідження, вирішення широкого кола ідентифікаційних, діагностичних та ситуаційних питань, що дозволяє отримати важливу доказову та орієнтуючу інформацію.

Для більш детального дослідження моєї теми, необхідно розглянути специфічні ознаки дактилоскопічних помилок.

I. Суб'єктами таких помилок можуть бути:

1. Фахівець, який володіє комплексом спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва та ремесла, а також теорії, методики й практики дослідження слідів рук, має кваліфікацію судового експерта з правом проведення дактилоскопічної експертизи, який на підставі відповідної постанови виконує дослідження та дає висновки з поставлених питань у порядку, передбаченому процесуальним законом.

2. Спеціаліст-криміналіст, який володіє деякою процесуальною правосуб'єктністю, виконує на базі своїх професійних знань офіційну функцію допомоги й сприяння слідчому (суду) під його керівництвом і контролем. Використовуючи науково-технічні засоби, спеціаліст виявляє, фіксує та вилучає необхідну для слідства інформацію, у тому числі дактилоскопічного походження, здійснює їх попереднє дослідження; звертає увагу слідства й суду на обставини, що мають значення для справи, робить заяви щодо виявлених фактичних даних; дає пояснення із спеціальних питань, що виникають у ході проведення процесуальних дій; бере участь у збиранні матеріалів та відібранні зразків, необхідних для проведення подальших досліджень; допомагає оформляти процесуальні документи; знайомиться з протоколом процесуальної дії, в якій брав участь, та підписує цей документ [8].

3. Суб'єкт облікової діяльності по кримінальних провадженнях. Дактилоскопічний облік застосовувався з часів «міліції» до теперішньої «поліції», який являє собою ефективний засіб реєстрації злочинців і правопорушників та дієвий інструмент розкриття злочинів [9, с.140]. Звичайно, дактилоскопічний облік призначений для: розшуку людей (злочинців чи просто зниклих безвісті); установлення осіб невідомих; підтвердження особи людини, яка раніше дактилоскопіювалася; установлення осіб, які залишили відбитки рук на місці події; установлення

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

фактів залишення однією особою слідів рук при вчиненні різних злочинів.

Поява та вдосконалення комп'ютерної техніки і спеціалізованих комп'ютерних програм – автоматизованих дактилоскопічних інформаційних систем (АДІС), дозволила оцифрувати зображення дактилокарт і слідів, зберігати їх в електронних базах даних і в електронному режимі здійснювати пошук типу «дактилокарта-слід», «дактилокарта-дактилокарта», «слід-дактилокарта» та «слід-слід».

Результатом такого пошуку є певні списки ймовірних кандидатів, які перевіряються оператором-дактилоскопістом. Таким чином, після впровадження в експертну практику АДІС за короткий час стало реальним перевірити кожний слід та кожен дактилокарту за дактилоскопічним обліком в авторизованому режимі, однак кінцеве прийняття рішення – за оператором. II. Помилка судового експерта є своєрідним обманом, тобто відхиленням від істини, ненавмисним хибним результатом дослідження. Предметом мого наукового інтересу є помилки у сфері експертної діяльності, що є результатом добросовісної похибки у діях [8].

IV. До ознак дактилоскопічних помилок також слід віднести форми їх вираження.

Адже, дактилоскопічні помилки виражаються у формі неправильних висновків експертиз. Процесуальне законодавство та під терміном «висновок експерта» розуміють документ, в якому експерт фіксує хід свого дослідження та його підсумки, а також і власне результат дослідження, тобто відповідь експерта на поставлені йому питання [10, с. 122]. Оскільки у висновку експерта варто розрізняти зміст і форму, то вони є однаковою мірою важливими компонентами при визначенні його доказової сили. Так, якщо висновок експерта суд визнає недостовірним, не побудованим на науковому дослідженні, або не буде дотримана процесуальна форма, незважаючи на обґрунтований і об'єктивний висновок, це не дасть можливості визнати його доказом при провадженні у справі.

Також, помилки призводять до неточних результатів попереднього дослідження слідів дактилоскопічного походження. У ході огляду місця події спеціалісти здійснюють попереднє дослідження виявлених слідів рук, при цьому вирішують питання про доцільність вилучення слідів, які, на їхнє переконання, непридатні для ідентифікації та диференціації особи; про належність виявлених слідів потерпілій особі (особам); про механізм слідоутворення; про особливості рук людини, що залишила сліди (наявність пошкоджень, відсутність пальців); з'ясовують внаслідок яких дій було утворено сліди (торкання, захват, натиск); визначають які пальці якої руки брали участь у слідоутворенні та ін.

Підводячи підсумки, вважаю за необхідне вказати, що всі зазначені положення створюють можливість подальшого дослідження проблематики

дактилоскопічних помилок. В результаті вдосконалення та усунення можливих помилок в данні сфері діяльності, є реальна можливість привести наше українське законодавство (яке регулює судово-експертну діяльність та практику експертів-криміналістів) максимально до ідеального та точного. Також, я думаю, що можливо буде змінити підходи до відбору й підготовки майбутніх працівників, поліпшити матеріально-технічну базу експертних підрозділів. Також, поряд з вимогою достовірності методів й засобів, що застосовуються, та правдивості викладених висновків необхідно, щоб були притаманні такі ознаки, як об'єктивність досліджень та зроблених на їх основі висновків; незалежність висновків експерта від будь-яких зовнішніх чинників та впливів; суворе дотримання вимоги про нерозголошення відомостей досудового слідства, пов'язаних із виконанням експертного дослідження; прояв коректності та стриманості у відносинах із суб'єктами, які ініціювали призначення експертиз, іншими експертами, учасниками кримінального процесу, якщо їх погляди з окремих питань розходяться. Крім того, експерт, повинен сам володіти такими якостями, як чесність, добросовісність, принциповість.

Список використаних джерел:

1. Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. – Тернопіль, 2005.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. –К.; Ірпінь, 2003.
3. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка. – М., 1989. – Т. 2
4. Клименко Н.И. Ошибки при использовании специальных знаний в досудебных стадиях уголовного процесса // Проблема дальнейшего укрепления социалистической законности при расследовании преступлений органами внутренних дел: Межвузовский сб. науч. трудов. – К., 1988. – С. 126-133.
5. Петрухин И.Л. Понятие судебных ошибок и основания их классификации // Эффективность правосудия и проблема устранения судебных ошибок. – М., 1975. – С. 92-101.
6. Марченко А.Б. Слідчі помилки та шляхи їх подолання: Дис. ... канд. юрид. наук. – Луганськ, 2006.
7. Абрамова В.М. Експертні помилки: сутність, генезис, шляхи подолання. – К., 2004
8. Електронний ресурс - [Режим доступу] - file:///C:/Users/пк/Downloads/Pis_2011_4_45.pdf
9. Удовиченко О.А. Функціонування регіонального дактилоскопічного обліку в науководослідному експертно-криміналістичному центрі при ГУМВС у Харківській області // Криміналістичний вісник. – №2. – 2010. – С. 140-144.
10. Бичкова С.С. Експертиза в цивільному процесі України. – К., 2003.

Ваврищук Анастасія Євгеніївна,
курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Плетенець Віктор Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ В РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Відповідно до ст. 240 Кримінально-процесуального кодексу України слідчий експеримент — це окрема слідча (розшукова) дія, яка проводиться з метою перевірки можливості і способу вчинення (за певних умов) певних дій, а також відтворення дій, обстановки, обставин певної події із метою перевірки зібраних доказів, отримання нових доказів [1].

Важливе значення слідчий експеримент має при розслідуванні особливо тяжких (умисних вбивств, розбійних нападів, вимагань, захоплення заручників, незаконного виготовлення зброї, боєприпасів, вибухівки, наркотичних засобів або психотропних речовин, документів, печаток тощо) злочинців, нерідко виникає потреба (крім перевірки та уточнення показань підозрюваних і обвинувачених) проведення окремих експериментально-дослідницьких дій, спрямованих на встановлення можливості сприйняття особою певних фактів або явищ, здійснення нею конкретних дій, наявності або відсутності певних вмінь і навичок тощо.

Як зазначають більшість вчених до основних завдань слідчого експерименту належать:

- встановлення механізму вчинення злочину;
- перевірка висунутих слідчих версій;
- виявлення причин і умов, що сприяли або перешкоджали вчиненню злочину;
- перевірка та уточнення фактичних даних, одержаних за результатами проведених окремих слідчих дій;
- отримання нових доказів;
- встановлення та усунення розбіжностей у показаннях підозрюваних, обвинувачених, свідків і потерпілих [2;с.3].

Але через складність проведення слідчого експерименту в більшості

випадків слідчі відмовляються від проведення цієї слідчої (розшукової) дії.

Важлива умова проведення слідчого експерименту-проведення в умовах, максимально наближених до тих, в яких у минулому вчинялася дія чи подія. Тому, перш ніж проводити дослідницькі дії, необхідно відтворити (реконструювати) обстановку, в якій вони проводилися. Недотримання цієї умови розцінюється як порушення вимог кримінально-процесуального законодавства [3].

Досить важливе питання постає перед слідчим - це підготовка до слідчого експерименту, яка займає не малу частину всієї процесуальної дія, але від цього також залежить результативність слідчого експерименту. Тому, перш ніж проводити слідчий експеримент, до нього необхідно старанно підготуватися, а саме:

1) визначити мету експерименту, для чого слід вивчити матеріали справи та всі обставини, виходячи з яких проводиться слідчий експеримент;

2) визначити умови, в яких повинен бути проведений слідчий експеримент (встановити, як, де, коли і у якій послідовності слід проводити досліди; скільки їх необхідно провести, як забезпечити освітлення при проведенні експерименту на перевірку видимості тощо);

3) визначити учасників експерименту (свідків, обвинувачених, кількість понятих та ін.). Якщо досліди проводяться у різних приміщеннях, а учасники експерименту поділяються на групи, то рекомендується запрошувати більше двох понятих. Понятих слід підбирати завчасно. Необхідно пам'ятати, що роль понятих при проведенні слідчого експерименту полягає в тому, що вони посвідчують можливість якоїсь події або дії у певних умовах. Тому, підбираючи понятих, необхідно враховувати їх суб'єктивні якості — зір, слух;

4) передбачити, які матеріали, засоби, знаряддя будуть при цьому використані [4].

Для цих організаційних питань потрібно виділити чимало часу аби виконати все належним чином, а окрім цього, наприклад, складність може полягати і в тому, що на місці особа може плутатися в тому, що вона чула, бачила, де стояла, як рухалася, а це, як результат, може призвести до неправильного сприйняття об'єктивної дійсності слідчого експерименту. Тобто опиняючись на місці приближеного до такого, яке було на момент тієї дії або події, особа з метою, по-перше, можливо приховати злочин починає вигадувати того, що не було, по-друге, якщо вона була в шоковому стані не може повністю відтворити всі ті дії, що були насправді. І тому слідчий повинен передбачити ситуації, які можуть статися, і бути готовим для вирішення таких, аби не було розбіжностей в показах, які він надав в протоколі та які відтворює на місці.

Список використаних джерел :

1. Кримінальний процесуальний кодекс України / [Електроний

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

ресурс].Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Науковий вісник Академії муніципального управління:серія «Право»,випуск 2,Очеретяний В.А.,2014 .-с.3

3. [Електроний ресурс]: <http://mego.info/стаття-240-слідчий-експеримент>

4. [Електроний ресурс]: <https://buklib.net/books/30761/>

Вітер Дмитро Вадимович,
аспірант Харківського НДІСЕ
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса
Науковий керівник:
Петрова Ірина Анатоліївна,
доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник
Харківського НДІСЕ
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса

ЗАВДАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЦІЛЮВИХ ПРОГРАМ

Впровадження принципу змагальності у кримінальному процесі сприяло зростанню значущості використання судових експертиз під час розслідування злочинів різної спрямованості. Не виключенням є і розслідування злочинів у сфері фінансування соціальних цільових програм, коли слідчий стикається із питаннями, що пов'язані із необхідністю доведення нецільового використання бюджетних коштів, неправомірного використання спеціальних фондів, порушеннями під час державних закупівель, розкраданням бюджетних коштів, хабарництвом тощо. Провідні науковці зауважують, що призначення судових експертиз є найбільш процесуально цінною формою використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві [1, с. 216]. Законодавчо визначено, що підставою для проведення експертизи у кримінальному провадженні відповідно до чинного законодавства є процесуальний документ про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом) [2].

Науковці-правники при розробленні методик розслідування злочинів, пов'язаних із неправомірним використанням коштів, спрямованих на фінансування різних програм особливу увагу приділяли наголошували на доцільності використання низки експертиз, серед яких:

економічні, експертиза матеріалів, речовин та виробів, технічна експертиза документів, почеркознавча, комп'ютерно-технічна, товарознавча, будівельно-технічна експертизи тощо [3, с.14; 4, с. 12]. Поряд із цим, аналіз наукових праць разом із слідчою практикою вказують на наявність низки проблем загального характеру щодо підготовки та призначення експертиз, які пов'язані із неоднозначним розумінням сутності та найменування відповідних експертних досліджень, що породжує помилки при формулюванні питань експерту, підготовці матеріалів для дослідження, недоліки організації та проведення цих експертиз. Можна погодитись із думкою науковців, що ці проблеми є причинами суперечностей у нормативно-правовій базі, у слідчій та експертній практиці, науково-методичних рекомендаціях з питань призначення та проведення експертиз і окремих методиках розслідування злочинів [1, с. 217]. Так, науковці вважають дискусійним питання співвідношення експертиз, які відносять до класу економічних, коли в наукових дослідженнях розглядаються як окремі судово-економічна та судово-бухгалтерська експертизи [5].

Основними завданнями експертизи документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності [2] є визначення документальної обґрунтованості:

- розміру нестачі або надлишків товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів, періоду і місця їх утворення;
- оформлення операцій з одержання, зберігання, виготовлення, реалізації товарно-матеріальних цінностей, у тому числі грошових, основних засобів, надання послуг;
- відображення в обліку грошових коштів, цінних паперів;
- відображення в обліку операцій з нарахування та виплати заробітної плати, інших виплат.

Крім того, завдання даного виду експертизи спрямовані на встановлення відповідності нормативно-правовим актам відображення в податковому обліку:

- доходів та витрат за фінансово-господарськими операціями, що підлягають оподаткуванню податком на прибуток;
- податкових зобов'язань та податкового кредиту з податку на додану вартість.

Слід зауважити, що проведення ревізійних дій, а саме: визначення експертами-економістами будь-яких економічних показників без попереднього проведення документальних перевірок фінансово-господарської діяльності суб'єктом контролю, не належить до завдань економічної експертизи.

Основними завданнями експертизи документів про економічну діяльність підприємств й організацій [2] є:

- проведення аналізу: показників фінансово-економічного стану, у тому числі: платоспроможності, фінансової стійкості, прибутковості тощо,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

підприємства/організації; а також структури майна та джерел його придбання;

– визначення документальної обґрунтованості: розрахунків з дебіторами і кредиторами; аналізу складу витрат; розрахунків у разі приватизації й оренди майна, що приватизується; розрахунків частки майна у разі виходу учасника зі складу засновників; розрахунків втраченого заробітку (від несвоєчасної виплати компенсації заподіяної шкоди у разі втрати працездатності та в інших випадках); цільового витрачання бюджетних коштів; розрахунків втраченої вигоди.

Основними завданнями експертизи документів фінансово-кредитних операцій [2] при розслідуванні злочинів у сфері фінансування соціальних цільових програм є визначення документальної обґрунтованості:

– оформлення банківських операцій з відкриття рахунків, руху грошових коштів на рахунках;

– оформлення та відображення в обліку операцій з видачі, використання та погашення кредитів;

– оформлення та відображення в обліку банків їх фінансово-господарської діяльності;

– відповідності відображення фінансово-господарських операцій банків вимогам нормативних актів з ведення обліку і подання звітності;

– відображення фінансово-господарських операцій щодо нарахування та сплати банками податків та їх відповідності даним обліку та звітності, чинному законодавству;

– проведення операцій за депозитними вкладками у банківських та інших фінансових установах.

При призначенні судових економічних експертиз при розслідуванні злочинів у сфері фінансування соціальних цільових програм необхідно враховувати те, що у випадку здійснення ведення бухгалтерського та податкового обліку в електронно-обчислювальному вигляді, експерту необхідно надати реєстри бухгалтерського та податкового обліку у роздрукованому вигляді, обов'язково завірені в установленому порядку. Додатково вони можуть бути надані на вимогу експерта на електронних носіях інформації. Крім того, якщо експертиза призначається з метою перевірки висновків документальної ревізії, у документі про призначення експертизи (залучення експерта) зазначається, які саме висновки і з яких причин викликають сумнів (суперечать іншим матеріалам справи, непереконливо обґрунтовані фінансовими інспекторами тощо). У разі потреби для визначення, які саме документи слід надати експерту на дослідження в кожному конкретному випадку, доцільно отримати консультацію експерта-економіста. Для проведення дослідження необхідно надати оригінали документів або належним чином завірені їх якісні копії.

Список використаних джерел:

1. Степанюк Р. Л. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : монографія. За заг. ред. А. Ф. Волобуєва. Харків: Ніка нова, 2012. 382 с.
2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 8.10.1998 р. № 53/5. (зі змінами та доповненнями). *Офіційний Вісник України*. 1998. № 46.
3. Мудрецька Г. В., *Методика розслідування викрадань бюджетних коштів* : автореф. дис. ... канд. юрид. наук 12.00.09. Нац. ун-т податк. служби України. Ірпінь. 2011. 20 с.
4. Довбаш Р. С. *Методика розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним відшкодуванням ПДВ* : автореф. дис. канд. юрид. наук. 12.00.09. НАВС. Київ. 2011. 19 с.
5. Корж В. П. *Теоретические основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности* : монография. Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. 412 с.

Гіренко Олександр Олександрович,
курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Плетенець Віктор Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ В УМОВАХ КОНФЛІКТУ

Сучасна Україна переживає становлення рівноправною країною на міжнародній арені. Саме тому реформування вітчизняного законодавства до європейських стандартів сформувало вектор розвитку усіх галузей права. Саме тому робота науковців у напрямку деталізації норм права є необхідною. Логічним продовженням думки про те, що актуальність дослідження проблематики застосування тактики допиту, як матеріальної складової розслідування злочинів, при конфліктних ситуаціях є

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

необхідною.

На нашу думку, конфлікти є складовою будь-якої діяльності суспільства, у тому числі під час допиту у кримінальному провадженні. Особливість досудового розслідування становить те, що саме воно на виникає на ґрунті конфлікту і його сторони (сторона захисту й обвинувачення) протидіють один одному. З одного боку слідчий, прокурор зацікавлені в доведенні провадження до суду, з іншого підозрюваний, обвинувачений – в приховуванні обставин вчинення злочину. Саме тому, я вважаю, протидію з боку сторони захисту, а й інколи з боку інших учасників, слід розглядати як природне явище. Це впливає із самої сутності слідчої діяльності, для якої характерно подолання опору з боку незацікавлених в успішному розслідуванні справи осіб. У звичайному розумінні протидія – це дія, що перешкоджає іншій дії. Протидія як дія, спрямована на неприпустимість досягнення бажаної мети протилежною стороною, є різновидом конфліктної поведінки [1, с. 46].

Конфліктна ситуація під час допиту є звичною для слідчих. Слід зазначити, що відповідно до статистики, допит – найбільш поширена слідча (розшукова) дія, що становить приблизно 25 % від усього робочого часу слідчого [2, с. 282]. Також, допит є однією з обов'язкових слідчих дій щодо будь-якого кримінального правопорушення, саме тому слідчий витрачає на допити приблизно 80 % від загального часу на проведення слідчих дій [3, с. 3].

Значної уваги в ході проведення допиту приділяється психологічному впливу на допитувану особу. Психологічний вплив – це навмисне, цілеспрямоване втручання у процеси психічного відображення дійсності іншої людини [4, с. 36]. Саме під час психологічного впливу слідчий може використовувати різні методи щодо забезпечення досягнення поставленої мети з найбільш ефективним результатом.

На практиці слідчий при конфліктній ситуації, а інколи й при безконфліктній, обирає тип впливу на суб'єкта допиту та застосовує різні психологічні прийоми та методи: постановка питань; пред'явлення різних доказів; надання показань інших допитів; роз'яснення наслідків допиту та кримінального провадження; переконання у співпраці зі слідчим; використання суб'єктивних та психологічних особливостей суб'єкта допиту; вираження особистих спостережень; використання емоційного стану суб'єкта допиту; припущення легенди; послідовність пред'явлення доказів та контрдоказів; пришвидшення та уповільнення ходу допиту.

Подолання протидії суб'єкта допиту залежить від психологічного та емоційного стану особи. Якщо особа проявляє упертість, несамостійність, негативізм чи агресію, то слідчий використовує психологічні прийоми впливу на суб'єкта допиту [5].

Підводячи підсумки, вважаємо, що допит це складна за змістом та

формою слідча (розшукова) дія. Відсутність бажання суб'єкту допиту надавати необхідні для кримінального провадження показання у повному обсязі створює конфліктну обстановку для слідчого. Застосування психологічного впливу в ході проведення допиту є вагомою складовою не лише подолання конфліктної обстановки а й отримання позитивних результатів його проведення.

Список використаних джерел:

1. Доспулов Г.Г. Психология допроса на предварительном следствии / Григорий Доспулов. – М.: Юрид. лит., 1976 – 112 с.
2. Криминалистика : ученик / под ред. А.Г. Филиппова и А.Ф. Волинского. – М., 400 1998. – С. 282.
3. Весельський В.К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти) : монографія. – К., 1999.
4. Берназ В.Д. Рішення слідчого (криміналістичний, процесуальний та психологічний аспекти) / В. Берназ, С. Смаков. – Одеса, 2005. – 361 с.
5. Белан С.В., Луценко Т.О., Психологічні прийоми подолання протидії слідству при проведенні окремих слідчих дій [Електронний ресурс] // - Режим доступу: <http://nuczu.edu.ua/sciencearchive/ProblemsOfExtremeAndCrisisPsychology/vol6/002.pdf>

Горелік Дар'я Сергіївна,

курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Плетенець Віктор Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ З КОНФЛІКТНИМИ
ОСОБАМИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ**

Розслідування злочинів неминує пов'язується з виникненням, розвитком і вирішенням конфліктних ситуацій. Конфлікт – це протиріччя, що виникає між людьми, колективами в процесі їх спільної діяльності через непорозуміння або протилежності інтересів, відсутність згоди між двома й більше сторонами. Конфлікт також можна визначити як відсутність згоди між двома або декількома сторонами, які можуть бути

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

конкретними особами чи групами.

У криміналістичній літературі значну увагу присвячено питанням тактики допиту в конфліктній ситуації.

Так, О.Я. Баєв виділяє дві фази процесу розвитку конфліктної ситуації:

а) усвідомлення слідчим ситуації як конфліктної; б) вибір процесуальних і криміналістичних засобів вирішення слідчим конфліктів та їх реалізація [1, с. 58].

У дещо іншому аспекті представлено стадії конфлікту Б.І. Хасаном. Ним виділяються конфліктогенна ситуація, тобто ситуація, що містить передумови конфлікту, і власне конфлікт [2, с. 48–49]. Виділення передконфліктного періоду, або конфліктогенної ситуації, дає можливість слідчому обрати тактику попередження, а не вирішення конфлікту.

Завдання слідчого має полягати не лише в усвідомленні вже назрілої конфліктної ситуації та пошуку шляхів її вирішення, а й у попередженні виникнення конфліктів у своїй діяльності, вирішенні конфліктогенної ситуації, тобто ситуації, що містить передумови можливого конфлікту.

Таким чином, варто виділити три етапи розвитку конфліктної ситуації:

- а) передконфліктний стан, або конфліктогенну ситуацію;
- б) власне конфлікт, тобто усвідомлення й реалізацію ними стратегії конфліктної поведінки;
- в) визначення слідчим тактичних способів подолання створеної конфліктної ситуації [3, с.66-68].

Найчастіше конфліктні ситуації під час допиту потерпілого виникають, якщо суб'єкт володіє необхідною інформацією, проте умисно приховує або спотворює її. Це одна із чотирьох інформаційних моделей стану суб'єкта, що приводить до конфліктної ситуації із суворим суперництвом.

Зазначимо, що конфліктна ситуація із суворим суперництвом виникає завжди, коли допитуваний займає позицію протидії розслідуванню. Позиція протидії може виявлятися у таких формах під час допиту: а) відмові особи від дачі показань; б) ухиленні від дачі показань; в) дачі неправдивих показань; г) умисному прихованні або замовчуванні окремих обставин події, що цікавить слідство; д) зміні показань із правдивих на неправдиві повністю чи частково; е) відмові допитуваного суб'єкта від процесуального оформлення повідомлених на допиті відомостей [4, с.50-53].

Подолання конфліктної ситуації із суворим суперництвом здійснюється в таких напрямках:

- 1) з'ясування слідчим причин конфлікту;
- 2) тактичного впливу безпосередньо на суб'єкта протидії;

3) усунення зовнішніх умов, що сприяли виникненню конфліктної ситуації[5, с.17].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що завдання слідчого під час допиту в конфліктній ситуації має полягати не лише в усвідомленні вже назрілої конфліктної ситуації та пошуку шляхів її вирішення, а й у попередженні виникнення конфліктів у своїй діяльності, вирішенні конфліктогенної ситуації, тобто ситуації, що містить передумови можливого конфлікту.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що вагомим значення під час допиту має виявлення факту настання конфліктної ситуації з метою її мінімізації та вирішення з найменшими витратами часу та сил. Цим буде зведено до мінімуму можливе настання негативних наслідків для ходу розслідування та встановлення всіх обставин кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Баев О.Я. Конфликтные ситуации на предварительном следствии. (основы предупреждения и разрешения) / О.Я. Баев. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1993. – 132 с.

2. Хасан Б.И. О понятийной схеме и особенностях конфликта в деятельности по расследованию преступлений / Б.И. Хасан // Проблемы психологии следственной деятельности : сб. науч. статей / под ред. А.Р. Ратинова. – Красноярск : КГУ, 1986. – С. 45–51.

3. Кришевич О.В. Застосування тактичних прийомів для вирішення конфліктів на допиті / О.В. Кришевич // Право України. – 2001. – № 3. – С. 66–68.

4. Переверза О.Я. Особливості тактики допиту особи, яка дає завідомо неправдиві показання, з участю захисника у процесі з моменту затримання / О.Я. Переверза // Право України. – 2002. – № 10. – С. 50–53.

5. Богинский В. Е. Система тактических приемов допроса подозреваемого: автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Х., 1980. 17 с.

Гришко Юлія Юрїївна,
старший лаборант кафедри
криміналістики, судової медицини та
психіатрії Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ

ДО ПИТАННЯ ТИПОВОЇ СЛІДЧОЇ СИТУАЦІЇ ЯК КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

Розслідування злочинів здійснюється в конкретних умовах часу, місця, оточуючого середовища, взаємозв'язках з іншими процесами

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

об'єктивної дійсності, поведженням осіб, які опинились у сфері кримінального судочинства. Ця складна система утворює певну обстановку, у якій діє слідчий. Ця обстановка одержала в криміналістиці загальну назву слідчої ситуації [1, с. 88-103].

Слідча ситуація як наукова криміналістична категорія має не тільки теоретичне, а насамперед прикладне значення для методики розслідування окремих видів злочинів. Воно полягає в тому, що визначення змісту слідчих ситуацій, їх класифікація, аналіз і оцінка уможливають об'єктивне обґрунтування вибору варіантів методики розслідування, які передусім відповідали б обставинам і завданням розслідування на певному етапі [2, с. 112].

Перше визначення поняття «слідча ситуація» дав А. Н. Колесніченко в 1967 році, який розумів під нею «певне становище в розслідуванні злочинів, яке характеризується наявністю тих або інших доказів і інформаційного матеріалу й виникаючих у зв'язку із цим конкретними завданнями його збирання й перевірки» [3, с. 214].

Наступне визначення слідчої ситуації сформулював В. П. Корноухов. Він вважав, що слідча ситуація – це одна із закономірностей, властивих процесу розслідування. Так, він сказав: «Під слідчою ситуацією варто розуміти об'єктивно повторюване становище в процесі розслідування, обумовлене фактичними даними, що визначає процес виявлення, збирання доказів. Типові слідчі ситуації визначаються з урахуванням етапів розслідування, що значною мірою конкретизує процес виявлення, збирання доказів» [4, с. 93].

Доречно зазначити, що думки вчених щодо слідчої ситуації, як і стосовно будь-якої криміналістичної категорії, різняться між собою. І.Ф. Герасимов визначає слідчу ситуацію як сукупність доказової, тактичної, методичної, організаційної інформації, включаючи окремі елементи обстановки, у якій здійснюється розслідування [5, с. 17].

На основі типових слідчих ситуацій при розслідуванні злочинів виникає можливість побудови типових слідчих версій.

Поняття «версія» вчені-криміналісти визначають по-різному. О.М. Васильєв охарактеризував слідчу версію як індуктивний умовивід слідчого у формі припущення, заснований на фактичних даних про подію злочину і його окремі обставини, що підлягають перевірці за логічними правилами дедукції [6, с. 55].

Більш широке тлумачення версії було запропоновано О.М. Ларіним, який визначає слідчу версію в такий спосіб: «...Це сформована з метою встановлення об'єктивної істини у справі інтегральна ідея, образ, який несе функції моделі досліджуваних обставин, створений уявою (фантазією), містить можливу оцінку наявних даних, служить поясненням цих даних і виражень у формі гіпотези» [7, с. 13].

Ми вважаємо, що найбільш повним і точним визначенням слідчої версії є визначення, запропоноване Р.С. Белкіним, який вважає, що «слідчу версію можна визначити як самостійний специфічний криміналістичний засіб (криміналістичний метод розслідування), яким користується слідчий для пізнання і доведення об'єктивної істини в попередньому слідстві. Цей засіб, або метод, полягає в побудові і перевірці слідчим всіх імовірних на зібраних матеріалах припущень про форми зв'язків та причини окремих явищ події, що розслідується, як реально можливих пояснень, встановлених до теперішнього часу фактів, а також обставин, пов'язаних із даною подією, які можуть знадобитися для перевірки старих і пошуку нових фактів» [8, с. 31].

Підводячи підсумок, зазначимо, що типова слідча ситуація є важливою криміналістичною категорією, яка має значення для розслідування кримінальних правопорушень. Адже завдяки їй визначенню структурується та алгоритмізується весь процес розслідування.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р. С. Криминалистика : проблемы, тенденции, перспективы. От теории – к практике / Р. С. Белкин. – М., 1988. – 326 с.
2. Щербакова Г. В. Початковий етап розслідування розбоїв, вчинених з метою заволодіння приватним майном громадян : Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. // Г. В. Щербакова. – К., 2006. – 225 с.
3. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы методики расследования отдельных видов преступлений : Дис... д-ра юрид. наук. / А. Н. Колесниченко. – Х., 1967. – 566 с.
4. Корноухов В. П. Основные положения методики расследования отдельных видов преступлений / В. П. Корноухов // Материалы научной конференции. – Красноярск, 1972. – С. 92-94.
5. Герасимов И.Ф. Криминалистическая тактика и следственная ситуация / И. Ф. Герасимов // Теоретические проблемы криминалистической тактики. – Свердловск, 1981. – С. 15-21.
6. Васильев А. Н. Следственная тактика / А. Н. Васильев. – М., – 1976. – 244 с.
7. Ларин А. М. От следственной версии к истине / А. М. Ларин – М., 1976. – 124 с.
8. Белкин Р. С. Криминалистика : проблемы, тенденции, перспективы от теории к практике // Р. С. Белкин. – М., 1988. – 369 с.

Гук Владислава Володимирівна,
курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Павлова Наталя Валеріївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ ТА ДОКУМЕНТІВ

Органи досудового розслідування з метою встановлення об'єктивної істини проводять ряд слідчих (розшукових) дій, спрямованих на вилучення об'єктів, які мають значення для кримінального провадження. Вилучення здійснюється й у ході застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема, під час тимчасового доступу до речей та документів.

Слід зазначити, що існує певна специфіка вилучення документів, що становлять державну таємницю. Відповідно до ч. 1 ст. 159 КПК України, тимчасовий доступ до речей і документів полягає в наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої перебувають такі речі й документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх (здійснити їх виїмку).

Тимчасовий доступ до електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку здійснюється шляхом зняття копії інформації, наявної в таких електронних інформаційних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, без їх вилучення [1]. Взагалі, тимчасовий доступ до документів дозволяється тільки за наявності ухвали слідчого судді.

У статті 161 КПК України визначено речі й документи, до яких заборонено доступ; у статті 162 КПК України – речі та документи, що містять у собі охоронювану законом таємницю. Відповідно до ч. 6 ст. 163 КПК України, доступ особи до речей і документів, що передбачають охоронювану законом таємницю, здійснюється в порядку, визначеному законом. Зазначений доступ ні в якому разі не стосується особи, у якій немає допуску до такої таємниці відповідно до вимог закону [1].

Щодо особливостей вилучення документів, що становлять державну

таємницю, необхідно знати деякі особливості. Як і всі процесуальні дії, процес вилучення складається із декількох етапів. Першим є підготовчий етап, на якому визначаються завдання, цілі і мета вилучення документів, а також з'ясовуються питання – чи будуть становити ці документи доказову базу надалі. Прийняття рішення вимагає наявності достатньої інформації, котру можна отримати за допомогою як слідчих (розшукових), так і негласних слідчих (розшукових) дій. Необхідно зібрати максимально достатньо інформації щодо документів, які будуть відшукуватись, а також що мають значення для кримінального провадження (найменування документа, його призначення, видові ознаки). Джерелами отримання таких відомостей є матеріали кримінального провадження (показання свідків, висновки експертиз, протоколи оглядів тощо), інші документи. Ще важливим є визначення місця та часу проведення тимчасового доступу до речей і документів [2].

Наступний етап – робочий, під час якого слідчий відповідно до ст. 165 КПК України виконує ухвалу слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів. Згідно ч. 2 ст. 165 КПК України, особа, яка зазначена в ухвалі про тимчасовий доступ до речей і документів як власник речей або документів, зобов'язана надати тимчасовий доступ до речей і документів особі, зазначеній в ухвалі (ч. 1 ст. 165 КПК України) [1].

Особа пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів та зобов'язана залишити власнику опис документів, які були вилучені. Також на вимогу власника особа, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів, має залишити копію вилучених документів. Копії виготовляють з використанням копіювальної техніки, електронних засобів власника (за його згодою) або копіювальної техніки, електрон засобів слідчого. Робочий етап тимчасового доступу передбачає огляд, ідентифікацію документів, які надає особа, встановлення їх ідентичності об'єктам, зазначеним в ухвалі, копіюванням або видаленням (в разі необхідності). Якщо особа, яка зазначається в ухвалі слідчого судді як власник документів, відмовляється надати слідчому тимчасовий доступ до них, сторона кримінального провадження, якій надано право на доступ до речей і документів, може звернутися до слідчого судді (суду) з клопотанням про дозвіл на проведення обшуку. Слідчий суддя (суд) на підставі невиконаного рішення вправі постановити ухвалу про дозвіл на проведення обшуку згідно з положеннями КПК України з метою відшукування і вилучення зазначених речей і документів (ч. 1 ст. 166 КПК України) [2].

Проблема в тому, що слідчі судді нерідко відмовляють у задоволенні цього клопотання, мотивуючі тим, що вилучення має здійснюватися у спосіб, який спричиняє найменшу шкоду особі, у володінні якої знаходяться ці речі та документи.

Слід зазначити, що на виконання ухвали слідчого судді про

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

тимчасовий доступ до речей і документів можуть надаватися довідки про крадіжку документів, довідки про знищення певних документів. Існують випадки підпалів та затоплень офісних приміщень, складання актів прийому-передачі певних документів на зберігання іншим особам, що ускладнює процес розслідування та впливає на його строки [3]. Якщо слідчий суддя, суд і надає дозвіл на проведення обшуку після відмови у тимчасовому доступу до речей та документів, необхідні документи часто не вилучаються.

Це пов'язано із тим, що злочинці мають достатньо часу для того, щоб позбавитися у різний спосіб документів, що мають значення для справи. Перш за все це стосується інформації, що зберігається в електронній інформаційних системах, оскільки для знищення інформації потрібно кілька хвилин.

Кінцевим етапом тимчасового доступу до речей і документів є процесуальна фіксація застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження. Згідно ч. 3 ст. 165 КПК України, слідчий повинен скласти опис речей і документів, які були вилучені на виконання ухвали слідчого судді.

Тимчасовий доступ до речей і документів є важливою процесуальною дією при розслідуванні злочинів у сфері будівництва, у сфері працевлаштування, у сфері надання соціальних пільг, у сфері нерухомості тощо. Типовими предметами та документами тимчасового доступу є такі носії доказової інформації, як: фінансова документація, локальні організаційні акти, документи, що характеризують виконання договірних зобов'язань, зокрема товаро-розпорядчі документи, матеріальні цінності тощо. Однак на практиці часто виникають проблеми при проведенні тимчасового доступу до речей і документів, особливо, якщо особа не виконує обов'язок щодо надання слідчому тимчасового доступу до речей і документів, що вимагає відповідного реагування з боку законодавця.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 01 травня 2019 року).
2. Тимчасовий доступ до речей і документів: URL: <https://slinko.com.ua/uk/timchasovij-dostup-do-rechej-i-dokumentiv> (дата звернення 04 травня 2019 року).
3. Тимчасовий доступ до речей і документів: URL: <http://elar.naiu.kiev.ua> (дата звернення 12 травня 2019 року).

Демідова Владислава Вадимівна,
ад'юнкт кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ДОКАЗУВАННЮ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

Одержання інформації про обставини, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні – є основною метою кримінально-процесуального пізнання. Реалізуючи процес доказування, органи і особи, які відповідальні за хід кримінального провадження, повинні встановити такий обсяг обставин, який буде достатнім для вирішення кримінального провадження по суті. У рамках побудови методики розслідування жорстокого поводження з тваринами перелік обставин, що підлягають доказуванню під час розслідування зазначеної категорії злочинів, стає об'єктом наукового інтересу та потребує обґрунтування і розробки.

Ю. П. Аленін, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, В. І. Галаган, Л. Я. Драпкін, А. Я. Дубинський, В. С. Зеленецький, В. С. Кузьмічов, В. В. Лисенко, М. А. Погорецький, М. В. Салтевський, С. М. Стахівський, В. В. Тіщенко, П. В. Цимбал, С. С. Чернявський, В. Ю. Шепітько та інші у своїх працях приділяли увагу теоретичним аспектам будови методики розслідування злочинів, а також проблемі окреслення обставин, які підлягають доказуванню під час розслідування окремих видів злочинів місцю.

С. М. Стахівський визначає метою кримінально-процесуального доказування – встановлення об'єктивної істини, а її досягнення можливо лише тоді, коли під час провадження у кримінальній справі з достатньою повнотою і достовірністю будуть встановлені усі факти і обставини, які мають значення для правильного вирішення цієї справи [1, с. 18].

На думку Р. С. Белкіна та Г. Г. Зуйкова структура кожної методики розслідування окремих видів злочинів включає в себе визначення обставин, що підлягають з'ясуванню при розслідуванні даного виду злочину, а також визначення особливостей відкриття кримінальних проваджень даної категорії.

Загальний перелік обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні закріплені у ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України [2]. Аналізуючи дану статтю КПК України, ми можемо зробити висновок, що слідчий під час розслідування жорстокого поводження з тваринами повинен встановити та дослідити всі обставини, які можуть вказувати на наявність або відсутність складу злочину, пом'якшувальних або обтяжуючих обставин для підозрюваного, тобто інформації, яка має кримінально-правове та кримінально-

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

процесуальне значення для правильного вирішення завдань провадження на будь-якому етапі розслідування.

Крім тих обставин, які зазначені в ст. 91 КПК України під час розслідування злочинів часто встановлюються такі обставини, які правового значення не мають і тому не потребують доведення, але необхідні в криміналістичному сенсі для успішного розслідування [3, с. 263]. Наприклад, не маючи даних про особу свідка і його взаємини з підозрюваним, вкрай важко визначити тактику допиту цього свідка, тобто є факти й обставини, які мають важливе криміналістичне значення, хоч підлягають встановленню, але не входять до предмета доказування у справі [4, с. 332]. Так, В. Ю. Шепітько виділив такі обставини, що підлягають доказуванню при розслідуванні кримінального провадження: просторово-часові зв'язки між окремими слідами злочину та обставинами події; ідентифікаційні та ситуаційні властивості слідів і їх доказову цінність; причини відсутності або наявності слідів як фактів, що суперечать природному перебігу аналогічних подій (негативні обставини) [5, с. 379].

З огляду на думки науковців та положення КПК України під час розслідування жорстокого поводження з тваринами слідчому необхідно встановити та доказати: 1) відомості, що стосуються події кримінального правопорушення: час, місце, спосіб вчинення та приховування злочину, знаряддя вчинення злочину, «слідова картина»; 2) підозрювана особа, вік, вираз життя, наявність чи відсутність попередніх судимостей, стан здоров'я та психіки, кількість осіб, які приймали участь у вчиненні злочину, роль у цьому кожного з них, обставини виникнення злочинного наміру, підготовка та приховування злочину; 3) причинно-наслідкові обставини: наявність причинного зв'язку між діями винних осіб та їх наслідками, виявлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину, і заходи, яких необхідно вжити для їх усунення; 4) інші обставини: встановлення винуватості обвинувачуваного у вчиненні кримінального правопорушення, форми вини, мотиву і мети; вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання.

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні є загальними та єдиними для всіх кримінальних правопорушень та визначені кримінальним процесуальним законодавством у ст. 91 КПК України. Крім того, знання

обставин надають можливість слідчому обрати алгоритм дій при розслідуванні злочину, а також встановлює цілі розслідування. З огляду на специфіку кожного виду злочину можна виділити індивідуальні компоненти обставин, які підлягають також доказуванню. Обставини, що становлять особливості предмета доказування у кримінальних провадженнях про жорстоке поводження з тваринами мають матеріально-правове, цивільно-правове, кримінальне процесуальне значення, які являються достатніми фактичними даними, що дозволяють вирішити завдання кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування: монографія. – К., 2005. – 272 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. (зі змінами) URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Гумін О., Коваль Ю. Обставини, що підлягають доказуванню під час досудового розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті / О. Гумін // Навчально-науковий інститут права та психології Національного університету “Львівська політехніка”. Вісник № 876. – Л., 2017., – с. 261-268
4. Криміналістика: учебник / Бурнашев Н. А., Быков В. М., Волынский А. Ф., Закатов А. А., и др.; под ред.: Волынский А. Ф., Филиппов А. Г. (отв. ред.) – М.: Спарк, 1998. – 543 с.
5. Криміналістика: Підручник / За ред. В. Ю. Шепітько. – К., 2001.

Денисенко Євгенія Миколаївна,
курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Христов Олександр Леонідович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ЗА НЕНАДАННЯ
ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ**

На працівників поліції покладається чималий ряд функцій, для виконання яких вони наділені рядом повноважень, чітко визначених у законодавчій базі України. Зокрема, окреслюючи деякі повноваження, законодавець часто робить це не дуже чітко, що тягне за собою негативні

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

наслідки. На нашу думку, проблема полягає у недосконалості українських нормативно-правових актах. Незважаючи на значний законотворчий досвід закордонних державних органів центральної влади, та досвід реформування правоохоронних органів європейських держав, сьогодні у окремих положеннях Закону України «Про національну поліцію» містять неточності та розбіжності з іншими законодавчими актами, які в свою чергу обумовлюють відсутність єдиної правозастосовної практики працівників правоохоронних органів. Таким проблемним, на наш погляд, є питання визначення основних обов'язків поліцейського щодо надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної допомоги, а також призначення відповідальності за її ненадання.

Особливу увагу слід приділити п. 4 ч. 1 ст. 18, згідно з яким одним із основних обов'язків поліцейського є «надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я», а також ч. 4 ст. 43, згідно з якою «поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу» [1].

Однак, звернувшись до інших нормативно-правових актів, можна побачити деякі розбіжності. Пропонуємо розглянути деякі особливості, визначеного нами питання.

Згідно зі ст. 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» медична допомога – це діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і паталогічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами [2].

Домедична допомога відповідно до Закону України «Про екстрену медичну допомогу» це невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані, та відповідно до закону зобов'язані здійснювати такі дії та заходи [3].

Категорії осіб, що можуть надавати домедичну допомогу визначено у Законі України «Про екстрену медичну допомогу». Такими є: рятувальники аварійно-рятувальних служб, працівники державної пожежної охорони, поліцейські, фармацевтичні працівники, провідники пасажирських вагонів, бортпровідники та інші особи, які не мають

медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти практичними навичками надання домедичної допомоги [3].

Виходячи з вищенаведених тверджень, основною характеристикою цих понять є наявність або відсутність професійних навичок у людини, що уповноважена надавати медичну або домедичну допомогу. Особами, що в праві надавати медичну допомогу визначаються лише професійно підготовлені медичні працівники.

З огляду на вище зазначенні положення, можна говорити про необхідність поліцейського відповідно до своїх обов'язків надавати лише домедичну допомогу. Однак, у законодавстві визначену іншу дефініцію – медична допомога.

З огляду на порушенні питання, вважаємо за необхідне звернутися до Кримінального кодексу України. Відтак, у статтях 135-136 ККУ вказано про відповідальність за ненадання особі допомоги [4, с. 57]. Постає цілком логічне питання, за що повинен нести відповідальність поліцейський, який не є кваліфікованим працівником медичної сфери: за ненадання першої медичної чи домедичної допомоги? Вивчаючи порушене питання, ми звернулися до загальновідомої інформації, що стосується підготовки поліцейських у США. Відтак, така підготовка включає у себе декілька етапів, одним з яких є медична підготовка майбутніх поліцейських. Медичне навчання включає декілька програм: від ЕМТ-1 до «Oregon EMT-4 paramedic» (приблизно 1200 годин), що у декілька разів перевищує години навчання, які дають вітчизняні навчальні програми для майбутніх правоохоронців. Не менш важливим етапом підготовки у США є обов'язкове підвищення кваліфікації один раз на три роки, адже необхідно поновлювати набуті знання, залучати нові методики надання домедичної допомоги [5].

У даній ситуації неможливо не наголосити на тому, що у США «більшість штатів мають закони, що регулюють невідкладну медичну допомогу, яка надається рятувальниками, офіцерами-правоохоронцями, парамедиками. Нещодавній перегляд такого закону у Каліфорнії тепер дозволяє офіцерам-правоохоронцям застосовувати джгути та гемостатичні засоби до поранених з проникаючою травмою. Багато патрульних офіцерів, як і вище керівництво правоохоронних органів у цьому штаті, зайняли позицію «Життя поліцейських важливі», тому необхідний подальший перегляд Title № 22 (закону, що власне і регламентує надання ПМД), аби дозволити офіцерам-правоохоронцям Каліфорнії можливість за належних тренувань та навчання проводити за невідкладних обставин голкову декомпресію, особливо у колег-офіцерів»[6].

Отже, ми вважаємо необхідним урегулювання на законодавчому рівні діяльність поліцейських у сфері надання першої домедичної допомоги, оскільки колізії норм законодавства ведуть до непорозумінь як функціонального характеру безпосередніх дій відповідальних осіб так і до можливих наслідків необґрунтованого кримінального переслідування.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII / (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379).
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/T280100.html
3. Про екстрену медичну допомогу: закон України від 05.07.2012 р. №5081-VI. URL: <http://norma.org.ua/document/legislation/zu/zu1/1.php>
4. Кримінальний кодекс України: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
5. Досвід різних країн світу в організації швидкої медичної допомоги URL: <http://ssmp.health.kiev.ua/index.php/36-svitova-istoriya/84-dosvid-riznikh-kraj-in-svitu-v-organizatsiji-shvidkoji-medichnoji-dopomogi-naselennyu-ta-istoriya-rozvitkusluzhbi-shvidkoji-medichnoji-dopomogi?showall=&start=7>.
6. Лоуренс Е. Хайскл Чому поліцейським потрібна медична підготовка? URL: <https://patriotdefence.org/ua/news/materiali/why-officers-need-advanced-medical-training.html>.

Іскра Анастасія Юріївна,

курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Плетенець Віктор Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОПИТУ СВІДКІВ ТА ПОТЕРПІЛИХ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Міжнародними організаціями, що досліджують проблеми боротьби зі злочинністю протиправний вплив на свідків, потерпілих й інших осіб визнано «найбільш розповсюдженим засобом підриву системи кримінального правосуддя». Ще Ганс Грос звертав увагу на наявність протидії розслідуванню, зокрема, шляхом давання неправдивих показань, удаваності з боку обвинуваченого чи свідка під час допиту [1, с. 125, 365]. Дана проблема потребує належної уваги і вирішення з урахуванням

результатів існуючих напрацювань, шляхом проведення відповідних досліджень вченими-криміналістами, фахівцями із судової та загальної психології, інших наук, інтереси яких певним чином стосуються вказаної проблеми.

Процесуальну безпеку свідків В.Я. Шапакідзе виділяє як загальне поняття, складовими якої є фізична, психологічна та матеріальна безпека. Фізична безпека – це стан захищеності особи від будь-якого неправомірного посягання на її життя, здоров'я, тілесну недоторканність, свободу пересування та вибір місця перебування або проживання. Психологічна безпека – це стан захищеності особи від будь-якого вторгнення в її психічну діяльність у зв'язку з участю у кримінальному процесі, що штучно створює критичну життєву ситуацію у вигляді стресів, конфліктів, кризи і (або) спричинює супутню шкоду її здоров'ю. Матеріальна безпека – це стан захищеності особи від будь-якого неправомірного посягання на її майно, наявні або потенційні доходи та матеріальні гарантії повноцінного учасника кримінального судочинства [2, с. 8]. Дане поняття захисту свідків та потерпілих повинно включати в себе забезпечення всіх трьох складових. Проте, поняття забезпечення безпеки у законі та теорії кримінального процесу нетотожне, при цьому в теорії наразі немає загальноприйнятого визначення «забезпечення безпеки».

Як свідчить практика розслідування, доволі часто виникали труднощі з виявленням неправдивих показань, на підставі чого приймалися помилкові рішення, які в подальшому суттєво ускладнювали процес встановлення злочинців. Відомо про це стає, зазвичай, після розслідування саме таких гучних злочинів. Все вищевказане свідчить про необхідність знання слідчими і оперативними працівниками основних ознак, що можуть свідчити про можливу недостовірність показань потерпілих і свідків внаслідок вчиненого щодо них протиправного впливу з боку злочинців та їх оточення. Така обізнаність дає змогу критично підходити до наданих показань, плануючи їх ретельну перевірку, що в цілому позитивно позначиться на строках, якості та повноті розслідування.

Нерідко ознаки, що свідчать про вплив на потерпілих чи свідків, можуть проявлятися у їх психофізіологічних реакціях: людина немовби «застигає» в будь-яких позах, іноді доволі незручних; сильне дрижання пальців рук, підвищена хаотичність рухів; запинка і тимчасова втрата мови, змінення тембру, ритму та висоти голосу; підвищене серцебиття; поблідніння чи почервоніння обличчя тощо. Певні ознаки відзначаються у діях потерпілих і свідків, які не піддалися такому впливу: висловлювання побоювань за свою та безпеку своїх рідних, пряме звертання за захистом до правоохоронних органів; поява в супроводі рідних, охоронців та інших осіб, що можуть забезпечити їх захист та ін. [3].

Наведені деякі ознаки впливу злочинців на свідків і потерпілих не вичерпують всієї їх різноманітності. Проте, знання хоча б основних ознак є необхідною складовою високої професійності співробітників

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

правоохоронних органів, передусім, органів досудового розслідування.

Отже, необхідність забезпечення безпеки особи, що сприяють правосуддю, обумовлена, насамперед, реаліями сучасного кримінального судочинства. Тиск на свідків і потерпілих і примус їх до дачі помилкових свідчень стають усе більш витонченими. Тому становить інтерес питання про захист свідків і потерпілих шляхом забезпечення конфіденційності даних про їхню особистість. Розкриття злочинів неможливо без надійної доказової бази. Оскільки ж свідчення свідків грають часто вирішальну роль у розкритті злочинів, вчинених організованими групами, саме так називані дистанційні (насамперед відео) показання свідків найбільше ефективно вирішують проблему захисту останніх від прямих і непрямих погроз, тиски чи залякування в ході процесуальних дій.

Список використаних джерел:

1. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. М. : ЛексЭст, 2002. 1088 с.

2. Шапакидзе В. Я. Обеспечение процессуальной безопасности частных лиц в досудебном уголовном производстве : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс ; криминалистика и судебная экспертиза ; оперативно- розыскная деятельность» / Вахтанг Ясонович Шапакидзе. – Волгоград, 2003. – 28 с.

3. Бобраков И. А. Воздействие преступников на свидетелей и потерпевших и криминалистические методы его преодоления : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. М., 1997. 22 с.

Коваленко Ілля Олександрович,
юрисконсульт 1 категорії,
Повне юридичне обслуговування
ВСП «Вагонне депо
Нижньодніпровськ-Вузол»
ДП «Придніпровська залізниця»

ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ

Важливе значення для ефективного розслідування кримінальних правопорушень мають слідчі (розшукові) дії подальшого етапу розслідування. Серед них обов'язково потрібно виокремити обшук. Тому що якраз він дозволяє виявити матеріальні сліди кримінально-караного діяння. Ретельна підготовка до цієї слідчої (розшукової) дії, правильне та доцільне використання відповідних тактичних прийомів під час її проведення, дозволяє набагато збільшити доказову базу та викрити

винних.

Стосовно поняття обшуку, слід зазначити, що О. О. Ексархопуло визначає його як слідчу дію, що полягає в примусовому обстеженні ділянок місцевості, приміщень, транспортних засобів чи осіб з метою виявлення та вилучення знарядь злочину, предметів і цінностей, здобутих злочинним шляхом, інших об'єктів, що мають значення для справи, а також розшукуваних осіб і трупів. [1]

Щодо його примусового характеру слід зазначити, що, як наголошують окремі науковці, елемент примусу в обшуку полягає у тому, що обстеження приміщень та інших об'єктів може здійснюватися без згоди обшукуваного. [2]

Тобто за обшуку слідчий має право відчиняти зачинені приміщення і сховища, якщо власник відмовляється зробити це сам. Здійснення обшуку, як доречно відмічає Р. І. Благута, пов'язане із вторгненням до сфери особистих інтересів особи, а також із певним обмеженням конституційних прав громадян на недоторканність особи та житла і тому потребує суворого дотримання регламентованого законом порядку проведення цієї слідчої дії. [3]

Значення обшуків у розслідуванні злочинів зумовлене тим, що нерідко їх результати містять початкові відомості, які доводять причетність осіб до злочинних дій і можуть бути основою висунення криміналістичних версій та планування розслідування злочинів. Крім того, усі виявлені під час обшуку матеріальні сліди злочину можна порівняти з інформацією, отриманою під час проведення інших слідчих (розшукових) дій: огляду місця події, допитів різних категорій осіб.

Важливе місце в тактиці обшуку займають організаційно-підготовчі заходи до його проведення.

Адже ретельно налагоджена діяльність під час безпосереднього проведення залежить від докладної підготовки до нього. З огляду на це, доречна позиція В. К. Лисиченка та Н. І. Клименко, стосовно того, що кожний обшук є неповторним та індивідуальним, оскільки визначається конкретними обставинами справи, характером об'єктів пошуку, особливостями особи, яка обшукується, специфікою об'єкта, що підлягає обшуку, та іншими обставинами кримінальної справи.

Разом з цим існує низка загальних рекомендацій, дотримання яких сприяє слідчому в отриманні оптимальних результатів обшуку. [4] Тобто загалом підготовка до обшуку являє собою систему заходів організаційного характеру.

На нашу думку найбільш повний перелік організаційно-підготовчих заходів до проведення обшуку надав К. О. Чаплинський, який на основі узагальнення поглядів вчених та сучасного стану слідчої діяльності, дійшов висновків, що серед них повинні бути:

- вивчення матеріалів кримінальної справи;
- збирання орієнтуючої інформації про: - особу злочинця, а також

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

членів його сім'ї, родичів та знайомих;

- усі епізоди злочинної діяльності;

- місця (об'єкти) обшуків;

- знаряддя (засоби) злочину та предмети, що здобуті злочинним шляхом і підлягають відшукуванню, та ін.

- аналіз та оцінка зібраної інформації та слідчої ситуації, що склалася на певному етапі розслідування, до ухвалення рішення про проведення обшуку;

- прийняття (ухвалення) рішення про проведення обшуку;

- планування та визначення часу проведення обшуку;

- створення оптимальних умов для проведення даної слідчої дії;

- визначення та підготовка необхідних науково-технічних і транспортних засобів;

- вирішення питання про застосування службово-розшукового собаки;

- добір необхідних учасників для проведення обшуку;

- визначення способу фіксації ходу та результатів обшуку;

- розробка заходів, що передбачають дії учасників обшуку у випадках виникнення непередбачуваних ситуацій або ускладнень;

- забезпечення безпеки учасників слідчої дії;

- складання плану проведення обшуку;

- проведення інструктивної наради (інструктаж) серед усіх учасників слідчої дії. [5]

Підводячи підсумок, зазначимо, що обшук є важливою слідчою (розшуковою) дією, яка має значення при розслідуванні великої кількості кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Эксархопуло А. А. Криминалистика в схемах и иллюстрациях : учебное пособие / СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. С. 207.

2. Гурев М. С. Убийства на «разборках» : методика расследования / М. С. Гурев. – СПб. : Питер, 2001. С. 227

3. Криміналістика : [навч. посіб.] / [Р. І. Благута, Р. І. Сибірна, В. М. Бараняк та ін.] ; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. К. : Атіка, 2012. С. 189.

4. Біленчук П. Д. Криміналістика : підруч. / [П. Д. Біленчук, В. К. Лисиченко, Н. І. Клименко та ін.] ; за ред. П. Д. Біленчука. 2-ге вид., випр. і доп. К. : Атіка, 2001. С. 312.

5. Чаплинський К. О. Організація і тактичні прийоми проведення одночасних обшуків / Науковий вісник Юрид. академії Мін-ва внутр. справ : зб. наук. праць. 2004. № 3 (17). С. 339.

Коломоєць Анастасія Віталіївна,
курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Плетенець Віктор Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ

Сучасна злочинність характеризується змінами не лише в кількісному, а більшою мірою в якісному відношенні. Невпинний розвиток техніки і технологій відіграє важливу роль у суспільному житті людини. Всюди ми зустрічаємося з представниками технологічного прогресу – вдома, на роботі та навчанні, в автомобілі і на вулиці. З'являються нові види злочинів зростає корисливо-насильницька спрямованість, дії злочинців стають жорстокими та зухвалими, підвищується професіоналізм і організованість злочинців. [1]

Прийняття нового КПК сприяло з'ясуванню питань про види та об'єкти пред'явлення для впізнання, суб'єктів впізнання, забезпечення безпеки особи, яка впізнає тощо. В чинному КПК (ст. 228) допит як слідчу (розшукову) дію замінено на невідоме опитування. Незважаючи на те, що у подальшому за результатами опитування складають протокол, це не знімає невизначеності, на що звертає увагу О.В. Лускатов [2].

Пошуково-пізнавальна діяльність у кримінальному провадженні як своєрідна модель має дві складові – процесуальну і криміналістичну. Слушною є думка П. Д. Біленчука, згідно з якою «...досягнення цілей у кримінальному судочинстві забезпечується лише за умови тісної взаємодії матеріально-правових, процесуальних і криміналістичних підходів за допомогою комплексного використання інформації, що в них міститься» [4]. Це твердження є різнозначним для пошуково-пізнавальної діяльності, досудового розслідування й пізнання в межах кожної окремої слідчої (розшукової) дії, зокрема і для пред'явлення для впізнання як процесуальної форми ідентифікації за уявними образами.

Пред'явлення для впізнання є видом криміналістичної ідентифікації за ідеальним відображенням (образом у думці) об'єкта (особи, речі тощо). Суб'єктом ідентифікації виступає людина, яка сприймала той чи інший об'єкт, запам'ятала його (зберегла у пам'яті його мислений образ) і може впізнати, якщо побачить знову. Саме мислений образ слід розглядати

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

ідентифікуючим об'єктом, а не свідка, потерпілого, підозрюваного як вважає В.О. Образцов [3]

Залежно від особливостей об'єкта, тотожність якого передбачається встановити, тактика слідчого в процесі пред'явлення для впізнання має свою специфіку.[5] Пред'явлення для впізнання людини проводиться у випадках:

- коли допитаний заявляє, що з людиною, про яке він дав показання, не знайомий, але бачив його, пам'ятає й може впізнати;

- коли допитаний повідомляє про кого зі своїх знайомих, але останній показання заперечує й затверджує, що допитаний йому не відомий;

- коли необхідно встановити людину, що не має документів або ту людину яка пред'явила документи, дійсність яких викликає сумнів.

Підтвердженням цьому є думка про те, що «коли допитуваний заявляє, що він не може описати ознаки об'єкта, або забув їх, хоч в минулому спостерігав його, але може впізнати, якщо йому його покажуть, то такий допитуваний може виступати в ролі особи, яка впізнає» [4].

Законодавець чітко зазначив, що особу, яка підлягає впізнанню, пред'являють впізнавачу разом з іншими особами тієї самої статі (не менше 3-х), які не мають різких відмінностей у зовнішності і одязі, а предмети — в числі інших однорідних предметів. Особи, речі, що пред'являють для впізнання, у момент їх ідентифікації знаходяться в статичному положенні (стоячи, сидячи тощо).

Застосування у пред'явленні для впізнання науково-технічних засобів — одна з важливих умов, що забезпечують ефективність його проведення, фіксації ходу і результатів. Ці засоби складаються з кіно-, фотоапаратів, магнітофона тощо. Використання їх залежить від виду впізнання, ознак об'єкта, що підлягає впізнанню, та інших даних. Вони повинні не мати різких відмін в одязі. [1]

Таким чином зазначення пред'явлення для впізнання в чинному КПК дає основу для вірного вирішення питань про відмежування цієї слідчої дії від інших. Цьому ж служать розроблені криміналістикою процесуальні правила проведення впізнання. Вони відіграють важливу роль при вирішенні багатьох питань впізнання.

Список використаних джерел:

1. Пред'явлення для впізнання [Текст] : навч. посібник / Є. Д. Лук'янчиков, О. М. Моїсеєв ; Донецький ін-т внутрішніх справ. - Макіївка : Графіті, 1998. - 104 с. - ISBN 966-95274-5-7

2. Лускатов О.В. Проблемні аспекти повторного пред'явлення для впізнання / О.В. Лускатов // Актуальні питання теорії і практики криміналістичної науки. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 50-річчю кафедри криміналістики та судової

медицини Національної академії внутрішніх справ, 23 січня 2015 р. – К.: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 111–114.

3. Образцов В.А. Криміналістика: курс лекцій / В.А. Образцов. – М., 1996. – 448 с

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. – Х.: Одіссей, 2013. – 1104 с

Костюченко Сергій Володимирович,
курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Бідняк Ганна Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
криміналістики, судової медицини
та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДАКТИЛОСКОПІЇ ЯК ГАЛУЗІ СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ

Вперше використав відбитки пальців на практиці для того щоб засвідчувати унікальність документів Вільям Грешель в 1857 році. Все почалося в Індії де В. Грешель працював у Британській адміністрації в місті Бенгалії, він засвідчував відомості індійських солдат імена яких В. Грешель не міг запам'ятати через те що їх було дуже багато, тому він посвідчував кожен документ відбитком пальців військового для ідентифікації останніх, цим він закриття питання шахрайства. через тривалий час він помітив що відбитки пальців це унікальний візерунок який з часом не змінюється. Свої спостереження він виклав у листі генеральному інспектору тюрем Бенгалії, але той його не сприйняв його серйозно думаючи що це маячня хворої людини.

Сьогодні метод ідентифікації особи по відбитку пальців називається дактилоскопія, його використовують в криміналістиці для ідентифікації осіб, за допомогою цього методу знаходять осіб що мають причетність до події кримінального характеру, і помилкова ідентифікація виключена, чи ні?

Кожна людина впевнена що відбитки пальців це унікальний візерунок і якщо на місці події знайшли відбитки умовного громадянина

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

«П», то це саме його відбитки. В 1905 році теорія ідентифікації особи по відбитку пальців, так звана «дактилоскопія», була вперше використана в криміналістиці, люди відбитки пальців яких було знайдено на місці події відразу визнавали винними. В світі немає наукових дослідів щодо унікальності відбитків пальців, тому стверджувати що ідентифікувати людину за слідами її пальців 100 відсотків антинауково, це підтвердив Американський спеціаліст по мікроскопії Девід Стони який говорить що віра в те рисунок папілярних ліній являється унікальним для кожної людини не є доведеним тому це продукт виняткової інтуїції.

Отже, існує два аргументи щодо унікальності папілярних ліній, що у кожної людини вони різні, перший ніхто начебто ніколи не зустрічав схожих узорів папілярних ліній, другий стверджує якщо папілярні лінії незбігаються навіть у близнюків, то чому вони можуть збігатися у інших людей. Всього два аргументи на користь «дактилоскопії», але ці аргументи не підкріплені науковими дослідженнями з приводу порівняння відбитків пальців, тому стверджувати що так воно має бути ми не можемо.

Вперше використав відбитки пальців на практиці для того щоб засвідчувати унікальність документів Вільям Грешель в 1857 році. Все почалося в Індії де В. Грешель працював у Британській адміністрації в місті Бенгалії, він засвідчував відомості індійських солдат імена яких В. Грешель не міг запам'ятати через те що їх було дуже багато, тому він посвідчував кожен документ відбитком пальців військового для ідентифікації останніх, цим він закрити питання шахрайства. через тривалий час він помітив що відбитки пальців це унікальний візерунок який з часом не змінюється. Свої спостереження він виклав у листі генеральному інспектору тюрем Бенгалії, але той його не сприйняв його серйозно думаючи що це маячня хворої людини.

Отже, як висновок дактилоскопію можна використовувати в криміналістиці з метою ідентифікації осіб, але для цього повинні бути наукові передумови, проведені досліді щодо схожих папілярних ліній ввести самі експерти що мають справу з дактилоскопією визнають той факт що ідентичні відбитки пальців можуть буди і це залежить від ймовірності знаходження однакових відбитків.

Список використаних джерел:

1. <http://cryptus.world/2017/09/13/kak-eto-rabotaet-daktiloskopiya.html>
2. <http://www.onin.com/fp/fphistory.html>
3. <http://finger-prints.com/fingerprnterror1.html>
4. <https://www.infoniac.ru/news/Nashi-otpechatki-pal-cev-ne-nastol-ko-unikal-ny.html>
5. <https://www.cbsnews.com/news/fingerprints-infallible-evidence/>
6. https://en.wikipedia.org/wiki/Brandon_Mayfield

Кравченко Анна Віталіївна,
курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Плетенець Віктор Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК, ВЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Тенденція щодо вчинення злочинів неповнолітніми останнім часом значно зросла в різних регіонах країни. Це свідчить про те, що підлітки не можуть пристосуватися до соціального середовища в якому вони зростають та перебувають. Рівень злочинності в країні росте з кожним днем, а такий прошарок населення відповідно до вікових категорії як підлітки є найвразливішими та досить швидко підпадають під вплив як негативних чинників, які є в середовищі в якому вони перебувають так і осіб, які пов'язані з кримінальним минулим і намагаються нав'язати їм свої поняття, як корисні. Тому це питання наразі досить актуальне і досліджується багатьма науковцями.

Так приділяючи увагу злочинності неповнолітніх слід звернутися до її структури, яка приводить нас до такого висновку, що найбільш поширеними видами злочинів вчинених неповнолітніми є: крадіжки, грабежі, розбійні напади, хуліганство, акти вандалізму, викрадення транспортних засобів [1].

Тож приступимо до розгляду такої категорії як - розслідування крадіжок, учинених групами неповнолітніх. Дана форма злочинності має свої специфічні особливості. Адже ці злочини характеризуються великим обсягом і трудомісткістю слідчих (розшукових) дій у зв'язку з груповим характером цих злочинів, значною кількістю версій, розширенням кола обставин, що підлягають встановленню, залученням додаткових учасників до процесуальних дій, а саме не тільки слідчого, але і оперативних працівників, законних представників, педагогів, психологів або лікарів [2, с.4].

Це свідчить про те, що кримінально-процесуальним законодавством врегульовані норми щодо встановлення додаткових гарантій захисту прав та законних інтересів неповнолітніх, які потрапили у сферу злочинності. Тобто, вони спрямовані на повноцінне забезпечення прав цих осіб та

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

виконання ними відповідних обов'язків.

Отже, враховуючи складність та об'ємність інформації, яка підлягає дослідженню необхідно вже на початковому етапі розслідування крадіжок, вчинених групами неповнолітніх здійснити планування. Тобто за вже отриманими відомостями, які все ж являються недостатніми в повному обсязі потрібно звернутись до такої алгоритму, який вміщує в себе: «типові слідчі ситуації – типові слідчі версії – програма розслідування – системи слідчих (розшукових) дій (тактичні операції)» [3, с. 27].

Виходячи із вщезазначеного алгоритму слід здійснити висунення декількох версій, що стосуються залучення дорослого організатора злочину, вчинення злочину знайомими потерпілого, інсценування крадіжки і т.д. Дослідження версій надасть можливість зібрання повної інформації щодо обставин вчинення злочинів, кола осіб які були в даному випадку залучені. Якщо всі факти прямо вказують на те, що все ж таки злочин вчинений саме неповнолітніми то перш за все треба дослідити постійні місця їх перебування, мету об'єднання їх у групу, що і висвітлить мотиви вчинення ними саме таких видів злочину, усіх осіб яким були відомі обставини вчинення злочину, оцінити і віднайти серед учасників групи найсильнішого та найслабкішого задля встановлення з ними психологічного контакту та можливості здійснення такого прийому, як прихована маніпуляція на рівні психологічної свідомості, задля розкриття усіх моментів, які можливо не були озвучені іншими. Це дозволить конкретизувати висунуті раніше версії про обставини злочину і осіб, які вчинили його та уточнити напрями розслідування, які і будуть залежати від ступеня визначеності зібраної до цього часу інформації [4].

Адже, інформація що отримана внаслідок висунутих, відкорегованих і проаналізованих версій, перевірених алібі, проведення очних ставок, повторних детальних допитів і виступатиме підґрунтям для проведення всіх необхідних експертиз, додаткових допитів, оглядів, іноді повторних обшуків [5].

Таким чином розслідування крадіжок вчинених групами неповнолітніх потребують оперативності, швидкого аналізу відомостей, отриманих на початку планування, умілого застосування слідчим тактичних і психологічних прийомів. Слід наголосити на тому, що коло учасників, які фігурують в данному провадженні в процесі розслідування може змінюватись і це вимагає застосування специфічних підходів до планування. Тож, з усього вищезазначено слід прийняти до уваги та проаналізувати те, що без планування та правильної організації розслідування крадіжок, вчинених неповнолітніми, тягне за собою неможливість швидкого та ефективного розкриття цих злочинів. Адже не дослідження версій, які були висунуті в плані розслідування та їх не оновлення у зв'язку із нововиявленими відомостями, а також не

прописувати програми розслідування не призведе до успішних результатів.

Список використаних джерел:

1. Особливості розслідування злочинів неповнолітніх [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://studme.com.ua>.
2. Настільна книга слідчого: наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. – 728.
3. Сорока І. В. Особливості проведення слідчого огляду за фактами вчинених неповнолітніми крадіжок майна громадян / І. В. Сорока // Наук. вісн. Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ. – 2013. – № 4. – С. 444–449.
4. Манжос І. О. Планування розслідування крадіжок, учинених групами неповнолітніх / І. О. Манжос. // Теорія і практика правознавства. – 2015. – №2. – С. 11.
5. Журавель В. А. Профілактичні заходи слідчого в структурі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів / В. А. Журавель // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики ; Харків. наук.-дослід. ін-т судових експертиз ім. М. С. Бокаріуса. – Х. : Право, 2013. – Вип. 11 – С. 24–31.

Курганова Діана Романівна,
курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
унверситету внутршніх справ
Науковий керівник:
Плетенець Віктор Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕВЕРБАЛЬНОЇ
КОМУНІКАЦІЇ В РОЗСЛІДУВАННІ**

Для забезпечення швидкого та ефективного розслідування злочинів, криміналісти якнайчастіше звертають свою увагу на нові, методи отримання інформації в слідчій, експертній та судовій діяльності. Практика свідчить про те, що для отримання правдивої інформації при здійсненні кримінального провадження традиційні методи не завжди є результативними і, тому їх застосування нетрадиційних методів взагалі та невербальної комунікації зокрема, набуває вагомого значення.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Термін «невербальний» відноситься до будь-яких форм людського спілкування, крім усного або письмового мовлення. Невербальною комунікацією, взагалі, вважають систему знаків, які використовуються у процесі спілкування та відрізняються від мовних засобами та нормою виявлення [1]. Таким чином, невербальна комунікація виступає процесом передачі інформації шляхом використання невербалізованих сигналів.

Під невербальною комунікацією при розслідуванні злочинів Я. В. Комісарова та В. В. Семенов вважають процес передачі, прийому, інтерпретації і перетворення інформації, що здійснюється учасниками кримінального провадження за допомогою немовних засобів спілкування [2].

Однак, сприйняття даної інформації є ваговою складовою діяльності й працівників інших правоохоронних органів, зокрема слідчих. В ході проведення окремих слідчих (розшукових) дій слідчий має побачити можливі прояви невідповідностей вербальної та невербальної мови. Їх виявлення має стати підґрунтям для формування припущень про неправдиві свідчення та їх причини. Це, у свою чергу, обумовлюватиме аргументоване застосування тактичних прийомів, визначення ходу проведення як окремих слідчих (розшукових) дій так і розслідування.

Якщо ж правоохоронці не володіють навичками невербальної комунікації, втрачається значна частина інформації, що унеможлиблює встановлення всіх обставин кримінального провадження.

Процес невербальної комунікації складається з декількох видових форм передачі інформації. Виділяється:

1. Оптико – кінетична – включає в себе експресивно – виразні рухи обличчя і тіла (міміка та пантоміміка) та руху очей (візуальний контакт);
2. Проксемічна або просторова, яка включає в себе такі елементи, як дистанція спілкування та просторова орієнтація учасників спілкування;
3. Акустична, яка включає в себе такі підвиди, як: просодична (вокальні якості голосу, тембр, діапазон, тональність) та екстралінгвістичну (темپ мови, включення в мову пауз та інших засобів, таких як кашель, сміх, плач та ін.);
4. Ольфакторна, яка відповідає за визначення запахів;
5. Тактильно – кінетична, яка містить такі елементи: рукостискання, поцілунки та дотики [3].

Використання невербальної комунікації має два важливих аспекти: перший – це те, ким є, насправді, дана особа, а другий – реакція останньої на ту чи іншу ситуацію. При проведенні слідчих (розшукових) дій, слідчий аналізує мову учасників процесу, а також отримує важливу орієнтовану інформацію. Варто наголосити, що зміст переданої інформації може вказувати на правдивість свідчень та, відповідно, зайняту учасником позицію. Неправдивим свідченням властивий блідий емоційний та

інформаційний фон. Насамперед, це пов'язано з тим, що допитуваний, не може відтворити ті емоційні хвилювання, які він в дійсності повинен був відчувати, вчинюючи кримінальне правопорушення. Відповідно, слідчий має звернути увагу на те, що емоційний стан допитуваного не відповідає тій інформації, яку він передає. Однак, не виключено, що причиною невідповідності є стан схвилюваності допитуваного. Наведене необхідно враховувати слідчому в ході спостереження та налізу зчитаної невербальної інформації. Для того, щоб звести до мінімуму помилки при трактуванні жестів, необхідно розглядати невербальні засоби у сукупності із вербальними.

Таким чином невербальна комунікація є ваговою складовою в діяльності правоохоронних органів в отриманні відомостей. При цьому вона має бути проаналізована у сукупності з вербальною інформацією, що мінімізує можливі помилки в оцінці даних. Слідчі (розшукові) дії мають бути організовані таким чином, щоб звести до мінімуму неумисну передачу правоохоронцями невербальної інформації зацікавленим особам.

Список використаних джерел:

1. Hoffman J. L. The Juror as Audience: The Impact of Non-verbal Communication at Trial. *Litigation Journal*. 2013. Vol. 32. № 3. P. 1-9.
2. Комиссарова Я.В., Семенов В.В. Особенности невербальной коммуникации в ходе расследования преступлений : монография. Москва : Юрлитинформ, 2004. С. 13-14.
3. Психология и этика делового общения: учебник для студентов вузов. 5 – е изд. Москва : ЮНИТИ - ДАНА, 2015. 415 с.

Літун Олег Олегович,
аспірант кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ РОЗШУКУ ОСОБИ

Для встановлення місця перебування осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду необхідно проводити комплекс різноманітних спеціальних заходів. Практика правоохоронних органів України свідчить про необхідність використання у ході оперативної та слідчої діяльності з розшуку осіб спеціальних технічних засобів, інформаційно-пошукових систем, можливостей операторів мобільного зв'язку, операторів, що надають доступ до мережі Інтернет тощо. Така інформація, при належному її аналізі, дозволяє встановити перебування конкретної особи, визначити коло спілкування таких осіб, організувати заходи щодо безпосереднього їх затримання правоохоронними органами.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Безперечною правовою підставою є положення зазначені в Кримінально процесуальному кодексі України (далі КПК), а саме в ст. 281. Так, зазначається про можливість оголошення розшуку, складання постанови про розшук та можливість доручення проведення розшуку оперативним підрозділам. Залежно від слідчої ситуації, що склалась на момент здійснення розшуку осіб, наявної інформації про таких осіб та можливих місць їх переховування слідчий, оперативний співробітник розробляють відповідний план розшуку, де враховуються всі можливі варіанти встановлення місця знаходження конкретної особи.

Організація та безпосередня діяльність щодо розшуку осіб слідчим чи співробітниками оперативних підрозділів включає в себе, перш за все, проведення заходів щодо отримання необхідної інформації про:

- 1) загальну характеристику особи, що розшукується;
- 2) можливі місця її перебування (родичі, знайомі, близькі особи тощо);
- 3) коло друзів, знайомих, колег по роботі, з якими спілкувалася особа, що переховується від досудового розслідування;
- 4) використання особою предметів та засобів, за допомогою яких може бути визначено її місцезнаходження (державний номер автомобіля; номер мобільного телефону; номер банківської платіжної картки; паспортні дані; картка платника податків (ідентифікаційних код);
- 5) використання особою акаунтів соціальних мереж (фейсбук, твітер тощо);
- 6) наявність інформації про предмети, які мають значення для безпеки із проведення заходів щодо затримання особи (наявність зброї) тощо [1].

Про те існують такі випадки, коли особа є безвісно зниклою (яка не являється підозрюваною, обвинуваченою) і її оголошують в розшук. В такому випадку процес розшуку регулюється такими нормативно-правовими актами законодавчого рівня, як Кримінальний кодекс України, КПК, закони України «Про Національну поліцію України» та «Про оперативно-розшукову діяльність». Якщо особа визнана безвісно відсутньою, то в такому випадку правоохоронні органи повинні відкрити кримінальне провадження за фактом злочину згідно ст. 115 КК ("Вбивство"), оскільки є доволі висока ймовірність того, що ця особа стала жертвою злочину [2]. У КПК визначено, що у випадку подання заяви, повідомлення за фактом безвісного зникнення людини протягом 24 годин, якщо за цей час не буде встановлено її місце знаходження, відкривається кримінальне провадження [3].

Спільний наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерства фінансів України та Міністерства юстиції України від 16

жовтня 2012 року №114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих розшукових дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» визначає порядок і методичку проведення негласних (слідчих) розшукових дій з метою встановлення безвісно відсутньої особи [4].

Крім того, організація і тактика розшуку безвісно відсутніх осіб регулюються відомчими нормативно-правовими актами обмеженого доступу.

Список використаних джерел:

1. Лисенко О.В. Слідчі (розшукові), процесуальні та організаційні дії в механізмі розшуку осіб, які переховуються від досудового розслідування та суду. Юридичний часопис НАВС. №1. 2015 р. С. 74-75.

2. Кримінальний кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

4. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих розшукових дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерства фінансів України та Міністерства юстиції України від 16 жовтня 2012 року №114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

Маляренко Софія Андріївна,

курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Плетенець Віктор Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОГО, ЯКИЙ ЗНАХОДИТЬСЯ У СТАТУСІ «ПІДОЗРЮВАНОВОГО»

Слідчі (розшукові) дії функціонують у межах узгодженої цілісної системи, що направлена на збір, дослідження, оцінку й використання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

доказів і характеризується певним ступенем єдності і кримінально-процесуальному, морально-етичному, психологічному та організаційно-тактичному аспектах. У свою чергу центральне місце на початковому етапі розслідування злочинів, вчинених неповнолітніми, займає допит підозрюваного. Дана слідча (розшукова) дія є найбільш поширеною в одержанні інформації про подію.

Допит – це процесуальна дія, що являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть у ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини в справі [1, с.252].

Допит неповнолітньої особи відбувається, за загальним правилом, через його батьків або інших законних представників. Інший спосіб виклику допускається лише у випадку, коли це обумовлено обставинами провадження.

Підготовка до допиту передбачає всебічне та глибоке вивчення особи неолітнього, умов, у яких він живе й виховується; визначення моменту й часу проведення цієї слідчої дії; з'ясування кола осіб, яких потрібно залучити до участі в допиті; розробку плану його проведення; визначення формулювань основних і контрольних питань, а також усунення причин, які заважають неповнолітньому давати правдиві свідчення[2, с.408-411].

Момент і тактика допиту неповнолітнього підозрюваного визначається особливостями психології підліткового віку.

Перед початком допиту необхідно зняти напруженість, заспокоїти неповнолітнього та прийняти заходи для встановлення психологічного контакту з ним. Слідчому необхідно точно виражати свої думки. Треба, щоб мова його була живою, виразною. Якщо неповнолітній не може об'єктивно оцінювати свої дії, допит його можна відкласти [3, с.432].

Перший допит неповнолітнього як підозрюваного є важливим, оскільки нерідко він стає основним і вирішальним. Необхідно, щоб під час цього допиту були отримані об'єктивні і повні свідчення.

Під час першої зустрічі необхідно з'ясувати умови життя й виховання неповнолітнього, коло його товаришів, проведення часу, інтереси і захоплення. Неповнолітньому необхідно більш детально, на відміну від дорослого, пояснити, у здійсненні якого злочину він підозрюється [4, с.232].

Перед допитом важливо завчасно підготувати питання, які доцільно поставити перед неповнолітнім. Вони повинні бути конкретними й нескладними з точки зору їхнього смислового навантаження. У них не повинно бути ніяких фактичних даних, які змогли б підказати неповнолітньому або навести його на думку про обставини вчиненого злочину.

Вільну розповідь неповнолітнього, яка нерідко буває фрагментарною й недостатньо конкретною, треба вислухати, не перебиваючи й не ставлячи жодних питань.

Таким чином, допит неповнолітніх підозрюваних є однією з найбільш інформаційно ємних слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів. У той же час дана процесуальна дія обумовлює необхідність ретельної підготовки до неї. Тактика допиту неповнолітніх має враховувати, у першу чергу, їх особистісні характеристики. Лише за дотримання ряду умов може бути проведений ефективний допит осіб зазначеної категорії.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика : [підручник] / [В,М,Глібко, А.Л.Дудніков, В.А.Журавель та ін.] ; за ред. В.Ю.Шепітько. – К. : Дім «Ін Юре», 2001. - 684 с.
2. Баранчук В. В. Проблеми формування психологічного контакту при допиті на досудовому розслідуванні. Актуальні питання досудового розслідування та сучасні тенденції розвитку криміналістики : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 5 груд. 2014 р. Харків : ХНУВС, 2014. С. 408–411.
3. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : моногр. Харків : Харків юрид., 2007. 432 с.
4. Тетюев С. В. Допрос несовершеннолетнего обвиняемого в стадии предварительного расследования (процессуальный и криминалистический аспекты). М. : Юрлитинформ, 2010. 232 с.

Мельник Юлія Станіславівна,
курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Павлова Наталя Валеріївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

Допит є однією з найпоширеніших форм отримання будь-якої інформації, яка має значення для розкриття злочину. Під час проведення допиту слід враховувати низку критеріїв, які можуть вплинути на хід допиту як у негативному плані, так і в позитивному. У результаті допиту

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

здобувається і перевіряється досить значна частина фактичних обставин кримінального правопорушення, встановлюються мотиви та мета, а також умови, за яких воно вчинялося. Також, в ході допиту можна здобути інформацію, що допоможе запобігти злочину, що готується на певному етапі.

Одними із значущих критеріїв є: вікові та психологічні особливості особи, що обумовлені індивідуальністю, у тому числі станом неповноліття. Цей віковий період характеризується несформованою психікою, відсутністю достатнього досвіду і наявністю негативних ключових факторів, які безпосередньо впливають на подальший розвиток неповнолітньої особи, яка була залучена до кримінального провадження. Кримінальним процесуальним кодексом України (далі - КПК) встановлено певний порядок допиту малолітньої та неповнолітньої особи, який направлений на забезпечення зменшення негативного впливу на ще недостатньо сформовану психіку даної категорії осіб. Слід визначити 4 найголовніші аспекти, яких слід дотримуватися під час проведення допиту. Першим аспектом є процесуальний - він забезпечує суворе дотримання вимог закону щодо підготовки, проведення та фіксації допиту. Другим є педагогічний (виховний) допит - він будується на основі індивідуального підходу, прояві чуйності до особистості неповнолітнього. Третій це - психологічний, базується на урахуванні психо-вікових, гендерних особливостей, соціально-психологічної характеристики, темпераменту допитуваного. І нарешті четвертим аспектом є тактичний – полягає в використанні тактичних прийомів допиту залежно від ситуації, що складається [1, с. 16].

Неповнолітні, тобто особи які не досягли вісімнадцятирічного віку, класифікуються на такі вікові категорії: 1) дитячий вік – до 1 року; 2) раннє дитинство – від 1 до 3 років; 3) дошкільний вік – від 3 до 7 років; 4) молодий шкільний вік – від 7 до 11-12 років; 5) підлітковий вік – від 11-12 до 14-15 років; 6) старший шкільний вік – від 14-15 до 18 років. Всі ці категорії можуть бути допитані в ході кримінального провадження [2].

Саме розподіл на такі категорії допомагає обрати правильну тактику під час допиту. Для того, щоб не допустити помилок при обранні тактики, слід знати певну характеристику представників кожної категорії. Діти дошкільної вікової категорії характеризуються кмітливістю.

При відтворенні події, що спостерігалася ними, діти можуть свідчити про факти, яких не помітили дорослі. У цьому віці діти не мають достатньої здатності до послідовного логічного мислення і можуть давати лише нескладні відповіді на прості до сприйняття їм запитання. У дітей дошкільного і молодшого шкільного віку притаманна наявність підвищеного навіювання та схильність до фантазування. Підліткам притаманні імпульсивність, швидка зміна настрою. Адже в них з'являється

почуття так званої «дорослості». Ці якості можуть бути причиною відмови від спілкування зі слідчим і повідомлення необхідної інформації. Для старшого шкільного віку притаманна схильність до авторитетної групи або конкретної авторитетної особи.

Також слід готуватися до допиту неповнолітньої особи заздалегідь. Продумати питання, обстановку та можливі труднощі, що можуть виникнути в ході спілкування (при можливості продумати методи їх розв'язання). Зручна обстановка для допитуваного допоможе налагодити добрий контакт та налаштувати допитуваного на спілкування без будь-яких напружень. Запитання мають бути простими, доступними для розуміння допитуваного будь-якого віку.

Також слід виділити специфічні тактичні прийоми допиту, а саме: 1) роз'яснення важливості повідомлення правдивих показань; 2) демонстрація поінформованості про обставини життя допитуваного, його потреби, інтереси; 3) роз'яснення сутності та значення пред'явлених і оголошених матеріалів; 4) роз'яснення неправильно зайнятої позиції. Якщо свідком є неповнолітня особа, яка не досягла 14 років, допит має проводитися у присутності педагога. Присутність педагога при допиті свідків віком від 14 до 16 років не є обов'язковою. Це питання у кожному випадку вирішує сам слідчий. У разі необхідності при допиті неповнолітнього свідка можуть бути присутніми лікар, батьки чи інші законні його представники (стаття 226 КПК) [2].

Втім, існують випадки, коли присутність батьків буде лише заважати допиту. Це стосується тих ситуацій, що викликають сором'язливість при присутності батьків під час розмови зі слідчим, прокурором.

Важливе тактичне значення має і тривалість самого допиту. Неповнолітні можуть бути уважними певний проміжок часу, тому тривалість допиту не повинна перевищувати 15 хвилин для дітей віком до 7 років і 1 години для дітей віком до 14 років[3].

Виходячи з усього можна зробити такий висновок, що однією із особливостей при підготовці і проведенні допиту малолітньої чи неповнолітньої особи є правильно складений план проведення самого допиту та правильно обрана тактика ведення розмови. Знання та врахування усіх особливостей допитуваного допоможе отримати більш точний та очікуваний результат від допиту. Також тримати інформацію, що буде корисна та придатна для використання у ході кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Лукьянов Е. Особенности допроса несовершеннолетнего свидетеля и потерпевшего. Закон и жизнь. 2005. № 1. С. 15-18.
2. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Порубов Н.И. Тактика допроса на предварительном следствии: учеб. пособие, М.: БЕК, 1998. 208 с.

Мєлковська Анна Олегівна,

курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
унверситету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Плетенець Віктор Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ

Обшук житла чи іншого володіння особи проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

У ст. 64 КУ встановлено, що обмеження конституційних прав і свобод може застосовуватись виключно у випадках, передбачених Конституцією України. Згідно зі ст. 30 Конституції України не допускається проникнення до житла чи іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду за виключенням невідкладних випадків, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину [1].

Виходячи з цього, слід дійти до висновку, що прокурор у конституційний спосіб може виконувати повноваження слідчого судді щодо надання дозволу на проведення обшуку лише за таких обставин:

1) якщо в клопотанні ставиться питання про отримання дозволу на обшук особи або об'єктів, що не є житлом чи іншим володінням особи;

2) якщо в клопотанні ставиться питання про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи у одному з невідкладних випадків, визначених ст. 30 Конституції України.

Таким чином, прокурор не вправі вирішувати питання про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, якщо відсутній невідкладний випадок, пов'язаний із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у

вчиненні злочину, навіть за умов введення воєнного, надзвичайного стану чи проведення антитерористичної операції.

Згідно з ч. 2 ст. 233 КПК під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи [2]. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» від 6 листопада 2015 р. щодо поняття «житло» у п. 22 дає наступні визначення: «Під житлом потрібно розуміти приміщення, призначене для постійного або тимчасового проживання людей (будинки, квартира, дача, номер у готелі тощо). До житла прирівнюються також ті його частини, в яких може зберігатися майно (балкон, веранда, комора тощо), за винятком господарських приміщень, не пов'язаних безпосередньо з житлом (гараж, сарай тощо). Поняття «інше приміщення» включає різноманітні постійні, тимчасові, стаціонарні або пересувні будівлі чи споруди, призначені для розміщення людей або матеріальних цінностей, виробниче або службове приміщення підприємства, установи чи організації, гараж, іншу будівлю господарського призначення, відокремлену від житлових будівель, тощо» [3].

Проаналізувавши практику Європейського суду з прав людини (далі ЄСПЛ) з порушення ст. 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [4], можливо зробили висновки, що в ній поняття «житло» тлумачиться досить широко і охоплює не лише «домівку», а й інші об'єкти, які за законодавством України житлом не визнаються, а належать до іншого володіння особи. Розділяємо точку зору Ю.Б. Хім'яка щодо обов'язкового визнання правозастосовними органами України і тих об'єктів, які охоплюють поняття «житло» відповідно до рішень ЄСПЛ, з обов'язковим посиланням на такі рішення [5].

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що забезпечення особистих прав і свобод людини, їх захист і ефективна реалізація є одним з головних завдань правової держави, особливе значення яких має місце саме в кримінальному судочинстві. У системі особистих конституційних прав і свобод людини і громадянина важливе місце належить суб'єктивним правам на недоторканність житла та іншого володіння особи, яке є невід'ємним елементом особистої свободи людини.

Список використаних джерел:

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року : станом на 15.03.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Про судову практику у справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного суду України від 6 листопада 2009 року № 10 : станом на 02.06.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>.
4. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 р. : набрання чинності для України 11.09.1997 р. : станом на 01.06.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Хім'як Ю.Б. Захист прав на повагу до житла у практиці Європейського суду з прав людини (кримінально-правовий аспект) / Ю.Б. Хім'як // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 3. – С. 261–265.

Михайська Поліна Вадимівна,
курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Бідняк Ганна Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
криміналістики, судової медицини
та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АЛКОГОЛІЗМ: ОСОБЛИВОСТІ СУДОВО-ПСИХІАТРИЧНОЇ ОЦІНКИ

Проблема пияцтва та алкоголізму в останні роки значно загострилась в усьому світі. За даними ВООЗ більше 3 мільйонів людей загинули в результаті шкідливого вживання алкоголю у 2016 році.

Сп'яніння від надмірного споживання алкоголю послаблює гальмівну діяльність кори головного мозку. Воно викликає емоційну нестійкість,

мінливість почуттів і настрою. Систематичне пияцтво згубно впливає на моральний і інтелектуальний рівень розвитку особистості, викликає антисоціальні та аморальні спонукання, егоїстичні спрямування. Все це прогнозовано призводить до скоєння злочинів. Хронічний алкоголізм тягне за собою фізичне і моральне виродження особистості. Пияцтво чинить негативний вплив на оточуючих, особливо на молодь, і тим самим також сприяє збільшенню кількості правопорушень. На думку міжнародних експертів в Європейському регіоні та в країнах Америки жахливі наслідки надмірного вживання алкоголю: хвороби, травми, правопорушення залишаються неприпустимо високими. Крім впливу на здоров'я алкоголізм є причиною питомих соціальних та економічних втрат конкретними особами і суспільством загалом. Це проблема яка свідчить про культурний рівень нації, ступінь розвитку охорони здоров'я та його захисту, в тому числі і шляхом примусового лікування.

В правовому полі алкоголізм розцінюється як хворобливий стан особи. Розлади здоров'я - фізіологічні, психічні, вегетативні і неврологічні, які виникають при систематичному вживанні алкогольних напоїв, потребують тривалого лікування. Незалежно від призначеного покарання, суд може застосувати до особи, яка має хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб, примусове лікування. В разі призначення покарання у виді позбавлення волі чи обмеження волі примусове лікування здійснюється за місцем відбування покарання. В інших випадках — у спеціальному лікувальному закладі.

На основі висновку медичної комісії суд виносить рішення про застосування примусового лікування від алкоголізму під час відбування засудженим терміну покарання.

Особи, які страждають на хронічний алкоголізм і наркоманію, засуджені до видів покарання, що не пов'язані з позбавленням волі, підлягають примусовому лікуванню в медичних установах зі спеціальним лікувальним і трудовим режимом.

Судово-психіатрична експертиза особи, що скоїла правопорушення в результаті зловживання алкоголем є однією з найбільш частих і складних. Так, наприклад, важливо з'ясувати: в стані звичайного алкогольного сп'яніння чи патологічного сп'яніння було скоєно правопорушення, бо, зрештою, це питання осудності чи неосудності відповідно.

Динаміка і ступінь сп'яніння залежать від кількості вжитого алкоголю, загального стану організму та функціональних особливостей вищих структур головного мозку. Перевірка на наявність в організмі алкоголю відбувається за допомогою визначення концентрації етанолу в крові, яка виражається в проміле. Клінічні прояви ступенів сп'яніння певною мірою корелюють із вмістом алкоголю в крові. При легкому ступені цей вміст становить до 0,5-1,5, при середній - 1,5-2,5, при тяжкій - до 6 проміле. Періодично в суспільстві ведуться дискусії щодо максимально допустимих рівнів алкоголю в крові людей, зайнятих в тих чи

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

інших сферах діяльності. Скажімо в ряді європейських країн діє нульова толерантність до алкоголю в крові водіїв.

Методи діагностики різних видів сп'яніння постійно удосконалюються, інтенсивно розробляються нові підходи.

Встановлюючи факт і ступінь алкогольного сп'яніння, слід мати на увазі, що в період, коли відбувається всмоктування алкоголю зі шлунка і кишечника, концентрація алкоголю в крові вища, ніж у сечі. У середньому всмоктування триває від 1,5 до 3 год. Процес всмоктування алкоголю в кров в основному відбувається в дванадцятипалій кишці. Завдяки малому розміру молекул і доброї розчинності у воді алкоголь легко всмоктується і переноситься кровотоком через її проникні стінки, всіяні кровоносними судинами. Надходження алкоголю зі шлунка в тонкий кишечник може перекритися клапаном, якщо вміст алкоголю в напої високий. Цим пояснюється той факт, що іноді у людини, яка вжила 100-150 мл горілки не поївши, концентрація алкоголю у крові нижча в порівнянні з очікуваною протягом досить тривалого часу. У хворих на алкоголізм ця фаза коротша, як і при фізичному навантаженні. Навпроти, при нервово-психічному збудженні вона довша. Швидкість резорбції знижується при травмах голови через уповільнення метаболізму в організмі. Результати судово-хімічного дослідження виявленої концентрації етанолу в крові та сечі не повинні механічно переноситися на оцінку ступеня алкогольної інтоксикації, бо залежно від низки факторів швидкість всмоктування та виділення алкоголю, ступінь сп'яніння (а отже, вплив алкоголю на поведінку) може змінюватися.

У судово-психіатричній практиці прийнято розрізняти звичайне алкогольне сп'яніння, яке відмежовують від патологічного сп'яніння. Прийнято розрізняти легку, середню і важку ступінь звичайного алкогольного сп'яніння.

У стані звичайного алкогольного сп'яніння немає тієї сукупності ознак, які властиві присмерковому (сутінковому) розладу свідомості. Це свідчить, що психічні розлади при звичайному сп'янінні не можуть бути ототожені з психотичними розладами. В деяких випадках при скоєнні злочину в стані звичайного сп'яніння здатність особи розуміти свої дії і керувати ними лише послаблюється. Тобто, хоча п'яний чоловік гірше контролює свою поведінку, у нього зберігається здатність критично ставитись до своїх дій і стійкий контакт з навколишнім світом і всі його вчинки мають певний мотив. Все це виключає звичайне алкогольне сп'яніння в законодавстві з тих психотичних розладів, які обумовлюють неосудність. Більше того, при визначенні покарання скоєння злочину в стані сп'яніння визнається обставиною, що обтяжує карну відповідальність.

Натомість патологічне сп'яніння, що виникає на тлі алкогольної

інтоксикації, якісно не має нічого спільного з клінічними проявами звичайного алкогольного сп'яніння.

Дослідженнями вітчизняних і зарубіжних судових психіатрів було доказано, що соціальна небезпечність хворих виникає в періоди загострень психічного стану, з трансформацією та ускладненням психопатологічних синдромів. Ступінь соціальної небезпечності хворого залежить від гостроти психічного стану та його динамічності. Найчастіше суспільна небезпечність особи з'являється тоді, коли в картині галюцинаційно-маячних розладів з'являються елементи синдрому Кандинського-Клерамбо чи наявна депресія ускладнюється за рахунок появи галюцинаційних і маячних переживань. Люди з проявами алкогольних психозів скоюють соціально небезпечні дії переважно в періоди ускладнення клінічної картини білої гарячки маячними синдромами, а також в стані алкогольних параноїдів з ідеями ревнощів під час загострення, з приєднанням галюцинаційних компонентів.

Несприятливі зовнішні фактори, до яких відноситься алкогольна інтоксикація, також впливають на прояви суспільної небезпечності хворих на психічні захворювання. Душевно хворі нерідко скоюють правопорушення під дією алкоголю. Вживання спиртних напоїв видозмінює клінічні прояви психічних захворювань (загострює, привносить в структуру психозу нові компоненти). Під впливом гострої та хронічної алкогольної інтоксикації підсилюється суспільна небезпечність хворих, які мають психопатоподібні форми психічних захворювань (постпроцесуальні стани шизофренії, залишкові явища органічних захворювань центральної нервової системи, олігофренії).

В стані патологічного сп'яніння особи не можуть усвідомлювати свої дії внаслідок тимчасового розладу психічної діяльності, тобто перебувають в стані неосудності. До таких осіб застосовуються примусові заходи медичного характеру.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Закон України "Про судову експертизу" [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 1994. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
3. Судова психіатрія /Левенець І. В. Навчальний посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 328 с.
4. Звіт про глобальний статус щодо алкоголю та здоров'я 2018 року [Електронний ресурс] // Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.who.int/news-room/detail/21-09-2018-harmful-use-of-alcohol-kills-more-than-3-million-people-each-year-most-of-them-men>.

Настич Тетяна Миколаївна,
курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Христов Олександр Леонідович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Формування доказової бази у кримінальному провадженні об'єктивно пов'язано із рядом критеріїв допустимості доказів і технічних можливостей реалізації спеціальних знань в оперативній і судово-слідчій практиці.

Сьогодні найбільш гостро ці питання стосуються методик збору доказів, пов'язаних з використанням гіпнозу, одорологічних аналізаторів, пристроїв накопичування та аналізу електронних документів та ін. Ці питання стосуються і застосування поліграфу у кримінальному провадженні.

Слід зазначити, що застосування поліграфа в кримінальному провадженні є спірним питанням, що підтверджується не одностайністю думок як серед теоретиків так і практичних працівників.

Так, В.І. Нанівський, Т.А. Лешкович вважають, що застосування поліграфа в кримінальному провадженні є допустимим. Автори зазначають, що це відповідає критеріям законності (жоден правовий акт не містить заборони його використання, він не порушує прав людини, принципів кримінального судочинства чи процесуальних гарантій особи), етичності (поліграф ніяк не принижує гідність людини і не є аморальним за умов правильного його застосування) та безпечності (жодної небезпеки життю чи здоров'ю особи він не становить) [1, с. 33].

І. В. Рогатюк, досліджуючи проблему нормативного закріплення використання поліграфа, стверджує, що перевірка на поліграфі дозволяє не лише визначити найбільш перспективні напрями здійснення розслідування у кримінальному провадженні, а й активно особам, яким оголошено про підозру, захищати себе і довести свою невинуватість. Окрім цього, вони зможуть забезпечити отримання додаткової інформації, яка прямо або побічно пов'язана з розслідуванням у кримінальному провадженні й

забезпечує можливість швидкої оцінки достовірності отриманої інформації та проведення якісного досудового розслідування в установлений кримінально-процесуальним законом строк [2].

На думку Т. А. Лешковича, інформація, отримана в результаті проведення психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа, є непрямим доказом і підтверджує лише суб'єктивну значимість конкретних стимулів, які можуть вказувати на наявність приховуваної інформації про обставини злочину або на щирість відповідей на поставлені запитання [3].

Відомий учений-криміналіст Р. С. Белкін наголошував, що якщо навіть і допустити застосування поліграфа під час допиту, то результати його використання не повинні мати доказового значення. Їх може брати до уваги слідчий лише як орієнтуючі дані.

Так, О.І. Мотлях зазначає, що варто погодитися з науковцями – процесуалістами і криміналістами в тому, що необхідно віднести поліграф до криміналістичних технічних засобів, які забезпечують розкриття та розслідування злочинів [4].

Слід зазначити, що сьогодні відомо дві форми використання досліджень із застосуванням поліграфа. Перша, це залучення фахівця-поліграфолога під час проведення допиту особи для отримання криміналістично орієнтуючої інформації (де результатом є психофізіологічне інтерв'ю, оформлене у вигляді, схожому на довідку спеціаліста) і, друга, це проведення повноцінного експертного дослідження у формі судово-психофізіологічної експертизи (СудПФЕ), як самостійного виду експертизи, із висновками експерта, які можуть виступати повноцінним доказом у суді [5].

Отже не останнім за значенням питанням, яке ставить під сумнів використання поліграфу є достовірність даних, отриманих у ході психофізіологічного інтерв'ю із його застосуванням.

Дослідження, які провела Американська асоціація операторів поліграфа, показують, що в 87–96% випадків використання поліграфа має місце позитивний для розслідування ефект [6, с. 135].

Проаналізовані нами вироки і ухвали судів у кримінальних провадженнях України свідчать про тенденцію до зростання необхідності і практики застосування судово-психофізіологічної експертизи із використанням поліграфу.

Наприклад, із висновків довідки про результати використання апаратного комплексу виміру рівня психологічного стресу людини (поліграфа «Кріс») в процесі свідчень громадян по кримінальній справі №09040093 видно, що в результаті проведених психофізіологічних інтерв'ю з використанням поліграфа на підставі отриманих реакцій можна зробити висновки, що опитуємий ОСОБА_3 дійсно скоїв нанесення тяжких тілесних ушкоджень, через які настала смерть гр.ОСОБА_4М.(т.3 а.с.91-96) [7].

Слід зазначити, що високий попит на проведення подібних експертиз

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

не позбавляє суддів можливості скептичного ставлення до їх результатів.

Результати перевірок на поліграфі мають орієнтовне значення в процесі доказування, не мають офіційного доказового значення, а висновки мають ознаки вірогідності. Методики проведення судових експертиз (крім судово - медичних та судово - психіатричних) підлягають атестації та державній реєстрації в порядку, визначеному КМ України (ч. 3 ст. 8 Закону України "Про судову експертизу" № 4038 - XII від 25.02.94 р.).

Поліграф лише об'єктивно реєструє фізіологічні функції (реакції) організму, що дозволяє зафіксувати емоційну напругу, пов'язану з питаннями тесту.

Проведений В.П. Сердюк аналіз вивчення вироків із Єдиного державного реєстру судових рішень України щодо використання поліграфа в кримінальних провадженнях під час проведення психофізичної експертизи або отримання висновку спеціаліста-поліграфолога упродовж 2005–2013 рр. свідчить, що динаміка застосування поліграфа в кримінальному провадженні невинно зростає. У 7 випадках (33%) справ призначалася судова психофізіологічна експертиза, результати якої оцінено й використано судом в обвинувальному висновку як доказ наявності в особи прихованої інформації щодо обставин злочину; у 8 випадках (38%) справ суд оцінював висновки спеціалістів-поліграфологів, визнавши половину з них неприпустимими. У 4 (20%) справах досліджувані особи не приховували інформацію, визнавши свої злочинні дії. У 6 випадках (30%) справ було процесуально підтверджено добровільну участь особи в дослідженні за допомогою поліграфа. Одне заявлене клопотання адвоката про дослідження за допомогою поліграфа відхилено судом як необґрунтоване [8, с. 70–71].

Отже, застосування поліграфа під час проведення судово-психологічної експертизи у ході досудового розслідування має як багато дискусійних питань, так і позитивні наслідки у виді надання слідчому додаткових доказів, особливо в умовах відсутності матеріальних чи ідеальних слідів.

На нашу думку визнання ефективності отримання доказової інформації і нормативне урегулювання проведення експертних досліджень із використанням поліграфу є лише питанням часу та процедури сертифікації відповідних технічних засобів згідно норм міжнародних стандартів.

Список використаних джерел:

1. Нанівський В., Лешкович Т. Перспективи використання поліграфа у кримінальному судочинстві. Вісник Національної академії прокуратури України. 2014. № 1 (34). С. 33-38.
2. Рогатюк І. В. Кримінально-процесуальне закріплення використання поліграфа (детектора брехні) у слідчій практиці. URL:

http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.

3. Лешкович Т. А. Форми використання поліграфа в кримінальному провадженні України. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.

4. Криміналістика : учеб. для вузов / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская ; под ред. Р. С. Белкина. [2-е изд., перераб. и доп.]. М. : Норма, 2004. 990 с.

5. Мотлях О.І. Психофізіологічна експертиза з використанням поліграфа як можливе джерело доказів. Репозитарій Національного авіаційного університету. Наукові статті. 2013. С. 117-121.

6. Мотлях О.І. Місце поліграфа у розслідуванні злочинів : міжнародний досвід. Наше право. 2011. № 4. Ч. 2. С. 134-137.

7. Вирок Буринського районного суду Сумської області від 24.06.2011 р. Справа № 1-7/11. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69992610>.

8. Сердюк В.П. Застосування поліграфа (детектора брехні) у кримінальному провадженні України. Інформація і право. 2014. № 2 (1). С. 68-71.

Оглобля Яна Сергіївна,

курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Єфімов Микола Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСТАВИ ЯК ОДНОГО З ВИДІВ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ

Актуальність досліджуваної мною теми полягає насамперед в тому, що наразі в Україні рівень злочинності з кожним роком зростає все більше. На сьогоднішній день кримінальне провадження під час досудового розслідування має низку проблем, пов'язаних з ризиками, які дають достатні підстави вважати, що підозрюваний чи обвинувачений може якимсь чином завадити ефективному здійсненню кримінального провадження. Для того щоб усунути такі ризики чинний Кримінальний процесуальний кодекс передбачає застосування до підозрюваного чи

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

обвинуваченого запобіжних заходів. Одним з яких є застава. В наш час застава є ефективним запобіжним заходом. Це пов'язано з тим, що вона ґрунтується, перш за все, на економічній заінтересованості, що полягає у збереженні певної грошової суми з одного боку, а з іншого – зобов'язаннями зі сторони підозрюваного, обвинуваченого та заставодавця. У разі невиконання певних зобов'язань до них може бути застосовано державний примус у вигляді втрати внесених коштів. Тобто такий запобіжний захід не пов'язаний з обмеженням волі особи, а її свобода обмежується тільки шляхом загрози втрати грошової суми. Звісно, обрання такого запобіжного заходу повинно чітко регламентуватись на законодавчому рівні, але наразі наше законодавство має деякі прогалини та колізії. Тому, вивчення та дослідження такої теми є необхідним для подальшого вирішення існуючих проблем.

Перш за все, необхідно почати з того, що ж саме являє собою застава. За ст. 182 КПК України – це запобіжний захід, що полягає у внесенні коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений у порядку встановленому Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення виконання підозрюваним або обвинуваченим покладених на нього обов'язків, за умови звернення внесених коштів у дохід держави в разі невиконання цих обов'язків[1].

Відповідно до порядку Кабінету Міністрів України такі кошти вносяться на спеціальний рахунок територіального управління ДСА, яке здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності суду, який обрав такий запобіжний захід[2].

Застава як і всі інші запобіжні заходи спрямована на забезпечення виконання покладених на підозрюваного, обвинуваченого певних обов'язків, що забезпечує ефективність кримінального провадження.

Необхідно зазначити, що застава вноситься за всі злочини незалежно від ступеня їх тяжкості. В той же час чинне законодавство надає можливість суду відмовити у внесенні застави у випадках, передбачених ч. 4 ст. 183 КПК України, а саме: щодо злочину, учиненого із застосуванням насильства або погрозою його застосування; щодо злочину, який спричинив загибель людини, а також стосовно особи, до якої вже обирався в цьому провадженні такий запобіжний захід як застава, але був порушений[1].

Що ж до осіб, які мають право вносити заставу, ними можуть бути як сам підозрюваний, обвинувачений, так і інша юридична чи фізична особа. Звісно, закон передбачає певні обмеження, які полягають у тому, що заставодавцем не може бути особа, яка фінансується з державного бюджету України.

Важливим є процес визначення розміру внесення грошових коштів в якості застави. При обчисленні такої суми суд керується певними

обставинами, такими як, наприклад, ступінь тяжкості кримінального правопорушення, майновий та сімейний стан підозрюваного, обвинуваченого, кількість ризиків тощо.

Недоліком чинного КПК України при обчисленні суми застави є те, що вона рахується мінімальною заробітною платою, яка наразі є не стабільною. Доцільним було б обчислювати в розмір застави в неоподаткованих мінімумах доходів громадян, оскільки вони є більш стабільною одиницею обчислення. Недоліком також є застосування застави до підозрюваних, обвинувачених в корупційних злочинах. Адже, неправомірно отримана вигода, яка накопичувалася протягом усієї протиправної діяльності особи, може значно перевищувати той розмір застави, який призначає слідчий суддя або суд. В такому випадку необхідно або заборонити застосування застави, щодо осіб, які вчинили корупційний злочин, або доповнити статтю окремим положенням, яке б визначало розмір застави, за вчинення таких злочинів.

Також, вважаємо недоцільним застосування застави за вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів, наприклад таких як ст. 115 «Умисне вбивство», ст. 152 «Згвалтування» тощо. Оскільки через це на практиці наявна велика кількість невинуватого застосування запобіжних заходів неізоляційного характеру. В цьому разі було б розумно зробити положення, передбачене ч. 4 ст. 183 КПК України не диспозитивного характеру, а імперативного.

У випадку невиконання певних зобов'язань – грошові кошти, внесені заставодавцем зараховуються до Державного бюджету України. Але й тут є свої недоліки. У випадку звернення коштів у дохід держави одним з варіантів є застосування застави в більшому розмірі. Але це не є доцільним, адже вище ми вже зазначили, що до особи, яка раніше порушила зобов'язання, пов'язані з заставою суд має право не обчислювати її розмір.

Підсумовуючи вищевикладений матеріал, аналізуючи чинне законодавство та праці юристів-науковців, можна зробити висновок, що застава є необхідним та ефективним видом запобіжних заходів, непов'язаних з обмеженням волі. Питання щодо застосування застави є актуальним на сьогоднішній день, але має низку не врегульованих законодавством проблем, які потребують подальшого дослідження та вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. : станом на 05 серпня 2018 р. // Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9-10, №11-12, №13, ст. 88.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 січня 2012 р. №15 «Про затвердження порядку внесення коштів на спеціальний рахунок у разі застосування застави як запобіжного заходу» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2012-%D0%BF>

Петров Олег Іванович

здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ЗА ФАКТАМИ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Допит підозрюваних при розслідуванні втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність має дуже важливе значення для визначення подальшої слідчої ситуації. Адже після його проведення стане зрозумілим, чи буде підозрюваний конфліктувати зі слідчим, чи буде давати правдиві показання та йти на співпрацю з правоохоронними органами. В той же час однією з найважливіших складових тактики допиту є необхідність встановлення слідчим психологічного контакту з підозрюваним. Встановлення психологічного контакту здійснюється з моменту початку спілкування, продовжується протягом всього допиту та навіть після його закінчення.

Психологічний контакт потрібен для отримання від допитуваного максимальної кількості інформації, яка буде достовірною, точною та матиме значення для кримінального провадження. Щодо його визначення, то психологічний контакт, на думку Л.Д. Удалової, – це найбільш сприятлива психологічна «атмосфера» допиту, яка допомагає взаємодії та взаємовідносинам між її учасниками, це певний «настрій» на спілкування. Завдяки правильному встановленню психологічного контакту можна отримати достатню кількість вербальної інформації [4, с. 139]. Психологічний контакт, як зазначив А.Б. Соловйов, покликаний допомогти слідчому проникнути в думки і почуття допитуваних, здійснити на них вплив з метою отримання правдивих свідчень. Разом з тим слідчий під час тактичних міркувань приховує від допитуваних свої думки і наміри [3, с. 10].

Глибина контакту зазвичай пов'язана з рівнем його здійснення. Якщо перший рівень встановлення контакту, про що наголошує У.А. Установ, – динамічний, пов'язаний з необхідністю врахування особливостей нервової системи допитуваного (сили, рухливості, врівноваженості), полягає у визначенні темпу, ритму, рівня напруженості майбутньої основної частини допиту.

Другий рівень – це рівень аргументації, що передбачає у використанні певних аргументів, при виборі яких також слід виходити з індивідуальних особливостей допитуваного: його віку, спеціальності, інтелекту, життєвого досвіду, типу вищої нервової діяльності. Третій

рівень – це рівень соціально-психологічних відносин, пов'язаний з рольовою позицією допитуваного [5, с. 17-18].

Психологічний контакт під час допиту зазначеної категорії осіб при розслідуванні втягнення неповнолітніх в злочинну діяльність передбачає можливість виникнення двох його рівнів: 1) коли допитуваний бажає давати показання та 2) коли його примушують до цього. Такий контакт може йти з наростанням, а може гаснути чи може раптово виникнути і так само раптово зникнути.

Тому психологічний вплив на підозрюваного з боку слідчого може викликати як прихильність, спонукати до відвертості та щирого бажання допомогти слідству, так і навпаки, різну негативну реакцію, що проявляється у припиненні спілкування, або маніпулюванні, наданні неправдивої інформації. Під час допиту підозрюваного, на що вказує В.К. Весельський, у його показаннях можливі перекручення, які є наслідком свідомої неправди [1, с. 28].

Досліджуваний тактичний прийом завжди має двосторонній характер, його встановлення і підтримання залежить як від слідчого, так і від допитуваного, хоча ініціатива повинна належати саме слідчому. Тому встановлення психологічного контакту, як відмічає В.Ю. Шепітько, вимагає від слідчого знань психології підозрюваного [2, с. 357]. Він повинен враховувати його індивідуально-психологічні особливості, типологічні якості, психічний стан на момент допиту, життєвий досвід та ін.

Встановлення психологічного контакту само по собі не приходить. Для його формування потрібно застосовувати обов'язкові елементи допиту (наприклад, заповнення анкетно-біографічної частини протоколу) та спеціальні прийоми (наприклад, бесіда на відволікаючу тему). Засвідчення особи та опитування про анкетні дані слідчі часто називають формальністю, в такій формі сповіщаючи допитуваного про її необхідність і нерідко також формально будуючи цю частину допиту: запитання-відповідь-записування, запитання-відповідь-записування. А робити це на першому допиті слід використовуючи формальні запитання для виявлення інтересу, уваги до співрозмовника, його проблем.

Зокрема, можна просто запитати про місце народження і записати відповідь, а можна його прокоментувати: «Знаю ваші краї. Мені там дуже сподобалось. А Ви давно там були? Закінчилось будівництво мосту?» тощо.

Якщо слідчий не був там і не знає цього місця можливий варіант: «Чув багато хорошого про Ваше місто, але побувати там не довелось». Запитання про освіту і професію можуть доповнюватись з'ясуванням мотивів вибору спеціальності, чим вона подобається, чи відповідає теперішній характер роботи набутій освіті тощо. Постановлення подібних, не передбачених формою протоколу запитань, повинно бути природним та продуманим, бо якщо допитуваний відчує в них фальш і відсутність

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

справжньої зацікавленості, то встановлення контакту буде проваленим.

Крім того встановленню психологічного контакту в даній категорії кримінальних проваджень може передувати низка прийомів впливу на психіку підозрюваного. Серед них виділимо наступні:

– звернення до логічного мислення підозрюваного, яке полягає у переконанні про неминучість розкриття кримінального правопорушення, встановлення тих чи інших фактів;

– виклик емоційного стану шляхом звернення до почуттів гідності, честі, сорому, каяття;

– звернення до закону, роз'яснення важливості та значимості необхідної інформації;

– виклик зацікавленості в підозрюваного до спілкування та його результатів (бесіда на різноманітні теми, повідомлення про виявлені докази, демонстрація окремих виявлених речових доказів, обізнаності в обставинах справи та ознайомлення з обставинами, які пом'якшують вину);

– вплив позитивними якостями слідчого (справедливістю, ввічливістю, доброзичливістю, неупередженістю, коректністю, вмінням вислухати до кінця, не підвищенням голосу).

Підсумовуючи, зазначимо, що психологічний контакт – це тактичний прийом, який має важливе значення під час проведення допиту підозрюваних при розслідуванні втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. При проведенні зазначеної слідчої (розшукової) дії у більшості випадків встановлення психологічного контакту несе вирішальне значення. Адже правильне його застосування дає можливість виходити з конфліктних ситуацій, які в даній категорії кримінальних проваджень дуже розповсюджені.

Список використаних джерел:

1. Весельський В.К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти): монографія / В.К. Весельський. – К.: НВТ «Правник»; НАВСУ, 1999. – 126 с.

2. Криміналістика: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / За ред. В. Ю Шепітька. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 728 с.

3. Соловьев А.Б. Очная ставка на предварительном следствии / А.Б. Соловьев. – М., 1970. – С. 10

4. Удалова Л.Д. Теоретичні засади отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України : дис... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Київський національний ун-т внутрішніх справ. – К., 2006. – 397 с.

5. Усманов У.А. Тактика допроса на предварительном следствии / У.А. Усманов. – М., 2001. – С.17-18.

Pyvovar Dmytro,
ПІС 543, Dnipropetrovsk State
University of Internal Affairs
Bidniak Hanna,
Candidat of Law Sciences,
Senior lecturer Criminalistics,
Forensic Medicine and Psychiatry
Department
Dnipropetrovsk State University of
Internal Affairs

CERTAIN ASPECTS OF FORENSIC EVIDENCE IN UKRAINIAN POLICE

Global progress produces development of new different technologies without which it is impossible to work the law enforcement agencies. Because this gadgets are used for the entire process of investigation crime and their using contributes more fully understanding of the place of crime, obtaining information about evidence, etc. The current legislation does not impose restrictions on the use of traditional or digital photography technology. From the point of view of the criminal procedural law, the technology of forming a photographic image is not important. Decisive is the receipt of qualitative data that meets the requirements of membership, admissibility and authenticity.

Certain aspects of the use of technical equipment have been repeatedly considered by criminologists. Problems of the development and implementation of innovative technologies in the practical activities of law enforcement agencies were given attention in their works by domestic and foreign scholars: V. Biryukov, V. Shepitko, R. Belkin, V. Konovalova, I. Krylov, M. Salt'evsky, O. Rossinskaya, M. Tsymbal, M. Sega and others. The questions were devoted to the development and improvement of methods and techniques of photography, the range of objects, the list of tasks. However, the means and methods of forensic provision used in practice can't always fully satisfy the requirements of criminal justice.

The introduction of innovations in investigative activities is carried out in the following areas:

- 1) development and using of new scientific and technical resources for the detection, collection and preliminary research of evidence;
- 2) offering the modern information technologies and their using in the work of the investigator;
- 3) the creation and offering of techniques, methods of conducting investigative actions and investigations in general [1, p. 91].

In recent years, special attention has been paid to the development of effective tools, techniques, methods, methods for identifying and researching verbal information (obtained on the basis of linguistic communication), which

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

will facilitate the expansion and strengthening of the evidence base on criminal proceedings. In the conditions of the current state of crime, the needs of law enforcement agencies in the development of new and improved previously developed scientific and technical means aimed at working with the ideal tracks significantly increased. The specified task can be solved by means of introduction of modern information and innovative technologies aimed at updating the ideal traces.

Recently, the introduction of an investigative and expert practice of a new method of restoring the trace of the memory of the exterior of the wanted person using a computer program and computer graphics tools for the purpose of constructing photocomposition portraits from the words of witnesses.

This is a system of “RAIPS-portrait” that was developed at the Research Institute for the Study of Crime Problems National Academy of Law Sciences of Ukraine. This method, implemented in the “RAIPS-portrait” system, is based on the consideration of the psychological peculiarities of perception, recall, recognition and reproduction of human appearance and the activation of the associative memory of an witnesses in the memory of a previously observed person and fixing a subjective image in the form of a picture that gives the ability to make a photo work even in the presence of negative factors (poor observation conditions, emotional state of the victim, etc.).

The “RAIPS-portrait” implemented in the system, the reflection method in the work of the ideal track, facilitated the creation of an electronic catalog of composite photographs. In the process of compiling a computer photo, updating (restoring) the trace of memory of appearance is carried out by using different ways of activating associative connections.

When compiling a computer image using the “RAIPS-portrait” system, some experts in technical techniques include the possibility of returning to any point of the algorithm (that is, compiling a verbal portrait, searching for a group of similar portraits, forming a group of similarity, constructing, retouching and preserving the photo) and re-executing the relevant procedures with the preservation of the results previously obtained.

As an example, we can give statistics for 2000-2006. In 2000, by Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine No. 1 the Ministry of Internal Affairs introduced using of polygraphs in the human resources and operative-search activities of units in the fight against organized crime.

During 2000-2006, 1757 interviews were conducted on polygraph personnel, including 1020 in the case of operational searches and 737 in personnel issues, in particular, about 230 people were involved in the commission of more than 120 crimes.

Also widely used in foreign countries has been 3D-visualization of the scene, which is achieved through 3D photography or the use of 3D scanners. The result of their application can be described as a photographic model. This

model is quite objective because it relatively accurately reflects the situation of the event, but not characterized by flexibility, because it usually contains objects as related and those that do not relate to the event, which may there is a need to change the actual content [2, p. 43].

As the US «3Ders» edition says, the police station in Roswell, New Mexico, recently acquired the Faro 3D scanner, which will enable the investigator (and potentially and the ships) to produce 3D-visualization of the crime scene - a digitized panoramic view of the scene [3, p. 136].

Policemen say that the information will be provided up to "a couple of millimeters," so investigators, judges and jurors will have "a very precise graphic representation of what was the site of the place of crime." It is believed that this will be a step towards the qualitative improvement of the known ways of fixing the place of the event using a standard camera, and that it can really prevent possible mistakes that are sometimes allowed by law enforcement agencies.

In order to save money, the Baltimore's Police Forensic Laboratory technicians turned an inexpensive program designed to repair buildings, into a tool that clearly demonstrates how murders, rapes, and the others crimes occurred. Using Floor Plan Plus, the forensic laboratory reproduces it on the computer screen based on thumbnails and photos from the place of the crime. [2, p. 15].

Despite its advantages, modern technology also has its drawbacks. In particular, the high cost of these devices causes a very slow introduction of them into practical activities.

To sum up, using of modern technologies by the National Police in Ukraine remains an open and controversial issue. On the other hand, all possibilities allow the use of innovations in forensic technology, however, in most cases, these technologies only resort to investigate of resonance crime.

REFERENCE LIST

1. Шепітько В. Ю. Вибрані твори / Валерій Юрійович Шепітько. – Х. : Апостіль, 2010. – 576 с.
2. Вандер М.Б. / Применение научно-технических средств при расследовании преступлений / Конспект лекций. – СПб., 2000. – 60 с
3. Бирюков В.В. Научные и практические основы использования компьютерных технологий для фиксации криминалистически значимой информации / В.В. Бирюков. – Монография. – Луганск: РИО ЛАВД, 2002. – 230 с.
4. Бірюков В.В. Використання комп'ютерних технологій для фіксації криміналістично значимої інформації у процесі розслідування / Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / . – К., 2001. – 20 с.

Руденко Софія Віталіївна,
студентка 3 курсу групи 303
ННІ №1 Факультету № 2
Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
Сокиран Федір Михайлович,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри криміналістики
та судової медицини
Національної академії
внутрішніх справ

ЕКСПЕРТНІ ПОМИЛКИ: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Визначення поняття помилки судового експерта при проведенні експертиз не знімає питання щодо критерію визнання висновку помилковим, про те, як її можна розпізнати в процесі встановлення істини, особливо, якщо по справі було призначено декілька повторних експертиз і отримані різні, суперечливі висновки.

Враховуючи, що людська діяльність здійснюється суб'єктом і не завжди досягає мети, бажаного результату через його особистісні якості, які обумовлюють індивідуальність отриманої інформації і прийняття рішення.

Н.І. Клименко підкреслює, що: «Помилки особи – це висновки неумисного характеру, які не відповідають оцінюваним явищам об'єктивної дійсності, і рішення та дії, що впливають із цих висновків» [1, с.129].

Першу групу складають нормативно-правові (процесуальні) помилки. Вони виникають тоді, коли експерт при проведенні експертизи не дотримується норм закону, що регламентують проведення експертизи. Аналіз судової, слідчої, експертної практики показав, що процесуальні помилки відбуваються внаслідок:

1. Вирішення питань правового характеру: а) щодо винуватості і відповідальності осіб, які причетні до вчинення злочину; б) щодо юридичної оцінки фактів і їх кваліфікації.

2. Вирішення питань, які не були поставлені перед експертом (експертна ініціатива) не на підставі спеціальних знань;

3. Вирішення питань без використання права запиту додаткових матеріалів при недостатній кількості порівняльних матеріалів і відсутності відомостей щодо обставин справи.

4. Формулювання висновку щодо оцінки правильності первинної експертизи.

5. Використання правової термінології (“підроблений бланк”, “підлог”, “шахрайство” тощо) [2, с. 77].

До другої групи віднесені помилки, які називаються методологічними. Вони кореняться в складностях експертного пізнання і можуть бути допущені при пізнанні сутності, властивостей, ознак об’єктів експертного дослідження. Гносеологічний аспект методологічних помилок означає, що в свідомості експерта неадекватно відображаються об’єктивні властивості об’єктів, котрі надані в його розпорядження органом, що призначив експертизу. Більша частина всіх помилок є саме методологічними помилками (в широкому розумінні). Їх можна, в свою чергу, поділити на психологічні, логічні і фактичні (предметні).

Психологічні помилки — помилки відчуття, сприйняття, уявлення, пам’яті і мислення. Вони проаналізовані на прикладі експертиз, при проведенні яких судовими експертами неправильно інтерпретувалась інформація, яка відобразилась у слідах (негативний слід пальця руки порівнювався з позитивним), хибно сприймалися ознаки, перебільшувалась їх значимість (варіаційність ознак сприймалася як розбіжності), виключення притаманних об’єкту ознак (експерт не помітив дрібних особливостей рухів при виконанні підписів).

Фактичні (предметні) помилки виникають у результаті недосконалого уявлення про відносини між предметами об’єктивного світу. Вони, в свою чергу, зумовлені об’єктивними та суб’єктивними чинниками. До об’єктивних чинників методологічних помилок треба віднести недоліки сучасного рівня знань, на які спирається галузева судово-експертна наука. Суб’єктивні ж чинники віддзеркалюють недоліки у рівні оволодіння та застосування методів та методик предметної судово-експертної галузі певним фахівцем як професійним судовим експертом певної спеціалізації. Подолання перших чинників методологічних помилок лежить у науковій площині розвитку судової експертології та її окремих судово-експертних галузей знань. Подолання суб’єктивних передумов полягає в підвищенні рівня оволодіння здобутками судово-експертних знань певним індивідумом, який обіймає посаду професійного судового експерта [3, с. 79].

Помилки третьої групи зумовлені неправильними діями експерта або його бездіяльністю і виникають через невиконання належного, віднесені автором до операційних, передумови яких лежать у недоліках організаційно-управлінського характеру судово-експертної діяльності. У цій групі можна виділити помилки, які полягають у неправильній послідовності застосування методів, методик, невиконанні правил експлуатації складних технічних пристроїв, неправильних розрахунках, виборі параметрів, коефіцієнтів тощо.

Список використаних джерел:

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

1. Клименко Н.И. Ошибки при использовании специальных знаний в досудебных стадиях уголовного процесса / Н.И. Клименко // Проблема дальнейшего укрепления социалистической законности при расследовании преступлений органами внутренних дел: Межвузовский сборник научных трудов. — К.: Киев. ун-т, 2012. — С.126-133.
2. Абрамова В.М. Помилки в судово-експертній діяльності: сутність, умови виникнення та види / В.М. Абрамова, Є.Ю. Свобода // Криміналістика та судова експертиза. — 2014. — Вип. 59. — С. 72—78.
3. Абрамова В.М. Поняття помилки судового експерта / В.М. Абрамова // Вісник Академії правових наук. - Х.: Право, 2012. - № 3 (30). - С. 172-179.

Сіроух Ірина Володимирівна,
аспірант кафедри
криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ПЕРВИННОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО СТВОРЕННЯ ЧИ УТРИМАННЯ МІСЦЬ РОЗПУСТИ І ЗВІДНИЦТВА

Кримінальним процесуальним кодексом України (стаття 214) регламентовано початок досудового розслідування, а саме слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування [1].

Втім для початку досудового розслідування необхідна наявність приводів і підстав. У літературі приводи до порушення розслідування визначаються як установлені законом джерела, які надають слідчим, прокурорським та судовим органам відомості про злочин і зобов'язують ці органи прийняти рішення про занесення до ЄРДР та початку розслідування. Зі змісту статті 214 КПК України випливає, що приводами для початку розслідування є заяви та повідомлення громадян або безпосереднє виявлення обставин злочину відповідними органами.

Аналіз слідчої практики свідчить, що первинні матеріали, які є приводом для внесення відомостей до ЄРДР за фактом вчинення злочину, кваліфікованого за статтею 302 КК України, надходять до правоохоронних

органів із таких джерел інформації:

- заяви, листи і повідомлення, що надійшли від громадян ;
- матеріали слідства, виділені з інших кримінальних проваджень;
- повідомлення працівників установ та організацій;
- матеріали, отримані під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів.

Особливе значення у виявленні ознак кримінального правопорушення має аналіз первинної інформації щодо даних про ознаки злочину, відомостей за окремими обставинами розслідуваного факту, а також джерел, з яких отримано цю інформацію.

Додаткові відомості щодо злочину на стадії реєстрації в ЄРДР отримуються завдяки заходам збирання первинної інформації: огляду місця надання інтимних послуг; встановлення особи злочинця (сутенера, звідника) і місця його перебування; виявлення очевидців і свідків злочину та отримання від них пояснень щодо злочинної події тощо [2].

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року / За ред. О.А. Банчука, Р.О. Куйбіди, М.І. Хавронюка. – Х. : Фактор, 2013. 1072 с. стаття 214.

2. Береза К.Ю. Обстановка учинення злочинів як об'єкт криміналістичного дослідження / К.Ю. Береза, К.О. Чаплинський // Процесуальні та криміналістичні аспекти досудового розслідування : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 14 квіт. 2016 р. – Одеса : ОДУВС, 2016. – С. 213-215.

Скорик Тарас Миколайович,
курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Плетенець Віктор Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ ТАКТИЧНИХ РІШЕНЬ НА ПІДСТАВІ СЛІДЧОЇ СИТУАЦІЇ

Однією з проблем криміналістичної тактики є прийняття тактичних рішень як важливого елемента реалізації планування і організації

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

розслідування. Найменування «тактичне рішення» виникає з синтезу розумових завдань, що визначаються динамічністю, обґрунтованістю, своєчасністю здійснюваних дій.

Загальні риси, які притаманні всім тактичним рішенням, дозволяють розглядати їх як ланки, єдиного цілого – певного алгоритму, що має місце в процесі виявлення та оцінки доказової інформації.

Тактичне рішення не зводиться тільки до прийняття рішення про провадження слідчих дій, воно впливає на питання організації та планування розслідування, а також на питання, пов'язані з попередженням злочинів [1, с. 475].

Відмінність процесуального рішення від тактичного полягає в тому, що деякі процесуальні рішення на етапі досудовому розслідування не пов'язані з тактикою і тому не вимагають використання прийомів і засобів останньої [2, с. 217]. Наприклад, рішення про закінчення розслідування або продовження термінів досудового слідства, рішення про зупинення або відновлення розслідування, рішення про визнання потерпілим або цивільним позивачем та ін.

На думку Р.С. Белкіна, «... будь-яке тактичне рішення переслідує мету впливу на слідчу ситуацію, елементами якої і є об'єкти безпосереднього впливу.» Продовжуючи цю думку, слід зазначити, що «вплив» може бути активним, що складається з певних дій особи, спрямованих на зміну слідчої ситуації, а також пасивним, коли прийняте тактичне рішення полягає саме в тому, щоб тимчасово відмовитися від активних дій. І в тому і в іншому випадку тактичне рішення залежить від слідчої ситуації в цілому і від ситуації, що склалася в ході проведення окремого слідчої дії. Ситуаційна залежність тактичного рішення простежується в обранні особою, що здійснює досудове слідство, такої лінії поведінки, яка є оптимальною в певний момент розслідування [3, 146].

Для вибору тактичного рішення істотну роль грають інформаційні складові ситуації прийняття рішення. Певний інтерес представляють ситуації, при яких відсутні достатні відомості, необхідні для прийняття тактичного рішення. Так званий «інформаційний голод» змушує слідчого приймати рішення, які йому підказує інтуїція. Досліджуючи психологію планування та організації слідчої діяльності, окремі автори (зокрема В. Ю. Шепітько) відзначають важливу роль інтуїції в процесі виявлення доказів [4, с. 127].

Тактичне рішення є наслідком розумової діяльності, пов'язаної з аналізом наявних у розпорядженні слідчого фактів і обставин, в яких воно існує. Звісно ж, що в практиці розслідування не виключені випадки, коли тактичні рішення можуть і не мати відповідної мотивації їх прийняття, тобто ґрунтуватися на інтуїції особи, яка його приймає. Пояснюється це

швидкоплинністю періоду прийняття рішення, в якому судження щодо достовірності та обґрунтованості останнього полягає лише в тому, що в умовах обмежених для вибору варіантів обирається рішення, протилежне тому, яке явно призведе до негативного результату.

Можна виділити два варіанти поведінки слідчого в такій ситуації: перший, коли необхідно негайно отримати певну доказову інформацію, а значить, прийняти рішення в умовах, коли можлива помилка через нестачу відомостей для обґрунтування прийнятого рішення; другий варіант - це можливість деякої його відстрочки, здійснення підготовки, щоб отримати додаткову інформації і потім прийняти обґрунтоване рішення.

Отже, ситуаційна обумовленість прийняття тактичного рішення полягає також в тому, що методика розслідування як система рекомендацій, висловлених в загальній формі, є основою прийняття тактичного рішення тільки в конкретній слідчій ситуації.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика: учебник для вузов / А. Ф. Волынский, Т. В. Аверьянова, И. Л. Александрова [и др.] : под. ред. проф. А. Ф. Волынского. – М.: Закон и право : ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 615 с.
2. Великанов С. В. Следственная ситуация и принятие следственного решения / С. В. Великанов // Проблемизаконности. – 2000. – Вип. 41 – С. 217.
3. Белкин Р. С. Криміналістическая энциклопедия. — М., 1997.
4. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. — Х.: Право, 1998

Старова Тетяна Андріївна,
студент юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Чаплинський Костянтин Олександрович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСВІДУВАННЯ ПОТЕРПЛОГО ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Наразі рівень злочинності в Україні досі залишається досить високим, зокрема, кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи є дуже розповсюдженими. Лише за січень-квітень 2019 року

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

zareestrovano 175 kримінальних правопорушень за ст. 149 ККУ (торгівля людьми) [1]. Крім того, питання злочинів проти волі, честі та гідності особи набувають особливого значення у світлі євроінтеграції України, яка вимагає від нашої держави покращення роботи правоохоронних органів та дотримання прав і свобод людини під час досудового розслідування. Через це виникає необхідність у вдосконаленні проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

На етапі досудового розслідування серед всіх слідчих дій особливе місце займає освідування, що дозволяє слідчому уявити обставини вчинення злочину, механізм його вчинення, скласти уявлення про злочинця. У ході його проведення можуть бути виявлені різноманітні сліди кримінального правопорушення, зокрема, плями крові, сперми, слини та інших виділень людського організму, залишки паливно-мастильних матеріалів чи спеціальних фарбників, наркотичних або отруйних речовин, волосся, текстильні волокна, залишки ґрунту тощо, виявлення яких може мати вирішальне значення у ході розслідування злочину. За дослідженням К.О. Чаплинського, при вивченні 1075 кримінальних справ було встановлено, що освідування проводилося у 14 % випадках [2, с. 166-169].

Освідування регламентовано ст. 241 КПК України та може проводитись слідчим або прокурором для виявлення на тілі особи слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, а за необхідності наявності спеціальних медичних знань або проведення освідування з оголенням частин тіла, які зазвичай прикриті одягом, – лікарем або судово-медичним експертом.

Юридичною підставою проведення освідування є постанова прокурора, а фактичною – наявність у матеріалах кримінального провадження інформації про те, що на тілі особи є сліди, які мають значення для розслідування злочину та, перш за все, для встановлення особи правопорушника. Освідування, на відміну від інших видів слідчого огляду, порушує право особи на особисту недоторканність та створює можливість розголошення інтимних подробиць життя людини. Через це законодавець виокремив його у самостійну слідчу (розшукову) дію.

Ми підтримуємо позицію науковців, які під освідуванням розуміють самостійну процесуальну дію, яка здійснюється на підставі постанови прокурора і полягає в огляді тіла живої людини з метою виявлення і фіксації особливих прикмет, слідів злочину, тілесних ушкоджень, стану алкогольного чи наркотичного сп'яніння і його ступеня, інших ознак та властивостей, що мають значення для кримінального провадження [3, с. 265].

Освідування може проводитися стосовно будь-якого учасника кримінального провадження, проте, потерпілий серед всіх займає найбільш важливе місце. Тому, освідуванню потерпілого від торгівлі людьми слід

приділяти багато уваги. Головним завданням в даному випадку буде встановлення наявності на тілі слідів злочину (поранення, тілесні ушкодження, кров або сперма злочинця) чи особливих прикмет, що дають змогу встановити факт скоєння злочину та з метою розшуку злочинця, що переховується.

Так, у період з вересня 2018 року по 15 січня 2019 року гр. Б. за попередньою змовою групою осіб вчинив вербування, переміщення з метою сексуальної експлуатації на території Республіки Німеччини з використанням уразливого стану потерпілих щодо кількох осіб, котрих намагався вивезти до Республіки Німеччини для зайняття проституцією, однак був затриманий при перетині державного кордону у Міжнародному автомобільному пункті пропуску «Ягодин». В ході освідування у окремих осіб було виявлено тілесні ушкодження [4].

Якщо особа відмовляється від проведення освідування, то дана слідча дія проводиться у примусовому порядку (ч. 3 ст. 241 КПК України). На думку, С.М. Стахівського, постанова прокурора про проведення освідування, винесена відповідно до норм чинного КПК України, є обов'язковою для виконання усіма учасниками кримінального провадження, в тому числі і потерпілими.

Оскільки завдання слідчого встановити істину у справі, а потерпілі не завжди в цьому зацікавлені, то їх відмова від проведення освідування є прихованою протидією [5, с. 32].

Отже, у час євроінтеграції нашої держави до Європи, що викликає необхідність безумовного дотримання прав і свобод людини, покращення роботи правоохоронних органів, вдосконалення окремих слідчих (розшукових) дій є обов'язковим елементом цього. Освідування є важливою слідчою (розшуковою) дією, неякісне проведення якої тягне за собою втрату важливих доказів по справі.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gp.gov.ua/>
2. Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення проведення освідування // Вісник Академії митної служби України. Серія: «Право», № 1 (6), 2011.
3. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [К.О. Чаплинський, О.В. Лускатов, І.В. Пиріг, В.М. Плетенець, Ю.А. Чаплинська]. – 2-е вид, перероб. і доп. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. – 480 с.
4. Справа № 161/3012/19, Архів Луцького міськрайонного суду Волинської області, 2019 р.
5. Стахівський С. М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів : [науково-практичний посібник] / Стахівський С. М. – К. : Аттіка, 2009. – 64 с.

Таранець Даніл Олександрович,
курсант факультету

підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Бідняк Ганна Сергіївна,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри

криміналістики, судової медицини та
психіатрії

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ РІЗНИХ ВИДІВ ОБШУКІВ

Проведення обшуку потребує значної уваги до усіх дрібниць, які виникають під час його реалізації. Насамперед слід зазначити, що під час його проведення можуть виникати різні ситуації, а саме: коли підозрілий добровільно здає усі зазначені в ухвалі об'єкти, чи коли неадекватно реагує на правоохоронні органи, які на правових підставах мають його провести.

Тому працівники поліції повинні чітко діяти у непередбачуваних ситуаціях які виникають під час даної слідчої (розшукової) дії. Постає питання – у чому полягають організаційно-тактичні аспекти обшуку та які його основні аспекти проведення.

Проблематика обшуку стала предметом дослідження багатьох вчених, зокрема, Р.С. Белкіна, І.І. Когутича, А.В. Кофанова, Л.М. Лобойка, М.М. Михеєнка, М.А. Погорецького, М.І. Скригонюка, Л.Д. Удалової, В.Ю. Шепітька, М.Є. Шумила та інших науковців. Однак питання тактики обшуку досліджені не повною мірою і потребують подальших наукових досліджень [1].

Обшук — це слідча дія, що полягає в примусовому обстеженні приміщень, споруд, ділянок місцевості та інших об'єктів, які перебувають у віданні певних осіб, з метою знайдення та вилучення предметів і документів, що можуть мати значення у справі, або знайдення осіб, що розшуковуються, проваджуваному за наявності ймовірних даних про те, що вони приховані в певному місці чи в певної особи [2].

За своїм об'єктом обшук поділяється на п'ять видів: обшук житлових приміщень (житлових будинків, котеджів, квартир, замків, кімнат у гуртожитку, постійних чи тимчасових житлових помешкань, у тому числі і в готелі чи іншому місці); обшук іншого володіння особи (дачної будівлі,

гаража, яхти, літака, автомобіля, магазину, кав'ярні, кіоску, саду, городу, подвір'я, ферми, земельної ділянки чи угіддя тощо); обшук службових та інших приміщень (складських, службових і виробничих приміщень, підприємств, установ, організацій та інших сховищ); обшук території (земельної ділянки, саду, городу тощо); обшук особи (особистий обшук) [2].

Загальною правовою підставою, яка надає відповідним суб'єктам кримінального процесу повноваження на проведення обшуку, слід вважати розпочате досудове розслідування.

На це вказують положення ч. 3 ст. 214 КПК України, відповідно до яких забороняється здійснювати досудове розслідування до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР). Виключенням з цього правила є виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України. В такому випадку досудове розслідування розпочинається негайно, відомості про нього вносяться до ЄРДР при першій можливості [3].

Для проведення обшуку слідчий або прокурор звертається за до слідчого судді з відповідним клопотанням, яке повинно містити відомості про: найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; правову кваліфікацію кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; підстави для обшуку; житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, де планується проведення обшуку; особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться [4].

Однією з невід'ємних тактичних вимог успіху проведення обшуку виступає його раптовість. Це визначення повною мірою відноситься і до тактичних вимог проведення групового обшуку при досудовому розслідуванні торгівлі людьми. Слідчий (прокурор) повністю відповідає за законне і своєчасне проведення слідчих (розшукових) дій [5].

Проведення такого специфічного виду обшуку, як особистий обшук, окремо не визначено у кримінально-процесуальному законодавстві, що зумовлює поширення загальних положень про обшук і на особистий обшук без урахування його специфіки та особливостей.

Водночас слід зазначити, що на практиці особистий обшук здебільшого проводять у двох випадках: під час затримання особи (частина третя ст. 208 КПК України); коли стосовно особи, яка перебуває у помешканні, є достатньо даних вважати, що вона переховує при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження (частина п'ята ст. 236 КПК України) [6].

Слід зазначити, що сформульовані у КПК України загальні підстави

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

для проведення обшуку на практиці призводять до різного їх трактування, що породжує різні правові наслідки для кримінального провадження та особи, яку обшукали. Зокрема, у колі науковців і практиків активно обговорюється питання щодо законності застосування положень ст. 234 КПК України (обшук житла чи іншого володіння особи) до таких правовідносин, якими є особистий обшук [7].

Підводячи підсумок слід зазначити, що обшук це слідча (розшукова) дія, що полягає в примусовому обстеженні приміщень, споруд, ділянок місцевості та інших об'єктів, які перебувають у віданні певних осіб, з метою знайдення та вилучення предметів і документів, що можуть мати значення у справі, або знайдення осіб, що розшукуються, проваджуваному за наявності ймовірних даних про те, що вони приховані в певному місці чи в певної особи.

Також основним моментом є те, що працівники поліції повинні дотримуватися усіх вимог його проведення задля того щоб зібрані докази були здобуті легальним шляхом, адже захисник може розвалити справу на користь підозрюваного.

Список використаних джерел:

1. Деревняк Д.В. Криміналістична тактика обшуку та особистий обшук: необхідність удосконалення: URL: <http://elar.naiu.kiev.ua>. (дата звернення 12 травня 2019 року).
2. Поняття та ознаки обшуку: URL: <https://buklib.net/books/29674/> <http://elar.naiu.kiev.ua>. (дата звернення 12 травня 2019 року).
3. Кулик С.С. Особливості обшуку під час досудового розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем: URL: <http://elar.naiu.kiev.ua>. (дата звернення 11 травня 2019 року).
4. Старенький О.С. Обшук як засіб отримання доказів у кримінальному провадженні: окремі новели чинного Кримінального процесуального кодексу України: URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/6664/1/18.pdf> <http://elar.naiu.kiev.ua>. (дата звернення 15 травня 2019 року).
5. Наукова робота «Процесуальні аспекти проведення обшуку у кримінальному провадженні»: URL: <http://dspace.onua.edu.ua> (дата звернення 15 травня 2019 року).
6. Швидкова О. В. Обшук як спосіб збирання доказів. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles> (дата звернення 15 травня 2019 року).
7. Нечваль А. О. Обшук у системі невербальних засобів криміналістичної тактики. URL: <http://univd.edu.uahttp>. (дата звернення 19 травня 2019 року).

Тущенко Анжела Дмитрівна,
курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Єфімов Микола Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ, ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ ЧИ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ

Дане питання не достатньо повно досліджене, тому є актуальним.

Відповідно до ч. 1 ст. 237 КПК України «з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів» [1].

Огляд місця події при розслідуванні хуліганства, як і в інших кримінальних правопорушеннях, є однією із слідчих (розшукових) дій на початковому етапі.

Слідчий огляд, як зазначають різні науковці – «це слідча дія, яка полягає у безпосередньому сприйнятті об'єкта з метою виявлення слідів та інших речових доказів, з'ясування обставин події, а також обставин, що мають значення у справі» [2, с.217].

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень, розпочатих за ч. 4 ст. 296 КК України, дав змогу встановити, що на початковому етапі розслідування хуліганства, вчиненого з застосуванням вогнепальної, холодної зброї чи спеціальних засобів огляд місця події становить 61%. З цього можна зробити висновок, що така слідча (розшукова) дія проводиться поверхнево.

Водночас, на думку працівників правоохоронних органів, огляд місця події не є важливою слідчою (розшуковою) дією при розслідуванні хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної або холодної зброї. Адже лише 23% з них визначили його як найбільш ефективну слідчу (розшукову) дію в досліджуваних кримінальних провадженнях. Але саме при проведенні даної слідчої (розшукової) дії слідчий безпосередньо сприймає об'єкти з метою виявлення слідів кримінального правопорушення. Крім того він з'ясовує обставини події, що мають

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

значення в окремому провадженні.

При розслідуванні хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної або холодної зброї, важливо визначити об'єкти огляду. Адже перед слідчим постає завдання встановити, які предмети, речі, сліди належать до даного злочину і можуть мати доказове значення. Із визначенням цих об'єктів, впливають такі завдання даної слідчої (розшукової) дії, як огляд місця події:

- встановлення часу вчинення передбачуваного злочину, часу, протягом якого злочинець перебував на місці події;
- визначення місця вчинення злочину;
- встановлення потерпілого, даних, що характеризують його особу;
- встановлення осіб, які вчинили хуліганство;
- визначення мотивів і цілей злочину;
- встановлення способу і знарядь вчинення хуліганства;
- встановлення предметів, що зникли (які віднесли злочинці);
- виявлення шляху підходу й відходу злочинців з місця події;
- виявлення шляхів підходу потерпілого;
- встановлення можливих слідів, що могли залишитися на злочинцях.

Підготовчий етап огляду місця події при розслідуванні хуліганства повинен включати в себе таке:

- одержання інформації про подію;
- допомога потерпілим та охорона місця події;
- підготовка необхідних технічних засобів як для забезпечення виїзду на місце пригоди, так і для безпосереднього проведення огляду;
- забезпечення участі необхідних учасників у проведенні цієї слідчої (розшукової) дії.

Вже прибувши на місце події, слідчий повинен:

- переконатися, що заходів з охорони місця події, надання допомоги потерпілим, ліквідації наслідків вжито, та скласти план огляду;
- перевірити зміни, які відбулися на місці події до його прибуття;
- визначитися з колом учасників огляду і провести інструктивну нараду;
- встановити особу потерпілого (свідків) і за необхідності опитати їх, дати завдання оперативним працівникам щодо встановлення зазначених осіб;
- отримати оперативну інформацію для висунення слідчих та розшукових версій;
- видалити з місця події сторонніх осіб, які не пов'язані з проведенням огляду;
- забезпечити збереження речових доказів та охорону обстановки місця події;

- організувати переслідування і затримання злочинців по «гарячих» слідах;
- оповістити територіальні органи про характер злочину та прикмети злочинців;
- організувати спостереження у місцях можливої появи хуліганів;
- використовувати (за необхідності) засоби масової інформації [3].

Також важливим аспектом огляду місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної або холодної зброї, є визначення його тактики. Наприклад, існують такі методи огляду залежно від способу пересування:

- ексцентричний спосіб – рух по спіралі від центра до периферії;
- концентричний – рух від периферії до центра;
- фронтальний – дослідження об'єктів, розташованих на одній лінії;
- секторний – вивчення території по секторах;
- вузловий – об'єкт поділяється на ділянки, вузли, квадрати.

На мою думку, огляд місця вчинення хуліганських дій необхідно проводити від периферії до центру, адже це сприяє одержанню важливих доказів, сліди пересування хуліганів та інше.

При вчиненні хуліганства із застосуванням фізичної сили і знарядь рекомендується уважно дослідити територію для знаходження слідів боротьби (плям крові, волосся, знарядь і т.п.), оскільки потерпілі від хуліганства нерідко вчиняють опір. Знаряддям хуліганських дій можуть бути палка, камінь і т.п.

Щодо заключного етапу проведення огляду, а саме складання протоколу огляду місця події, то важливо зазначити які об'єкти вилучено, можливо це знаряддя вчинення даного злочину. На місці події в цих випадках нерідко залишаються сліди-предмети (палка, камінь), а також сліди-речовини (кров, запах і т.п.) [4]. Особливу увагу займає вогнепальна, холодна зброя чи інший предмет, спеціально пристосований або заздалегідь заготовлений для нанесення тілесних ушкоджень (п.9,10,11 Постанови Пленуму Верховного Суду «Про судову практику у справах про хуліганство» №10») [5], адже це в подальшому також впливає на кваліфікацію суспільно небезпечних дій.

Отже, огляд місця події є важливою слідчою (розшуковою) дією під час розслідування хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної або холодної зброї. Своєчасність та ретельність його проведення, повна фіксація матеріальних слідів на місці події забезпечує подальший етап розслідування великою кількістю доказової інформації та є запорукою успішного розкриття злочину та викриття хуліганів.

Основними особливостями тактики огляду місця події при вчиненні хуліганства є певний перелік сукупності ознак, які визначають:

- 1) спосіб приготування, скоєння та приховування злочину;
- 2) місце, час, обстановку, знаряддя та засоби вчинення злочину;
- 3) предмет посягання;

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

- 4) особу потерпілого;
- 5) особу злочинця;
- 6) слідову картину злочину.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Криміналістика: підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. – К., 2001.
3. Криминалістика: учеб. для вузов / под ред. Р.С. Белкина. Москва: Норма- Инфра М, 2001. 998 с.
4. Тактика проведення огляду місця події під час розслідування хуліганства: Рябикін В.М. // Юридичні і політичні науки. Держава і право. Випуск 50 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34899/89-Ryabykin.pdf?sequence=1>
5. Постанова Пленуму Верховного Суду «Про судову практику у справах про хуліганство» №10 від 22.12.2006 [Електронний ресурс]: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/va010700-06>

Фрунза Наталія Олегівна,
курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Єфімов Микола Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АНАЛІЗ ПЕРВИННОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ УМИСНОГО ВБИВСТВА МАТІР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ

У продовж тривалого часу існування криміналістика накопичила чималі знання з методики розслідування злочинів у сфері умисних вбивств, зокрема у сфері умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини. У науковій літературі спірним є питання співвідношення криміналістичної характеристики злочинів та предмета доказування. Дехто з учених висловлює думку про те, що криміналістична характеристика злочинів

охоплює предмет доказування. Зокрема, як зазначає професор Р.С. Белкін: «Правильно сформульована характеристика повинна органічно включати перелік обставин, які підлягають доказуванню, і тому їх не потрібно вносити в структуру окремої методики» [1, 274].

Водночас переважна більшість учених-криміналістів розглядають обставини, що підлягають доказуванню в окремих методиках розслідування злочинів, як самостійний елемент. Поділяємо думку М.В. Салтевського про те, що структуру криміналістичної характеристики не можна ототожнювати з обставинами, що підлягають доказуванню. Усі елементи предмета доказування не можуть бути охоплені елементами криміналістичної характеристики, які в основному описують типові властивості та ознаки злочину, проте їх поєднання допускається [2, 419]. Саме тому обставини, що підлягають встановленню та доказуванню, розглядаємо не в межах криміналістичної характеристики, а окремим підрозділом.

У ст. 91 КПК викладено перелік обставин, що відносяться до предмета доказування у кримінальному провадженні, як сукупності фактів і обставин об'єктивної дійсності, що мають матеріально-правове, цивільно-правове, кримінальне процесуальне значення і є необхідними і достатніми фактичними обставинами для вирішення кримінального провадження:

- подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);
- винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;
- вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;
- обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;
- обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання. [3].

Дані обставини позитивно впливають на можливості всебічного, повного та об'єктивного розслідування цього виду злочинів в умовах різних слідчих ситуацій.

Залежно від слідчої ситуації перелік та зміст обставин, що підлягають встановленню при розслідуванні злочинів цієї категорії, може змінюватися: перелік одних у процесі доказування зростає, а інших зменшується. Узагальнений перелік обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування вбивств, наводять М. І. Панов та В. О. Коновалова:

- безпосередня причина смерті;
- що мало місце – насильницьке заповдіння смерті чи смерть сталася з інших причин (нешасний випадок, хвороба);

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

- яким способом, за допомогою яких знарядь вчинено вбивство;
- час настання смерті;
- місце вчинення вбивства;
- обставини, за яких вчинено вбивство;
- особа жертви;
- співучасники вбивства і роль кожного з них у вчиненні злочину; 9) особа вбивці;
- мотиви вбивства;
- обставини, що сприяли вбивству(умисному чи необережному), заходи, яких треба вжити для попередження таких злочинів [4, с. 195].

Ми вважаємо, що орієнтовний перелік обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини, має бути таким:

- особа потерпілого (стать, фізіологічний стан);
- подія вбивства або тілесного ушкодження (час, місце, інші обставини);
- причина смерті (в тому числі час настання смерті, характер ушкоджень, що призвели до смерті);
- мало місце насильницьке заподіяння смерті/тілесних ушкоджень чи зазначені негативні наслідки настали внаслідок інших причин (хвороба, нещасний випадок, заподіяння шкоди особою самою собі тощо);
- спосіб та засоби вчинення вбивства або заподіяння тілесного ушкодження (в тому числі способи та засоби готування та приховування злочину);
- особа злочинця (анкетні дані, особисті та професійні якості, фізіологічний та психологічний стан);
- співучасники вбивства або заподіяння тілесних ушкоджень, роль кожного з них у вчиненні злочину;
- зв'язки між злочинцем та жертвою;
- форма вини, мета злочину;
- мотив вчинення злочину.
- обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання;
- обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження.

Таким чином, визначений і запропонований нами перелік обставин, що підлягають встановленню у кримінальних провадженнях щодо вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини, має першочергове значення у практичній діяльності слідчих при розслідуванні кримінальних правопорушень даної категорії, оскільки знання про них допомагатиме

вибудувати обґрунтовані слідчі версії й ефективному плануванню розслідування. Водночас вжиття обставин справи, встановленню винних осіб та заходів щодо їх встановлення сприятиме ухваленню справедливого вироку.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р. С. История отечественной криминалистики / Р. С. Белкин. – М. : Норма – 1999. – 496 с.
2. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник / М. В. Салтевський. – К.: Кондор, 2008. – 558 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : станом на 12.05.2016 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Панов М. І. Розслідування вбивств на замовлення / М. І. Панов, В. О. Коновалова // Настільна книга слідчого. – [Панов М. І., Шепітько В. Ю., Коновалова В. О. та ін.]. – 3-тє вид., перероб. і допов. – Київ :Ін Юре, 2011. – § 1 розд. 19. – С. 192-198.

Циганок Дар'я Сергіївна,
факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Бідняк Ганна Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
криміналістики, судової медицини
та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ
ПО ВСТАНОВЛЕННЮ НЕВПІЗНАНИХ ОСІБ**

В час складної економічної та політичної ситуації в Україні набуває важливості встановлення осіб які вчинили злочин, невстановлених осіб, безхатків. Нерідко дактилоскопію застосовують при встановленні особи після ДТП та невпізнаних трупів.

В даний час, коли підвищилися кількість вчинених ДТП у нашій країні, дактилоскопічні дослідження набувають важливого значення для працівників правоохоронних органів. Як свідчать статистичні данні МВС в Дніпропетровській області загиблих та травмованих у ДТП на автошляхах за 9 місяців 2017 року було зафіксовано 4252 аварії, в 2016 році - 3913, в

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

2015 - всього 3478. При цьому число загиблих на дорогах Дніпра за 9 місяців 2017 року склало 47 чоловік, в два попередні роки їх було по 48. У жовтні ця планка вже була також перевищена. Зросла і кількість ДТП з потерпілими: 749 до жовтня 2017 року, 754 - за весь 2016 рік, 653 - за весь 2015 рік.[11]

А вже за шість місяців поточного року на території Дніпропетровської області зареєстровано 4816 дорожньо-транспортних пригод, з них 853 ДТП із постраждалими, в яких 87 осіб загинуло та 1 тисяча 130 травмовано. В таких умовах особливого значення набуває встановлення особи потерпілого.[9]

У сучасній криміналістиці і судовій медицині він заслужено вважається самим розробленим і надійним методом. Дактилоскопічні дослідження дозволяють встановити ряд обставин, істотних для розслідування: виявити з числа підозрюваних осіб злочинця; встановити особу за допомогою картотек; виявити факт вчинення декількох злочинів однією особою; ідентифікувати особу; встановити деякі важливі обставини події.

Як відомо дактилоскопія це метод дослідження малюнків пальців рук за допомогою якого встановлюється розшукувана особа, потерпіла або навіть невпізнаний труп. Не маю у світі двох різних людей у яких був би однаковий папілярний малюнок пальців рук. Папілярний малюнок формуються ще внутрішньоутробно та не змінюється навіть після смерті людини. Якщо епідерміс ушкоджують, то через якийсь час візерунок відновлюється. Анатомічна будова візерунка змінюється лише при глибоких ушкодженнях це може викликати опіки, порізи, розриви. На цих ділянках виникають шрами, рубці, які, у свою чергу, стають ідентифікаційними ознаками.[7]

Дактилоскопіювання полягає в одержанні пальцевих відбитків живих осіб і трупів. Вона набуває особливої важливості при встановлення особистості саме невпізнаних трупів. Невпізнані трупи повинні проходити обов'язкову реєстрацію. Для цього оформляється спеціальна пізнавальна карта. Вона заповнюється в двох примірниках. У карті вказуються вік трупа на вигляд, час настання смерті і виявлення тіла. У документі дається докладний опис зовнішнього вигляду, особливості зубів. В карту вносять особливі прикмети і самого трупа, і одягу, яка на ньому про її наявності, виявлених при ньому предметів. В обов'язковому порядку тіло фотографується. На карту наклеюють 3 знімки: в правий, лівий профіль і в фас[6].

Але іноді виникає необхідність встановлення ще живої особи. Наприклад у випадках:

- допитуваний пояснює, що з особою, про яку він дав показання, він не знайомий, але запам'ятав її і в змозі впізнати;

- допитана особа повідомляє певні відомості, пов'язані з розслідуваною подією про будь-кого зі своїх знайомих, але останній заперечує факт знайомства і заявляє, що допитана особа йому не знайома;
- допитуваний знає в обличчя особу, про яку дає свідчення, але не може повідомити про неї жодних даних;
- коли впізнавальна особа знайома з впізнаваним, але не може назвати його прізвища, імені, по батькові або неправильно їх називає.
- коли необхідно встановити особу людини, яка не має документів, або пред'явила не свої документи[10].

Так, у Дніпропетровській області в місті Новомосковськ в дорожньотранспортній пригоді було збито жінку. Так як вона була у тяжкому стані в лікарні, перед оперативним працівником стояло на меті встановлення особи потерпілої так як звернень з приводу розшуку цієї жінки від родичів не надходило. Оперативним працівником було відібрано відбитки пальців. При взятті відбитків виникли деякі труднощі так як при висиханні шкірного покриву рук виготовлення чіткого відбитку було досить важко. Також на чіткість малюнку вплинуло те що жінка, як далі було встановлено, була безхатьком і тому часті травми вплинули на якість малюнку. Особу жінки було встановлено за відібраними відбитками пальців по картотеці. Ми бачимо з наведеного вище випадку що дактилоскопія відіграє важливу роль у розкритті справ та встановленні особи що значно полегшує роботу та скорочує час відведений на її розкриття. Вона дає змогу, швидко і з точною вірогідністю встановити невпізнану особу або труп.

Підводячи підсумки, можна сказати, що можливості дактилоскопії широко використовуються як в практичній, так і в науковій діяльності, а дактилоскопічна ідентифікація людини один з найбільш ефективних методів ідентифікації в діяльності оперативних підрозділів.

Список використаних джерел:

1. Баканова Л. П. Дактилоскопические исследования: Учебное пособие / Л. П. Баканова - Ташкент, 1980 г. - 52 с.
2. Берзин В. Ф. О локализации участков ладонной поверхности рук человека по деталям папиллярных узоров / В. Ф. Берзин, А. А. Фокина// Криминалистика и судебная экспертиза. -Вып. 3. Киев, 1966. - С. 199.
3. Быстрыкин А. И. Знаки руки: дактилоскопия: учеб. метод, пособие / А. И. Быстрыми – Орел: Фенист, 2004. - 360 с.
4. Грановский Г. Л. Классификация и оценка частных признаков папиллярных узоров. См. "Теория и практика криминалистической экспертизы" / Г. Л. Грановский - Сб. 2. - М.: Госюриздат, 2006.
5. Гусев А. А. Идентификационное значение типа и разновидности папиллярного узора / А. А. Гусев // Практика криминалистической экспертизы. Сб. 1-2. - М.2001. - С. 198 - 204.
6. Дергай Г. Б. Современные возможности судебных экспертиз и тактика получения образцов для сравнительного исследования: учеб.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Пособие / Г. Б. Дергай, Д. В. Исютин-Федотков - Минск: Акад. МВД Респ. Беларусь, 2005. - 102 с.

7. Дубовий О. П. Криміналістичне дослідження слідів рук: Наук, практ. посіб. / О. П. Дубовий, В. Я. Лукашенко, Я. В. Рибалко та ін. / [За ред. Я. Ю. Кондратьєва]. - К.: Атіка, 2000. - 152 с.

8. Исаева О. К. Теория и практика использования автоматизированных дактилоскопических учетов: учеб. метод, пособие / О. К. Исаева - М.: Норма-Инфра, 2006. - 18 с.

9. Електронний ресурс – точка доступу: <https://ukr.segodnya.ua/regions/dnepr/statistika-avariy-v-dnepre-kto-narushaet-chashche-vsego-1163233.html>

10. М. Ю. Будзієвський. Криміналістика (курс лекцій) : навчальний посібник / М. Ю. Будзієвський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, К. О. Чаплинський, Ю. А. Чаплинська. - Д. : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. - 397 с.. 2013

11. Електронний ресурс – точка доступу:
<https://dnepr.info/news/uzhasayushhaya-statistika-dtp-v-dnepre-mesta-kontsentratsii-avarij>

Чаша Владислава Юрїївна,

курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Павлова Наталя Валерїївна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ У ФОРМАТІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ

У законодавстві на сьогоднішній день постійно відбуваються зміни, зокрема вони стосуються не тільки підстав проведення слідчих дій, а й способів їх здійснення. Зокрема, у 2014 році до КПК України було внесено зміни у статтю 232, яка регламентує проведення допиту та пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції. Такі новації у кримінально-процесуальному законі потребують певних коректив щодо тактики і ходу

проведення, зокрема пред'явлення особи для впізнання.

Відеоконференція є одним з прикладів використання інформаційних технологій у кримінальному провадженні та в проведенні впізнання зокрема. До речі, відеоконференція є заходом, учасники якого територіально віддалені один від одного, тому спілкування між ними відбувається за допомогою використання технічних засобів зв'язку, що забезпечують передачу зображення і звуку дистанційно, в режим реального часу [1]. Однак використання таких засобів фіксації ходу проведення слідчих дій можна застосувати виключних випадках, визначених у ч.1 ст. 232 КПК України, а саме: допит осіб, у тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб; пред'явлення для впізнання. При цьому, слід звернути увагу на той факт, що пред'явлення трупа для впізнання не регламентовано статтею 232 КПК України як дії, що може проводитись у режимі відеоконференції, тобто така процесуальна форма фіксації не може бути застосована до цієї слідчої дії [3].

Щодо тактики проведення пред'явлення для впізнання у режимі відеоконференції, можна сказати, що як і кожна процесуальна дія, впізнання потребує встановлення психологічного контакту між слідчим та особою, яка впізнає. Однак, потрібно відмітити, що при проведенні такої слідчої дії за допомогою технічних засобів фіксації (трансляція), виникають деякі труднощі у встановленні психологічного контакту, що є важливим елементом ефективності її проведення. Адже під час відео-трансляції знижується рівень комунікативного контакту між учасниками процесуальної дії (у нашому випадку, впізнаючий та слідчий). Це зумовлено відсутністю безпосереднього спілкування слідчого з учасником слідчої дії, технічною складністю передачі всього обсягу інформації, що унеможливорює об'єктивне проведення пред'явлення для впізнання.

При проведенні слідчої дії в режимі відеоконференції слід забезпечити чітку якість зображення та звуку, а також інформаційну безпеку. Для цього слідчому необхідно врахувати залучення до проведення впізнання спеціаліста, з метою забезпечення належної якості передачі зображення та звуку, безперервного і стабільного сеансу зв'язку та інформаційної безпеки відеоконференції.

Однак, складність залучення інформаційно-технічної бази до проведення впізнання пов'язана з нечіткою правовою регламентацією здійснення ходу такої слідчої дії. Наприклад, при нормальному розвитку подій, тобто у реальному сприйнятті, слідчий спочатку повинен допитати суб'єкта впізнання про обставини, за яких він бачив річ чи особу (в залежності від того, хто або що впізнається), а після цього видаляє допитуваного з кабінету та запрошує понятих та інших учасників, яким необхідно роз'яснити хід слідчої дії. Особі, яку необхідно впізнати, слідчий повинен роз'яснити права та запропонувати зайняти місце серед інших статистів і т.д. Такий алгоритм дій дещо змінюється при проведенні їх у режимі трансляції, адже все відбувається за відсутності особи, яка

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

впізнає, бо вона знаходиться по той бік екрану [2].

Отже, підсумовуючи усе вищевикладене, можна зробити висновок, що внесені зміни до законодавчих актів не в повній мірі забезпечують аргументацію та алгоритм у разі проведення окремих процесуальних дій в режимі відеоконференції, зокрема пред'явлення для впізнання. Адже, як відомо, процесуальна форма завжди йде по дотичній з організаційно-тактичними заходами для здійснення процесуальних дій та рішень.

Список використаних джерел:

1. Мурадов В. Проблеми використання відеоконференцзв'язку на сучасному етапі розвитку техніко-криміналістичного забезпечення судового розгляду кримінальних справ// Право України. 2011. № 7. С. 235-240
2. Криміналістика: Підручник / Кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Х.: Право, 2008. 464 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI від 13.04.2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

Антонюк Ірина Андріївна,
аспірант кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ, ЯКА ВЧИНЯЄ ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ НАДАННЯ ПОСЛУГ ІЗ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

Останнім часом на ринку праці набирають обертів варіанти дій, які мають елементи обману, і знаходяться вже не в площині цивільного законодавства, а підлягають кримінально-правовій оцінці. Такі діяння вчиняються досвідченими особами, вивчення характеристики яких допоможе з'ясувати обставини справи та прийняти об'єктивне рішення.

Проведене вивчення матеріалів кримінальних проваджень про шахрайства свідчить, що зазначений різновид злочинних посягань учинюється у більшій кількості жінками (57 %). Це пояснюється підвищеною діловою зайнятістю жінок та їх активною роллю у суспільстві. Між тим, відсоток чоловіків також є достатньо високим і складає 43 %.

Вивчаючи вікові показники, слід сказати, що вік людини безумовно впливає на мотивацію поведінки людей, формування їхніх життєвих потреб та установок. З цього приводу А. В. Андрушко зауважує, що під

впливом соціального середовища у процесі життєдіяльності людина змінюється, набуває певного досвіду та навичок, виробляє характер. Відтак, вік людини, визначаючи потреби, коло інтересів, життєві цілі людей та спосіб їхнього життя, закономірно відбивається і на протиправній поведінці [1, с. 70].

Зазвичай шахрайство учиняють особи різних вікових категорій від 20 до 50 років. Загалом, віковий рівень шахраїв, що вчиняють кримінальні правопорушення на ринку праці, розподілився таким чином: 20-30 років – 19%; 31-40 років – 55%; більше 40 років – 24%. Лише 2 % припало на осіб, віком молодше 20 років. При цьому, серед аналізованих фактів нами не спостерігалася участь неповнолітніх осіб. На нашу думку, це пояснюється тим, що особи, які пропонують роботу, в основному повнолітні (повинні бути дієздатні та правоздатні).

Переходячи до розгляду соціальних ознак, слід погодитися із думкою Л. В. Сорокіної, що особливе значення соціального середовища шахраїв передбачає: наявність у ньому осіб з високим рівнем матеріального добробуту, а тим більше досягнутого за рахунок корупційної та іншої кримінальної діяльності; матеріально забезпечене середовище в умовах розвитку особи та різке зниження цієї забезпеченості надалі; спрямованість до стандартів заможного життя, а отримувана заробітна плата не сприяє цьому; наявність дорогих звичок та інтересів [2, с. 103]. Т. Г. Таран заявляє, що зовнішні соціальні фактори здатні стати причиною реалізації біологічного змісту особи злочинця. Відбувається суміщення умов, у результаті якого мають місце вчинки різної спрямованості. З іншого боку, злочин являє собою форму втілення індивідуальності. Під час його вчинення особа здатна проявити себе як особистість, виразити свої якості, проявити уміння та навички [3, с. 101].

Як показали дослідження, освітній рівень осіб, які вчиняють шахрайства, пов'язані із наданням послуг у сфері працевлаштування, є доволі високим. Особи із вищою освітою складають серед шахраїв 67 %.

Шахраїв, які користуються механізмом ринкових відносин, які вміють прикривати злочин порушеннями умов укладеної угоди та, відповідно, переводити претензії потерпілих на рівень спорів у судах, називають ще «елітою» серед представників кримінального світу. Злочинці даної категорії – це інтелектуально обдаровані особи, мета життя яких – виявляти слабкості державної системи й законодавства та користуватися ними для власного збагачення [4, с. 266]. Не можна не погодитися із такою думкою, адже законодавство дійсно є недосконалим і містить низку колізій. Не виключенням стала й сфера трудових відносин.

Як вже зазначалося, трудові відносини виникають на підставі укладення трудового договору, контракту чи іншого юридичного факту з приводу участі працівника в праці на підприємстві, установі чи організації [5, с. 121]. Між тим, законодавство не в достатньо категоричній формі зобов'язує працівника та роботодавця укласти трудову угоду про

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

співпрацю у письмовому вигляді (про виконання певного виду роботи працівником та створення належних умов праці і оплати послуг роботодавцем). Шахраї користуються цим і, уникаючи укладання договору у письмовій формі, пропонують найманим працівникам домовитись в усній формі. Довести ж провину шахраїв без документального підтвердження дуже складно.

Шахраї мають достатньо високі знання у сфері комп'ютерних технологій, вони створюють сайти із пропозиціями про роботу, нерідко із не виправдано високими зарплатами та мінімальним обсягом вимог щодо кандидатів. Використовуючи довіру наївних громадян, які шукають роботу, шахраї застосовують різноманітні шахрайські схеми щодо їх ошукування. При цьому, шахраї діють таким чином, щоб у подальшому складно було здобути докази їх причетності до вчинення кримінального правопорушення та доведення їх провини.

Щодо професійної зайнятості – все залежить від того, яким способом вчинено шахрайство у сфері праці. Так, якщо робота пропонується у віртуальному просторі, шахраї у 64 % випадків не мають офіційної зайнятості і дохід від «ошуканих» громадян є основним. Теж саме можна сказати і про випадки, коли шахраї створюють юридичну особу нелегальним шляхом з подальшим маскуванням своєї діяльності під оболонку господарських правовідносин. Лише у 9 % шахрайські дії вчинялися з боку офіційно зареєстрованого суб'єкта підприємницької діяльності, який надає робочі місця.

У 17 % випадків шахрайство вчиняється суб'єктами господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні і працюють на легальній основі. У 12 % – з боку осіб, які надають послуги із працевлаштування за кордоном, але вони діють без отримання ліцензії на зайняття підприємницькою діяльністю у цьому напрямку. Серед переліку видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, відноситься й посередництво у працевлаштуванні за кордоном, але більшість таких посередників ігнорують цю вимогу.

У 8 % до шахрайства, пов'язаного із працевлаштуванням, мали відношення особи, які займаються страховою діяльністю; у 4 % – представники державної міграційної служби; 4 % – представники соціальних служб; у 12% – особи, які здійснюють юридичне супроводження.

96 % шахраїв є мешканцями великих міст із розвинутою економікою та широким спектром можливостей щодо працевлаштування. 67% мають сім'ю та дітей, але, як на нашу думку, цей факт аж ніяк не впливає на статистику вчинених шахрайств.

Вивчаючи проблеми шахрайства, О. Л. Мусієнко приділяє велику увагу психологічному механізму реалізації злочинного діяння під час

учинення такого виду кримінальних правопорушень. На його думку, в системі психологічного механізму реалізації злочинного діяння важливе місце посідає рефлексивне мислення та управління з боку шахраїв. Шахрайство передбачає вирішення багатьох розумових завдань, що мають різну спрямованість. Серед них – визначення предмета шахрайських операцій; визначення осіб, які можуть бути зацікавлені в одержанні тих або інших майнових вигід; визначення механізму (технології) впливу; визначення місця, часу, обстановки вчинення шахрайських дій [6, с. 19–20]. До того ж, як зазначає О. Є. Михайлов, морально-психологічна складова суб'єкта вчинення злочину обумовлена тим, що в кожній особі злочинця є свої ціннісні орієнтири, моральна та правова свідомість. Особа характеризується громадянською психологією (ставлення до суспільства, держави, ідеологічний і політичний світогляд), що виявляється в цивільній діяльності; трудовою психологією (ставлення до праці), що виявляється в професійній діяльності; побутовою психологією (ставлення до родини, дозвілля) й відповідною поведінкою; правовою психологією (ставлення до закону, правопорядку, правоохоронних органів) і адекватними їй вчинками, зрештою, психологією «Я» (самооцінки, «самосвідомості») [7, с. 100].

У мотиваційній сфері переважають матеріальні потреби, які мають безліч градацій. Являючись рушійною силою кримінальної активності, користь виявляється в прагненні людини задовольнити матеріальні потреби [8, с. 235].

Виходячи з цього, можна сказати, що особа злочинця, що вчиняє шахрайства, пов'язані із працевлаштуванням, є доволі освіченою, інтелектуально розвинутою людиною із стійкою психікою та спрямованою корисною мотивацією. Ця особа може легко увійти у контакт із будь-ким, та запевнити у щирості своїх дій. Цинічне переступання норм моралі такими особами та відсутність співчуття до ошуканих громадян є скоріше правилом, ніж виключенням.

Список використаних джерел:

1. Андрушко А.В. Геронтологічна злочинність: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання: монографія. Ужгород: ЛПРА, 2011. 248 с.
2. Сорокіна Л.В. Особа злочинця, яка вчиняє злочини у сфері пенсійного забезпечення. *Правовий часопис Донбасу*. № 1 (66) 2019. С. 99-106.
3. Таран Т.Г. Запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні: дис. ... канд. юрид. наук :12.00.09. Київ, Національна академія внутрішніх справ. 2019. 240 с.
4. Заяць К. Криміналістична характеристика шахрайств, що маскуються оболонкою господарських правовідносин. *Підприємство, господарство і право*. 9/2019. С. 262-266.
5. Дмитренко Ю. П. Трудове право України: Підручник. К.: Юрінком

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Інтер, 2009. 624 с.

6. Мусієнко О.Л. Теоретичні засади розслідування шахрайства в сучасних умовах: монографія / за ред. В.Ю. Шепітька. Харків: Право, 2009. 168 с.

7. Михайлов О.Є. Кримінологія: навч. посіб. / О.Є. Михайлов, А.В. Горбань, В.В. Міщук. К.: Знання, 2012. 565 с.

8. Антонян Ю. М., Эминов В. Е. Личность преступника. Криминологическое исследование: монография. Москва: Норма: Инфра-М, 2010. 368 с.

Венгерова Юлія Віталіївна,
аспірант кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У кримінальному процесуальному законодавстві предмет доказування відображається у загально-орієнтувальному вигляді відносно усіх складів злочинів. Статтею 91 КПК України визначено вичерпний перелік обставин, що підлягають доказуванню, серед яких:

1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);

2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;

3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;

4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;

5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання;

6) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення

кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення;

7) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру [1].

Натомість, у криміналістиці деякі із вказаних елементів є складовими обставини вчинення злочину і, одночасно, належать до обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні.

При цьому, М. В. Салтевський слушно зауважує, що структуру криміналістичної характеристики не можна ототожнювати з обставинами, що підлягають доказуванню. Усі елементи предмета доказування не можуть бути охоплені елементами криміналістичної характеристики, які в основному описують типові властивості та ознаки злочину, проте їх поєднання допускається [2, с. 419].

У цьому контексті слід звернути увагу на розбіжність позицій вчених стосовно того, чи є обставини, що підлягають встановленню, ідентичними обставинам, що підлягають доказуванню у кримінальному процесі.

Як показує аналіз наукової літератури, вчені радянських часів здебільшого ототожнювали вказані поняття. На думку Р.С. Белкіна, А. І. Вінберга, В. Я. Дорохова, Л. М. Корнеєвої та ін., предмет доказування – це обставини, які належить обов'язково встановити у кожному кримінальному провадженні [3, с. 185]. А. П. Рижаков при цьому конкретизує на переліку обставин, що підлягають обов'язковому встановленню у кожному кримінальному провадженні, яке надсилається до суду [4, с. 29]. Втім, прив'язка тільки до проваджень, що мають перспективу та направляються до суду, як на наш погляд, суперечить низці засад кримінального процесу і не дозволяє всебічно дослідити всі обставини справи, де ознаки кримінальних правопорушень на початковому етапі розслідування неочевидні.

На думку К.Ю. Назаренко, загальне коло кримінально- та кримінально-процесуально значущих обставин, які підлягають доказуванню у кожному кримінальному провадженні, визначено у КПК України. Втім, предмет доказування визначається межами складу злочину, із приводу якого ведеться розслідування і розгляд кримінального провадження. Якщо ж говорити про розслідування конкретного виду злочину, то, крім загального кола обставин, зазначених у законі, може виникнути необхідність і у дослідженні інших доказових фактів, які не входять до предмета доказування, але мають важливе значення для розгляду справи по суті. Тому, вчений пропонує до обставин, які підлягають доказуванню віднести такі: 1) передбачені КПК України;

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

2) встановлені диспозицією статті КК України; 3) які не входять до предмета доказування, але мають важливе значення для розгляду кримінального провадження по суті [5, с. 64].

А. В. Журавель вважає, що під час досудового розслідування вирішується широке коло завдань, основними з яких є стратегічні, що впливають з предмета доказування, та локальні, які мають ситуаційну зумовленість та підлягають встановленню під час розслідування окремого різновиду злочинів [6, с. 201].

Виходячи з цього, можна стверджувати, що перелік обставин, які підлягають встановленню, є набагато ширшим, ніж обставини, що підлягають доказуванню, і залежить від конкретної ситуації, її зміни та масштабу тактичних завдань, які необхідно вирішити на певному етапі розслідування.

Водночас, виходити за межі предмету доказування також не можна, оскільки порушуються межі доказування. З цього приводу О.С. Старенький критично зауважує, що необґрунтоване розширення меж доказування зумовлює отримання таких доказів, які вже достовірно встановлені або взагалі можуть не стосуватися відповідного кримінального провадження, що, у свою чергу, призводить до затягування досудового розслідування та судового розгляду, що негативно впливає на самих учасників кримінального провадження. В свою чергу, звуження меж доказування призводить до того, що окремі обставини кримінального провадження недостатньо або не в повній мірі досліджуються і, як наслідок, у кримінальному провадженні з'являються прогалини у встановленні тих чи інших обставин злочину, що не дозволяє, всебічно, повно і неупереджено розслідувати кримінальне провадження, розглядати його під час судового розгляду та приймати відповідне законне та обґрунтоване процесуальне рішення [7, с. 106].

Загалом, злочини у сфері туристичної діяльності можуть мати достатньо тривалий характер і складатися з ряду етапів, що мають місце у різні часові періоди. Тому, встановлення обставин на кожному етапі матиме значення для з'ясування об'єктивної істини у таких справах.

На підставі узагальнення слідчої практики можна навести перелік загальних обставин, що підлягають встановленню та доказуванню у справах щодо злочинів, вчинених у сфері туристичної діяльності: чи дійсно дії, пов'язані із туристичною діяльністю, мають ознаки складу злочину; чи не мали місце злочинні дії, вчинені під прикриттям туристичної діяльності; якого виду туризму стосувалися дії злочинців; в чому полягали підготовчі дії, дії з безпосереднього вчинення та приховування злочину; яка тривалість дій щодо досягнення кінцевого результату; в яких місцях учинялися злочинні дії, дані щодо обстановки вчинення злочину; кількість та характер участі кожного із злочинців у

вчиненні злочину; відомості, що характеризують кожного злочинця та визначають ступінь вини; конкретні наслідки діяння; причини та умови, що сприяли чи перешкождали учиненню злочину; чи не було під час злочину вчинено інших правопорушень тощо.

Отже, злочини, пов'язані з туризмом, можуть мати тривалий характер і складатися з ряду етапів, що мають місце у різні часові періоди. Тому, встановлення важливих обставин на кожному етапі є запорукою успіху та надає можливість з'ясувати в цілому механізм вчинення злочину.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підруч. / М. В. Салтевський. К.: Кондор, 2008. 558 с.

3. Теория доказательств в советском уголовном процессе. Часть общая/ [Р. С. Белкин, А. И. Винберг, В. Я. Дорохов, Л. М. Корнеева]. М. : Юр. лит., 1966. 584 с

4. Рыжаков А. П. Уголовно-процессуальное доказывание: понятие и средства / А. П. Рыжаков. М.: Инф. издат. дом «Филинь», 1997. 212 с.

5. Назаренко К.Ю. Методика розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом: монографія / К.Ю. Назаренко Дніпро: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 172 с.

6. Журавель В.А. Система слідчих дій та тактичні операції в структурі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів // Вісник Академії правових наук України. 2009. № 2 (57). С. 197 – 202.

7. Старенький О.С. Щодо визначення поняття меж доказування у кримінальному провадженні // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". 2014. №1(9).

Павлик Микола Петрович,
аспірант кафедри криміналістики
та судової медицини,
Національної академії
внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПІДГОТОВЧІ ЗАХОДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯМ ЗА КОРДОНОМ

У криміналістичній літературі тактичні та психологічні аспекти допиту розроблені достатньо, про що свідчать роботи: В.П. Бахіна, В.К. Весельського, В.К. Лукашевича, Є.Д. Лук'янчикова, Н.І. Порубова, В.Ю. Шепітька та інших вчених. Між тим, провадження допиту при

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

розслідуванні злочинів, пов'язаних із працевлаштуванням за кордоном, має свою специфіку, що зумовлює потребу в розгляді та поглибленому вивченні деяких питань, пов'язаних із організацією та підготовкою до цієї слідчої (розшукової) дії.

Злочини, пов'язані із працевлаштуванням за кордоном, містять у собі низку заздалегідь продуманих і спланованих дій, зміст яких залежить від обраних схем з організації «працевлаштування», наявності корупційних зв'язків, організації «прикриття» злочинної діяльності тощо. Тому дуже важливо заздалегідь обрати правильну лінію поведінки осіб, які проводять досудове розслідування та визначити низку обставин, які мають значення для встановлення справи.

Перед тим, як розпочати допит, слід ретельно вивчити матеріали кримінального провадження, ознайомитися зі змістом різноманітних документів, що наявні у справі, та визначити коло учасників, які підлягають допиту, виявити розбіжності у фактах та подіях та з'ясувати інші обставини, які впливатимуть на подальший хід. Враховуючи отриману інформацію, слідчий повинен тактично правильно визначити послідовність допитів, якщо злочини, пов'язані із працевлаштуванням, вчинялися у складі групи (такий факт є переважним у справах даної категорії). Для цього слід максимально бути поінформованим відносно вікових, морально-психологічних характеристик, ролі та характеру участі кожного з учасників, враховувати їх зацікавленість у кінцевому результаті по справі. Як показує практика, більш ефективним є отримання в першу чергу показань від особи, яка, на думку слідчого, мала другорядну роль у вчиненні злочину та вчинила злочин вперше. Більш схильні до надання показань також особи, у відношенні яких є велика кількість доказів.

З метою тактичного впливу на учасника допиту, необхідно підготувати докази, які почергово пред'являтимуться під час допиту. При розслідуванні злочинів, пов'язаних із працевлаштуванням за кордоном, найбільш часто з цією метою використовуються висновки експертиз та різноманітні документи, в яких відображається доказова інформація або документи, що були засобом вчинення злочину. На думку К.О. Чаплинського, слідчий повідомляє підозрюваному про докази та інші матеріали, які викривають злочинців або спростовують їх показання, і демонструє їх у певній послідовності, визначаючи надалі позицію допитуваних як на допиті, так і під час усього розслідування [1, с. 244–245].

Місце та час проведення допиту визначаються, виходячи з особливостей допитуваного, характеру та обставин кримінального правопорушення та доказової бази, що є на момент допиту.

Слід погодитися із вченими, які вважають, що серед організаційно-підготовчих заходів допиту, одним із найважливіших етапів є визначення

предмету допиту. Це є необхідним для забезпечення повноти і всебічності дослідження всіх обставин [2, с. 260].

В основному предмет допиту ґрунтується на обставинах, що підлягають доказуванню, відповідно до ст. 91 КПК України. Абсолютно у всіх справах виникає необхідність встановлення події кримінального правопорушення (часу, місця, способу тощо); винуватості, форми вини, мотиву і мети; виду і розміру шкоди; обставин, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення; обставин, які характеризують особу, обтяжують чи пом'якшують покарання, виключають кримінальну відповідальність, є підставою для закриття кримінального провадження, звільнення від кримінальної відповідальності або покарання тощо.

Натомість, окрім обставин, які підлягають доказуванню, у кожній справі існує перелік обставин, які підлягають встановленню, і саме вони визначають специфіку розслідуваного злочину.

При розслідуванні злочинів, пов'язаних із працевлаштуванням за кордоном, до предмету допиту можна віднести встановлення таких обставин:

- відомості про виникнення злочинного задуму, зміст підготовчих дій та особливості безпосереднього вчинення злочину. Слід з'ясувати: скільки часу пройшло з моменту виникнення злочинного задуму до моменту його реалізації; хто сприяв вчиненню злочину, чи не мають відношення до цього службові особи, які дії здійснювалися щодо приховування злочинних дій і хто цьому сприяв; які документи використовувалися задля досягнення злочинної мети тощо;

- відомості про кримінально-правову кваліфікацію дій і чи не було сукупності;

- відомості про умови та обстановку, в яких вчинявся злочин. Слід з'ясувати, чи не було пристосовано обстановку під конкретні умови, чи не було використано існуючу обстановку без змін, чи не було змінено обстановку та умови за пенях обставин тощо. Важливим є отримання інформації про: особливості місця, в якому укладалася угода про майбутнє працевлаштування за кордоном; зовнішність осіб, які в цей час знаходилися поруч; документи, що пред'являлися на підтвердження сумлінності дій;

- відомості про психологічний та фізичний стан особи на момент вчинення злочину. Слід з'ясувати, який вплив був на потерпілого і яким чином було досягнуто мети (у відношенні потерпілого застосовувався тільки обман, чи мало місце насильство і, якщо так, то яке саме і як потерпілий це сприймав);

- відомості про домовленості між потерпілим та злочинцями. Слід з'ясувати, чи звернувся потерпілий самостійно до злочинців, чи таке звернення вмотивоване порадою певних осіб, чи не звернулися злочинці особисто до потерпілого із пропозицією працевлаштування за кордоном і

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

які аргументи висували на користь прийняття потерпілим рішення.

Готуючись до допиту, слідчий повинен отримати інформацію про загальну здатність допитуваного до певного сприйняття, запам'ятовування та відтворення подій, з'ясувати, чи не має місце тиск на потерпілого з боку підозрюваних осіб.

Л.М. Максимишин взагалі підмічає, що при допиті потерпілого необхідно враховувати, що він є зацікавленим у результаті вирішення справи, адже йому злочином завдано моральної, фізичної або майнової шкоди. Від нього має бути одержано максимально повні показання про відомі йому фактичні обставини, а також відомості про чинники, що впливають на повноту і правдивість показань. Унаслідок дії багатьох чинників потерпілі можуть надавати неправдиві показання або свідомо спотворювати відомості про фактичні обставини вчинення злочину. Це може бути наслідком помилкового сприйняття ним подій та фактів, що обумовлюють, зокрема, особливий фізичний стан потерпілого [3, с. 141].

Ще більш зацікавленим у результаті вирішення справи є підозрюваний, який у 90 % випадків чинить протидію слідству. Тому, при підготовці до допиту необхідно ретельно продумати заходи щодо подолання такої протидії.

Як вже зазначалося, злочини розглядуваної категорії здебільшого вчиняються у складі групи. У цьому контексті слід звернути увагу на позицію О.Г. Філіпова, який поділяє обставини, які підлягають встановленню, на дві групи: ті, що свідчать про груповий характер злочину, та ті, котрі сприяють доказуванню кожного окремого злочину [4].

Важливого значення набувають відомості про функціонування злочинної групи, кількість її учасників, послідовність та зміст вчинених злочинів, характер участі кожного з членів групи у вчиненні злочинних дій, а також наявність корумпованих зв'язків в органах державної влади.

Список використаних джерел:

1. Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій: монографія / К.О. Чаплинський. Дніпропетровськ, 2010.

2. Патрелюк Д.А. Предмет допиту у кримінальних провадженнях про незаконні заволодіння транспортними засобами, що вчинені неповнолітніми. Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія ПРАВО. Випуск 26. 2014. С. 260-263.

3. Максимишин Л.М. Судовий допит: процесуальне і криміналістичне дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Л.М. Максимишин, Львів, 2016. 250 с.

4. Криміналістика: учебник / под ред. проф. А.Г. Филиппова. М: Новый юрист, 1998. URL: www.vuzlib.net/beta3/html/1/13213/13254.

Коршун Олександр Вікторович,
здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ НЕРУХОМОСТІ

Пред'явлення для впізнання хоча і не є обов'язковою слідчою (розшуковою) дією, але її ефективність та значимість при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері нерухомості важко переоцінити.

Проведенням цієї слідчої (розшукової) дії можна вирішити питання про тотожність або групову належність об'єкта, що пред'являється для впізнання, з тим, який особа сприймала в минулому. Досягнення зазначеної мети здійснюється через вирішення таких завдань, як: встановлення факту, чи бачила раніше особа, яка впізнає, об'єкт, який пред'являється для впізнання; якщо бачила, то коли і в яких умовах це відбувалося; які особливі ознаки об'єкта, який підлягає впізнанню, запам'ятала особа, яка впізнає, і чому саме ці ознаки вона запам'ятала тощо [1, с. 333].

Ефективність та доказове значення результатів впізнання значною мірою залежить від якості проведення слідчим організаційно-підготовчих заходів та застосування низки тактичних прийомів проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Правильно обрана тактика впізнання обумовлює об'єктивність та якість усієї слідчої (розшукової) дії взагалі [2, с. 112]. Натомість, велика кількість слідчих і судових помилок, пов'язаних з добросовісною помилкою особи, яка впізнає, і ряд експериментальних досліджень засвідчують критичну оцінку пред'явлення для впізнання [3, с. 314]. Тому до проведення цієї слідчої (розшукової) дії слід ретельно готуватися і враховувати всі нюанси.

У загальному варіанті КПК України виділяє декілька видів проведення такої слідчої (розшукової) дії: впізнання особи (ст. 228); впізнання речей (ст. 229); впізнання трупа (ст. 230).

Натомість, у криміналістичній літературі можна зустріти й інші види пред'явлення для впізнання. Адже можливості слідчого під час пред'явлення для впізнання на практиці тлумачать значно ширше, ніж це передбачено в КПК України. Зокрема, деякі автори зауважують, що об'єктами пред'явлення для впізнання як процесуальної форми ідентифікації за уявними образами можуть бути: 1) особи, трупи, частини трупів, предмети, документи, тварини, ділянки місцевості, приміщення, будови; 2) особи, предмети, тварини, трупи, частини трупів, приміщення, ділянки місцевості; 3) особи, тварини, птахи, трупи людей, а також тварин, речі [4, с. 289].

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Серед заявлених видів «пред'явлення для впізнання особи» належить до найбільш важких дій щодо організації та підготовки, адже до її проведення залучається велика кількість осіб. Разом з тим, пред'явлення особи для впізнання може проводитись за анатомічними (зовнішній вигляд і прикмети особи) та функціональними (голос, хода) ознаками (ч. 1 ч. 9 ст. 228 КПК). Такий вид впізнання виключає прямий контакт між впізнаючим та особою, яка пред'являється для впізнання, тому може бути рекомендований у випадках, коли особа, яка бачила та чула злочинця, хвилюється за своє життя та здоров'я і не бажає зустрічатися із такою особою в умовах прямого контакту.

До того ж, під час досудового розслідування злочинів нерідко злочинці намагаються зірвати проведення впізнання, чинять протидію досудовому розслідуванню. До основних заходів впливу можна віднести залякування, підкуп впізнаючого, шантаж, компрометацію, погрозу фізичною розправою та ін. Неабияку роль у протидії відіграють захисники підозрюваних, які визначають їх лінію поведінки, впливають на свідків [2, с. 112].

Враховуючи суспільну небезпеку більшості кримінальних правопорушень у сфері нерухомості, де задіяні організовані злочинні угруповання, вважаємо необхідним проводити такі види пред'явлення для впізнання, які виключають прямий контакт впізнаючого з особою, яка пред'являється для впізнання.

Так, наприклад, пред'явлення особи для впізнання за ознаками голосу та мовлення можна проводити не тільки безпосередньо, а й за допомогою фонограми, а також відеозапису, який супроводжується звуком. Також можна проводити пред'явлення для впізнання в умовах, що унеможливають візуальне спостереження впізнаваного за впізнаючим, за допомогою односторонньо прозорого скла, технічних засобів (відеокамери) або шляхом затемнення місця знаходження впізнаючого і яскравого освітлення місця знаходження впізнаваного. За необхідності впізнання може провадитися за фотознімками, матеріалами відеозапису, або в форматі відео конференції з додержанням вимог, зазначених в КПК України.

Список використаних джерел:

1. Чаплинський К.О. Тактичні основи забезпечення досудового розслідування : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Дніпропетровськ, 2011. 570 с.
2. Птушкін Д.А., Чаплинський К.О. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. Спеціальний випуск № 1. С. 110-114.
3. Ратинов А.Р. Судебная психология для следователей: учебн. пособ. М.: НИИРИО ВШ МООП РСФСР, 1967. 290 с.

4. Ищенко Е.П., Образцов В.А. Криминалистика : учебник. М. : ЭКСМО, 2005. 465 с.

Захарова Ганна Вікторівна,
здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права

ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ШАРАЙСТВА У СФЕРІ ТУРИЗМУ, ВЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Туризм, як і туристичні послуги, що надаються громадянам в сфері туризму за двома основними напрямками, як то внутрішній та міжнародній складають один із соціально-економічних чинників розвитку України. Відповідно до положень законодавства України туризм, розвивається з використанням як об'єктів державної так і комунальної власності, а також з використанням об'єктів та інфраструктури приватної власності [1].

Існуюча розгалуженість туристичних послуг в сфері туризму, у тому числі в оздоровчих, пізнавально-екскурсійних та професійних напрямках, а також значний попит громадян (особливо після скасування багатьма Європейськими державами візового режиму) на отримання відповідного туристичного продукту за своєю специфікою включає залучення значної кількості суб'єктів, уповноважених на надання туристичних послуг.

Вказані чинники, а саме з одного боку підвищений попит громадян на туристичні послуги та отримання відповідного туристичного продукту, а з іншого недостатня законодавча урегульованість, недостатня обізнаність населення з надання, чи отримання послуг в сфері туризму, як і недостатність належного контролю в сфері туризму, не залишилися поза увагою організованої злочинності, яка намагається також отримати свій зиск та злочинні фінансові здобутки в сфері туризму. Тим самим завдаючи не лише громадянам «туристам» значної майнової та моральної шкоди, але й підриваючи їх довіру до туристичного бізнесу як такого в цілому, що також має негативний вплив і на репутацію України, як повноправного суб'єкта на міжнародному туристичному ринку з надання туристичних послуг в указаній сфері. Хоча, дійсно оцінити реальні масштаби злочинності в туристичній сфері вкрай складно, оскільки в Україні поки що немає жодних офіційних статистичних даних про сучасний стан, структуру та тенденції злочинності в сфері туризму [2, с. 4; 34].

Таким сприятливим середовищем, та можливістю використання за попередньою змовою різного роду шахрайських схем, скористалися, як не добропорядні туристичні агентства, так і кримінальні елементи під виглядом суб'єктів надання туристичних послуг. Нерідко використовуючи в своїй організованій злочинній діяльності й відповідні Інтернет мережі, у

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

тому числі зі створенням сайту-двійника туроператора (турагента) надаючи різного роду оголошення про наявність начебто «гарячих туристичних турів» з дуже привабливими цінами, та пропозиціями щодо їх оплати в он-лайн режимі. З наданням зацікавленим у цьому турі особам відповідні реквізити для оплати, що заздалегідь підготовлені на підставних осіб. Про що звичайно особи, які погодилися на такі пропозиції навіть і не здогадуються, що їх ошукують [2, с. 52-53].

Виходячи з критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження туристичної діяльності, до обставин, які можуть вказувати на ознаки шахрайства з питань надання туристичних послуг, слід віднести наявність таких чинників як: 1) пропозиція громадянину, який зацікавлений в отриманні туристичних послуг, такого туристичного продукту, на який відсутній дозвіл в ліцензійних документах з провадження такої туристичної діяльності; 2) відсутність у суб'єкта надання туристичних послуг відповідної інформації щодо його назви, режиму роботи, наявності юридичної адреси з відповідними реквізитами, у тому числі фінансовими; 3) по завершенню оформлення заявки у туристичного агента щодо отримання туристичної путівки та страхового полюсу, останній не надає громадянину, який звернувся з такою заявкою будь-яких підтверджуючих фінансових документів (касовий чек, прибутковий ордер, квитанцію), що свідчать про факт передачі грошових коштів від особи «майбутнього туриста» до особи, яка зобов'язується надати такий продукт; 4) оформлення туристичної подорожі не супроводжується медичним страхуванням та наявністю відповідного страхового полюсу; 5) у турагента відсутні відповідні гарантійні документи щодо укладання ним угоди з туроператором на здійснення посередницької діяльності та документи щодо фінансового забезпечення цивільної відповідальності перед туристом з боку туроператора, у випадку настання таких обставин; 6) відсутність у самого туроператора гарантійних фінансових банківських документів з питань гарантування банком, чи іншою фінансовою установою забезпечення туристу, у випадку настання обставин цивільної відповідальності відшкодування завданих збитків; 7) у суб'єкта надання туристичних послуг відсутній власний Веб-сайт з відповідною інформацією щодо надання туристичного продукту та здійснення такої діяльності [3].

Відповідно до положень чинного КПК України, розслідування будь-якого кримінального правопорушення можливе лише в межах здійснення досудового розслідування, і до того ж, після внесення прокурором, слідчим, дізнавачем відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. Відомості про кримінальне правопорушення вказані суб'єкти зобов'язані внести до ЄРДР невідкладно, і не пізніше 24 годин з моменту отримання заяви, чи повідомлення про таке правопорушення, або з

моменту самостійного ними виявлення обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення [4].

Натомість, успіх розслідування за заявами, повідомленнями про шахрайства в туристичній сфері напряму залежать від здобутих вже на початковому етапі фактичних даних, що підтверджують як факт вчинення злочину, так і причетність певних осіб до його вчинення. І як правило, за такої ситуації самі особи шахраї не переховуються від правоохоронних органів, але свою причетність до вчинення шахрайства заперечують, що вимагає від слідчого необхідність виявлення, зібрання, та отримання певної сукупності, належних, обґрунтованих, та достатніх обвинувальних доказів, шляхом з'ясування у потерпілих осіб всіх обставин, за яких розпочиналися та завершилися шахрайські дії, і роль кожної причетної (підозрюваної) до цього особи, здійснення детального огляду місця події. Встановлення можливих свідків шахрайства. Проведення впізнання осіб причетних до шахрайських дій, термінове проведення обшуків житла та іншого їх володіння з метою вилучення бланків, електронних носіїв, та інших документів і предметів які свідчать про вчинення шахрайських дій в туристичній сфері. Проведення почеркознавчих, техніко-криміналістичних, та інших відповідних судових експертиз. Для покращення результативності розслідування доцільно проводити й негласні слідчі (розшукові) дії з метою встановлення злочинних зв'язків шахрая, його образу життя, можливого місця знаходження, речей предметів, документів, що підтверджують причетність до шахрайства та інших доказів, які цікавлять слідство.

У випадку, коли підозрювані у шахрайстві особи намагаючись уникнути кримінального покарання переховуються від органів досудового розслідування, то всі слідчі дії та негласні слідчі (розшукові) дії повинні бути направлені на встановлення місця їх перебування. Для цього, із застосуванням існуючих криміналістичних обліків, та електронних реєстрів особливу увагу слід приділити також з'ясуванню істинних анкетних даних підозрюваних у шахрайстві осіб, з'ясування місця їх реєстрації, та місця фактичного проживання, встановлення кола їх знайомих, та родичів. Встановлення спостереження за місцем можливої появи шахраїв. Направлення запитів щодо встановлення фактів вчинення аналогічних шахрайських дій в сфері туризму тощо.

Між тим, не слід забувати, що свої злочинні дії в сфері туризму шахраї з метою уникнення від кримінальної відповідальності часто намагаються завуалювати під цивільно-правові правочини, створюючи видимість начебто вчинення сумлінних дій та законних правочинів. Саме такі ситуації вимагають від слідчих значних зусиль для доведення дійсно злочинних намірів у осіб на вчинення ними шахрайських дій, та встановлення у них злочинного наміру заздалегідь, саме з метою незаконного заволодіння чужим майном шляхом обману чи зловживанням довірою [5]. Докази щодо дійсного злочинного наміру можна отримати не

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

лише зі свідчень потерпілих, та свідків обставин шахрайських дій, але й під час проведення обшуків, огляду документів, бланків, записних книжок, електронних інформаційних носіїв, уважно оглядаючи відповідні інформаційні ресурси, сервіси в мережі Інтернет, у тому числі веб-сайти, на яких міститься інформація, що може допомогти довести дійсно злочинний намір шахраїв. З цією метою, доцільно проводити й негласні слідчі (розшукові) дії знімаючи необхідну інформацію з каналів зв'язку.

Список використаних джерел:

1. Про туризм: Закон України від 15 верес. 1995 р. N 324/95-ВР: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 05.05.2019).

2. Злочинність у сфері туристичного бізнесу: кримінологічна характеристика та запобігання : монографія / А.В. Андрушко, І.А. Нестерова – Ужгород : ТОВ «ІВА», 2016. 220 с.

3. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження туроператорської діяльності, що підлягає ліцензуванню, та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) Державним агентством розвитку туризму: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 747. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/747-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 06.05.2019).

4. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 07.05.2019).

5. Початковий етап розслідування шахрайства. URL: https://pidru4niki.com/2015060965383/pravo/pochatkoviy_etap_rozsliduvannya_shahraystva (06.05.2019).

Антонюк Олександр Андрійович,
здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права,
кандидат політичних наук

НАУКОВА ПОЛЕМІКА ЩОДО СУТНОСТІ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Будь-яка структура повинна мати основу. На нашу думку, першочерговою основою методики розслідування кримінальних правопорушень є безпосередньо самі протиправні діяння, а також матеріали судово-слідчої практики щодо їх розслідування. Крім того,

важливе значення в даному досить теоретичному аспекті криміналістики займають різноманітні праці науковців з приводу зазначеної проблематики. Тому їх дослідження, а також вивчення кримінальних проваджень, надасть нам змогу з'ясувати сутність та структуру методики розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку.

Слід зазначити, що побудова криміналістичної методики пов'язана з криміналістичною класифікацією злочинів, на підставі якої розробляються методики розслідування окремих видів злочинів. Зокрема, В. П. Корж вказує на те, що криміналістична класифікація повинна виходити з криміналістичних критеріїв, які мають значення для розкриття та розслідування злочинів. Очевидно, що криміналістичні методики, побудовані тільки на основі кримінально-правової класифікації злочинів, мають здебільшого загальний характер і потребують для свого практичного застосування більш конкретизованих (деталізованих) рубрик (підстав) диференціювання. Автор робить вивід, що в літературі є надмірно радикальні думки, що криміналістична класифікація злочинів має будуватися винятково за криміналістичними підставами, зокрема, залежно від способів, часу, місця вчинення злочинів [1, с. 28].

А вже Р. Л. Степанюк вказує, що однотипність будови видових, підвидових та комплексних методик, включаючи до них криміналістичну характеристику відповідно виду, підвиду злочинів або їх комплексу [2, с. 157]. Окремі науковці наголошують на тому, що традиційні видові і підвидові методики не завжди забезпечують належну ефективність розслідування. Пояснюється це, зокрема, тим, що такі методики орієнтовані або на конкретний кримінально-правовий вид злочинів (вбивство, крадіжка і т.п.) або на його різновид, виділений за кримінально-правовим і (або) криміналістичним ознаками (наприклад, вбивство за замовленням; вбивства, замасковані інсценуванням; крадіжки, пов'язані з проникненням в приміщення і т.п.). На початку кримінального провадження далеко не завжди можна дати однозначну кримінально-правову оцінку розслідуваної події, а, отже, правильно вибрати видову (підвидову) методику розслідування. Крім того, злочинна діяльність певної особи або групи осіб може включати цілий комплекс пов'язаних між собою злочинів, що знову таки не дозволяє продуктивно скористатися будь-якою окремою видовою методикою. Разом з тим, криміналістична оцінка вихідної слідчої ситуації дозволяє досить точно віднести конкретний випадок до певного типу, роду, категорії злочинів, правильно поставити тактичні завдання, розробити загальні версії, визначити засоби їх вирішення та перевірки [3, с. 93-94].

Методика розслідування є цілісною частиною криміналістики, яка розглядає кримінальний досвід вчинення окремих видів злочинів і слідчу практику їх розслідування та розробляє на основі пізнання їх закономірностей з урахуванням даних криміналістичної техніки та тактики систему найбільш ефективних методів розслідування та попередження

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

різних видів злочинів [4, с. 623]. В розрізі цієї думки науковців слід привести позицію В. А. Коченевої, яка на основі вивчення наукової літератури, зробила висновок, що «...розвиток криміналістичної методики дає змогу виокремити певні проблеми: 1) за своїм змістом криміналістична методика має охоплювати систему окремих методик. Традиційним вважають здійснення їх розробки відносно виду злочинів. Але на сьогодні виникають так звані «комплексні методики», «міжвидові методики», «родові методики» тощо. Такий стан потребує свого упорядкування та визначення прагматичної значущості їх розробки, місця у системі криміналістичної методики; 2) окремі криміналістичні методики мають бути звернені до формування, навпаки, так званих «мікрометодик» як певної диференціації в межах їх видової спрямованості. Зазначена тенденція має бути перспективною, оскільки такі методичні рекомендації відрізняються більшою конкретністю; 3) аналіз окремих криміналістичних методик дає підстави стверджувати, що їх зміст відрізняється залежно від підходів того чи іншого автора. Такий стан викликає заперечення, оскільки методика розслідування має бути певною програмою, алгоритмом дій слідчого. У цьому сенсі є потреба в певній уніфікації, наданні чітких методичних рекомендацій щодо виконання слідчої діяльності». Підводячи підсумок, авторка зробила висновок, що «...формування нових і вдосконалення існуючих криміналістичних методик розслідування окремих видів злочинів має здійснюватись на підставі аналізу потреб судово-слідчої практики, міжнародного досвіду, прогностичного бачення ймовірних шляхів розвитку та структурних змін злочинних проявів, застосування ситуаційного підходу, новітніх інформаційних технологій та алгоритмічних схем» [5, с. 160].

Вважаємо повністю вірною думку В. В. Тищенко, який наголосив на тому, що під міжвидовою (комплексною) методикою розуміється не просто сукупність окремих видових методик, а їх загальна інтегрована модель, що виконує системоутворюючу і методологічну функцію. Таким чином, розробки теоретичних основ криміналістичної методики ведуться в різних напрямках, що народжують нові підходи, уточнюючи, доповнюючи і оновлюючи відомі і, здавалося б, усталені наукові поняття та положення. Разом з тим, відсутні чіткі позиції по одній з найголовніших проблем теорії та методології – за системою принципів формування криміналістичних методик розслідування. Крім того, не завжди відрізняються принципи науково-теоретичної розробки приватних методик розслідування, з одного боку, і принципи застосування і побудови методики розслідування злочинів у практичній діяльності – з іншого. У цьому зв'язку треба підкреслити, що формування криміналістичної методики розслідування обумовлюється визначенням тих теоретичних і методологічних передумов, на основі яких можна виявити загальні закономірності та взаємозв'язки,

властиві основним об'єктам криміналістичного наукового дослідження: діяльності з розслідування злочинів, з одного боку, та діяльності з їх вчиненню – з іншого. Вважаємо, зазначена мета може бути досягнута за допомогою дієвого, системного та функціонального підходів, що утворюють у своїй системі загальний комплексний підхід, і будучи засобом пояснення, конструювання та прогнозування науково-методичних розробок [6, с. 7-9].

Констатуючи вищенаведене, необхідно зазначити, що методика розслідування є цілісною частиною криміналістики, яка розглядає кримінальний досвід вчинення окремих видів кримінальних правопорушень і практику їх розслідування, а також розробляє на основі пізнання їх закономірностей з урахуванням даних криміналістичної техніки і тактики систему найбільш ефективних методів розслідування та попередження різних видів протиправних діянь.

Список використаних джерел:

1. Корж В. П. Теоретические основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности: Монография. Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. 412 с.
2. Степанюк Р. Л. Структура окремих криміналістичних методик розслідування злочинів. *Право і Безпека*. 2011. № 4 (41). С. 154–158.
3. Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції: [монографія]. Х.: Видавнича агенція «Апостиль», 2012. 304 с.
4. Криминалистика : учебник / отв. ред. Н. П. Яблоков. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Юристъ, 2005. 781 с.
5. Кочнева А. О. Криміналістична методика розслідування злочинів: сучасний стан і проблеми розвитку. *Юридичний вісник*. 2016. № 1 (38). С. 157–161.
6. Тищенко В. В. Криміналістичні технології в теорії і практиці розслідування *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць*. Вип. 44. Одеса: Юридична література, 2008. С. 18–24.

Шерстюк Максим Павлович,
курсант
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ УМИСНОГО ВБИВСТВА, ВЧИНЕНОГО В СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ

У випадках, коли слідчий у процесі розслідування виявляє заплутані обставини, можуть призначатися різноманітні експертизи. Відповідно до

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

чинного КПК України, експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання [2]. В свою чергу, дослідження матеріалів кримінальних проваджень доводить, що проведення різних видів експертних досліджень надає відповідь на запитання щодо відмежування вказаного діяння від інших кваліфікованих вбивств.

Загальними методологічними засадами проведення судової експертизи під час розслідування «афективних» злочинів є застосування принципу презумпції психічного здоров'я та принципу доведення висновків. Згідно з першим принципом особа, яка вчиняє протиправне діяння, вважається здатною усвідомлювати свої дії та керувати ними у повному обсязі, доки зворотне не буде доведено. Другий принцип констатує, оскільки акт експертизи є джерелом доказів, а висновки – доказами у кримінальному провадженні, вони мають бути належно доведені. Тобто кожний висновок має ґрунтуватися на конкретних фактичних даних, зафіксованих у матеріалах провадження, а не на довільних умовиводах експерта [4, с. 14].

Стан фізіологічного афекту може тривати від декількох секунд до декількох хвилин, після чого настає різкий спад емоційного збудження, на зміну приходить стан спустошення, сильної втоми, приходить поступове усвідомлення скоєного, що може супроводжуватися почуттям розкаяння у вчиненому, жалем до потерпілого. Часто особи після вчиненого ними, самі намагаються допомогти жертві або ж здійснюють акти автодеструктивної поведінки.

У доктрині кримінального права та кримінальному законодавстві України термін «стан сильного душевного хвилювання» вживається для позначення раптового емоційного процесу, викликаного поведінкою потерпілого, що протікає швидко і бурхливо та певною мірою знижує здатність особи усвідомлювати свої дії та керувати ними. Стан сильного душевного хвилювання належить до обставин, що пом'якшують кримінальне покарання (п. 7 ч. 1 ст. 66 КК України). Також закріплене воно у статтях 116 (Умисне вбивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання), 123 (Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне в стані сильного душевного хвилювання) розділу 2 – «Злочини проти життя та здоров'я особи», що в науковій літературі відноситься до привілейованих складів злочинів, тобто характеризується обставинами, що значно знижують суспільну небезпечність, а відповідно і караність діяння [3, с. 452].

До чинників, що можуть спричинити стан сильного душевного хвилювання як законодавець, так і Пленум Верховного Суду України

відносять:

– насильство. Таким, що може призвести до виникнення фізіологічного афекту, Пленум ВСУ визнає як фізичне (заподіяння тілесних ушкоджень або побоїв), так і психічне (наприклад, погроза завдати фізичної, моральної чи майнової шкоди) насильство. Основною вимогою до такого насильства, на думку М.І. Мельника та М.І. Хавронюка, є «спроможність викликати в особи стан сильного душевного хвилювання». Автори слушно зазначають, що реальна можливість того чи іншого насильства, систематичного знуцання або тяжкої образи спричинити стан сильного душевного хвилювання повинна вирішуватись також з урахуванням таких обставин справи, як характер дій потерпілого, особливості психічного стану винного, характер відносин потерпілого з винним, обстановка, за якої застосовувалось насильство чи завдавалась тяжка образа» [1, с. 283];

– тяжку образу, до якої відноситься «явно непристойна поведінка потерпілого, що особливо принижує гідність чи ганьбить честь винного або близьких йому осіб»;

– систематичне знуцання, яке може виражатись в особливо цинічному глузуванні, тривалому кепкуванні над особою, образі, що має багаторазовий характер; також може проявлятися у фізичному насильстві, безжалісному, грубому поводженні з потерпілим, що завдає йому фізичних та психічних страждань (позбавлення їжі, води, одягу), принизливому ставленні до потерпілого [3, с. 283-284].

Так, 24.05.2015р. близько 19.00 год. в с.Теляж Сокальського району Львівської області, гр. С. по місцю проживання в приміщенні літньої кухні, під час чергового побутового конфлікту зі своїм чоловіком гр. Б., перебуваючи в стані сильного душевного хвилювання, зумовленого систематичними знуцаннями останнього над нею та безпричинними її побиттями, умисно завдала останньому кухонним ножом два удари в грудну клітку.

З висновку судово-психіатричного експерта вбачається, що гр. С. під час спричинення потерпілому тілесних ушкоджень перебувала у стані фізіологічного афекту, як психологічній підставі для юридичного висновку про стан сильного душевного хвилювання, який виник в наслідок безпричинного побиття з боку п'яного потерпілого та на фоні систематичних знуцань з боку останнього [5].

Судово-психологічна експертиза емоційних станів пов'язана з виявленням в особи, яка скоїла злочин, сильного душевного хвилювання (стану фізіологічного афекту), стресу і фрустрації. Кваліфікована оцінка емоційних станів підслідної особи багато в чому визначається обсягом інформації про особу та її поведінку. Дуже важливим є також опитування свідків, у ході якого стає можливим оцінити, як виглядала підслідна особа перед злочином і в момент його скоєння, які особливості в її поведінці спостерігались після того, що сталося. Вже на перших етапах слідчих

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

(розшукових) дій необхідно з'ясувати у підслідної особи:

- її соматичний стан напередодні злочину (наявність нервових, соматичних та інших захворювань, хронічної втоми, безсоння та ін.);
- особливості особистих стосунків підслідного з жертвою (наявність конфлікту, його причину, перебіг, способи вирішення та ін.);
- особливості взаємин з жертвою, наявність спільних знайомих, захоплень тощо.

При призначенні судово-психологічної експертизи емоційних станів, як наголошує В.Л. Васильєв, слідчий у зіставленні формулює такі типові запитання:

- Які індивідуально-психологічні особливості підслідної особи?
- Які особливості особистих стосунків підслідної особи і жертви?
- Як виявлені особисті характеристики могли вплинути на особливості поведінки підслідної особи в досліджуваній ситуації?
- В якому психологічному стані перебувала підслідна особа в момент скоєння злочину?
- Чи перебувала підслідна особа у стані фізіологічного афекту або в іншому емоційному стані, що суттєво вплинуло на її поведінку? [1, с. 543-544].

Таким чином, призначення експертиз є однією з найбільш розповсюджених форм опосередкованого використання спеціальних знань при розслідуванні умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання. У ході їх проведення слідчими з'ясовуються обставини щодо події злочину, характеру дій кожного учасника події, а також відомості, що мають тактичне значення.

Список використаних джерел:

1. Васильєв В. Л. Фізіологічний афект слід відрізнити від патологічного, який розглядається як гострий короткочасний психічний розлад, що виник раптово / В. Л. Васильєв // Юридическая психология. – № 5. – 2011. – С. 32-37.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. ; відп. за вип. В. А. Прудников. – Х. : Право, 2016. – 392 с.

3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України // за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – Київ: Канон: АСК, 2002. – 1045 с.

4. Первомайський В. Б. Методичні засади експертної діагностики короткочасних афективних станів у кримінальному процесі: методичні рекомендації / В. Б. Первомайський, В. Р. Ілейко, А. В. Каніщев. – К., 2010. – 28 с.

5. Справа № 454/1885/15-к, Архів Сокальського районного суду Львівської обл., 2015 рік.

З М І С Т

Коротаєв Володимир Миколайович, Кірін Роман Станіславович
ПИТАННЯ АТЕСТАЦІЇ СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ ЕКСПЕРТНОЇ
СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ.....3

Обшалов Сергій Володимирович
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА.....6

Петрова Ірина Анатоліївна, Снігерьев Олександр Петрович
ДО ПИТАННЯ ТАКТИКИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ
ЗНАТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....9

Пиріг Ігор Володимирович
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ.....12

Степанюк Руслан Леонтійович
ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОГЛЯДУ
МІСЦЯ ПОДІЇ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ США16

Чаплинський Костянтин Олександрович,
Огурченко Володимир Георгійович
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ
ЗЛОЧИННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....18

Шинкаренко Ігор Ростиславович, Спіцина Ганна Олександрівна
ДЕЯКІ НАПРЯМКИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ
СУДОВОЇ ЕКСПЕРТОЛОГІЇ.....21

Александрова Олена Миколаївна
ОЗНАКИ, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ПОЧЕРК ОСОБИ, ЯКА
ВИКОНАЛА РУКОПИС У НЕЗВИЧАЙНОМУ
ПСИХОФІЗИОЛОГІЧНОМУ СТАНІ.....25

Андрейко Юрій Олександрович, Юсупов Володимир Васильович
ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ У
КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ОДЕРЖАННЯ
НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ.....28

Андрієвська Людмила Олексіївна, Авраменко Олександр Юрійович
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ АВТОТЕХНІЧНОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННЯ ДОРОЖНЬО-

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ**

ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД.....31

**Береза Юрій Миколайович
ДО ПИТАННЯ СЛІДОВОЇ КАРТИНИ ЯК ЕЛЕМЕНТУ
КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕЗАКОННОГО
ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЄЮ,
БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ ТА ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ..34**

**Бідняк Ганна Сергіївна
ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК ПІДРОБКИ ДОКУМЕНТІВ
ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ
ОБОВ'ЯЗКІВ.....37**

**Богомолова Олена Сергіївна
ЩОДО ЗАВДАНЬ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....40**

**Вергун Тетяна Ігорівна
ДОСЛІДЖЕННЯ СУМІШЕЙ, ДО СКЛАДУ ЯКИХ ВХОДИТЬ
ЕТИЛОВИЙ ЕФІР.....43**

**Гейко Ольга Іванівна
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ДАКТИЛОСКОПІЧНОГО ОБЛІКУ50**

**Герасимчук Сергій Сергійович
СЛІДОВА КАРТИНА ХУЛІГАНСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО З ОПОРОМ
ПРЕДСТАВНИКОВІ ВЛАДИ АБО ПРЕДСТАВНИКОВІ
ГРОМАДСЬКОСТІ, ЯКИЙ ВИКОНУЄ ОБОВ'ЯЗКИ З ОХОРОНИ
ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ.....53**

**Дробот Ольга Альбертівна
ВИРІШЕННЯ НЕІДЕНТИФІКАЦІЙНИХ ЗАВДАНЬ
ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕТИЗИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ.....55**

**Єфімов Володимир Веніамінович
ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ЩОДО
ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНИМ ЗЛОЧИНАМ В АПК УКРАЇНИ.....58**

**Єфімов Микола Миколайович
ДО ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ.....61**

- Захарко Андрій Володимирович**
ЩОДО ОЦІНКИ РЕГЛАМЕНТОВАНОСТІ В КПК УКРАЇНИ
ПОРЯДКУ РОБОТИ З ЕЛЕКТРОННИМИ ДОКАЗАМИ.....64
- Іваниця Андрій Володимирович**
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ.....67
- Кірін Роман Станіславович**
ІР-ЕКСПЕРТИЗА: ОКРЕМІ ПИТАННЯ НАУКОВО-
МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ69
- Клоченко Олена Анатоліївна**
ОХОРОНА І ЗАХИСТ ПРАВ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ.....72
- Коваленко Володимир Вікторович, Александров Микита Сергійович**
ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
НЕЛЕТАЛЬНИХ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ.....75
- Кожевніков Олексій Андрійович**
АКТУАЛЬНІСТЬ ФОТОТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НА
СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ77
- Козак Дмитро Вікторович**
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ.....80
- Комиза Геннадій Олександрович**
ЩОДО СУЧАСНОГО ДАКТИЛОСКОПІЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....82
- Косенко Наталя Олександрівна**
ВСТАНОВЛЕННЯ ЦІЛОГО ЗА ЧАСТИНАМИ ФРАГМЕНТІВ
КАБЕЛЮ ЗА ВІДСУТНОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ ЛІНІЇ РОЗДІЛЕННЯ.....85
- Кумець Павло Іванович**
ОПТИМІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ
ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЦЕНТРІВ МВС УКРАЇНИ...93
- Лагутіна Ірина Василівна, Репешко Ірина Юріївна**
ЗАМІНА ЧАСТИН ДОКУМЕНТІВ ЯК СПОСІБ ЧАСТКОВОЇ
ПІДРОБКИ ДОКУМЕНТІВ.....95

- Лазарєв Владислав Олександрович**
ДО ПИТАННЯ СПОСОБУ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОГО В
ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ ТА СУТЕНЕРСТВА.....99
- Лозова Світлана Миколаївна, Лозовий Андрій Олександрович**
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕВІРКИ ЗА ОБЛІКАМИ ДНК-ДАНИХ В
УКРАЇНІ.....102
- Макаренко Євген Іванович, Здор Вілена Миколаївна**
ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ.....105
- Мешков Олег Олегович**
ПОНЯТТЯ ТА ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ
ВИПАДКІВ ЕЛЕКТРОТРАВМУВАННЯ.....109
- Обитоцька Марія Володимирівна**
ДО ПИТАННЯ ТАКТИКИ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ ГРУПОВОГО ХУЛІГАНСТВА113
- Ольховікова Тетяна Олександрівна**
ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ ЩОДО ЗАВИЩЕННЯ
ВАРТОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ
СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ.....115
- Очеретяний Максим Анатолійович**
ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ У
СПРАВАХ ПРО ХУЛІГАНСТВО, ВЧИНЕНОГО ГРУПОЮ ОСІБ...118
- Плетенець Віктор Миколайович**
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ В
УМОВАХ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВУ.....121
- Ревякіна Тетяна Олександрівна, Кірін Роман Станіславович**
ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВИТРАТ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ
ЕКСПЕРТІВ ТА ПРОВЕДЕННЯМ ЕКСПЕРТИЗИ У
ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ.....123
- Севідов Олександр Валерійович**
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТОБІГУ В ЕКСПЕРТНИХ

УСТАНОВАХ УКРАЇНИ.....	126
Сидоренко Олена Володимирівна	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КОМПЛЕКСНОГО СУДОВО-ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІМЕРНИХ МАТЕРІАЛІВ І ВИРОБІВ З НИХ.....	129
Чернологова Світлана Миколаївна	
ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПЕРТНОГО ОГЛЯДУ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ З МЕТОЮ ВИЯВЛЕННЯ ОКРЕМИХ ОЗНАК РЕМОНТНОГО ФАРБУВАННЯ.....	132
Чіпець Олександр Іванович	
КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБСТАНОВКИ ЗЛОЧИНУ У ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО НЕЗАКОННЕ ПЕРЕМІЩЕННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ.....	134
Христов Олександр Леонідович	
СУЧАСНІ НАПРЯМКИ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	138
Шиян Анатолій Григорович	
ЩЕ РАЗ ПРО ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ І ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	141
Балюра Аліна Олександрівна	
ПРИЗНАЧЕННІ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТРУПА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	144
Безверха Діана Ігорівна	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ.....	146
Біденчук Тетяна Миколаївна, Манойло Олег Олегович	
ЩОДО ОКРЕМИХ СУЧАСНИХ ПОМИЛОК.....	149
Вавришук Анастасія Євгеніївна	
ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ В РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	153
Вітер Дмитро Вадимович	
ЗАВДАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЦІЛЬОВИХ ПРОГРАМ.....	155
Гіренко Олександр Олександрович	

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ**

**ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ В УМОВАХ
КОНФЛІКТУ.....158**

**Горелік Дар'я Сергіївна
ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ З КОНФЛІКТНИМИ ОСОБАМИ
ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ.....160**

**Гришко Юлія Юріївна
ДО ПИТАННЯ ТИПОВОЇ СЛІДЧОЇ СИТУАЦІЇ ЯК
КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ.....162**

**Гук Владислава Володимирівна
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ ТА
ДОКУМЕНТІВ.....165**

**Демідова Владислава Вадимівна
ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ДОКАЗУВАННЮ ПІД ЧАС
РОЗСЛІДУВАННЯ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З
ТВАРИНАМИ.....168**

**Денисенко Євгенія Миколаївна, Христов Олександр Леонідович
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ЗА НЕНАДАННЯ
ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ.....170**

**Іскра Анастасія Юріївна
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОПИТУ СВІДКІВ ТА ПОТЕРПІЛИХ
ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....173**

**Коваленко Ілля Олександрович
ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ.....175**

**Коломоєць Анастасія Віталіївна
ОСОБЛИВОСТІ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ.....178**

**Костюченко Сергій Володимирович
ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДАКТИЛОСКОПІЇ ЯК ГАЛУЗІ
СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ.....180**

**Кравченко Анна Віталіївна
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ**

КРАДІЖОК, ВЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ.....	182
Курганова Діана Романівна	
МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В РОЗСЛІДУВАННІ.....	184
Літун Олег Олегович	
ПРАВОВІ ПІДСТАВИ РОЗШУКУ ОСОБИ.....	186
Маляренко Софія Андріївна	
ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОГО, ЯКИЙ ЗНАХОДИТЬСЯ У СТАТУСІ «ПІДОЗРЮВАНОВО».....	188
Мельник Юлія Станіславівна, Павлова Наталя Валеріївна	
ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ.....	190
Мелковська Анна Олегівна	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ.....	193
Михайська Поліна Вадимівна, Бідняк Ганна Сергіївна	
АЛКОГОЛІЗМ: ОСОБЛИВОСТІ СУДОВО-ПСИХІАТРИЧНОЇ ОЦІНКИ.....	195
Настич Тетяна Миколаївна, Христов Олександр Леонідович	
ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	199
Оглобля Яна Сергіївна	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСТАВИ ЯК ОДНОГО З ВИДІВ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ.....	202
Петров Олег Іванович	
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ЗА ФАКТАМИ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ.....	205
Ryvovar Dmytro, Bidniak Hanna	
CERTAIN ASPECTS OF FORENSIC EVIDENCE IN UKRAINIAN POLICE.....	208
Руденко Софія Віталіївна	
ЕКСПЕРТНІ ПОМИЛКИ: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ.....	211
Сіроух Ірина Володимирівна	

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ**

**ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ПЕРВИННОЇ ІНФОРМАЦІЇ У
ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО СТВОРЕННЯ ЧИ УТРИМАННЯ МІСЦЬ
РОЗПУСТИ І ЗВІДНИЦТВА.....213**

**Скорик Тарас Миколайович
ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ ТАКТИЧНИХ РІШЕНЬ НА
ПІДСТАВІ СЛІДЧОЇ СИТУАЦІЇ.....214**

**Старова Тетяна Андріївна, Чаплинський Костянтин Олександрович
ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ОСВІДУВАННЯ ПОТЕРПІЛОГО ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....216**

**Таранець Даніл Олександрович, Бідняк Ганна Сергіївна
ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ РІЗНИХ ВИДІВ ОБШУКІВ..219**

**Тущенко Анжела Дмитрівна, Єфімов Микола Миколайович
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО ІЗ
ЗАСТОСУВАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ, ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ ЧИ
СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ.....222**

**Фрунза Наталія Олегівна
АНАЛІЗ ПЕРВИННОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
УМИСНОГО ВБИВСТВА МАТЕР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ
ДИТИНИ.....225**

**Циганок Дар'я Сергіївна
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ
ПО ВСТАНОВЛЕННЮ НЕВПІЗНАНИХ ОСІБ.....228**

**Чаша Владислава Юріївна
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС
ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ У ФОРМАТІ
ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ.....231**

**Антонюк Ірина Андріївна
КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ, ЯКА ВЧИНЯЄ
ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ НАДАННЯ ПОСЛУГ ІЗ
ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ.....233**

**Венгерова Юлія Віталіївна
ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ТУРИСТИЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ.....237**

Павлик Микола Петрович ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПІДГОТОВЧІ ЗАХОДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯМ ЗА КОРДОНОМ.....	240
Коршун Олександр Вікторович ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ НЕРУХОМОСТІ.....	244
Захарова Ганна Вікторівна ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ШАРАЙСТВА У СФЕРІ ТУРИЗМУ, ВЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ.....	246
Антонюк Олександр Андрійович НАУКОВА ПОЛЕМІКА ЩОДО СУТНОСТІ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ.....	249
Шерстюк Максим Павлович ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ УМИСНОГО ВБИВСТВА, ВЧИНЕНОГО В СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ.....	252

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ**

НОТАТКИ

Наукове видання

*Матеріали
науково-практичного семінару*

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

24 травня 2019 року

Підп. до друку 24.05.2019 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times. Друк. трафаретний.
Папір офісний. Ум.-друк. арк. 11,25. Обл.-вид. арк. 11,75. Тираж 100 прим.

Редакційно-видавниче відділення відділу організації наукової роботи ДДУВС
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, т. (056)370-96-59
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДП № 164-р від 07.08.2013

